

ศูนย์ยุโรปศึกษา แห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

วารสาร
ยุโรปศึกษา
๑

ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2551

บรรณาธิการ	ผศ. ดร. สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	ณรงเดช พันธะพุ่มมี นฤตม์ เจริญศรี (แบบปก)
ที่ปรึกษา	รศ. ดร. สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์ รศ. ประทุมพร วัชรเสถียร รศ. วิมลวรรณ ภัทโรดม
พิมพ์ที่	บริษัท พี.เพรส จำกัด โทร 0-2331-5107

ศูนย์ยุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ชั้น 3 อาคารวิทยพัฒนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท
 เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
 โทรศัพท์ 0-2218-3922-3 โทรสาร 0-2215-3580
 เว็บไซต์: <http://ces.in.th> อีเมล: ces@chula.ac.th

Editor	Asst. Prof. Dr. Suthachai Yimprasert
Assistant Editor	Narongdej Phanthaphoommee, Narut Charoensri (cover)
Advisors	Assoc. Prof. Dr. Suthiphand Chirathivat Assoc. Prof. Prathoomporn Vajrasthira Assoc. Prof. Vimolvann Phatharodom
Printing	P. Press Printing House Tel: +662-331-5107

Center for European Studies, Chulalongkorn University
 3rd Floor, Vidyabhathana Building, Chulalongkorn University,
 Phya Thai Road, Patumwan, Bangkok, 10330, Thailand
 Tel: +662-218-3922-3 Fax: +662-215-3580
 Website: <http://ces.in.th> e-mail: ces@chula.ac.th

ISSN 0858-7795

วารสาร ยุโรปศึกษาฉบับนี้ เป็นฉบับแรกของ พ.ศ.๒๕๕๒ ซึ่งต้องขอโทษที่ออกช้ากว่าเวลาตามสมควร ด้วยความขัดข้องบางประการ แต่กระนั้น ในวารสารเล่มนี้ยังคงมีบทความที่น่าสนใจหลายเรื่องเช่นเคย ดังนี้

บทความแรก เป็นเรื่อง “สหภาพยุโรป: ความพยายามพัฒนาด้านความมั่นคงหลังสงครามอิรัก” ของ อรไท โสภารัตน์ ซึ่งได้อธิบายว่า ก่อนที่จะเกิดสงครามสหรัฐอเมริกาบุกอิรัก ประชาคมของชาวยุโรปที่มีต่ออิรักจะก่อสงครามในอิรัก มีทั้งกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย และเมื่อเกิดสงครามขึ้นแล้ว อังกฤษได้แสดงบทบาทเคียงบ่าเคียงไหล่กับสหรัฐฯในสงคราม ทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อบทบาทของอังกฤษ ที่แปลกแยกกับสมาชิกอื่นของสหภาพยุโรปหลายเรื่อง และอังกฤษเองก็อาจจะต้องพบทบทวนบทบาทใหม่ในกรณีสหรัฐฯ จะก่อสงครามต่อไป

บทความได้แสดงให้เห็นว่า สหภาพยุโรปได้มีความพยายามในการสร้างความร่วมมือในด้านนโยบายการป้องกันและความมั่นคงเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะหลังจากกรณีสงครามอิรัก ซึ่งจะมีปัญหาใหม่มาท้าทายความร่วมมือของสหภาพยุโรปมากขึ้น เช่น ปัญหาการก่อการร้ายข้ามชาติ ปัญหาผลกระทบของยุโรป ประเด็นเรื่องยาเสพติด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มความร่วมมือในด้านความมั่นคง เช่น การจัดตั้งแผนกตำรวจกลางของสหภาพยุโรป หรือการจัดตั้งกองกำลังร่วมของยุโรป เพื่อเข้าไปรักษาสันติภาพในอดีตประเทศยูโกสลาเวีย เป็นต้น ดังนั้น ถ้าหากมีเรื่องใหม่ที่จะมาท้าทายความมั่นคงของสหภาพยุโรป อาจจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวระหว่างสมาชิกส่วนใหญ่มากยิ่งขึ้น

บทความต่อมา คือเรื่อง “การศึกษาแผนใหม่สำหรับสตรีในเยอรมนี ตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๘๗๐-๑๙๖๐” ของ ภาววรรณ เรื่องศิลป์ ได้อธิบายทบทวนถึงประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีในเยอรมนี โดยผ่านกระบวนการศึกษาแผนใหม่ โดยการศึกษาแผนใหม่ในกรณีของเยอรมนี ก็คือ การอบรมให้ความรู้ผ่านสถาบันการศึกษาที่เป็นทางการ และมีการจัดการศึกษาอย่างมีแบบแผน ทั้งนี้ ในสมัยก่อนยุคใหม่ สตรีเยอรมันก็เป็นเช่นสตรีในแห่งอื่น

ของโลก คือ มีสถานภาพที่ต่ำกว่าชาย ไม่มีสิทธิทางสังคม และส่วนมากจะไม่ผ่านการศึกษา จึงเป็นกลุ่มคนที่ไม่มีความรู้ ในที่สุด สตรีต้องเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ให้สังคมตระหนักว่า สตรีมีศักยภาพและความสามารถมากกว่าที่ถูกกำหนดโดยสังคมชายเป็นใหญ่

นักปรัชญาเยอรมันแต่เดิมเชื่อว่า ความแตกต่างของชายและหญิงเป็นเรื่องของธรรมชาติ บทบาทของชายและหญิงในสังคมจึงควรที่จะแยกกันอย่างชัดเจนด้วย แต่กลุ่มสิทธิสตรีไม่เห็นด้วยกับทัศนะเช่นนั้น จึงได้เริ่มเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิของตน ซึ่งการเคลื่อนไหวนี้มีปฏิสัมพันธ์กับกระบวนการด้านการศึกษา ที่เรียกร้องให้เกิดการศึกษาแผนใหม่โดยสร้างความเท่าเทียมกันระหว่างเพศผ่านระบบการศึกษา จึงมีการผลักดันที่จะให้สตรีมีการศึกษาในระดับสูงมากขึ้น สตรีคนสำคัญที่มีส่วนบุกเบิกการศึกษาแผนใหม่ของสตรี คือ เฮเลนา ลังเงอ ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งสมาคมครูสตรีแห่งเยอรมนี แต่กระนั้น ความพยายามที่จะให้สตรีมีการศึกษาระดับสูงก็ถูกต่อต้านอยู่ไม่น้อย

หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เมื่อเยอรมนีเปลี่ยนเป็นสาธารณรัฐ สิทธิทางการเมืองของสตรีได้รับการยอมรับ และมีการขยายบทบาทของสตรีมากขึ้น จึงมีนักศึกษาหญิงเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยต่างๆ มากขึ้น แต่เมื่อพรรคนาซีขึ้นครองอำนาจ ได้พยายามที่จะผลักดันสตรีให้กลับสู่ฐานะเดิม คือ ในฐานะแม่ที่ผลิตประชากรสายเลือดบริสุทธิ์ แม่นบ้านที่รับใช้ครอบครัว แต่ก็ได้มีการตั้งองค์กรเยาวชนสตรี เพื่อสร้างอุดมการณ์รักชาติในหมู่สตรี ให้สตรีเป็นผู้สนับสนุนรัฐอย่างซื่อสัตย์ ต่อมาเมื่ออำนาจของนาซีล่มสลาย ในเยอรมนีตะวันตกได้มีการฟื้นฟูสถานะของสตรีอีกครั้ง และมีความพยายามในการผลักดันสังคมให้มีความเสมอภาคระหว่างเพศ และเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

บทความที่สาม เรื่อง “สถาบันหลักและกระบวนการตัดสินใจของสหภาพยุโรป” จิเรศ มหาวรรณกิจ ได้อธิบายถึงสหภาพยุโรปในฐานะตัวแสดงที่สำคัญในเวทีระหว่างประเทศที่เป็นตัวอย่างที่น่าศึกษาของกระบวนการบูรณาการระหว่างรัฐในภูมิภาคหนึ่ง แต่บทบาทของสหภาพยุโรปที่แสดง มีความไม่ชัดเจนทั้งในฐานะของรัฐ และองค์การระหว่างประเทศ บทความนี้จึงมีจุดประสงค์ที่จะสร้างกระจ่างให้แก่ฐานะของสหภาพยุโรป โดยอธิบายให้เห็นถึงโครงสร้างของสหภาพยุโรป และบทบาทหน้าที่ของสถาบันหลักต่างๆ

ในสหภาพตั้งแต่คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป คณะกรรมาธิการยุโรป รัฐสภายุโรป และ ศาลยุติธรรมยุโรป เพื่อแสดงถึงกลไกการทำงาน และกระบวนการตัดสินใจของสหภาพยุโรปให้ชัดเจนขึ้น

บทความต่อมาเรื่อง “มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป: โครงการเพื่อมิตรภาพระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป” โดย วรลักษณ์ สงวนแก้ว ได้อธิบายให้เห็นถึงความ เป็นมาของโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป หรืออาเซฟ ซึ่งเป็นโครงการโรงเรียนภาคฤดูร้อนภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิเอเชีย-ยุโรป ซึ่งดำเนินงานมาแล้ว ๑๑ ปี โดยบทความ ได้อธิบายให้เห็นตั้งแต่คุณสมบัติของผู้เข้าร่วม วัตถุประสงค์ และรูปแบบของโครงการ เป็น ต้น ปรากฏว่า โครงการนี้นำมาซึ่งกิจกรรมทางวิชาการ และกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนนักวิชาการ ปัญญาชน และนักศึกษาระหว่างมหาวิทยาลัยใน เอเชียและยุโรป ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมาก ในแง่ของการเรียนรู้ของนักศึกษาจำนวน มากที่ได้เข้าร่วมโครงการ

บทความ “Old Protectionism under post-colonial relationship in Thailand's agricultural export to the EU.” เป็นบทความภาษาอังกฤษโดย ณัฐนันท์ คุณมนัส ได้ อธิบายให้เห็นถึงปัญหาการส่งออกสินค้าเกษตรของประเทศไทยไปยังสหภาพยุโรป ซึ่งเกิด จากนโยบายปกป้องทางการค้าของสหภาพยุโรปที่เข้มงวด กว่าการค้าในสินค้าเกษตร ระหว่างสหภาพยุโรปกับประเทศอื่น เพราะนอกจากธรรมชาติของสินค้าเกษตรที่มีการ ปกป้องตลาดอย่างเข้มงวดแล้ว สหภาพยุโรปยังมีการบูรณาการและนโยบายเกษตรร่วม ที่ ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก อันนำไปสู่เขตอิทธิพลและอภิสิทธิ์ ทางการค้าที่ให้กับประเทศภายนอกไม่เท่าเทียม และนำมาซึ่งการปกป้องทางการค้าที่ แตกต่างกัน

ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเจ้าอาณานิคมเดิมในยุโรปกับ ประเทศที่เคยตกอยู่ภายใต้การปกครอง ถึงแม้ว่าในปัจจุบันระบบอาณานิคมจะหมดสิ้นไป แล้ว แต่ประเทศสมาชิกในสหภาพยุโรปยังคงมีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มประเทศแอฟริกา แคริบเบียน และแปซิฟิก และประเทศอาณานิคมเดิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างแน่นแฟ้น โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวได้แปรสภาพจากการให้ความช่วยเหลือทางด้านการเมือง

และเศรษฐกิจโดยตรง เป็นการเอื้อประโยชน์ให้แก่ประเทศเหล่านี้ด้วยการให้สิทธิพิเศษทางการค้า

ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศคู่ค้าสำคัญในสินค้าเกษตร และมีคุณลักษณะสำคัญที่มีได้เป็นอาณานิคมโดยตรงมาก่อน ทำให้ต้องเผชิญหน้ากับการปกป้องทางการค้าต่างๆ ที่ยุโรปสร้างขึ้น เพื่อจำกัดปริมาณการนำเข้าจากประเทศไทย และการเพิกถอนสิทธิพิเศษทางการค้าด้วยเกณฑ์การวัดที่ไม่เป็น ในกรณี เช่น การลงนามในข้อตกลงจำกัดปริมาณการส่งออกมันสำปะหลัง และการเพิกถอนสิทธิพิเศษทางการค้าในสินค้าประมงจากประเทศไทย สะท้อนให้เห็นภาพของนโยบายปกป้องการค้าแบบดั้งเดิมของสหภาพยุโรป ซึ่งมีความโน้มเอียงเพื่อช่วยเหลือผู้ผลิตในประเทศอดีตอาณานิคม อันแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์มีความสำคัญมากกว่าการจัดหาสินค้าคุณภาพดีและราคาที่เป็นธรรมให้แก่ผู้บริโภคภายในยุโรปเอง

บทความต่อมาเรื่อง “มโนทัศน์เรื่องอริยสัจ ๔ ในกวีนิพนธ์ The Light of Asia ของเซอร์เอ็ดวิน อาร์โนลด์” โดยวิศิษฐ์ ปิ่นทองวิชัยกุล ได้อธิบายให้เห็นว่า เมื่ออิทธิพลของพุทธศาสนาได้ขยายไปยังโลกตะวันตก และนำมาซึ่งการแต่งบทกวีนิพนธ์เรื่องนิพนธ์ The Light of Asia โดยเซอร์เอ็ดวิน อาร์โนลด์ พิมพ์ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๘๘๙ ในกวีนิพนธ์นี้ได้ตีความอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรจน์ มรรค ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญของพระพุทธเจ้าออกเป็นกวีนิพนธ์อย่างงดงาม และผู้เขียนได้พบว่า ลักษณะเด่นของหลักธรรมอริยสัจ ๔ คือ ความเป็นเหตุผล มีระเบียบวิธีที่สอดคล้องกับระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งแสดงความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งจากเหตุสู่ผล ซึ่งแสดงว่า ผู้แต่งมีความเข้าใจในพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และยังมีกรใช้ภาพพจน์ความเปรียบเทียบที่ดึงดูดใจผู้อ่าน ทำให้กวีนิพนธ์นี้มีคุณค่าทั้งในด้านเนื้อหา และคุณค่าเชิงวรรณศิลป์

บทความสุดท้าย เป็นเรื่อง “สยามในจินตนาการของฝรั่ง มองผ่าน ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง ของ อาร์.เจ.มินนี่” โดย บายัน อัมสำราญ บทความนี้ได้ทบทวนนวนิยายเรื่อง ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง ซึ่งแปลมาจากเรื่อง *Fanny and the Regent of Siam* โดย อาร์.เจ.มินนี่ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแปลเป็นภาษาไทยตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ โดย จุมพจน์ นวนิยายเรื่องนี้อธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสยามสมัยต้น

รัชกาลที่ ๕ คือ เริ่มจากการที่พระปรีชาชลการ (สาอาง) ตระกูลอมตยกุล แต่งงานกับ
แพนนี่ นอกรี ธิดาของมิสเตอร์นอกรี กงสุลอังกฤษประจำสยาม การแต่งงานนี้ต่อมาได้
กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้พระปรีชาชลการถูกประหารชีวิต โดยการกลั่นแกล้งของฝ่าย
เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง) แห่งสกุลขุนนาท ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน หลังจากนั้น
แพนนี่ได้พยายามต่อสู้ เพื่อกวาดล้างต้นตอที่ทำให้พระปรีชาชลการถูกประหารชีวิตอย่างไม่
ชอบธรรม และนำมาสู่พฤติกรรม เช่น การขอให้มหาอำนาจช่วยเหลือ จนถึงการผลักดันการ
ปฏิรูปต่างๆ และในที่สุด ก็คือการสนับสนุนให้มีการปฏิวัติประชาธิปไตยในประเทศไทย

แม้ว่ามินนี่ผู้เขียนนวนิยายนี้จะอ้างว่า ได้ใช้เวลาเป็นแรมปีในการค้นคว้าข้อมูล
แต่ยังคงมีเนื้อหาที่คลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริงอยู่มาก อันเกิดจากความไม่เข้าใจหรือไม่
ลึกซึ้งที่จะเข้าใจสังคมสยาม และประวัติศาสตร์ของสยาม นอกจากนี้ นวนิยายเรื่องนี้ยังอ่อน
ในเชิงองค์ประกอบด้านวรรณกรรม การวางโครงเรื่องอันหละหลวมไม่สมจริง บาดานันได้
วิเคราะห์ว่า ปัญหาสำคัญของนวนิยายนี้ คือ การเขียนถึงสยามโดยใช้แนวคิดแบบอาณานิคม
นิคม คุณค่าของนวนิยายเรื่องนี้จึงมิได้อยู่ที่สาระทางประวัติศาสตร์และการเมืองสยาม ที่
ผู้เขียนพยายามเสนอ แต่อยู่ที่การชี้ให้เห็นสถานะของสยามในยุคล่าอาณานิคม จาก
ทรรศนะของชาวตะวันตก ซึ่งพิจารณาสยามไม่ต่างจากดินแดนล่าหลังที่ตกเป็นอาณานิคม
อื่น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากชาวพื้นเมือง ไม่ว่าจะเป็นรัชกาลที่ ๕ หรือ ผู้ก่อการ ๒๔๗๕
จึงไม่มีความหมาย แต่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงต้องมาจากชาวมวลที่ฉลาดรอบรู้ และมี
อารยธรรม ซึ่งในนวนิยายเรื่องนี้ ก็คือสตรีชื่อ แพนนี่ นอกรี

นี่คือ บทความทั้งหลายที่นำเสนอในวารสารยุโรปฉบับนี้ และพบกันฉบับหน้าครับ

ผศ. ดร.สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ

บรรณาธิการประจำฉบับ

ศูนย์ยุโรปศึกษา แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้เขียน

อรไท โสภารัตน์

ร.บ. (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศศ.บ. (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภาวรรณ เรืองศิลป์

Ph.D. มหาวิทยาลัยไลเดน ประเทศเนเธอร์แลนด์
M.A. มหาวิทยาลัยทูบิงเงน ประเทศเยอรมนี
อ.บ. (เกียรตินิยมอันดับ 2) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จิรเดช มหาวรรณกิจ

ร.บ. (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ) (เกียรตินิยมอันดับ 2) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วรลักษณ์ สงวนแก้ว

น.บ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
DEA. de droit public science politique mention droit public interne, Université de Nancy ประเทศฝรั่งเศส

ณัฐนันท์ คุณมาศ

Ph.D. (Political and International Studies) มหาวิทยาลัยอีสต์ ประเทศอังกฤษ
M.A. (Political Science) มหาวิทยาลัยอีสต์ ประเทศอังกฤษ
ร.บ. (การเมืองระหว่างประเทศ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิศิษฐ์ ปันทองวิชัยกุล

อ.บ. (ภาษาอังกฤษ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อ.ม. (วรรณคดีเปรียบเทียบ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บาหยัน อิมสำราญ

ว.ม. (สื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อ.ม. (ภาษาไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อ.บ. (ภาษาไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เนื้อหา ความคิดเห็น ตลอดจนการตีความต่างๆ ในวารสารฉบับนี้ เป็นความคิดของ
ผู้เขียน มิได้สะท้อนทัศนคติและนโยบายของศูนย์ยุโรปศึกษา แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยแต่ประการใด

The author is responsible for the contents, views and analyses expressed in the
paper, which are neither the same as ones of Centre for European Studies,
nor the editorial staff.

สหภาพยุโรป: ความพยายามพัฒนาด้านความมั่นคงหลังสงครามอิรัก 2 อรรถ ไสกัรตัน	
การศึกษาแผนใหม่สำหรับสตรีในเยอรมนีตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๘๗๐- ๑๙๖๐	24
ภาววรรณ เรื่องศิลป์	
สถาบันหลักและกระบวนการตัดสินใจของสหภาพยุโรป	68
จิรเดช มหาวรรณกิจ	
มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป: โครงการเพื่อมิตรภาพระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป	110
วรลักษณ์ สงวนแก้ว	
Old Protectionism under Post-colonial Relationship in Thailand's Agricultural Export to the EU	128
Natthanan Kunnamas	
มนทัศน์เรื่อง อริยสัจ 4 ในกวีนิพนธ์ <i>The Light of Asia</i> ของเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์	194
วิศิษฐ์ ปิ่นทองวิชัยกุล	
ปริทัศน์หนังสือ สยามในจินตนาการของฝรั่งมองผ่าน “ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง” ของ อาร์.เจ.มินนี่	210
บาทยัน อัมลาราม	

วารสารยุโรปศึกษา

ศูนย์ยุโรปศึกษา แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ABSTRACT

Security Development of the European Union in the Post-Iraq War: Reflections from the Military Cooperation

Oratai Soparat

Before the Iraq war had taken place, EU referendum toward the United State's decision of making war was disintegrated and divided distinctly into two groups: the agreement and the disagreement. This article questions and tries to explore whether this alienation of the EU polls has brought to disaster of its recent collaboration in the post-Iraq war or, on the other hand, bridging relations among countries in the union even more tightly. This is with the main focus on the progress of Military Cooperation of the EU.

Reviewed from documents and related studies, the evidences show that all members of the EU have bolstered many security coactions, especially in smaller cooperative dimensions after the war started. The recent EU cooperation tends to be formed up in a unit of troop, for example the establishment of the European Police Office or Europol. This institution acts as a central authority to share criminal intellectual and also a central role of European police departments. Europol does not only foster the coalition of polices among the EU members but it also reserves temporally common force named Eurocorps in case of some aggressive situations. For another example of the unit size cooperation, the EU also established a Political Chief of Rapid Reaction Force to combine forces and troops with the hope of becoming permanent EU troops after their greater integration.

In deed, this reflects the progress of their military alliance and bridge connecting closer relations of the EU members gradually. With the reserved troops, they are combative to counterattack against all kinds of threats. Summarily, we can say that the EU members have presented some advancement of their militant cooperation in the post-Iraq war. Obviously, this military cooperation is started from the small spots to gradually spillover in other aspects, according to the theory of functionalism; however, the highly intentions of all EU members is essentially.

Keywords: Post-Iraq War, European Security, European Policy

สหภาพยุโรป: ความพยายามพัฒนาด้านความมั่นคง หลังสงครามอิรัก

อรไท โสภารัตน์

1. บทบาทความร่วมมือทางด้านความมั่นคงระหว่างสหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกา

หลังสงครามอิรักได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อ 20 มีนาคม ค.ศ.2003 ความสัมพันธ์แอตแลนติก (Atlanticism) ได้เปลี่ยนรูปแบบต่างไปจากเดิม ในตอนแรกความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและกลุ่มประเทศในสหภาพยุโรปมีสัมพันธภาพในทิศทางที่ตรงกันข้ามนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง ในเวลานั้นความสัมพันธ์แอตแลนติกได้เชื่อมด้วยโครงการมาร์แชล (กองทุนที่สหรัฐอเมริกาให้แก่สหภาพยุโรปเพื่อการพัฒนาฟื้นฟูแก่กลุ่มประเทศยุโรปหลังสงครามโดยมีข้อแม้ว่ากลุ่มประเทศยุโรปต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน) และองค์การนาโต อันเป็นความพยายามสร้างความร่วมมือระหว่างสองคาบสมุทรเพื่อสกัดกั้นภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสหภาพยุโรป (ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐสมาชิกสหภาพยุโรป) และความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา อาจจะไม่ราบรื่นในบางครั้งก็ตาม เห็นได้จากปี 1959 ในเวลานั้นประธานาธิบดี ชาร์ล เดอ โกล (Charles de Gaulle) แห่งประเทศฝรั่งเศสได้ออกจากการเป็นสมาชิกนาโต เพราะไม่ได้รับการยอมรับด้าน

การมีบทบาทนำประเทศฝรั่งเศสในองค์การนาโตเทียบเท่ากับ (an equal footing) ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ จึงได้ประกาศลาออกและพัฒนาความมั่นคงทางการทหารตามลำพัง ด้วยศักยภาพทางพลังงานนิวเคลียร์ และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มประเทศในตะวันออกกลางอย่างอิรัก (เพื่อผลประโยชน์ทางด้านน้ำมันและฝรั่งเศสก็ได้แลกเปลี่ยนด้วยการสนับสนุนแร่ธาตุที่ปัจจัยในการส่งเสริมการผลิตพลังงานนิวเคลียร์เป็นการตอบแทนแก่อิรัก) อย่างไรก็ตามฝรั่งเศสก็ได้ให้ความช่วยเหลือองค์การนาโตอยู่ตลอดเวลาที่ต้องการความช่วยเหลือจากฝรั่งเศส แต่ครั้งเมื่อให้ตัดสินใจในการเข้าร่วมทำสงครามอิรัก สหภาพยุโรปกลับมีแนวความคิดที่ไร้เอกภาพในการให้ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาเพื่อเข้าร่วมทำสงครามอย่างชัดเจน อันเป็นสาเหตุให้ความสัมพันธ์แอตแลนติกเปลี่ยนแปลงไป

หากมองความร่วมมือในรูปความสัมพันธ์แอตแลนติกจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของการรวมกันของกลุ่มประเทศในสหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกา นั้นมีความแตกต่างกันอยู่โดยพิจารณาได้หลากหลายประเด็น เช่นประเด็นการให้คุณค่าของกฎหมายระหว่างประเทศ สหรัฐอเมริกานั้นไม่มุ่งเน้นความถูกต้องตามกฎหมายระหว่างประเทศมากไปกว่าการให้คุณค่าแก่ผลประโยชน์แห่งชาติตนซึ่งถือว่ามีความสำคัญที่สุด หากจะอาศัยความร่วมมือกันก็เน้นการดำเนินการเพียงชั่วคราวและยิ่งหากเป็นรัฐบาลยุคปัจจุบันจะเน้นการดำเนินการแบบเอกภาคี (Unilateral) มากกว่าในอดีต เนื่องจากต้องการคงฐานะเป็นผู้นำในระบบโลก หรืออภิมหาอำนาจโลก อันมีความสามารถในการจัดระเบียบโลกได้ สำหรับสหภาพยุโรปนั้นเน้นความสำคัญของกฎหมายระหว่างประเทศและการดำเนินการในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในแนวทางการทูต หรือการทูตเชิงป้องกัน แต่จากความแตกต่างดังกล่าวก็มิได้เป็นอุปสรรคในความร่วมมือกันเพราะจุดมุ่งหมายร่วมกันในการต่อต้านอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในยุคสงครามเย็นเป็นพลังผลักดันให้เกิดความร่วมมือกันท่ามกลางความแตกต่าง¹

¹ Philip H. Gordon and Jeremy Shapiro, *Allies at War: America, Europe, and the Crisis over Iraq* (McGraw Hill: New York, 2004), 185.

หากจะพิจารณาในแง่ความเหมือนกันนั้น สหรัฐอเมริกาก็คือชาวยุโรปที่อพยพไปแสวงหาโลกใหม่ ซึ่งลักษณะเชื้อชาติก็ย่อมมาจากกลุ่มเดียวกัน คุณค่าทางอารยธรรม วัฒนธรรม และศาสนาจึงเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างกันได้ง่าย อีกทั้งการให้คุณค่าทางระบบการเมืองที่เหมือนกันกล่าวคือ ระบบประชาธิปไตยอันเป็นที่ยอมรับระหว่างกัน แม้ว่ารูปแบบของระบบการเมืองทั้งสองจะไม่เหมือนกันที่เดิวนักแต่ก็มีความใกล้เคียงกันอย่างมาก ทั้งนี้ ในรายละเอียดได้มีการปรับใช้ที่แตกต่างกันตามแต่ละสังคม นอกจากนั้นแนวความคิดเสรีนิยมที่มาพร้อมกับการเมืองแบบประชาธิปไตยก็ยิ่งส่งเสริมให้สัมพันธ์ภาพระหว่างสองฟากฝั่งนั้นดำเนินการค้าระหว่างกันในฐานะเป็นตลาดหลักรองรับสินค้าซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี สิ่งเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความร่วมมือระหว่างกันนั้นใกล้ชิดสนิทแนบแน่นกว่าความร่วมมือของกลุ่มรัฐอื่นๆ

สำหรับประเด็นต่างๆ ในระบบระหว่างประเทศต่อความเห็นของสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกา อาจมีความเหมือนและแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแต่ละประเด็น ในส่วนมุมมองที่มองเหมือนกันคือ มุมมองต่อประเด็นต่อต้านการก่อร้าย ทั้งสองกลุ่มมองว่าเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดที่ต้องดำเนินการต่อต้านอย่างเร่งด่วน เนื่องจากทั้งสองฝ่ายได้กลายเป็นเหยื่อของกลุ่มก่อการร้ายในหลายๆ เหตุการณ์ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ 11 กันยายนในสหรัฐอเมริกา การวางระเบิดในรถประจำทางและรถไฟใต้ดินของอังกฤษ และการวางระเบิดบนรถไฟของสเปน ซึ่งทำให้นักความคิดของทั้งสองฟากฝั่งเป็นไปในแนวทางเดียวกัน นอกจากนั้นยังมีประเด็นเกี่ยวกับอาวุธอานุภาพทำลายล้างสูง และสภาวะโลกร้อนเป็นต้น ที่เห็นไปในแนวทางเดียวกัน

ส่วนประเด็นที่เป็นข้อขัดแย้งกันอย่างมากคือประเด็นการเข้าร่วมทำสงครามในอิรัก ที่มีใช้แค่ขัดแย้งกันเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพยุโรปกับสหรัฐอเมริกาเท่านั้น แต่ยังเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐต่างๆ ในสหภาพยุโรปด้วย โดยได้มีการแบ่งออกเป็นกลุ่มที่เห็นด้วยกับการเข้าไปทำสงครามในอิรักของสหรัฐอเมริกา เช่น อังกฤษ สเปน อิตาลี โปรตุเกส เดนมาร์ก ฮังการี โปแลนด์ สาธารณรัฐเช็ก และสโลวะเกีย และกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยเช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี

เบลเยียม ออสเตรีย สวีเดน และลักเซมเบิร์ก² สาเหตุที่มีการแตกแยกทางความคิดเนื่องจากฝ่ายที่เห็นด้วยนั้นต้องการคงความเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกา และความต้องการการจัดสรรทรัพยากรด้านน้ำมันหลังสงครามอิรักสิ้นสุด สำหรับฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยต้องการสร้างอำนาจทางการเมืองภายในของกลุ่มตนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้นตลอดจนลดการพึ่งพาทองกำลังจากสหรัฐอเมริกา อีกทั้งกลุ่มนี้ต้องการทรัพยากรน้ำมันจากประเทศในตะวันออกกลางผ่านการทำธุรกิจระหว่างกันมากกว่าที่จะไปรุกรานรัฐเหล่านั้นซึ่งถือว่าผิดหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และไม่อาจรับประกันได้ว่าสงครามอิรักจะสิ้นสุดลงอย่างไร แม้แต่กลุ่มประเทศที่กำลังจะมาเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหภาพยุโรปใหม่ (ยุโรปตะวันออก) ในปี 2004 ก็เห็นด้วยกับการเข้าไปทำสงครามกับสหรัฐอเมริกา เนื่องจากว่าสหรัฐอเมริกานั้นได้ชัยชนะในสงครามเย็นในฐานะผู้นำอุดมการณ์เสรีประชาธิปไตย และต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหภาพยุโรปจึงจำเป็นต้องเห็นด้วยกับการทำสงครามกับอิรัก³ เพื่อเป็นการได้รับเสียงสนับสนุนจากฝ่ายที่เห็นด้วยในการทำสงครามอิรักซึ่งพวกเขามีอำนาจทางการเมืองใจรับเข้าสมาชิกใหม่ ทั้งนี้ก็อาจพิจารณาได้ว่าความคิดของกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออกเหล่านี้อาจมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงแนวความคิดได้หากได้เข้าเป็นสมาชิกของสหภาพยุโรปอย่างเต็มตัว

สหรัฐอเมริกายังคงมีความพยายามทำให้อิรักเชื่อในหลักการประชาธิปไตย ซึ่งยุโรปมองว่าหากจะเข้าไปเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองในอิรักนั้นนับว่าเป็นความท้าทายมากและอาจส่งผลกระทบต่อโลกอาหรับทั้งหมดได้ ฝรั่งเศสเคยมีอาณัติเหนือ อินโดจีน แอลจีเรีย ซีเรีย และเลบานอน ส่วนอังกฤษมีดินแดนในอาณัติเหนือ อิรักและปาเลสไตน์ ยังไม่สามารถเข้าไปจัดการโครงสร้าง

² ซูเกียติ พันธ์พรประสิทธิ์, เอกสารจากการเสวนาอาศรมความคิด โครงการที่ 2 เรื่อง Europe Talk Forum ครั้งที่ 3 เรื่อง "นโยบายต่างประเทศของสหภาพยุโรปต่อวิกฤตการณ์ในอิรัก: ความไร้เอกภาพ," จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546

³ After Iraq Crisis: Who is Isolated in Europe?

<http://www.epin.org/pdf/comment_hughes_apr03.pdf> retrieved on 1st September, 2008.

⁴ Robert Kagan and William Kristol, "What to do about Iraq", Weekly Standard, January 21, 2002.

ทางการเมืองให้เข้มแข็งได้ ฝรั่งเศสจึงมองว่าเป็นไปได้ยากที่จะบรรลุผลสำเร็จในการจัดสรรความเป็นประชาธิปไตยในดินแดนอิรัก ดังที่เห็นปรากฏในครั้งที่อังกฤษปกครองอินเดีย อังกฤษซึ่งไม่สามารถบังคับอินเดียได้ เพราะผู้นำมหาตมะคานธีและแนวคิดต่อต้านที่ประสบความสำเร็จในการได้เอกราช ดังนั้นหากจะมองในแง่ความแตกต่างในการดำเนินการต่อชาวอาหรับเปรียบเทียบระหว่างสหภาพยุโรปกับสหรัฐอเมริกาก็ยังสามารถอธิบายได้ว่ากลุ่มรัฐในสหภาพยุโรปยังต้องพึ่งพาแหล่งน้ำมันจากประเทศอาหรับ และเคยมีอาณานิคมเป็นรัฐในตะวันออกกลางและรัฐในแอฟริกา จึงมีความเข้าใจในการดำเนินการกับกลุ่มประเทศเหล่านั้นมากกว่าสหรัฐฯ ซึ่งมีพันธมิตรที่เหนียวแน่นอย่างอิสราเอลแต่ขัดแย้งกับประเทศกลุ่มอาหรับมายาวนาน สหรัฐและพันธมิตรอย่างอังกฤษและสเปนจึงได้รับการตอบโต้กลับจากกลุ่มการร้ายอย่างรุนแรงในการวางระเบิดในระบบขนส่งมวลชนที่สำคัญของทั้งสองประเทศ⁶

2. ความไร้เอกภาพในสหภาพยุโรป

การทำสงครามในอิรักอาจเป็นเหตุปัจจัยให้กลุ่มสหภาพยุโรปแตกออกจากกันได้ หากเราจะมองบทบาทของอังกฤษหลังสงครามอิรักสิ้นสุดลงแล้ว พบว่าอังกฤษจำเป็นต้องแก้ไขบทบาทของตัวเองในสหภาพยุโรปเสียใหม่ เนื่องจากอังกฤษได้แสดงว่ารัฐตนนั้นเป็นผู้นำบรรดารัฐทั้งหมดในสหภาพยุโรปมาโดยตลอด แต่การดำเนินการตัดสินใจเคียงบ่าเคียงไหล่ทำสงครามกับสหรัฐอเมริกาในการรุกรานอิรักนั้นได้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการเข้าร่วมทำสงครามกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งในเวลานั้นอังกฤษและกลุ่มที่เห็นด้วยกับการทำสงครามอิรักเป็นรัฐกลุ่มน้อย 5 เสียงใน 15 (โดยมีสเปนและโปรตุเกสให้การสนับสนุนอังกฤษเป็นหลัก) จึงทำให้บรรดารัฐยุโรปที่เหลือตั้งคำถามต่ออังกฤษว่าจะรวมตัวอยู่ข้าง

⁶ สาทิน สุนทรพันธุ์, "สหภาพยุโรปกับการต่อต้านการก่อการร้าย" ใน *วารสารยุโรปศึกษา* ปีที่ 13 ฉบับที่ 1-2 มกราคม-ธันวาคม 2548, ศูนย์ยุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เดียวกับยุโรปหรืออยู่กับสหรัฐอเมริกา ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าบทบาทของอังกฤษทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจต่อกลุ่มประเทศยุโรป สำหรับสเปน และโปรตุเกสนั้นแม้จะมีแนวทางเดียวกับอังกฤษแต่กลุ่มประเทศเหล่านี้ก็มีความผสมกลมกลืนกับสังคมสหภาพยุโรปได้มากกว่า ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนมาใช้เงินตราสกุลยูโรซึ่งเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าได้มีความพยายามในการบูรณาการกับยุโรปในทางด้านเศรษฐกิจได้มากกว่าอังกฤษ

นอกจากนั้นอังกฤษยังเป็นประเทศอนุรักษ์นิยมสูงจึงไม่ค่อยจะบูรณาการกับยุโรปในบางเรื่องที่ทำให้ความเป็นวัฒนธรรมของอังกฤษสูญหายไป นอกจากจะไม่เปลี่ยนเงินตราเป็นสกุลเงินยูโรแล้ว อีกทั้งยังไม่มีที่ท่าว่าจะเปลี่ยนได้ในระยะเวลาอันใกล้นี้ นอกจากนั้นบทบาทของอังกฤษที่มักไม่ค่อยอยากจะมีส่วนร่วมในพัฒนาการต่างๆ ของสหภาพยุโรป ไม่ว่าจะเป็น “การระงับการให้สัตยาบันธรรมนูญยุโรปเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาอังกฤษ เนื่องจากผลการลงประชามติไม่รับรองธรรมนูญของฝรั่งเศส และเนเธอร์แลนด์ โดยอาจนำเรื่องธรรมนูญให้รัฐสภาพิจารณาอีกครั้ง หากเห็นว่าสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้อังกฤษเคยเรียกร้องให้สหภาพยุโรประงับการพิจารณาเรื่องธรรมนูญยุโรปออกไป จนกว่าจะมีความชัดเจนว่าธรรมนูญ จะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนยุโรปได้ดีขึ้น”⁶ และอีกประเด็นคือการลงนามข้อตกลงเชงเกน ซึ่งเป็น“ข้อตกลงที่มีจุดประสงค์เพื่อทำให้การเคลื่อนไหวเสรีของบุคคลอันเป็นหนึ่งในเป้าหมาย 4 ประการของตลาดร่วมยุโรป (ได้แก่ การเคลื่อนไหวอย่างเสรีของสินค้า บริการ ทุน และบุคคล) เป็นจริงขึ้นมา สำหรับ สหราชอาณาจักร และไอร์แลนด์ ซึ่งเป็นประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป เข้าร่วมเฉพาะเรื่องความร่วมมือด้านการตำรวจและตุลาการ (Police and Judicial Cooperation) เท่านั้น แต่ไม่

⁶ ฤกษ์ฤทธิ์ ลิงหา ณ อยุธยา “การเมืองยุโรปและธรรมนูญฉบับล่าสุด: ล้มหรือลุก” ใน *วารสารยุโรปศึกษา* ปีที่ 13 ฉบับที่ 1-2 มกราคม-ธันวาคม 2548, ศูนย์ยุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สหภาพยุโรป: ความพยายามพัฒนาความมั่นคงหลังสงครามอิรัก

เข้าร่วมในด้านการมีวีซ่าร่วมหรือการมีชายแดนร่วม"⁷ ดังนั้นจึงอาจมองได้ว่า บทบาทของอังกฤษในปัจจุบันนี้ยังคงไม่อาจได้ใจชาวยุโรป

3. ความพยายามพัฒนาความมั่นคงในสหภาพยุโรป

หากจะย้อนดูพัฒนาการทางการเมืองของยุโรปนั้น สหภาพยุโรปได้พัฒนาความสามารถทางความมั่นคงของกลุ่มในภูมิภาคของตนโดยเริ่มจากสนธิสัญญามาสทริคท์ (Treaty of Maastricht) ค.ศ.1993 นำเสนอกรอบนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงร่วมของยุโรป (Common Foreign and Security Policy: CFSP) ให้เป็นเสาหลักเสาหนึ่งในประเด็นด้านความมั่นคงและการต่างประเทศ ต่อมาภายใต้สนธิสัญญาอัมสเตอร์ดัม (Amsterdam Treaty) และสนธิสัญญาสหภาพยุโรป (European Union Treaty) พิจารณาให้มีการจัดตั้งเสาต้านโยบายความมั่นคงและนโยบายต่างประเทศขึ้นมา และภายใต้สนธิสัญญา Nice (Treaty of Nice) มีผลให้กรอบนโยบาย CFSP เริ่มดำเนินการบังคับใช้ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ.2003 โดยการดำเนินงานนั้นให้มีการใช้คะแนนเสียงข้างมากเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินการ⁸ และกำหนดให้มีคณะกรรมการด้านความมั่นคงและ

⁷ โดยประเทศที่ลงนามในข้อตกลงเชงเกนคือ เบลเยียม เยอรมนี ฝรั่งเศส อิตาลี ลักเซมเบิร์ก เนเธอร์แลนด์ ออสเตรีย สเปน โปรตุเกส กรีซ สวีเดน ฟินแลนด์ เดนมาร์กไอซ์แลนด์ และนอร์เวย์, <<http://news.thaieurope.net/content/view/1863/168/>> retrieved on 1 September 2008.

⁸ สนธิสัญญาอัมสเตอร์ดัม (Amsterdam Treaty) ซึ่งเนื้อหาของสนธิสัญญาดังกล่าว เน้นไปที่ กลไกที่เรียกว่า การละเว้นอย่างสร้างสรรค์ (Constructive Abstention) อันหมายความว่า ประเทศที่ไม่เห็นด้วยอาจจะทำได้โดยไม่เข้าร่วมในการประสานนโยบายในประเด็นใดประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต่างประเทศและความมั่นคง กล่าวคือเป็นสนธิสัญญาที่จะผูกมัดเฉพาะรัฐที่ทำการลงนามเพื่อทำให้ประเทศที่ไม่เห็นด้วยไม่อาจทำการขัดขวางการดำเนินการระหว่างประเทศอื่นๆ ที่เห็นชอบร่วมกัน นอกจากนั้นยังมีสนธิสัญญากรุง Nice (Nice Treaty) ได้เพิ่มความเข้มข้นด้านนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงร่วมกันว่าด้วยการอนุญาตให้ประเทศสมาชิกที่มีจำนวนขั้นต่ำ 8 ประเทศสามารถที่จะร่วมกันในการกำหนดท่าทีและนโยบายต่างประเทศร่วมกันได้ ซึ่งก็เท่ากับเป็นการเปิดทางมิให้ประเทศที่ไม่เห็นด้วยวิได้นั้นเองยังสหภาพยุโรปมีประเทศสมาชิกเพิ่มขึ้นเท่าใด ความคล่องตัวของกลไกก็ยิ่งมีมากขึ้น

การเมืองในการปฏิบัติการบริหารในช่วงเกิดวิกฤตการณ์⁹ สำหรับการดำเนินงานผ่านองค์การสหภาพยุโรปตะวันตก (Western European Union: WEU) ซึ่งทำงานภายใต้การดูแลของสหภาพยุโรปและกำลังจะหมดบทบาทลงใน ค.ศ.2000 ทำให้เสาหลัก CFSP เข้ามาทำหน้าที่ด้านความมั่นคงในภูมิภาคได้อย่างชัดเจนมากขึ้น นอกจากนั้นความพยายามด้านบทบาทกองกำลังทหารของสหภาพยุโรปเพื่อให้มีกองกำลังเป็นของตนเอง หลังจากการประชุม ณ เมืองโคโลญจ์ ประเทศเยอรมนี ให้มีการออกนโยบายความมั่นคงและการป้องกันของสหภาพยุโรป (European Security and Defence Policy: ESDP) โดยได้กำหนดให้มีจุดมุ่งหลักแห่งยุโรป (European Headline Goal) กล่าวคือ ด้วยสหภาพยุโรปจะสามารถกำหนดทิศทางทางทหารเองได้โดยมีบทบาทนำได้เองไม่ต้องยุ่งเกี่ยวกับองค์การนาโต¹⁰

การตัดสินใจทำสงครามกับอิรักนั้นนับเป็นก้าวแรกที่ยุโรปตั้งใจกำหนดแนวทางของตัวเองทางการทหารอย่างทีนักวิชาการ คริส แพทเทิน (Chris Patten) ได้อธิบายโดยใช้คำว่า “counter-weight” (การถ่วงน้ำหนัก) มาอธิบายพฤติกรรมทางความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองฝ่าย ซึ่งหมายถึงการถ่วงน้ำหนักของอำนาจเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างสหภาพยุโรปและมหาอำนาจเดียวของโลกอย่างสหรัฐอเมริกา¹¹

การรวมตัวของสหภาพยุโรปในประเด็นทางความมั่นคง โดยเฉพาะในสายตาของฝรั่งเศส มองว่ายุโรปควรจะยืนตามลำพัง โดยที่รัฐสมาชิกภาพยุโรปควรจะสละอำนาจอธิปไตยของแต่ละรัฐเพื่อทำให้เกิดการสร้างสรรคความเป็นเอกภาพในสหภาพให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น (ever closer union) ไม่ว่าจะเป็นด้วยวิธีการยกเว้นภาษี การสร้างกฎหมายที่ทำให้เกิดองค์การเหนือรัฐ การยอมใช้เงินตราสกุลเดียวกันนั้นก็คือเงินยูโร และนโยบายทางการเงินร่วมกัน

⁹ <<http://www.consilium.europa.eu/showPage.asp?lang=en&id=248&mode=g&name=>> retrieved on 1 September 2008.

¹⁰ Marrtje Rutten, *St-Malo to Nice*; European defence: core documents. (Paris: Institute for Security Studies European Union, 2001), 85.

¹¹ William Shawcross, *Allies the U.S., Britain, Europe, and the War in Iraq*. (Public Affairs: New York), 2004, 87.

สหภาพยุโรป: ความพยายามพัฒนาความมั่นคงหลังสงครามอิรัก

นายวาลาเรีย จิสแกง เดสแตง (Valery Giscard d'Estaing) อดีตประธานาธิบดีฝรั่งเศสและเป็นผู้นำเสนอรัฐธรรมนูญใหม่แห่งยุโรป มองว่าควรรวมยุโรปให้เป็นรูปแบบ United States of Europe หรือ สหรัฐยุโรป ขณะเดียวกันนาย Romano Prodi ประธานคณะมนตรียุโรปได้พูดถึงการมี a single government สำหรับประเทศในกลุ่มยุโรป อย่างไรก็ตามสหราชอาณาจักรก็ได้รู้สึกประหลาดใจ เพราะสหราชอาณาจักรมองว่ายุโรปนั้นมีความอ่อนแอ และไม่สามารถปฏิบัติการณ์เป็นผู้นำหากพฤติกรรมดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับโดยสากล อีกทั้งกองกำลังทหารของยุโรปก็อ่อนแอ ทั้งยังไม่สามารถพัฒนากองกำลังทหารให้เข้มแข็งได้ รวมถึงประเด็นด้านอำนาจทางการเมืองที่ยังไม่สามารถรวมตัวกันได้ดีเท่ากับมลรัฐต่างๆ ในสหรัฐอเมริกาที่มีต่ออำนาจกลาง

เยอรมนีมองว่าแนวทางการชิงใจมิตีก่อนของสหรัฐอเมริกาที่กระทำต่ออิรักและซัดดัมนั้น โดยผู้นำอย่างสหราชอาณาจักรเป็นเหมือนคดีทางด้านมนุษยธรรม และประพัตติตัวเหมือนเป็นอาชญากรรมสงคราม สหรัฐอเมริกานั้นได้ประพัตติผิดกฎหมายระหว่างประเทศมาหลายครั้ง อีกทั้ง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับอิรักโดยตรง และความสัมพันธ์นั้นก็ดำเนินมายาวนานโดยมีผลประโยชน์ด้านน้ำมันเป็นปัจจัยหลัก ซึ่งการตัดสินใจเข้าร่วมหรือเห็นด้วยกับสหรัฐอเมริกาในการชิงใจมิตีก่อนนั้นอาจทำให้ชาวยุโรปต้องร่วมชะตากรรมประกาศสงครามไปพร้อมกับสหรัฐอเมริกาและต้องรับผิดชอบเหตุการณ์หลังจากนั้นในอิรักด้วย อีกทั้งเหตุผลของการที่สหรัฐอเมริกาทำสงครามกับอิรักนอกจากต่อต้านการก่อการร้ายแล้ว ยังได้อ้างเกี่ยวกับการมีอาวุธนิวเคลียร์ของอิรักที่อิรักมีอาวุธดังกล่าวไว้ครอบครองเพื่อควบคุมชาวอาหรับและต่อกรกับพวกศัตรู (แม้ว่าจะไม่มีหลักฐานปรากฏให้เห็นชัดเจนก่อนทำสงครามก็ตาม) โดยที่มีชาวอาหรับบางกลุ่มอยู่ฝ่ายเดียวกับสหรัฐอเมริกาเช่น คูเวต ซาอุดีอาระเบีย และจอร์แดน ดังนั้นการแทรกแซงด้วยกำลังทหารของสหรัฐอเมริกา ตลอดจนความพยายามเข้าควบคุมอิรัก จึงได้รับความช่วยเหลือในการจัดตั้งฐานที่มั่นบนดินแดนพันธมิตรดังกล่าวโดยไม่ต้องสนใจท่าทีพันธมิตรอย่างสหภาพยุโรป สหภาพยุโรปจึงมีแนวความคิดในแนวทางที่เป็นอิสระภาพต่างจากสหรัฐอเมริกามากขึ้น

เยอรมนีเริ่มตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป ตั้งแต่หลังจากปฏิบัติการนาโตในสงครามโคโซโว ซึ่งยุโรปต้องพึ่งพาทหารและยุทโธปกรณ์ของสหรัฐฯ คิดเป็นร้อยละ 80 ทั้งๆ ที่ปัญหาเกิดขึ้นในยุโรป แต่เยอรมนีมองว่าไม่ต้องการให้เพิ่มบทบาทของสหรัฐอเมริกาในการควบคุมดูแลความสงบในภูมิภาคนี้ หากความเป็นบทบาทของเหล่าบรรดารัฐสมาชิกสหภาพยุโรปมากกว่า ฝรั่งเศสซึ่งเห็นด้วยกับเยอรมนีได้สร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากขึ้นเพื่อเป็นแกนนำสร้างความร่วมมือในกลุ่มประเทศยุโรป อาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ฝรั่งเศส-เยอรมัน (Franco-German) เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาความร่วมมือและย้อมสร้างความพอใจให้เกิดขึ้นแก่ประเทศต่างๆ ในยุโรปมากกว่าอังกฤษ

ความร่วมมือกันระหว่างฝรั่งเศสและเยอรมนีดูจะมีภาษีดีกว่าอังกฤษในการอุทิศตัวเพื่อการบูรณาการแห่งสหภาพยุโรป ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือในนาม (Franco-German agreements) ซึ่งให้ความสำคัญกับการร่วมมือเพื่อการขยายตัวของสหภาพยุโรป ตลอดจนการประชุมของประเทศยุโรปจากการพัฒนา นโยบายทางเศรษฐกิจมาพัฒนาความร่วมมือในบริเวณด้านอื่นๆ เช่น ความยุติธรรมและกิจการภายใน ตลอดจนประเด็นด้านความมั่นคง ซึ่งอาจมองบทบาทของอังกฤษในฐานะผู้นำยุโรปนั้นถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง

นอกจากนั้นสหภาพยุโรปได้พยายามแก้ไขจุดอ่อนโดยมีการจัดตั้ง "เอกลักษณ์ในด้านความมั่นคงและการป้องกันของยุโรป (European Security and Defence Identity: ESDI)" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกรอบนาโตที่เน้นการปรับโครงสร้างทางทหารเพื่อให้กลุ่มประเทศยุโรปในนาโตมีความเป็นอิสระและมีอิทธิพลมากขึ้นในนาโตบนพื้นฐานในเอกภาพที่เพิ่มมากขึ้น¹²

ช่วงปี 1999 สหภาพยุโรปได้จัดประชุมสุดยอดขึ้นถึง 3 ครั้งในปีเดียวกัน โดยจัดการประชุมที่เมืองโคโลญจ์ (Cologne) ซึ่งเนื้อหาภายใต้ภารกิจปีเตอร์สเบิร์ก (Petersburg Task) กำหนดสหภาพยุโรปจะต้องมีความสามารถที่จะ

¹² สมชาติ ภคภาสนวิวัฒน์ "นโยบายต่างประเทศและความมั่นคงยุโรป: เอกภาพหรือความแตกต่าง" <http://ces.in.th/online_article_2008.html>

ดำเนินมาตรการโดยตนเองและด้วยกำลังทหารที่เพียงพอในการที่จะเข้าไปแก้ปัญหาวิกฤตระหว่างประเทศโดยไม่กระทบกับนาโต นอกจากนี้ก็ได้มีการประชุมสุดยอดที่กรุงเฮลซิงกิ (Helsinki) ซึ่งเนื้อหาข้อตกลงดังกล่าวเน้นจัดตั้งกองกำลังปฏิบัติการเร็วภายใต้การนำของสหภาพยุโรปโดยมีจำนวนประมาณ 50,000-60,000 คนซึ่งสามารถใช้กองกำลังนี้ได้ภายใน 60 วัน และสามารถรักษาไว้อย่างน้อย 1 ปี และในปี 2000 ได้จัดการประชุมสุดยอดที่เมืองไซรา (Zeira) โดยผู้นำประเทศสมาชิกได้ตกลงกันที่จะจัดตั้งกองกำลังตำรวจพลเรือน ในกรณีเกิดวิกฤติการณ์ใน 30 วัน และได้มีการจัดตั้งกลไกตอบโต้อย่างรวดเร็ว (Rapid Reaction Mechanism: RPM) เพื่อให้ความช่วยเหลือพลเรือนในกรณีที่เกิดวิกฤต¹³

หลังเหตุการณ์สงครามอิรักแม้ว่าอังกฤษได้พยายามกู้หน้าบทบาทตัวเองในสหภาพยุโรปขึ้นมาอีกครั้งแต่ก็ดูเหมือนกับไม่ดีขึ้นมาก ไม่ว่าจะเป็นการทำให้ประเทศยุโรปตะวันออกที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ของสหภาพยุโรปเห็นด้วยกับการทำสงครามอิรัก และการให้เหตุผลว่าต้องการสร้างความสมดุลย์ทางความสัมพันธ์ไว้อย่างแข็งแกร่งในความสัมพันธ์แอตแลนติกอันจะไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียดระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป นอกจากนั้นจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ภายในยุโรปให้แข็งแกร่งมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้ประเทศในกลุ่มยุโรปใหม่ (ยุโรปตะวันออก) นั้นอาจเปลี่ยนแปลงแนวคิดดังกล่าวได้เมื่อได้เป็นสมาชิกภาพสหภาพยุโรปได้อย่างมั่นคง และพร้อมให้ความร่วมมือในการบูรณาการกับยุโรปทุกประการ

นอกจากนั้นพัฒนาการบทบาททางความมั่นคงของกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปนั้นดูจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหลังจากเกิดความรู้สึกไม่พอใจในช่วงการตัดสินใจทำสงครามอิรัก เนื่องจากว่าผู้นำหลักในยุโรปอย่างฝรั่งเศสและเยอรมนี โดยความร่วมมือกับเบลเยียมและลักเซมเบิร์ก ได้จัดการประชุมเล็กๆ ขึ้นมาในการพัฒนานโยบายการป้องกันแห่งยุโรป (European Defence Policy:

¹³ อ้างแล้ว

EDP) พร้อมทั้งเปิดประตูให้อังกฤษได้เข้าร่วมอันเป็นสัญญาณที่ชัดเจนว่ากลุ่มสหภาพยุโรปยังคงต้องการเสียงจากอังกฤษเพื่อมาสนับสนุนให้สหภาพยุโรปเข้มแข็งขึ้น และสหภาพยุโรปเองก็ไม่สามารถเดินไปข้างหน้าได้โดยปราศจากการเห็นชอบอย่างเป็นทางการเป็นเอกฉันท์ของเหล่าบรรดาสมาชิกทั้งหมด

ทั้งนี้อังกฤษอาจจะเข้าใจตัวเองได้มากขึ้นจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศเอกภาคีของสหรัฐอเมริกาอันเป็นเครื่องแสดงว่า สหรัฐอเมริกาเองนั้นไม่ต้องการพันธมิตรในการทำสงครามเท่าใดนัก หรือหากแต่จะร่วมทำในฐานะพันธมิตรก็ต้องปฏิบัติตามการตัดสินใจของสหรัฐอเมริกาอย่างเดียว และจากคำพูดของอดีตนายกรัฐมนตรีนายโทนี แบลร์ “หากสหรัฐอเมริกาส่งทหารในอิหร่าน ซีเรีย หรือเกาหลีเหนือ อังกฤษก็จะเลือกแนวทางโดยอาศัยประสบการณ์ที่เคยมีมาในการตัดสินใจ”¹⁴ ก็อาจเป็นเครื่องยืนยันถึงสถานะภาพของอังกฤษที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปโดยแก้ไขภาพลักษณ์ที่ไม่ดีของอังกฤษในสหภาพยุโรปให้พัฒนาไปในทิศทางเดียวกันมากขึ้น

ฝรั่งเศสมักจะมีความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหามันในทางสันติและยึดมั่นในความถูกต้องตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ฝรั่งเศสนั้นไม่ต้องการให้สหรัฐอเมริกามาตั้งฐานทัพในฝรั่งเศสอีกหลังจากสหรัฐอเมริกาทิ้งระเบิดไปเมื่อคราวที่ฝรั่งเศสลาออกจากการเป็นสมาชิกนาโต และเมื่อครั้งที่สหรัฐอเมริกาส่งเครื่องบินรบไปเยือนซีเรีย ฝรั่งเศสก็ไม่อนุญาตให้เครื่องบินสหรัฐอเมริกามาบินผ่านน่านฟ้าฝรั่งเศส และสงครามอิรัก ฝรั่งเศสก็ไม่เห็นด้วยและประกาศจุดยืนในการต่อต้านอย่างชัดเจน สำหรับเยอรมนีนั้นต้องการสภาพที่เคยเป็นผู้รุกรานรัฐอื่นก่อนในช่วงสงครามโลกทั้งสองครั้ง จึงทำให้เยอรมนีต่อต้านการทำสงครามในอิรักและมองว่าน่าจะเป็นแนวทางที่ผิด โดยที่ทั้งสองรัฐจะยึดมั่นต่อการตัดสินใจต่อข้อมติแห่งสหประชาชาติ 1441/2002 เป็นแนวทางหลัก

การพัฒนาประเด็นด้านความมั่นคงในสหภาพยุโรปนั้นจำเป็นอย่างมากที่บรรดารัฐสมาชิกต้องให้ความสำคัญกับนโยบายด้านความมั่นคงว่าเป็นประเด็นที่

¹⁴ After Iraq Crisis: Who is Isolated in Europe?

<http://www.epin.org/pdf/comment_hughes_apr03.pdf> retrieved on 1 September 2008.

สำคัญต่อรัฐสมาชิกทั้งหมด ซึ่งในหนังสือ "In Foreign Policy why don't Europe Speak with One Voice?" Johannes Varwick ได้นำเสนอว่า "แม้ว่าเยอรมนีซึ่งเป็นรัฐที่ฟังจะรวมตัวกัน ก็สามารถปกครองตนเองได้ก่อนที่ยุโรปจะบูรณาการสำหรับฝรั่งเศสและอังกฤษมักจะรวมตัวกันได้ในฐานะสหภาพยุโรปก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับผลประโยชน์แห่งรัฐตนเท่านั้น"¹⁵ ซึ่งสะท้อนภาพว่า รัฐต่างๆ ในสหภาพยุโรปสามารถยึดหยุ่นในนโยบายต่างประเทศ ความมั่นคงและป้องกันตัวเองอยู่เสมอๆ ดังนั้นจึงได้มีความพยายามหาแนวทางเพื่อให้เกิดความร่วมมือทางด้านความมั่นคงอันเกิดจากความตั้งใจร่วมกันให้ได้ โดยให้ความสำคัญกับการจัดตั้งกระทรวงต่างประเทศแห่งยุโรป (European Foreign Ministry) ซึ่งขอบเขตหน้าที่จะครอบคลุมในฐานะเป็นหัวหน้าทางการต่างประเทศในนามสหภาพยุโรป และมีบทบาทในการเป็นหัวหน้าทางการเมืองของกองกำลังตอบโต้รวดเร็ว (Political Chief of Rapid Reaction Force) และหน่วยยุโรปคอร์ปัส (Eurocorps) รวมทั้งเป็นตัวแทนของสหภาพยุโรปในสหประชาชาติ และบทบาทการทหารของยุโรปในอิรัก ซึ่งรัฐสมาชิกต้องมีความตั้งใจจริงที่จะมอบอำนาจสูงสุดดังกล่าวให้แก่หน่วยงานกลาง โดยให้มีตัวแทนระดับสูงซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยสภารัฐมนตรีแห่งยุโรป (the Council of Ministers)

ยังคงมีข้อสงสัยถึงบทบาททางการทหารของยุโรปว่าโตพอที่จะดำเนินการทางด้านมั่นคงได้รึยังเนื่องจากหน่วยทางการทหารของยุโรปนั้นยังเล็กและไม่เข้มแข็งเท่าใดนัก ดังคำกล่าวที่ว่า "ยุโรปนั้นเป็นยักษ์ใหญ่ทางเศรษฐกิจเป็นคนแคร์ทางการเมืองและเป็นหนอนในทางความมั่นคง" นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ยุโรปในฐานะเป็นสมรภูมิตบในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองก็ไม่ได้ให้ความสนใจในประเด็นทางการทหารมากนัก ได้แต่มุ่งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ประกอบกับการมีองค์การนาโตซึ่งมีหน้าที่หลักในประเด็นด้านความมั่นคงในยุโรปตะวันตก ซึ่งแม้ในช่วงสงครามเย็นจะไม่มีกรดำเนินการทางการทหารของนาโตเลย โดยบทบาทหลักนั้นจะอยู่ในช่วงหลัง

¹⁵ Stephen Wood, "The Iraq War: Five European Roles," *National Europe Center Paper* No.112, presented at the National Europe Center on Friday, 13 June 2003 13.

สงครามเย็นในลักษณะปฏิบัติการนอกเหนือกฎบัตรมาตรา 5 (Non-Article 5 Operations) ซึ่งขยายอาณาเขตปฏิบัติการไปยังอาณาบริเวณที่ไม่ใช่รัฐสมาชิกเพื่อรักษาความมั่นคงในบริเวณใกล้เคียงกับภูมิภาครัฐสมาชิก ดังเช่นเหตุการณ์ในบอสเนีย-เฮอร์เซโกวีนา และปฏิบัติการในโคโซโว และที่มีปฏิบัติการทางการทหารล่าสุดในนามนาโต คือการปฏิบัติการที่อัฟกานิสถานที่ได้มุ่งเน้นแต่รักษาความสงบเท่านั้น แต่ยังคงดูแลด้านการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ และให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม ยุโรปจึงได้มีบทบาททางการทหารมากขึ้นในระดับหนึ่งภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา หากจะพิจารณาแล้วรัฐในยุโรปที่พอจะมีความแข็งแกร่งทางการทหารอยู่บ้าง คือ อังกฤษ ฝรั่งเศสและเยอรมนีที่พอจะพัฒนาความเข้มแข็งทางการทหารที่เคยเข้มแข็งในอดีตขึ้นมาได้อีกครั้ง

หลังเหตุการณ์การก่อการร้าย 9/11 สหภาพยุโรปได้ออกมาประณามการกระทำของผู้ก่อการร้าย และมุ่งมั่นรักษาความมั่นคงระดับสูงที่สุดระหว่างบรรดารัฐสมาชิก ต่อจากนั้นสหภาพยุโรปเห็นด้วยกับการมีปฏิบัติอย่างเร่งด่วนและต่อสู้กับผู้ก่อการร้าย แต่สำหรับเหตุการณ์สงครามอิรักความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสมาชิกสหภาพยุโรปกับสหรัฐอเมริกากลับเลวร้ายลงเนื่องจากนโยบายป้องกันล่วงหน้า (pre-emptive) ของสหรัฐอเมริกาที่ให้ความสำคัญกับการโจมตีก่อนเกิดสงคราม บรรดารัฐสมาชิกบางรัฐมองว่าไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ แม้ว่าอังกฤษในฐานะเป็นพันธมิตรอยู่เคียงข้างซึ่งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษกับบรรดารัฐสมาชิกต่างๆของสหภาพยุโรปที่ไม่เห็นด้วยกับการเข้าร่วมทำสงครามกับสหรัฐอเมริกา ในการประชุมนโยบายการป้องกันและความมั่นคงแห่งยุโรป (European Security and Defence Policy: ESDP) กลาง ค.ศ.2002 ผลปรากฏว่า ESDP ได้พัฒนาศักยภาพทางการทหารโดยมีกองกำลังติดอาวุธ และการมีปฏิบัติการต่อสู้กับผู้ก่อการร้าย นับว่าเป็นการดำเนินการปฏิบัติการทางยุทธศาสตร์การป้องกันร่วมกันแห่งยุโรป¹⁶ และหลังจากนั้นสหภาพยุโรปได้ขยาย

¹⁶ General Affairs Council, Brussels, 13 May 2002, "Military capabilities-Council Conclusions" in *From Lacken to Copenhagen; European defence: core documents*, Jean-Yves Haine, ed., 57-59 (Paris: Institute for Security Studies European Union), 2003. And European Council, Seville,

จำนวนสมาชิกเป็น 25 ชาติ สมาชิกใหม่แห่งสหภาพยุโรปได้เรียนรู้การวางแผนทางยุทธศาสตร์ การขนส่งทรัพยากรและหน่วยข่าวกรองต่างๆ จากองค์การนาโต อันจะเป็นประโยชน์ให้สหภาพยุโรปสามารถดำเนินการจัดการกับวิกฤติการณ์ต่างๆ ได้ตามลำพังโดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากองค์การนาโตอีก¹⁷

ใน ค.ศ.2003 ESDP เพิ่มศักยภาพทางด้านความมั่นคง โดยบรรดาประเทศในสหภาพยุโรปได้กำหนดยุทธศาสตร์ทางการทหารและมีปฏิบัติการพื้นฐาน เช่นการต่อสู้กับความรุนแรง ยุทธศาสตร์ของสหภาพยุโรปที่มีต่อตะวันออกกลาง และปฏิบัติการที่มีต่อความรุนแรงในอดีตกองกำลัง โดยที่สหภาพยุโรปได้ส่งปฏิบัติการทหาร 500 นายไปเข้าร่วมรักษาความสงบในเหตุการณ์ความรุนแรงในบอสเนีย-เฮอร์เซโกวีนา ทั้งยังมีปฏิบัติการมุ่งมั่นที่จะฝึกเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นต่างๆ เช่น ใน ค.ศ.2005 ได้ส่งกองกำลังทหารในนามอียูฟอร์ (EUFOR - European Union Force) และในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.2007 ก็ได้ส่งทหารไปประจำที่อัฟกานิสถาน¹⁸

โรเบิร์ต คาแกน นักวิชาการท่านหนึ่งได้อธิบายเปรียบเทียบว่า ยุโรปแตกต่างกับสหรัฐอเมริกาตรงที่ "สหรัฐอเมริกาเป็นเพื่อนที่ใกล้ชิดกับอำนาจทางการทหาร แต่ยุโรปกลัวและปฏิเสธอำนาจทางการทหาร"¹⁹ แม้ว่ายุโรปได้พยายามพัฒนาบทบาททางด้านความมั่นคงให้เพิ่มมากขึ้น ตราบใดที่สหภาพยุโรปยังคงไม่มีกองกำลังทหารของตนเอง ก็นับว่าความสามารถทางด้านความมั่นคง

21-22 June 2002: Presidency Conclusion, Annex V, in *From Laeken to Copenhagen: European defence: core documents*, Jean-Yves Haine, ed., 272-274 (Paris: Institute for Security Studies European Union, 2003), 272.

¹⁷ European Union-NATO Declaration on ESDP, Brussels, 16 December 2002: Remarks by Javier Solana, EU Representative for the CFSP in *From Laeken to Copenhagen: European defence: core documents*, Jean-Yves Haine, ed., 178-180 (Paris: Institute for Security Studies European Union, 2003), 179.

¹⁸ Overview of the European Union activities, <http://europa.eu/pol/CFSP/overview_en.htm> retrieved on 1 April 2008.

¹⁹ Robert Kagan, *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order* (New York: Knopf 2003)

ของสหภาพยุโรปนั้นจำกัด สหภาพยุโรปจึงได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับทรัพยากรและยุทธศาสตร์ทางความมั่นคงให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพทางการทหารให้มีลักษณะกึ่งอำนาจทางการทหาร (quasi-military power) ทั้งยังให้มิกองกำลังทหารในระดับที่สามารถใช้ได้แนวทางสันติ แต่อังกฤษก็เผยว่า “ยังคงไม่มีกองกำลังทหารแห่งสหภาพยุโรปที่แน่นอน และการส่งกองกำลังแห่งชาติก็ยังคงอยู่ที่อำนาจการตัดสินใจแต่ละรัฐนั้นๆ”²⁰ อาจเพราะว่าสหภาพยุโรปยังคงเผชิญกับปัญหาความบกพร่องทางประชาธิปไตย (democratic deficit) เนื่องจากว่าการรวมกลุ่มทางการเมืองของสหภาพยุโรปยังไม่สามารถยกอำนาจของรัฐสมาชิกให้แก่อำนาจกลางได้อย่างแท้จริง หรืออาจจะดูได้จากบทบาทรัฐสมาชิกยุโรปที่ยังไม่สามารถออกกฎหมายได้อย่างแท้จริงแม้จะมีสถาบันดังกล่าวแล้วก็ตาม

จากรายงานสรุป โดยสถาบันลักเซมเบิร์กด้านการศึกษายุโรปและการต่างประเทศ ในหัวข้อ “ยุโรปหลังสงครามอิรัก” ก็ได้แสดงว่าสงครามอิรักนั้นอาจเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาสในความร่วมมือของกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปได้²¹ เนื่องจากพัฒนาการด้านนโยบายด้านการต่างประเทศและความมั่นคงร่วมกัน หรือ CFSP หลังสงครามอิรักได้เกิดคำถามจากรัฐสมาชิก ว่าความร่วมมือทางการเมืองของสหภาพยุโรปนั้นยังคงอยู่ในระดับความสัมพันธ์แบบรัฐบาลกับรัฐบาล (Intergovernmental level) สงครามอิรักเป็นวิกฤติที่สะท้อนให้เห็นความไร้เอกภาพ หรือ แตกแยกในกลุ่มรัฐสมาชิก ดังนั้นบรรดารัฐสมาชิกในอนาคตจะต้องจริงจังมากขึ้นในการตัดสินใจต่อเหตุการณ์ที่ท้าทายความมั่นคงและพัฒนาความร่วมมือระหว่างกันให้ลึกซึ้งมากขึ้นอันจะเป็นการสร้างความร่วมมือพหุภาคีที่เข้มแข็งเพื่อคานอำนาจเอกภาคอย่างสหรัฐอเมริกา

นอกจากนั้นปัจจุบันนี้พบว่ามีปัญหาใหม่ๆท้าทายทางด้านความมั่นคงต่อสหภาพยุโรป ไม่ว่าจะเป็นการก่อการร้ายซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตัวแสดงที่ใช้

²⁰ <<http://www.fco.gov.uk/en/newsroom/latest-news/?view=Speech&id=2037648>> retrieved on 11 September 2008.

²¹ “Europe after the Iraq War,” Executive Summary of the Luxembourg Institute for European and International Studies. 10-16 August 2003. Mangalia Romania, 4.

สหภาพยุโรป: ความพยายามพัฒนาด้านความมั่นคงหลังสงครามอิรัก

สหภาพยุโรปเป็นสิ่งยึดมั่นจิตใจ ประเด็นด้านการก่อการร้ายในมุมมองของสหภาพยุโรปที่ผ่านมามีบทบาทที่ประนีประนอมกับกลุ่มก่อการร้ายหรือรัฐที่ให้การสนับสนุน การก่อการร้ายมากกว่า ซึ่งกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปควรให้ความสำคัญถึงรากเหง้าของปัญหา และแก้ไขปัญหามาในเชิงป้องกัน ตัวอย่างเช่นการเพิ่มมาตรฐานด้านความมั่นคงมนุษย์ และลดช่องว่างความแตกต่างด้านฐานะทางเศรษฐกิจในภูมิภาคต่างๆ

นักวิชาการอย่างโรเบิร์ต คาแกน มองว่า"ยุโรปนั้นยังไม่มีศักยภาพทางทหารเพียงพอ จึงอาศัยแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี"²² ซึ่งได้อธิบายพฤติกรรมในเชิงรักสันติของสหภาพยุโรปได้ดีถึงกระนั้นสหภาพยุโรปได้มีความพยายามจัดให้มี Europol (European Police Office) หน่วยงานกลางของสหภาพยุโรปด้านข่าวกรองอาชญากรรมและการประสานงานระหว่างหน่วยงานตำรวจของประเทศสมาชิกเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างกำลังตำรวจของประเทศต่างๆ ในสหภาพยุโรป โดยมีความรับผิดชอบในประเด็นความท้าทายใหม่ทางด้านความมั่นคงในหลายๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการต่อต้านการก่อการร้าย การลักลอบขนยาเสพติด การค้ามนุษย์ การฟอกเงิน และเรื่องอื่นๆ ใน ค.ศ.2004 สหภาพยุโรปขยายจำนวนสมาชิกภาพอีกสิบประเทศ ซึ่งจะต้องเข้าเป็นสมาชิก Europol เพื่อให้มีมาตรฐานเดียวกันในการต่อต้านการก่อการร้ายได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแนวทางที่สหภาพยุโรปกำหนด นอกจากประเด็นปัญหาด้านการก่อการร้ายแล้วยังมีประเด็นปัญหารัฐอันธพาล ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และ ปัญหาสุขภาพ เหล่านี้จะเป็นเครื่องมือสำคัญให้แก่ประเทศสหภาพยุโรปให้หันมาสนใจแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น

แม้ว่ากลุ่มประเทศในสหภาพยุโรปถึงสองรัฐ คือ อังกฤษและฝรั่งเศส ดำรงตำแหน่งเป็นคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติแต่ก็ไม่สามารถคัดค้านการดำเนินการของสหรัฐอเมริกาในการทำสงครามอิรัก เนื่องจากเสียงไม่เป็นเอกฉันท์ในการเห็นด้วยต่อข้อมติสหประชาชาติ 1441/2002 อีกทั้งความคิด

²² Robert Kagan, *Of Paradise and Power: American and Europe in the New World Order*. 31.

ต่อข้อขัดแย้งระหว่างประเทศของทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสก็ขัดแย้งกัน อย่างไรก็ตาม อาจมองได้ว่าบทบาทของทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสก็ยังทรงอิทธิพลในเวทีคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ดังนั้นหากสหภาพยุโรปมีความเป็นเอกภาพในบทบาทการรักษาความมั่นคงระหว่างกันก็อาจเป็นเสียงสำคัญในการตัดสินใจด้านความมั่นคงในระบบโลกให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปต้องสร้างเอกภาพผ่านฉันทามติในประเด็นด้านความมั่นคงให้ได้เสียก่อน หลักการสร้างเอกภาพภายในสหภาพยุโรปอันจะเป็นการส่งเสริมให้รัฐสมาชิกเสนอนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงร่วมกัน ตลอดจนการตัดสินใจร่วมกันทางความมั่นคงมากขึ้น

4. ภาพรวมและแนวโน้มความพยายามรักษาความมั่นคงในสหภาพยุโรป

โดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพยุโรปกับสหรัฐอเมริกาในลักษณะความสัมพันธ์ข้ามมหาสมุทรแอตแลนติก (Transatlantic) ยังคงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากความร่วมมือภายใต้องค์การนาโต ซึ่งสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับการปกป้องยุโรปตะวันตกเป็นสำคัญ และคงอำนาจและอิทธิพลของตนไว้ในยุโรป แม้ว่าหลังสงครามเย็นบทบาทขององค์การนาโตไม่จำเป็นต้องดำเนินต่อไปตามจุดมุ่งหมายแรกเริ่มก่อตั้งแล้วก็ตาม เนื่องจากองค์การนาโตปรับเปลี่ยนบทบาทใหม่เพื่อรักษาความมั่นคงให้แก่รัฐสมาชิกทั้งหมด จึงทำให้สหรัฐอเมริกาสามารถคงอิทธิพลในภูมิภาคยุโรปต่อไป ทั้งนี้สหภาพยุโรปก็ได้พยายามส่งเสริมความสามารถในการรอบนโยบายป้องกันและความมั่นคงแห่งยุโรป นับเป็นความพยายามลดบทบาทของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคนี้ อีกทั้งศักยภาพทางเศรษฐกิจของสหภาพยุโรปที่เพิ่มมากขึ้น อันจะเป็นการเสริมบทบาททางด้านความมั่นคงของสหภาพยุโรปให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น

ยุโรปนั้นแม้พื้นฐานไม่ต้องการทำสงคราม อาจเนื่องด้วยสาเหตุความไม่พร้อมทางศักยภาพทางการทหารของตนเอง ตลอดจนความเชื่อมั่นในหลักการกฎหมายระหว่างประเทศ จนหลายประเทศมองว่ายุโรปนั้นแท้จริงไม่มีความกล้าหาญ เนื่องด้วยขาดความมุ่งมั่นที่จะใช้อำนาจต่างฝ่ายต่างก็คิดว่าผลประโยชน์ของแต่ละรัฐสำคัญที่สุด จึงทำให้การรวมตัวในรูปแบบนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงร่วมกันในนามนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงร่วมกัน หรือ CFSP ของสหภาพยุโรปนั้นเป็นได้แค่การรวมตัวในลักษณะระหว่างรัฐบาลกับรัฐบาล (Intergovernmental) และการตัดสินใจในนโยบายทางการทหารส่วนใหญ่มักจะขาดความเป็นฉันทามติ อย่างไรก็ตามบรรดารัฐสมาชิกในสหภาพยุโรปต้องการให้องค์การนาโตลดบทบาทลง ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปที่ต้องพร้อมกันมาร่วมมือกันอย่างจริงจัง และสละอำนาจอธิปไตยบางส่วนเพื่อให้อำนาจองค์กรกลางมีศักยภาพในการตัดสินใจดำเนินการได้อย่างเสรีมากขึ้น โดยเฉพาะอังกฤษที่ต้องหันมาฟื้นฟูความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปใหม่และจำเป็นต้องสร้างความจริงใจในการมีส่วนร่วมบูรณาการในยุโรปมากขึ้น

ปัจจุบันมีเรื่องท้าทายความมั่นคงสหภาพยุโรปมากยิ่งขึ้นผู้เขียนคิดว่ามีความจำเป็นไม่น้อยที่สหภาพยุโรปจะหันหน้ามาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยอาจจะริเริ่มจากประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตยของรัฐสมาชิกให้น้อยที่สุด หรือพิจารณาประเด็นเร่งด่วนในการรักษาความมั่นคงร่วมกัน ตัวอย่างเช่น ประเด็นการก่อการร้าย ประเด็นสุขภาพและโรคระบาด ประเด็นยาเสพติด และประเด็นสถานะโลกออนไลน์ แล้วจึงค่อยมาพัฒนาความร่วมมือในด้านอื่นๆ ที่แต่ละรัฐสมาชิกเริ่มตระหนักเห็นคุณค่าของความร่วมมือกัน จนกระทั่งพร้อมที่จะสละอธิปไตยบางส่วนได้มากขึ้น เปรียบได้กับความร่วมมือที่เคยเป็นมาในอดีตที่ริเริ่มจากความร่วมมือถ่านหินและเหล็กกล้า แล้วเกิดการล้นเอ่อ (spill-over) จนกระทั่งพัฒนามาเป็นความร่วมมือด้านพลังงานปรมาณู หรือ ประชาคมพลังงานปรมาณู และพัฒนาเป็นประชาคมยุโรป และในที่สุดก็ได้มาเป็นสหภาพยุโรปที่มีการบูรณาการทางเศรษฐกิจระหว่างกันได้ในที่สุด

วารสารยุโรปศึกษา

Helene Langer
(www.dhm.de)

“...ตราใบใดที่ผู้หญิงไม่ได้ได้รับการศึกษาในฐานะที่เป็นมนุษย์
เพื่อนำไปสู่ความเป็นมนุษย์
อย่างสอดคล้องกับความปรารถนาของเธอเอง ...
และโดยเฉพาะในเยอรมนี
ยังคงถูกบ่งสร้างตามความต้องการของผู้ชาย
ตราใบนั้นจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการให้การศึกษาสตรีเยอรมัน...”

ABSTRACT

Modern Education for Women in Germany, 1870s-1960s

Bhawan Ruangsilp

How each society educates women reflects its attitudes toward this group of its members at any given time. This article is a study of the development of modern education for women in Germany from the 1870s to 1960s against the background of the alteration of the ideas about and self-perceptions of women. Initially, the German authorities extended modern—institutionalized and standardized—education to female population in order to subject their potential to the service of state and society. However, this development was inextricably intertwined with the process of emancipation of German women, basing upon the conception that good education would enable them to acquire political rights and ability to control their own life, and finally gender equality.

The article charts the development through different periods of German history: the German Empire, the Weimar Republic, the Third Reich, and pre-1960s West Germany. The struggle for better education for women started with the attempts to create/improve higher schools, training and career opportunity for female teachers, and admission of women to universities. While the state played a dominant role in shaping modern education for German women, the contributions of distinctive individuals shall be noted here.

Keywords: Education, Woman emancipation, Germany

การศึกษาแผนใหม่สำหรับสตรีในเยอรมนี ตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๘๗๐ - ๑๙๖๐

ภาววรรณ เรืองศิลป์

"ผู้หญิงควรจะได้ศึกษา ก็เพราะผู้หญิงปรารถนาเช่นนั้น เพราะ
ทางเลือกที่ไม่จำกัดทางอาชีพการงาน คือ องค์ประกอบหลัก
แห่งเสรีภาพส่วนบุคคล และความสุจริตบุคคล"

เฮดวิก โดม (Hedwig Dohm) ค.ศ. ๑๘๗๖¹

๑. บทนำ

การศึกษานอกจากจะมีความหมายในตัวเองในฐานะที่เป็นกระบวนการ
กล่อมเกลาทางสังคมและพัฒนาความสามารถของมนุษย์แล้ว ลักษณะที่สังคม
หนึ่งจัดสรรการศึกษาให้แก่สมาชิกยังสามารถเป็นมาตรวัดหลายสิ่งหลายอย่างใน
สังคมนั้น อาทิ เป็นเครื่องแสดงความเจริญของสังคม หรือเป็นตัววัดสิทธิและ
แสดงสถานภาพของสมาชิกในสังคม ในบทความนี้จะพิจารณาการศึกษาในฐานะที่
เป็นเครื่องวัดทัศนคติที่สังคมหนึ่งมีต่อเพศหญิง

ก่อนที่จะประเด็นเรื่องสิทธิในการศึกษาจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิ
มนุษยชนขั้นพื้นฐาน และเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ทุก

¹ อ้างตาม '100 Jahre Frauenstudium' [online-exhibition], (revised 15 June 1997)

<<http://www.uni-bonn.de/Frauengeschichte/ausstell>> เว็บไซต์ดังกล่าวเสนอเรื่องราวออนไลน์
เนื่องในโอกาสครบรอบหนึ่งร้อยปีของการศึกษาระดับอุดมศึกษาของสตรีเยอรมัน ณ มหาวิทยาลัยแห่ง
บอนน์ (ค.ศ. ๑๘๙๖-๑๙๙๖) หลังจากนั้นยังมีมหาวิทยาลัยต่างๆ ในเยอรมนีเสนอโครงการในลักษณะ
เดียวกันว่าด้วยหนึ่งศตวรรษของการศึกษาศตรีที่สถาบันนั้นๆ

สังคมล้วนแต่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานของการแบ่งแยกเลือกปฏิบัติและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและหญิงในระบบการศึกษา แม้กระทั่งในยุโรปตะวันตกที่ได้ชื่อว่าเป็นที่มาและแม่แบบของวัฒนธรรมแห่งความเสมอภาคอันเป็นหลักการสากลในโลกปัจจุบัน การศึกษาอย่างเป็นระบบที่จัดสรรโดยผู้ปกครองสำหรับ“เพศที่สอง”ก็ยังเยาว์วัยนักเมื่อเทียบกับความยาวนานของอารยธรรมยุโรปเยอรมนีซึ่งเป็นประเทศและวัฒนธรรมที่รังสรรค์ผลงานมากมายทั้งทางศิลปะและวิทยาศาสตร์ให้แก่อารยธรรมโลกก็ได้มีประสบการณ์กับการพัฒนาการศึกษาที่เป็นระบบสำหรับสตรีที่ต่างไปจากประเทศอื่นมากนัก

จุดประสงค์หลักของบทความนี้คือต้องการแสดงพัฒนาการของการศึกษาแผนใหม่สำหรับสตรีในประเทศเยอรมนี การศึกษาแผนใหม่กล่าวอย่างง่าย ๆ ในที่นี้หมายถึงการอบรมให้ความรู้ผ่านสถาบันการศึกษาที่มีการจัดการอย่างเป็นแบบแผน การพัฒนาการศึกษาแผนใหม่สำหรับสตรีในเยอรมนีเป็นกระบวนการที่ดำเนินควบคู่ไปกับการเรียกร้องสิทธิสตรี ด้วยความเชื่อว่าการศึกษที่ดีจะเป็นพื้นฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและความสามารถในการกำหนดชีวิตตนเองของสตรี ขณะที่จุดมุ่งหมายในระยะแรกเริ่มของการให้การศึกษาแก่ประชากรเพศหญิงโดยรัฐคือการพัฒนาศักยภาพของคนกลุ่มนี้เพื่อนำมารับใช้สังคม คำกล่าวของนักต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีเฮดวิกจ์ โดม (ค.ศ.๑๘๓๑-๑๘๑๙) ช่างต้นแสดงให้เห็นว่า การศึกษาควรเป็นไปเพื่อรับใช้ความเป็นปัจเจกบุคคลของสตรีเอง

การวิจัยเรื่องพัฒนาการของการศึกษาของสตรีเยอรมันนั้นนับว่าเป็นประวัติศาสตร์ในตัวเอง พร้อมกับการเติบโตของวิชาประวัติศาสตร์สังคมในทศวรรษที่ ๑๙๗๐ การศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูประชากรของสังคมก็ได้กลายเป็นหัวข้อสำคัญในวงการวิจัย อย่างไรก็ตามแนวคิดที่ว่าด้วยความเท่าเทียมกันของมนุษย์ที่แพร่หลายในทศวรรษที่ ๑๙๖๐-๑๙๗๐ ได้บดบังความสำคัญของการศึกษาปัญหาเฉพาะบางประการของเพศหญิง (เพราะถือว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างเพศชายและหญิง) อาทิ ระบบโรงเรียนสำหรับเด็กหญิง เป็นต้น การวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง รวมถึงประวัติศาสตร์สตรีและ

ประวัติศาสตร์การศึกษาสำหรับสตรีจะได้รับแรงกระตุ้นจากการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีที่เติบโตขึ้นอีกครั้งในทศวรรษที่ ๑๘๗๐ นักวิชาการที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสความคิดดังกล่าวเห็นว่า ประวัติศาสตร์การศึกษาที่มีมาก่อนหน้านั้นซึ่งไม่ได้แยกแยะการวิจัยการศึกษาสำหรับสตรีเป็นเรื่องเฉพาะ ไม่สามารถให้ภาพที่เป็นจริงที่เกี่ยวกับการศึกษาของผู้หญิงได้ เพราะการจัดการการศึกษาเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติตามเพศสภาพ (gender) อย่างมาก²

ในที่นี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์การศึกษาสำหรับสตรีในเยอรมนีในฐานะที่เป็นประเทศที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กล่าวคือ นับตั้งแต่การรวมชาติและการก่อตั้งจักรวรรดิเยอรมนีเมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๑ สาธารณรัฐไวมาร์ (ค.ศ. ๑๙๑๘-๑๙๓๓) อาณาจักรที่สาม (ค.ศ. ๑๙๓๓-๑๙๔๕) และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (เยอรมนีตะวันตก) ที่สถาปนาขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ. ๑๙๔๕)³ ขอบเขตทางเวลาของงานศึกษาจะจบลงที่ปลายทศวรรษที่ ๑๙๖๐ อันเป็นยุคของการปฏิวัติของนักศึกษาและการเริ่มต้นคลื่นที่สองของขบวนการเฟมินิสต์ในเยอรมนีตะวันตก แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงชื่อเรียกและระบอบการปกครองต่างๆ กันไป แต่การรวมชาติเมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๑ ได้ส่งผลให้มีการจัดสรรการศึกษาให้แก่ประชาชนที่เป็นแบบแผนเดียวกันมากขึ้นภายใต้นโยบายรัฐส่วนกลาง อย่างไรก็ตามต้องเข้าใจด้วยว่าเยอรมนีมีลักษณะเป็นสหพันธรัฐมาแต่ต้น ความเป็นรัฐชาติของเยอรมนีเกิดขึ้นบนพื้นฐานของการรวมตัวของแคว้น/รัฐเยอรมันต่างๆ ซึ่งสามารถกำหนดนโยบายทางการศึกษาในรายละเอียดได้เช่นกัน บทความนี้จะขอเน้นความสำคัญที่พัฒนาการศึกษาแผนใหม่สำหรับสตรีระยะแรกเริ่มที่เกิดขึ้นในสมัยจักรวรรดิเยอรมนี (ค.ศ. ๑๘๗๑-๑๙๑๘) เพราะพัฒนาการดังกล่าวจะกลายเป็นพื้นฐานของระบบการศึกษาในยุคต่อๆ ไป

² Elke Kleinau and Claudia Opitz (eds), *Geschichte der Mädchen- und Frauenbildung. Vol. II: Vom Vormärz bis zur Gegenwart* (Frankfurt, 1996), 10.

³ บทความนี้จะขอเว้นการกล่าวถึงพัฒนาการของการศึกษาสตรีในเยอรมนีตะวันออก ภายใต้ลัทธิคอมมิวนิสต์เยอรมนีตะวันออกมีพัฒนาการเฉพาะของตัวเองที่ต่างไปจากเยอรมนีตะวันตกซึ่งถือได้ว่ายังคงโครงสร้างเดิมที่ดำเนินมาจากยุคก่อนสงครามมาก นอกจากนี้ผู้เขียนบทความยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การศึกษาของเยอรมนีตะวันออก

นอกจากจะแสดงพัฒนาการของการศึกษาสตรีแผนใหม่ในเยอรมนีแล้ว บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นด้วยว่า การศึกษาแผนใหม่เป็นสิ่งที่ได้มาด้วยการต่อสู้ที่เข้มแข็งของสตรี การต่อสู้เพื่อสิทธิในการศึกษาของสตรีเยอรมันเริ่มจากการพัฒนาโรงเรียนระดับสูงสำหรับเด็กหญิง การปรับปรุงคุณภาพและยกระดับวิชาชีพครูสตรี และการเปิดรับผู้หญิงสู่โลกอุดมศึกษา การศึกษาสตรีแผนใหม่เป็นส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของสตรีเยอรมัน และเป็นพัฒนาการที่ก้าวเกินวัตถุประสงค์ดั้งเดิมของสังคมเยอรมันซึ่งชายเป็นใหญ่ ด้วยว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความเสมอภาคระหว่างเพศชายและหญิงในสังคมเยอรมันอย่างถาวร

๒. สถานภาพของสตรีในสังคมเยอรมันเมื่อเริ่มต้นการศึกษาแผนใหม่

ในการศึกษาพัฒนาการของการให้การศึกษาแก่สตรีในเยอรมนีจำเป็นต้องเข้าใจสถานภาพของสตรีเยอรมันเสียก่อน เมื่อมีการเริ่มต้นการศึกษาแผนใหม่สำหรับสตรีในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ สิ่งที่เป็นตัวกำหนดสถานภาพของผู้หญิงเยอรมัน คือ มโนทัศน์ว่าด้วยธรรมชาติของเพศหญิง ธรรมชาติที่เป็นตัวกำหนด (หรือจำกัด) คุณสมบัติและความสามารถ รวมถึงบทบาทในสังคมของพวกเธอ อย่างไรก็ตามไม่ใช่เพียงสังคม (ที่ผู้ชายเป็นใหญ่) เท่านั้นที่กำหนดสถานภาพของสตรี ผู้หญิงเองก็พยายามนิยามและกำหนดความเป็นผู้หญิง ความพยายามดังกล่าวเป็นที่มาของการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรี ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวด้วยความเชื่อที่สอดคล้องกับมโนทัศน์ที่มีอยู่ในสังคม หรือด้วยความต้องการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์เหล่านั้น สิ่งที่สังคมเชื่อว่าผู้หญิงเป็นและสามารถเป็นและสิ่งที่ผู้หญิงเองเชื่อว่าตนเป็นและสามารถเป็นคือปัจจัยในการกำหนดและเปลี่ยนแปลงสถานภาพของผู้หญิง รวมทั้งเป็นสิ่งที่กำหนดความคิดนำในการจัดการศึกษาแผนใหม่ให้แก่ผู้หญิงในเยอรมนี

๒.๑ วาทกรรมว่าด้วยธรรมชาติของเพศหญิง

ยุโรปตะวันตกเป็นภูมิภาคที่มีการปะทะสังสรรค์ทางความคิดอย่างใกล้ชิดระหว่างกัน แนวคิดและการปฏิบัติที่ถือกำเนิดในประเทศหนึ่งจะถูกพินิจกลั่นกรองในอีกประเทศหนึ่งอยู่บ่อยครั้ง และไม่ว่าผลจากการกลั่นกรองจะเป็นการรับหรือการปฏิเสธ ก็ยังกล่าวได้ว่าประเทศต่างๆ มีอิทธิพลต่อกันไม่ในทางใดก็ทางหนึ่ง แนวคิดว่าด้วยธรรมชาติของเพศหญิงและการปฏิบัติต่อประชากรเพศหญิงจึงเป็นเรื่องข้ามวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งที่เกิดในประเทศรอบข้างเช่นกัน เพราะฉะนั้นจึงเป็นการยากที่จะกล่าวอย่างเต็มปากว่า สถานภาพของสตรีในประเทศเยอรมนีนั้นมีลักษณะโดดเด่นที่แตกต่างไปจากสถานภาพของสตรีในประเทศยุโรปอื่นๆ อย่างสิ้นเชิง

เจมส์ แอลบิเซตติ (James Albisetti) แบ่งแนวคิดของปัญญาชนเยอรมัน (ซึ่งเป็นผู้ชาย) ที่เกี่ยวกับความเป็นผู้หญิงที่แสดงออกในข้อเขียนต่างๆ ในช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ออกเป็นสามกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักปรัชญาอุดมคตินิยมซึ่งมองธรรมชาติของผู้หญิงในฐานะที่เป็นส่วนเติมเต็มของธรรมชาติของผู้ชาย กลุ่มกวีโรแมนติกซึ่งเชิดชูบทบาทของผู้หญิงในฐานะแม่ และกลุ่มนักการศึกษาที่เน้นความรักเพื่อนมนุษย์ (philanthropist educators) ซึ่งเน้นหน้าที่สำคัญของผู้หญิงในครอบครัว แอลบิเซตติชี้ว่าทั้งสามกลุ่มนี้ล้วนแต่ได้รับอิทธิพลจากความคิดของนักคิดชาวฝรั่งเศส รูสโซ (Rousseau)⁴ ลักษณะร่วมที่เห็นได้ชัดของทุกกลุ่มคือความเชื่อว่าชายและหญิงมีธรรมชาติที่แตกต่างกัน ดังนั้นบทบาททางสังคมของชายและหญิงจึงแยกออกจากกันอย่างชัดเจน

ตัวแทนของกลุ่มอุดมคตินิยม อาทิ คานท์ (Emmanuel Kant) และฟอนฮุมโบลท์ (Wilhelm von Humboldt) เสนอว่า เพศชายและเพศหญิงแตกต่างกันโดยธรรมชาติ (หมายถึงโดยกำเนิดและเปลี่ยนแปลงไม่ได้) ซึ่งทำให้ทั้งสองเป็นส่วนเสริมซึ่งกันและกัน (complementary) มากกว่าที่จะเทียบเท่ากัน (identical)

⁴James C. Albisetti, *Schooling German Girls and Women: Secondary and Higher Education in the Nineteenth Century* (Princeton, 1988), 3-4.

ปัญญาชนยุคโรแมนติกนิยมให้คุณค่าต่อบทบาทความเป็นแม่ของผู้หญิงอย่างยิ่ง เมื่อมองไปเลียนขยาย “สงครามปลดปล่อย” ตามอุดมคติของการปฏิวัติฝรั่งเศสไปตามประเทศต่างๆ ในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เรามีได้ปลดปล่อยเพศหญิง หากแต่เรียกร้องประเทศต่างในยุโรปว่า “จงสร้างแม่” เช่นเดียวกับกลุ่มอุดมคตินิยม พวกนักคิดโรแมนติก อาทิ จอง เพาล์ (Jean Paul) และชเลเกล (Friedrich Schlegel) เชื่อในความเป็นส่วนเติมเต็มระหว่างชายหญิง กลุ่มนักการศึกษาที่ให้ความสนใจกับการศึกษาของผู้หญิงในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ได้รับเอาแนวคิดเรื่องการแบ่งแยกหน้าที่และบทบาทของชายหญิงมาเป็นหลักในการจัดการศึกษา⁵ สังคมเยอรมันในยุคนั้นยังไม่มีที่ให้แนวคิดของจอห์น สจวร์ต มิลล์ (John Stuart Mill) ซึ่งแย้งว่าไม่มีความแตกต่างทางสภาพจิตใจที่ถูกกำหนดโดยธรรมชาติระหว่างชายและหญิง สิ่งที่สังคมเห็นว่าเป็นธรรมชาติของผู้หญิงคือสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นผลมาจากการเลี้ยงดูและไม่ใช่ว่าธรรมชาติ⁶

สถานภาพและคุณสมบัติที่ถูกใช้นิยามผู้หญิงในช่วงเวลานี้ได้กลายเป็นภาพตายตัว (stereotypes) ของผู้หญิงซึ่งยังคงมีอิทธิพลอยู่ในบางบริบทจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ของผู้หญิงคือ ในบ้านและในครอบครัว อันเป็นสถานที่ซึ่งผู้หญิงมีบทบาทที่แน่นอนในฐานะภรรยา แม่ และแม่บ้าน หรือที่พูดกันว่า ตัวอักษร “K” สามตัวที่นิยามบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงเยอรมัน ได้แก่ Kinder (ลูก หมายถึง ความเป็นแม่) Küche (ครัว หมายถึง ความเป็นแม่บ้าน) Kirche (โบสถ์ หมายถึง ความเป็นคริสต์ศาสนิกชนที่ดี)

ยังมีข้อถกเถียงในวงการวิจัยประวัติศาสตร์สตรีเยอรมันว่า การแบ่งแยกบทบาทและการสร้างภาพตายตัวของหญิงชายเหล่านี้เกิดขึ้นเมื่อไร นักวิชาการส่วนหนึ่งเสนอว่า แนวคิดแบ่งแยกพื้นที่ทางสังคมระหว่างเพศหญิงและเพศชายในสังคมเยอรมันในหมู่ชนชั้นกลางที่มีการศึกษาได้เกิดขึ้นเมื่อประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ และต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ และเชื่อว่าก่อนหน้าการปฏิวัติอุตสาหกรรมไม่มีการแบ่งแยกพื้นที่การทำงานระหว่างเพศชายและเพศหญิงตาม

⁵Albisetti, *Schooling German Girls and Women*, 4-6.

⁶ John Stuart Mill, *The Subjection of Women* (1869).

สายงานแบบ productive และ reproductive นักประวัติศาสตร์สตรีชาวเยอรมัน คาริน เฮาเซน (Karin Hausen) ชี้ว่า การแบ่งแยกบทบาทตามเพศเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ในช่วงเวลานี้เมื่อการนิยามลักษณะ (character) ได้กลายเป็นการนิยามสถานภาพ (status) ด้วย เพศหญิง (เท่านั้น)ที่ถูกนิยามสถานภาพด้วยบทบาทและคุณค่าที่ตนมีต่อครอบครัวตามอุดมคติว่าด้วยครอบครัวในทางศาสนาคริสต์ นอกจากนี้ กฎธรรมชาติว่าด้วยความแตกต่างระหว่างเพศ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์(ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ที่ผู้ชายมีบทบาทสำคัญ) และคุณค่าทางจริยธรรมได้ถูกนำมาใช้สร้างขอบเขตแบ่งแยกระหว่างเพศในวิถีที่มีผลย้าอำนาจของเพศชายและสร้างข้อจำกัดแก่เพศหญิง⁷

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการอีกส่วนหนึ่งคงเห็นในทางตรงกันข้าม ที่สำคัญคือ อันเน็ตเตอ คูห์น (Annette Kuhn) แย้งว่า สถานภาพของสตรีเยอรมันไม่ได้เปลี่ยนแปลงเช่นที่เฮาเซนเสนอ หากแต่ดำเนินต่อเนื่องมาจากยุคก่อนหน้าการปฏิวัติอุตสาหกรรม เพราะการแบ่งแยกบทบาทตามเพศเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้นนานแล้ว วาทกรรมว่าด้วยธรรมชาติของสตรีและการกำหนดภาพตายตัวของผู้หญิงเป็นเพียงการแสดงออกรูปแบบที่เกิดขึ้นใหม่เท่านั้น⁸

๒.๒ การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรี

การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีที่ก่อตัวเป็นขบวนการปรากฏขึ้นในดินแดนที่จะกลายเป็นจักรวรรดิเยอรมนีตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ (ก่อนหน้านั้นเป็นการเรียกร้องของปัจเจกบุคคลที่มีผลกระทบในวงจำกัด) ส่วนหนึ่งเป็นผลงาน

⁷Karin Hausen, 'Die Polarisierung der "Geschlechtscharakter" - Eine Spiegelung der Dissoziation von Erwerbs- und Familienleben', in Werner Conze (ed), Sozialgeschichte der Familie in der Neuzeit Europas (Stuttgart, 1976), 367-93.

⁸Annette Kuhn, 'Das Geschlecht - eine historische Kategorie?', in Ilse Brehmer (ed), Frauen in der Geschichte, Vol. 4 (Düsseldorf, 1983), 29-50.

ของสตรีชนชั้นกรรมพีที่เข้าร่วมการปฏิวัติเสรีนิยม ค.ศ.๑๘๔๘⁹ แต่ไม่ว่าจุดประสงค์ของการเคลื่อนไหวของผู้หญิงเหล่านี้จะเป็นเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยหรือเพื่อเรียกร้องสิทธิของสตรีเอง ก็นับเป็นครั้งแรกที่สตรีเยอรมันเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการทางการเมืองสาธารณะ สตรีกลุ่มนี้เรียกร้องให้ผู้หญิงใช้ "ความเป็นแม่เพื่อสร้างสรรค์สังคม" (Die geistige Mütterlichkeit)

การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีในเยอรมนีในระยะแรกมีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและรูปแบบการให้การศึกษาแก่เด็กเล็ก ในแคว้นทือริงเงน (Thüringen) ทางตะวันออกของเยอรมนีเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ฟรีดริช เฟรเบล (Friedrich Fröbel) ก่อตั้งโรงเรียนอนุบาลสำหรับเด็กเล็ก (Kindergarten) แบบใหม่ซึ่งจะกลายเป็นพื้นฐานของการอนุบาลเด็กเล็กในปัจจุบัน ด้วยความเชื่อที่ว่าแม่คือครูคนแรกและครูที่ดีที่สุด เขานำเอาความเป็นแม่และความอบอุ่นเข้ามาแทนที่ศาสนาและความเกรงกลัวต่อบาปในโรงเรียน แทนที่จะนั่งเรียงแถวและสวดมนต์ เด็กควรจะ "เล่น" และเรียนรู้เพื่อพัฒนาตัวเอง แนวคิดและการปฏิบัติตามแบบเฟรเบลดึงดูดผู้หญิงชนชั้นกลางจำนวนมากที่เห็นว่า โรงเรียนอนุบาลเป็นสถานที่ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นผู้หญิงและเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้ใช้ "ความเป็นแม่เพื่อสังคม" ใช้ความสามารถของตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม¹⁰

ลูอิสเซอ ออตโต (Louise Otto) ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์สตรีนิยมฉบับแรกในเยอรมนี "หนังสือพิมพ์ผู้หญิง" (Frauen-Zeitung) จัดพิมพ์ที่เมืองไลป์ซิกตั้งแต่ ค.ศ.๑๘๔๙ เรียกร้องการศึกษาระดับสูงขึ้นและการปลดปล่อยผู้หญิงจากภาระที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตนเองของผู้หญิง เพื่อให้ผู้หญิงสามารถประกอบอาชีพที่มีรายได้เพียงพอที่จะทำให้เป็นอิสระทางการเงินได้ ออต-

⁹ Ute Gerhard, 'Über die Anfänge der deutschen Frauenbewegung um 1848: Frauenpresse, Frauenpolitik, Frauenvereine', in Karin Hausen (ed), *Frauen suchen ihre Geschichte: Historische Studien zum 19. und 20. Jahrhundert* (Munich 1983), 196-220, here 196.

¹⁰ Ann Taylor Allen, 'Geistige Mütterlichkeit als Bildungsprinzip: Die Kindergartenbewegung 1840-1870', in Kleinau and Opitz (eds), *Geschichte der Mädchen- und Frauenbildung. Vol. II: Vom Vormärz bis zur Gegenwart*, 19-34, here 22-28.

โตเข้าร่วมสนับสนุนแนวคิดของเฟรเดอริคด้วย อย่างไรก็ตามออกโตและพวก
ยอมรับคุณสมบัติเดิมที่สังคมเขียนให้ผู้หญิง ออกโตไม่เห็นว่าเป็นการขัดแย้งกันที่
จะยอมรับว่ามีความแตกต่างระหว่างเพศและเรียกร้องความเท่าเทียมกันระหว่าง
เพศในขณะเดียวกัน เพราะการเรียกร้องสิทธิสตรีไม่ใช่เพื่อเลียนแบบสิ่งที่ผู้ชายทำ
แต่เพื่อให้ผู้หญิงมีโอกาสใช้คุณสมบัติเฉพาะของตนเพื่อการพัฒนาสังคม¹¹
หลังจากที่การปฏิวัติ ค.ศ. ๑๘๔๘ จบลงด้วยความพ่ายแพ้ของฝ่ายเสรีนิยม
เยอรมัน รัฐบาลปราบปรามพวกเคลื่อนไหวต่างๆ อย่างหนัก ขบวนการสิทธิสตรีก็
พลอยถูกกดดันไปด้วย แม้แต่กลุ่มผู้สนับสนุนโรงเรียนอนุบาลตามแนวทางของ
เฟรเดอริคก็ยังคงถูกกล่าวหาว่าเป็นกลุ่มหัวรุนแรงทางการเมือง ต่อมาเมื่อ ค.ศ. ๑๘๖๑
วิลเฮล์มที่ ๑ (Wilhelm I) ขึ้นครองราชย์ในปรัสเซียและดำเนินนโยบายเสรีนิยม
มากขึ้น บรรยายกาทางการเมืองจึงผ่อนคลายลง ใน ค.ศ. ๑๘๖๕ ออกโตได้เป็น
ผู้นำการก่อตั้ง “สมาคมสตรีเยอรมัน” (Allgemeiner deutscher Frauenverein -
ADF) ซึ่งมักถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีเยอรมัน

ในครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ผู้หญิงเยอรมันเริ่มจัดตั้งขบวนการ
การเคลื่อนไหว อภิปรายปัญหาของตนและแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณชนมาก
ขึ้นเรื่อยๆ หัวข้อสำคัญของการเรียกร้อง คือ ให้มีการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา
และการประกอบอาชีพ และความสามารถในการกำหนดทางเลือกของตนเองอื่นๆ
ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีในระยะแรกดำเนินการโดยสตรีชนชั้นกรรมวิธี
เสียมาก องค์กรเหล่านี้เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ แต่สามารถแบ่งได้เป็นสอง
กระแสหลัก กล่าวคือ กลุ่มสายกลาง และกลุ่มหัวรุนแรง เมื่อ ค.ศ. ๑๘๙๔ มีการ
ก่อตั้ง “สันนิบาตสมาคมสตรีเยอรมัน” (Bund Deutscher Frauenvereine -
BDF) เป็นการรวมตัวระดับชาติของสมาคมสตรีกรรมวิธีต่างๆ จากทั่วประเทศ
สายที่แข็งแกร่งที่สุด คือ กลุ่มผู้หญิงทำงานซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นสองกลุ่มย่อย
ได้แก่ กลุ่มสายกลางซึ่งเน้นความสำคัญของผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่ตามค่านิยม
เดิม และปฏิเสธการปรับตัวตามโลกของชายอย่างเต็มตัว อาทิ สมาคมครูสตรี

¹¹ Allen, 'Geistige Mütterlichkeit als Bildungsprinzip', 29.

เยอรมัน (Allgemeiner Deutscher Lehrerinnenverein - ADLV) และกลุ่มเล็กที่เคลื่อนไหวด้วยความเด็ดขาดมากกว่า อาทิ กลุ่มสมาคมสตรีหัวก้าวหน้า (Verband Fortschrittlicher Frauenvereine) ซึ่งจับเรื่องโสเภณี สิทธิการเลือกตั้ง การทำแท้ง และคำถามเรื่องจริยธรรมที่ก้าวหน้าอื่นๆ อีกกลุ่มที่สำคัญ คือ กลุ่มสตรีที่สนับสนุนพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย (SPD) ผู้เพื่อสิทธิการเลือกตั้ง และโอกาสในการทำงานซึ่งถือว่าเป็นหนทางที่สำคัญที่สุดสู่การปลดปล่อยสตรี¹² แม้จะมีการตีความความเป็นผู้หญิงและมีวิธีการต่อสู้ที่ต่างกัน แต่ขบวนการสิทธิสตรีทุกกลุ่มเห็นพ้องกันในการเรียกร้องโอกาสทางการศึกษาและการประกอบอาชีพที่ดีขึ้น

๓. การศึกษาแผนใหม่สำหรับสตรีเยอรมันในสมัยจักรวรรดิเยอรมนี

ค.ศ. ๑๘๗๑ - ๑๙๑๘

การศึกษาแผนใหม่สำหรับผู้หญิงในจักรวรรดิเยอรมนี ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๗๑-๑๙๑๘ ถูกพัฒนาตามมุมมองที่สังคมมีต่อธรรมชาติของเพศหญิง ดังที่กล่าวมาแล้ว กระแสนำของสังคมเยอรมันขณะนั้นเชื่อมั่นในธรรมชาติที่แตกต่างกันระหว่างเพศหญิงและชายซึ่งนำมาสู่หน้าที่ในสังคมของแต่ละเพศที่แตกต่างกันด้วย ดังนั้นการต่อสู้ทางความคิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสำหรับสตรีจึงวนเวียนอยู่กับคำถามหลักที่ว่า หญิงและชายมีธรรมชาติที่ต่างหรือเหมือนกันอย่างไรก็ตาม ในภายหลังแนวคิดดังกล่าวจะค่อยๆ ลดอิทธิพลลงและถูกแทนที่โดยความพยายามที่จะสร้างความเท่าเทียมกันระหว่างเพศในระบบการศึกษาของเยอรมนี อันจะปรากฏชัดในการปฏิรูปโรงเรียนสตรีระดับสูงครั้งสำคัญใน ค.ศ. ๑๙๐๘

¹² Hans-Peter Ullman, *Das deutsche Kaiserreich 1871-1918* (Baden-Baden, 1997), 122-123.

ความต้องการแรงงานที่มีคุณภาพและการเรียกร้องสิทธิสตรีเป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาระบบการศึกษาสำหรับสตรี¹³ สมัยจักรวรรดิเยอรมนีไม่เพียงแต่จะเป็นช่วงเวลาแห่งการพัฒนาและปฏิรูปโรงเรียนสำหรับเด็กหญิง ผู้หญิงเยอรมัน ผู้ปกครอง และรัฐบาลเองเริ่มตั้งคำถามต่อไปยังอนาคตของผู้หญิงหลังจากโรงเรียน การให้การศึกษาแก่สตรีจึงเพิ่มจุดมุ่งหมายใหม่ คือ การให้ความรู้แก่ผู้หญิงเพื่อการประกอบอาชีพ อาชีพครูคือหนึ่งในอาชีพแรกๆ ที่ผู้หญิงพยายามต่อสู้เพื่อให้ได้มา จึงเป็นที่มาของการพัฒนาการฝึกหัดวิชาชีพครูสตรี แต่ผู้หญิงอีกส่วนหนึ่งไม่พอใจแค่นั้นและเรียกร้องต่อไปเพื่อสิทธิของผู้หญิงในการเข้าศึกษาต่อยังมหาวิทยาลัย เพื่อให้ได้ความรู้เพื่อประกอบอาชีพชั้นสูงอื่นๆ

๓.๑ การพัฒนาโรงเรียนสตรีในจักรวรรดิเยอรมนี

ความคิดนำและผู้มีบทบาทในการพัฒนาโรงเรียนสตรี

ตั้งแต่ก่อนสมัยจักรวรรดิ รัฐบาลของแคว้นชนชาติเยอรมันต่างๆ ได้เริ่มให้การศึกษาด้วยระบบโรงเรียนแก่ประชากรเพศหญิงมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ การที่ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการให้การศึกษาแก่ประชากรทั้งชายและหญิงนั้นส่วนหนึ่งเป็นอิทธิพลมาจากความคิดแบบภูมิธรรมที่ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาประชากร เมื่อมีการรวมประเทศจึงเกิดการรวมศูนย์นโยบายด้านการศึกษาที่รัฐบาลกลาง อย่างไรก็ตาม รัฐบาลของแคว้นที่เข้าร่วมในจักรวรรดิ ยังคงสามารถรักษาสีทึบในการกำหนดนโยบายการศึกษาและนโยบายด้านอื่นๆ ได้พอสมควร

การศึกษาสำหรับเด็กหญิงในจักรวรรดิเยอรมนีถูกกำหนดโดยแนวคิดหลักสองกระแส ประการแรก คือ ความคิดว่าด้วยธรรมชาติของเพศหญิงและ

¹³ Marianne Horstkemper, 'Die Koedukationsdebatte um die Jahrhundertwende', in Kleinau and Opitz (eds), *Geschichte der Mädchen- und Frauenbildung, Vol. II: Vom Vormärz bis zur Gegenwart*, 203-218, here 207.

บทบาทดั้งเดิมของสตรีในครอบครัวและสังคม ประการที่สอง คือ ความคิดจากยุคปฏิรูปในปรัสเซียที่ต้องการสร้างปัจเจกบุคคลให้มีวุฒิภาวะและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยการให้การศึกษา ซึ่งขยายมาครอบคลุมประชากรเพศหญิงด้วย โครงสร้างครอบครัวและสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างมากไม่สามารถประกันสถานะที่แน่นอนในบ้านและครอบครัวให้กับผู้หญิงโดยเฉพาะในชนชั้นกลางได้อีกต่อไป จำนวนผู้หญิงที่ไม่แต่งงานเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติของผู้หญิงที่หันไปให้คุณค่ากับการทำงาน(และความสามารถในการผลิต) ตามแบบค่านิยมของชนชั้นกระฎุมพี¹⁴ จึงเกิดความจำเป็นต้องให้การศึกษาแก่เด็กหญิงเพื่อสร้างโอกาสทางอาชีพการงานให้พึ่งพาตัวเองได้ในอนาคต การกำหนดนโยบายการศึกษาของเด็กหญิงในช่วงเวลานี้จึงยืนอยู่บนทางแยกระหว่างการพยายามผูกพันผู้หญิงกับบทบาทดั้งเดิมและการพยายามสร้างคุณสมบัติใหม่ให้กับผู้หญิง¹⁵

วาทกรรมว่าด้วยธรรมชาติอันเฉพาะเจาะจงของผู้หญิงมีผลต่อการจัดการศึกษาสำหรับสตรีสองประการ กล่าวคือ นอกจากจะทำให้การจัดการศึกษาตั้งเป้าไปที่การพัฒนาผู้หญิงให้สอดคล้องกับ “ธรรมชาติ” หรือให้เดินไปตามอุดมคติของความเป็นผู้หญิงที่สังคมวาดไว้แล้ว ยังทำให้เกิดความกังวลว่าการให้การศึกษาที่ผิดจะทำให้ผู้หญิงพัฒนาไปผิดธรรมชาติของตน ออกนอกกรอบนอกทางไปจาก “ชะตากรรม” ของผู้หญิง อันได้แก่ ความเป็นภรรยา แม่ และแม่บ้านที่ดี¹⁶ อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าถึงสมัยจักรวรรดิไม่มีข้อโต้แย้งอีกต่อไปว่าโรงเรียนควรถูกใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเด็กหญิง ผู้หญิงจะต้องได้รับการเตรียมพร้อมเพื่อพัฒนาไปสู่เป้าหมายดังกล่าวตั้งแต่เยาว์วัย นักคิดนักเขียนสตรีในยุคนั้นถูกมองว่าเป็นตัวอย่างของการพัฒนาที่ผิด อาทิ นักต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีอย่าง แมรี โวลสโตน

¹⁴ Barbara Greven-Aschoff, *Die bürgerliche Frauenbewegung in Deutschland 1894-1933* (Göttingen, 1981), 47.

¹⁵ Margret Kraul, 'Höhere Mädchenschulen', in Christa Berg (ed), *Handbuch der deutschen Bildungs-geschichte, Vol. IV: 1870-1918 von der Reichsgründung bis zum Ende des Ersten Weltkrieges* (Munich 1991), 280.

¹⁶ Albisetti, *Schooling German Girls and Women*, 10, 14-15.

คราฟท์ (Mary Wollstonecraft) การที่ยังไม่มี “ตัวอย่างของการพัฒนาที่ผิด” อย่างชัดเจนที่เป็นผู้หญิงเยอรมันเองก็บ่งบอกถึงสถานการณ์ของผู้หญิงเยอรมันได้เป็นอย่างดี

นอกจากภาครัฐแล้ว ยังมีกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ ที่พยายามมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาสำหรับสตรี อาทิ กลุ่มผู้ปกครอง ตั้งแต่ก่อนการรวมชาติ โอกาสทางการศึกษาที่สูงกว่าชั้นพื้นฐานของเด็กหญิงได้ขยายตัวขึ้นอย่างมากเมื่อพิจารณาจากจำนวนโรงเรียนและงบประมาณที่รัฐบาลของแคว้นเยอรมันต่างๆ จัดสรรเพิ่มขึ้นให้แก่การศึกษาสำหรับสตรี โรงเรียนเหล่านี้สอนรายวิชาที่เป็นวิชาการมากขึ้นและลดรายวิชางานฝีมือลง แต่ยังไม่ได้จัดเตรียมเด็กหญิงเพื่อการประกอบอาชีพ เหตุผลของการเติบโตของโรงเรียนสตรีในช่วงเวลานี้จึงไม่ใช่ความต้องการจากภาคเศรษฐกิจของเยอรมนี แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการเลี้ยงดูลูกสาวของกลุ่มชนชั้นกลางที่กำลังเติบโตขึ้นในสังคมเยอรมัน¹⁷ เมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๒ กลุ่มครูทั้งชายและหญิงจากโรงเรียนชั้นสูงสำหรับเด็กหญิงร่วมประชุมกันที่เมืองไวมาร์ รวมตัวกันในฐานะกลุ่มผลประโยชน์และเรียกร้องให้มีการก่อตั้งและดำเนินการโรงเรียนเด็กหญิงให้เป็นมาตรฐาน ความคิดนำของกลุ่มนี้ คือ ต้องการสร้างผู้หญิงที่มีความศรัทธาต่อชาติและศาสนา เพื่อเป็นส่วนเติมเต็มและสนับสนุนที่ดีของผู้ชาย¹⁸ สาเหตุหนึ่งที่ครูผู้ชายต้องการให้ปฏิรูปโรงเรียนสตรีชั้นสูงก็เพื่อการยกสถานะของตนด้วย โรงเรียนสตรีชั้นสูงไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐในฐานะโรงเรียนชั้นสูงอย่างที่โรงเรียนมัธยมชายเป็นหากแต่ถูกจัดไว้ในประเภทการศึกษาชั้นพื้นฐาน¹⁹

กลุ่มสตรีที่ทำการเคลื่อนไหวในเรื่องการศึกษาสำหรับผู้หญิงที่สำคัญอาจแบ่งได้ตามแนวคิดหลัก กล่าวคือ กลุ่มที่เชื่อในความแตกต่างระหว่างเพศ และกลุ่มที่เชื่อว่าเพศหญิงและชายไม่แตกต่างกัน กลุ่มแรกนำโดยเฮเลนา ลังเงอ (Helena Lange) ผู้นำของ “สมาคมครูสตรีเยอรมัน” (ADLV) ด้วยความคิดที่ว่า

¹⁷ Albisetti, *Schooling German Girls and Women*, 23.

¹⁸ Kraul, 'Höhere Mädchenschulen', 281.

¹⁹ Greven-Aschoff, *Die bürgerliche Frauenbewegung in Deutschland*, 53.

ผู้หญิงมีธรรมชาติเฉพาะ จึงเรียกร้องให้มีการจัดตั้งสถานการศึกษาเฉพาะสำหรับเด็กหญิงและการเพิ่มความรับผิดชอบแก่ผู้หญิงในการจัดการโรงเรียนดังกล่าว เนื่องจากกลุ่มของล้งเงอไม่เน้นการต่อสู้เพื่อการอุดมศึกษาของสตรี ทำให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มอื่นๆ ผู้นำคนสำคัญคนหนึ่ง คือ เฮดวิกจ์ เค็ทเลอร์ (Hedwig Kettler) เป็นผู้ก่อตั้ง "สมาคมสตรีเพื่อการปฏิรูป" (Frauenverein Reform) เมื่อ ค.ศ. ๑๘๘๘ อันนับเป็นองค์กรสตรีแห่งแรกที่เรียกร้องต่อสาธารณะให้มีการก่อตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาสำหรับเด็กหญิงที่ใช้แผนการเรียนเดียวกับในโรงเรียนมัธยมชาย ให้มีการอนุญาตให้ผู้หญิงเข้าศึกษาต่อยังมหาวิทยาลัย "ได้ทุกวิชา" เท้าเทียมกับนักศึกษาชาย ชื่อเรียกร้องประการหลังก้าวหน้าไกลกว่าชื่อเรียกร้องของกลุ่มหัวปานกลางที่เรียกร้องสิทธิให้ผู้หญิงเรียนแพทย์และประกอบอาชีพครูชั้นสูงและให้รัฐบาลอนุญาตให้ผู้หญิงประกอบวิชาชีพชั้นสูงได้ เค็ทเลอร์มองว่าชายหญิงควรมีสิทธิในการได้รับการศึกษาเท่าเทียมกัน หากต้องการจะพิสูจน์ว่าธรรมชาติของชายหญิงเหมือนกันหรือต่างกัน ควรจะพิสูจน์ในสภาพแวดล้อมที่เหมือนกัน ในที่นี้ในเงื่อนไขทางการศึกษาที่เหมือนกัน และด้วยเหตุนี้เธอจึงสนับสนุนการเปิดโรงเรียนผสมชายหญิง (coeducation)²⁰

โรงเรียนสตรีชั้นสูง

โดยทั่วไปแล้วการศึกษาสำหรับเด็กหญิงในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ มีสามระดับ คือ โรงเรียนประถมที่ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานที่สุด (Volksschule) โรงเรียนมัธยม(ต้น) (Mittelschule) และโรงเรียนสตรีชั้นสูงหรือโรงเรียนมัธยมปลาย (Höhere Mädchenschule) เมื่อถึงการก่อตั้งจักรวรรดิเยอรมนี อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาระดับพื้นฐานถูกบังคับใช้อย่างทั่วถึงแล้วทั้งกับเด็กชายและหญิง การศึกษาระดับพื้นฐานสำหรับประชาชนจะอยู่ในอำนาจรับผิดชอบของแต่ละแคว้นไปจนถึง ค.ศ. ๑๙๓๔ จากนั้นไปจะถูกกำหนดโดยรัฐบาลกลาง การศึกษาระดับพื้นฐานใน

²⁰ Elke Kleinau, 'Gleichheit oder Differenz? Theorien zur höheren Mädchenbildung', in Kleinau and Opitz (eds), *Geschichte der Mädchen- und Frauenbildung*, Vol. II: *Vom Vormärz bis zur Gegenwart*, 113-128, here 125-127.

ระยะแรกมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้ การเรียนการสอนแยกตามเพศของเด็ก การเรียนการสอนสำหรับเด็กหญิงมุ่งเน้นที่การเรียนรู้เพื่อการนำไปปฏิบัติในชีวิตในฐานะแม่และแม่บ้าน

โรงเรียนสตรีเยอรมันชั้นสูงที่เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ มีหลายประเภท แบ่งได้ตามลักษณะการสนับสนุนทางการเงิน ได้แก่ โรงเรียนที่สนับสนุนโดยเจ้าผู้ครองนคร โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่จัดการโดยเทศบาล²¹ ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เจ้าผู้ครองนครในหลายแคว้น โดยเฉพาะเจ้าสตรี ได้เริ่มให้การสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กหญิง โดยเฉพาะที่เป็นลูกสาวของขุนนางและผู้มีอันจะกิน แม้ว่าจะด้วยงบประมาณอันจำกัด แต่ก็แสดงให้เห็นว่าประเด็นดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญมากขึ้น โรงเรียนเอกชนจำนวนมากก่อตั้งและดำเนินการโดยผู้หญิงซึ่งมีประสบการณ์ในการเป็นครูหรือครูพี่เลี้ยงมาก่อน โรงเรียนประเภทนี้ไม่ได้มีแต่ที่รับรองลูกสาวของผู้มีฐานะเท่านั้น แต่ยังมีบางแห่งที่รับนักเรียนฐานะไม่ดีด้วย นอกจากนี้ก็มีการรวมกลุ่มของผู้ปกครองก่อตั้งโรงเรียนเพื่อการศึกษาบุตรหลานของตนเองและพรรคพวก โรงเรียนเอกชนอีกจำนวนหนึ่งถูกก่อตั้งโดยชุมชนศาสนา การที่เทศบาลเมืองต่างๆ ในเยอรมนีเข้ามาจัดการโรงเรียนชั้นสูงสำหรับเด็กหญิงเองในช่วงเวลานี้ นับเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญของระบบการศึกษาแผนใหม่ในเยอรมนี เพราะประเทศใหญ่ๆ อย่าง อังกฤษ ฝรั่งเศส ออสเตรีย ยังไม่มีโรงเรียนเทศบาลสตรีก่อน ค.ศ.๑๘๗๐²² บ่อยครั้งเทศบาลจะซื้อต่อกิจการโรงเรียนสตรีจากเอกชน และส่วนใหญ่เมื่อได้ซื้อต่อกิจการโรงเรียนจากครูใหญ่ผู้หญิงแล้ว ทางกรมมักให้ผู้ช่วยอำนวยการโรงเรียนสตรีเหล่านั้นแทน ซึ่งทำให้เจ้าของเดิมที่ยังอยากทำงานในโรงเรียนต่อไปต้องสูญเสียความสำคัญ เมื่อมีการรวมประเทศใน ค.ศ.๑๘๗๑ จำนวนโรงเรียนเอกชนทั่วจักรวรรดิสูงกว่าโรงเรียนรัฐมาก

เมื่อแรกเริ่มนักการศึกษาร่วมสมัยส่วนใหญ่สนับสนุนให้แบ่งแยกสถานศึกษา ไม่เพียงเพราะต่างเพศต้องการการศึกษาต่างกัน แต่เด็กหญิงควรจะ

²¹ Albisetti, *Schooling German Girls and Women*, 23-41.

²² Ibid., 39.

เรียนหนังสือในบรรยากาศที่เหมือนบ้าน ซึ่งต่างจากโรงเรียนของเด็กชาย นักการศึกษาชาวเยอรมันอย่างลูกวิก วีเซอ (Ludwig Wiese) เสนอว่าโรงเรียนควรจะเป็นเหมือนส่วนขยายของครอบครัว นอกจากครอบครัว ศาสนา และชุมชนแล้ว โรงเรียนควรมีส่วนในการกล่อมเกลาเด็กหญิงให้ตระหนักถึงบทบาทของเพศของตนที่แตกต่างจากผู้ชาย เช่นเดียวกับโรงเรียนชั้นพื้นฐาน โรงเรียนชั้นสูงสำหรับเด็กหญิงในระยะแรกเน้นการสอนวิชาเพื่อการปฏิบัติและเหมาะสมกับ "บทบาทและธรรมชาติ" ของผู้หญิง

แม้ว่าเมื่อเข้าสู่ช่วงหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ จะมีโรงเรียนชั้นสูงสำหรับเด็กหญิงเพิ่มมากขึ้น แต่แผนการเรียนการสอนของโรงเรียนเหล่านี้ในระยะแรกยังไม่ได้มองไปถึงการเตรียมเด็กหญิงสำหรับการเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา อย่างมากที่สุดก็คือเพื่อการเข้าเรียนต่อในโรงเรียนฝึกหัดครู โรงเรียนสำหรับเด็กหญิงจบลงที่อายุ ๑๕ - ๑๖ ปี ในขณะที่เด็กชายได้เรียนถึงอายุ ๑๘ - ๑๙ ปี ความแตกต่างระหว่างโรงเรียนของเด็กชายและเด็กหญิงจึงเห็นได้ชัดในทุกด้าน โรงเรียนสตรีดีกว่าทั้งระยะเวลา เนื้อหาและคุณภาพ

ในขณะที่เด็กชายถูกสอนรายวิชาที่เป็นวิชาการและเน้นที่ความสามารถในการวิเคราะห์ เด็กหญิงต้องเรียนวิชาประเภทจริยธรรม กล่อมเกลาจิตใจ และเน้นการปฏิบัติเพื่อเตรียมไปใช้ในการเป็นภรรยาและแม่ ไม่มีการสอนวิชาที่จำเป็นต่อการเรียนในมหาวิทยาลัย เช่น ภาษาละติน ภาษากรีกโบราณ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ตัวอย่างของรายวิชาที่เปิดสอน ได้แก่ การฝีมือ ภาษาต่างๆ และวิชาสายวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับความรู้รอบตัว

วิชาเย็บปักถักร้อยและงานฝีมืออื่นๆ นั้นนอกจากจะเพื่อฝึกฝนทักษะงานฝีมือไว้ใช้ในอนาคตแล้ว ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างจิตสำนึกที่เหมาะสมแก่การเป็นภรรยาและแม่ คือ ให้ความอดทน ความรอบคอบเรียบร้อย และความขยัน ในขณะที่การอบรมจริยธรรมแก่เด็กชายในโรงเรียนเป็นเรื่องของหลักการมากกว่าคุณค่าในชีวิตประจำวันเช่นที่เด็กหญิงถูกสอน วิชาสายวิทยาศาสตร์จะประกอบด้วยประวัติศาสตร์ธรรมชาติ ว่าด้วยความรู้พื้นฐานเรื่องฟิสิกส์ เคมี และสัตววิทยา และบทเบื้องต้นของธรณีวิทยา เคมี และฟิสิกส์ แต่ส่วนมากยังคง

เป็นการให้ความรู้ที่เกี่ยวเนื่องกับโภชนาการและสาระเกี่ยวกับงานบ้าน ผู้ปกครองก็มักไม่นิยมให้ลูกสาวเรียนวิทยาศาสตร์มากนัก เพราะนอกจากจะเป็นวิชาที่มีแบบแผนในการคิดที่ถือว่าไม่พ้องกับวิธีการคิดของผู้หญิงแล้ว ยังเป็นแนวคิดที่ท้าทายความเชื่อทางศาสนาด้วย นอกจากนี้วิชาที่เป็นที่ถกเถียงและต่อต้านอย่างมากจากผู้ปกครอง คือ การเรียนรู้ทางสรีระ และวิชาการออกกกำลังกาย²³

ที่น่าสนใจอย่างมากคือการเรียนการสอนวิชาภาษา วิชาภาษานั้นมีธรรมชาติสองหน้า ในทางหนึ่งเน้นที่ความเข้าใจและการมีความรู้ลึกซึ้ง และในอีกทางหนึ่งต้องการความเข้าใจในตรรกะของภาษา เด็กหญิงควรจะเรียนวรรณคดีเยอรมันเพื่อสร้างรสนิยมที่ดี จะได้ไม่ไปอ่านนิยายบันเทิงประโลมโลก การเรียนการสอนควรเน้นให้เกิดความซาบซึ้งในภาษามากกว่าให้เกิดความเข้าใจระบบโครงสร้างของภาษา การเรียนวรรณคดีต่างชาติควรสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และชีวิตความเป็นอยู่ของประเทศอื่น และมุ่งให้สามารถพูดได้มากกว่าเขียน การสอบจะวัดจากการสอบสัมภาษณ์มากกว่าข้อเขียน²⁴

แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงโดยทั่วไปจะเห็นได้ชัดขึ้นเมื่อเข้าสู่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ กล่าวคือ เด็กหญิงจะได้เรียนวิชาภาษาต่างประเทศ ภาษาละติน วิชาคำนวณ และวิทยาศาสตร์ เป็นจำนวนมากชั่วโม่งขึ้น วิชางานฝีมือจะลดลง โดยเฉพาะเมื่อโรงเรียนสตรีชั้นสูงหันไปรับใช้จุดประสงค์ใหม่ของการให้การศึกษาสตรี กล่าวคือ การเตรียมนักเรียนเพื่อเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย การกำหนดให้เด็กหญิงและชายได้รับการศึกษาที่เท่าเทียมกันในเวลาต่อมาทำให้การสอนวิชาภาษาในโรงเรียนสตรีเปลี่ยนไปเน้นที่ความรู้ในกฎระบบของภาษามากขึ้น การให้การศึกษาย่างเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิงแสดงให้เห็นการปรับผู้หญิงเข้าหาคุณค่าที่ถือว่าเป็นของผู้ชาย การเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอนซึ่งแสดงให้เห็นจุดประสงค์ของการเรียนการสอนของวิชาภาษาดังที่กล่าวมาแล้วสามารถสะท้อนความเปลี่ยนแปลงในระบบการศึกษาได้อย่างดี

²³Albiseti, *Schooling German Girls and Women*, 48-49.

²⁴Kraul, 'Höhere Mädchenschulen', 291-292.

ลักษณะร่วมและปัญหาทั่วไปของโรงเรียนสตรีทั้งที่ดำเนินการโดยรัฐ (การปกครองส่วนท้องถิ่น) และเอกชน (ซึ่งเป็นส่วนใหญ่) มีอยู่หลายประการ ประการสำคัญคือการขาดหลักสูตรที่แน่นอน ในทศวรรษแรกๆ ของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ การส่งลูกสาวเข้าโรงเรียนมัธยมยังไม่ใช่วิถีปฏิบัติที่แน่นอนและขึ้นอยู่กับอำเภอใจของผู้ปกครองเสียมาก ดังนั้นความเห็นของผู้ปกครองจึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อโรงเรียน นอกจากการเลือกรายวิชาแล้ว ผู้ปกครองยังวิจารณ์วิธีการวัดผลอยู่บ่อยครั้ง เมื่อโรงเรียนบางแห่งพยายามแสดงผลงานด้วยการจัดสอบประจำปีก็ได้รับคำวิจารณ์เสียมากจากทั้งผู้ปกครองและนักการศึกษาบางส่วนที่เห็นว่าการกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันเป็นการทำลายธรรมชาติที่ดีของความถ่อมตนในผู้หญิง หรือว่าความตื่นตัวและความเครียดจากการสอบอาจถึงกับทำลายประสาทของเด็กหญิงได้ ปัญหาอีกประการที่เกิดจากการที่โรงเรียนพยายามเอาใจผู้ปกครอง คือ การที่โรงเรียนพยายามเปิดรายวิชาหลากหลายทำให้ไม่สามารถลงลึกในเนื้อหาของแต่ละวิชาได้นั้นได้กลายเป็นจุดอ่อนที่ถูกละเลยอย่างมาก

ปัญหาทั่วไปอีกประการหนึ่ง คือ การขาดบุคลากรที่ทำงานสอนอย่างต่อเนื่องด้วยสาเหตุต่างๆ อาทิ ครูผู้ช่วยมักจะพยายามเปลี่ยนไปทำงานในโรงเรียนมัธยมชายเพราะมีรายได้ดีกว่าและมีเกียรติมากกว่า ครูผู้หญิงซึ่งมีจำนวนน้อยไม่มีคุณภาพพอเพราะขาดการศึกษาที่เพียงพอ หรือมีฉะนั้นในบางที่และบางช่วงเวลา ครูผู้หญิงที่แต่งงานถูกห้ามไม่ให้ทำงานต่อไป เป็นต้น²⁵

ความพยายามปฏิรูปโรงเรียนสตรีชั้นสูงเกิดขึ้นหลายครั้งโดยบุคคลและกลุ่มต่างๆ ตัวอย่างเช่น ที่ประชุมครูโรงเรียนสตรีชั้นสูงเมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๒ ได้ร่วมกันปรับโครงสร้างหลักสูตรของโรงเรียนสตรีชั้นสูงเป็นครั้งแรก แต่ไม่ได้มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมให้นักเรียนหญิงสำเร็จวุฒิมัธยมศึกษา (Abitur) ซึ่งใช้ประกอบการเข้ามหาวิทยาลัยดังเช่นที่โรงเรียนมัธยมชายมี นักเรียนที่จบจากโรงเรียนสตรีระดับสูงไม่สามารถเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย เพียงแค่เอาวุฒิไปต่อ

²⁵Ullmann, *Das deutsche Kaiserreich*, 123-124.

โรงเรียนฝึกหัดครูสตรีเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันมีการพัฒนาโรงเรียนอาชีวะประเภทต่างๆ เพื่อฝึกหัดอาชีพให้เด็กหญิง แต่โอกาสในการประกอบวิชาชีพชั้นสูงที่อาศัยความรู้ทางวิชาการยังไม่เปิดให้ผู้หญิงในเยอรมนี

การพัฒนาโรงเรียนสตรีชั้นสูงมีหัวทอกหลักในการต่อสู้ ได้แก่ เฮเลนา ลังเงอ (Helene Lange) เมื่อ ค.ศ. ๑๘๘๙ และ ๑๘๙๓ ได้ริเริ่มให้มีชั้นเรียนมัธยมศึกษา (Realkurse และ Gymnasialkurse) สำหรับผู้หญิงในกรุงเบอร์ลิน ใน ค.ศ. ๑๘๙๓ มีการก่อตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (Gymnasium) สำหรับเด็กหญิงเป็นแห่งแรกในเมืองคาร์ลสruhe (Karlsruhe) โดยการนำของ "สมาคมสตรีเพื่อการปฏิรูป" ชั้นเรียนมัธยมศึกษาของลังเงอกินเวลาสี่ปีและรับเฉพาะผู้ใหญ่ ส่วนโรงเรียนมัธยมปลายที่คาร์ลสruhe กินเวลาหกปีและรับเด็กหญิงอายุตั้งแต่สิบสองปีขึ้นไป โรงเรียนดังกล่าวนับว่ามีคุณสมบัติที่ใกล้เคียงกับโรงเรียนมัธยมชาย ต่อจากนั้นระหว่าง ค.ศ. ๑๘๙๓ - ๑๙๐๓ มีการก่อตั้งโรงเรียนมัธยมปลายสำหรับเด็กหญิงเพิ่มเป็น ๒๐ แห่งทั่วประเทศ ผู้ที่จบการศึกษาจากชั้นเรียนและโรงเรียนดังกล่าวสามารถไปเข้าอบรมพิเศษเตรียมเป็นครูโรงเรียนระดับสูง และเข้าฟังการบรรยายในมหาวิทยาลัยได้ตามกรณีเฉพาะ

ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๐๖ - ๑๙๐๘ มีการดำเนินการปฏิรูประบบโรงเรียนมัธยมสตรีอย่างเป็นทางการโดยกระทรวงศึกษาธิการของแคว้นปรัสเซีย นับเป็นครั้งแรกที่รัฐเข้ามาจัดการประเด็นนี้ด้วยตัวเองหลังจากที่ปล่อยอยู่ในมือของเอกชนมาร่วมครึ่งศตวรรษ ผลของการปฏิรูปทำให้มีการยกระดับโรงเรียนมัธยมสตรีเป็นการศึกษาชั้นสูงจากที่เคยถูกจัดเป็นแค่ส่วนหนึ่งของการศึกษาขั้นพื้นฐาน²⁶ แม้ว่าจะไม่เทียบเท่าโรงเรียนมัธยมชายในทุกประการ แต่นับจากนี้ไปโรงเรียนมัธยมสตรีสามารถเปิดโอกาสให้เด็กหญิงสอบจบวุฒิมัธยมที่ใช้ประกอบ

²⁶ Albisetti, *Schooling German Girls and Women*, 274.

ในการสมัครเข้ามหาวิทยาลัย²⁷ รูปแบบของโรงเรียนสตรีที่เป็นผลจากการปฏิรูปครั้งนี้ได้กลายเป็นต้นแบบแก่อื่นๆ

๓.๒ การฝึกหัดวิชาชีพครูสตรี

การศึกษาแผนใหม่ไม่เพียงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการอบรมและให้การศึกษแก่เด็กหญิง แต่ยังทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพครูสำหรับผู้หญิงอีกด้วย ทศนคติที่มีต่อครูสตรีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในครั้งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ที่มองว่าอาชีพครูเป็นเสมือนมาตรการสังคมสงเคราะห์เพื่อจัดหางานและรายได้ให้แก่สตรีที่ไม่แต่งงาน เมื่อเวลาผ่านไปและเงื่อนไขของสังคมเปลี่ยนไป ชนชั้นกลางเริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาสำหรับครูสตรีอย่างมาก เพราะถือว่าอาชีพครูเป็นอาชีพเดียวที่ลูกสาวของชนชั้นกลางจะทำได้โดยไม่เสื่อมเสียสถานะทางสังคม

มีครูสตรีทำงานทั้งในภาคเอกชนและภาคสาธารณะมาตั้งแต่ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ครอบครัวที่มีฐานะนิยมจ้างครูพี่เลี้ยง ผู้หญิงบางคนก็เปิดสอนพิเศษเพื่อหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัว อย่างไรก็ตามการฝึกหัดครูสตรีอย่างเป็นทางการเพิ่งมาเริ่มในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยเฉพาะนับตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๘๗๐ เป็นต้นไปเริ่มมีการก่อตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูสตรี อันเป็นผลจากการขยายจำนวนโรงเรียนสตรีซึ่งต้องการครูสตรีที่มีคุณภาพจำนวนมากขึ้น

แม้ว่าความต้องการครูสตรีจะมีเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แต่การพัฒนาคุณภาพครูสตรียังคงไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ และคงอยู่ในมือของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มที่สนใจต่อไป เมื่อ ค.ศ. ๑๘๖๙ เจ้าหญิงวิกตอเรีย พระชายาของราช

²⁷ การปฏิรูปทำให้เกิดการแบ่งประเภทโรงเรียนสตรีขึ้นสูงเป็นสามประเภท ได้แก่ Lyzeum, Frauenschule, Studienanstalt มีความแตกต่างในรายละเอียดของหลักสูตร จำนวนปีการศึกษา ประเภทวิชาที่จัดสอน และศักดิ์และสิทธิ์ของวุฒิการศึกษา

ทายาทเจ้าชายวิลเฮล์มแห่งปรัสเซีย ได้ทรงริเริ่มก่อตั้งสถานศึกษาเพื่อเปิดสอนวิชาการขั้นสูงให้แก่ครูสตรีด้วยทุนส่วนพระองค์ [เป็นที่รู้จักในชื่อ วิกตอเรีย ลีเซียม (Victoria Lyzeum)] โดยคำแนะนำของนักการศึกษาสตรีเพื่อนร่วมชาติชาวอังกฤษของพระองค์ คือ มิสอาร์เชอร์ (Miss Archer) ทางสถาบันจัดการบรรยายให้ความรู้โดยอาจารย์จากมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม หลักสูตรของสถาบันไม่ได้ตอบสนองต่อสถานการณ์จริงนัก ประการแรก รายวิชาเหล่านี้ซับซ้อนเกินไปสำหรับครูสตรีส่วนหนึ่งที่ไม่มีความรู้พื้นฐานทางวิชาการมาก่อน ประการที่สอง ความรู้เหล่านี้ไม่ช่วยให้ผู้หญิงเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ตรงที่รัฐยังไม่อนุญาต

ต่อมาใน ค.ศ.๑๘๘๗ ลังเงอและสตรีอีกห้าคนยื่นฎีกาต่อรัฐสภาปรัสเซีย มีใจความเรียกร้องให้รัฐเข้ามารับผิดชอบการพัฒนาวิชาชีพครูสตรี การที่นักเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรียึดสู้ขึ้นมาในครั้งนี้เป็นผลมาจากการได้รู้ว่า เจ้าชายรัชทายาททรงประชวรด้วยโรคมะเร็ง ซึ่งหมายความว่า แม้ว่าพระองค์จะได้ขึ้นครองราชย์ก็จะเป็นรัชสมัยที่สั้น และนั่นหมายความว่า วิกตอเรีย พระชายาของพระองค์ซึ่งทรงสนับสนุนการศึกษาศตรีอย่างมากก็คงไม่สามารถอุปถัมภ์การพัฒนาได้มากนักเช่นกัน

ในทศวรรษที่ ๑๘๙๐ มหาวิทยาลัยต่างๆ เริ่มอนุญาตให้ครูสตรีชั้นสูงเข้าฟังการบรรยายที่มหาวิทยาลัยได้ แต่ในขณะที่การต่อสู้เพื่อสิทธิของสตรีเพื่อการศึกษาและประกอบอาชีพแพทย์ซึ่งเริ่มต้นที่หลังการต่อสู้ของสตรีในอาชีพครูได้ประสบผลสำเร็จใน ค.ศ.๑๘๙๙ ครูสตรียังคงต้องต่อสู้ต่อไปอีกเกือบหนึ่งทศวรรษเพื่อสิทธิในการสอบวุฒิสำหรับการสอนในโรงเรียนระดับมัธยม ตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๐๕ แคว้นปรัสเซียเปิดให้ผู้หญิงเข้าสอบดังกล่าว แต่รัฐไม่รับประกันสิทธิของผู้หญิงในการได้ตำแหน่งครูในโรงเรียนของรัฐอย่างที่คุณชายที่มีวุฒิดังกล่าวจะได้โดยอัตโนมัติ

การเพิ่มจำนวนและความสำคัญของโรงเรียนสตรีและอาชีพครูสตรีทำให้ผู้หญิงเริ่มมีงานประจำทำมากขึ้นในโรงเรียนประถมและโรงเรียนสำหรับเด็กหญิง แต่ในอีกด้านหนึ่งโอกาสทางอาชีพที่เติบโตขึ้นสำหรับครูสตรีก็ได้นำไปสู่ความพยายามกีดกันผู้หญิงออกจากอาชีพนี้ด้วย การเพิ่มจำนวนขึ้นของครูสตรีทำให้

ฝ่ายครูชายที่เกรงว่าจะเสียตำแหน่งและความสำคัญเริ่มตอบโต้ ครูชายอ้างว่าครูหญิงมีประโยชน์แค่ในบางวิชาและเป็นเพียงแค่แรงงานเสริม นอกจากนี้ครูหญิงยังไม่มีคุณภาพพอเพราะไม่ได้รับการศึกษาที่ดีเท่ากับครูชาย ครูหญิงรับเงินค่าจ้างตามกฎหมายเพียงร้อยละ ๗๗ ของเงินเดือนครูชาย แคว้นปรัสเซียออกกฎหมายใน ค.ศ. ๑๘๙๒ บังคับให้ครูผู้หญิงที่แต่งงานจะต้องออกจากงาน โอกาสทางอาชีพที่เกิดขึ้นใหม่ผสมกับการถูกเลือกปฏิบัติและอคติต่อครูสตรีในวงวิชาชีพทำให้ผู้หญิงจำนวนมากขึ้นหันไปรวมเคลื่อนไหวกับขบวนการสิทธิสตรี

ครูสตรีนับเป็นกลุ่มสตรีมีอาชีพกลุ่มแรกที่รวมตัวกันจัดตั้งองค์กรตัวแทนผลประโยชน์ของตน แรกสุดเป็นการเคลื่อนไหวเป็นกลุ่มของครูสตรีระดับท้องถิ่นที่เมืองเดรสเดนเมื่อ ค.ศ. ๑๘๖๕ และอีกสี่ปีต่อมาที่กรุงเบอร์ลิน เมื่อ ค.ศ. ๑๘๙๐ มีการรวมตัวของกลุ่มครูสตรีจากทั่วประเทศในรูปของ "สมาคมครูสตรีแห่งเยอรมนี" (Allgemeiner Deutscher Lehrerverein - ADLV) ภายใต้การนำของเฮเลนา ลังเงอ องค์กรดังกล่าวนอกจากจะมีบทบาทในการพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับเด็กหญิงแล้ว ก็ยังเป็นองค์กรที่มีลักษณะเป็นสมาคมวิชาชีพ (guild) ที่พยายามช่วยเหลือพวกครูสตรีด้วยกัน เช่น สร้างเครือข่ายจัดหางานทั่วประเทศ จัดทำประกันสุขภาพ เป็นต้น ต่างจากที่ครูผู้ชายซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล ผู้หญิงที่ประกอบอาชีพครูต้องดิ้นรนเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมาก²⁸ การก่อตั้ง "สมาคมครูสตรีแห่งเยอรมนี" ยังมีความหมายต่อประวัติศาสตร์ของขบวนการสิทธิสตรีเยอรมัน ก่อนหน้านั้น "สมาคมสตรีเยอรมัน" (ADF) เป็นองค์กรสตรีระดับประเทศแห่งเดียวเท่านั้น "สมาคมครูสตรีแห่งเยอรมนี" เป็นจุดเริ่มต้นนำไปสู่ "สันนิบาตสมาคมสตรีเยอรมัน" (BDF) ซึ่งจะกลายเป็นองค์กรสตรีที่มีอิทธิพลมากที่สุดองค์กรหนึ่งดังที่กล่าวไว้ในตอนต้น

²⁸ Greven-Aschoff, *Die bürgerliche Frauenbewegung in Deutschland*, 72.

๓.๓ เฮเลนา ลังเงอ (Helene Lange): ผู้บุกเบิกการศึกษาแผนใหม่สำหรับสตรี

เฮเลนา ลังเงอ (ค.ศ.๑๘๔๘ - ๑๙๓๐) นับเป็นผู้นำการปฏิรูปการศึกษาแผนใหม่สำหรับสตรีที่โดดเด่นที่สุดของเยอรมนีในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ แม้ว่าจุดยืนของลังเงอในส่วนที่เกี่ยวกับสถานะของสตรีจะเป็นที่ถกเถียงอย่างมาก แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าเธอคือผู้นำการต่อสู้เพื่อการศึกษาของผู้หญิงโดยผู้หญิงที่ไม่พึ่งพาความช่วยเหลือจากรัฐ ลังเงอเป็นที่รู้จักในฐานะนักปฏิบัติมากกว่านักคิด

เช่นเดียวกับนักเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีจำนวนมากในยุคนั้นเฮเลนา ลังเงอเริ่มจากการประกอบอาชีพครู ต่อมาเมื่อ ค.ศ.๑๘๗๑ ย้ายจากบ้านเกิดที่โอดเดนบวร์ก (Oldenburg) ไปกรุงเบอร์ลิน เธอได้งานสอนในโรงเรียนสตรีแห่งหนึ่งและเข้าร่วม “ศูนย์การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีชนชั้นกระฎุมพี” (Zentrum der bürgerlichen Frauenbewegung)

แนวคิดหลักในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กหญิงของลังเงอ คือ ความเชื่อในความแตกต่างระหว่างเพศชายและหญิง เพราะฉะนั้นผู้หญิงจึงต้องการสถานศึกษาเฉพาะที่ดำเนินการโดยผู้หญิงด้วยกันเอง เธอปฏิเสธโรงเรียนผสมหญิงชาย การเคลื่อนไหวของลังเงอจัดอยู่ในกลุ่มสายกลางที่ประนีประนอมกับภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่มีอยู่ในสังคมขณะนั้น และให้ความสำคัญกับผลในทางปฏิบัติมากกว่าหลักการ ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ใน ค.ศ.๑๘๘๗ ลังเงอและพวกพ้องเข้าสภาผู้แทนของแคว้นปรัสเซีย ซึ่งมีใจความวิจารณ์การให้การศึกษาแก่เด็กหญิงอย่างเป็นอยู่ในขณะนั้น นับเป็นครั้งแรกที่มีการวิจารณ์ประเด็นนี้อย่างเปิดเผยต่อสาธารณะ ข้อเรียกร้องหลักสองประการในปฏิญญา คือ ๑) ผู้หญิงควรจะได้สอนวิชาที่เป็นวิชาการในโรงเรียนสตรีระดับสูงมากขึ้น และวิทยาศาสตร์และ

ภาษาเยอรมันควรจะอยู่ในความรับผิดชอบของครูสตรี และ ๒) รัฐควรจัดการอบรมครูสตรีในวิชาที่เป็นวิชาการเพื่อใช้สอนในโรงเรียนสตรีระดับสูง²⁹

อย่างไรก็ตาม ทางสภาผู้แทนปฏิเสหที่จะตอบฎีกานี้โดยสิ้นเชิง เหตุการณ์นี้เป็นแรงผลักดันให้ลังเงอและนักการศึกษาสตรีอื่นๆ ลงมือแก้ปัญหาด้วยตัวเองโดยไม่รอการสนับสนุนจากรัฐหรือสังคมส่วนใหญ่ เธอเห็นว่า

“ตราบไตที่ผู้หญิงไม่ได้รับการศึกษาในฐานะที่เป็นมนุษย์เพื่อนำไปสู่ความเป็นมนุษย์อย่างสอดคล้องตามความปรารถนาของเธอเอง ... และโดยเฉพาะในเยอรมนี ยังคงถูกบ่มสร้างตามความต้องการของผู้ชาย ตราบนั่นจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการให้การศึกษแก่สตรีเยอรมัน”³⁰

ลังเงอเองจัดชั้นเรียนพิเศษระดับมัธยมสำหรับผู้หญิง (Realkurse หรือ Gymnasialkurse) แรกสุดเพื่อจัดเตรียมนักเรียนให้ไปสอบวุฒิมัธยมในสวิสเซอร์แลนด์ และขยายไปยังการจัดการเรียนการสอนที่จะมีประโยชน์ต่อการทำงาน และเป็นการปูพื้นเพื่อการศึกษาในมหาวิทยาลัยให้ไปเข้าเรียนระดับอุดมศึกษาในต่างประเทศ โดยเฉพาะสวิสเซอร์แลนด์

ต่อมาใน ค.ศ.๑๘๙๐ ลังเงอเป็นผู้นำในการก่อตั้ง “สมาคมครูสตรีแห่งเยอรมนี” (ADLV) เพื่อส่งเสริมการปรับปรุงการศึกษาสำหรับเด็กหญิงและการฝึกหัดครูสตรี นอกจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสำหรับสตรีแล้ว ลังเงอยังเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีในด้านอื่นด้วย เธอเห็นว่า การศึกษาเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่สิทธิของสตรีในทางการเมือง เมื่อ ค.ศ.๑๘๙๐ เธอร่วมกับนักเคลื่อนไหวอื่นๆ จัดพิมพ์วารสารรายเดือน “ผู้หญิง” (Die Frau) มีเนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์

²⁹ Helene Lange, 'Die höhere Mädchenschule und ihre Bestimmung. Begleitschrift zu einer Petition an das preussische Unterrichtsministerium und das preussische Abgeordnetenhaus' (Berlin, 1887).

³⁰ อ้างตาม Mathilde Block, 'Helene Lange', November 1998 <<http://www.uni-ulm.de/LiLL/3.0/D/frauen/biografien/Jh19/lange.htm>>

ของสตรีทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม นอกจากนี้ระหว่าง ค.ศ.๑๙๐๑ - ๑๙๐๖ เธอยังจัดทำหนังสือสารานุกรมว่าด้วยขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรี³¹ และเมื่อ ค.ศ.๑๙๑๙ ขณะที่ยังอายุได้ ๗๑ ปี ลังเงอได้เป็นสมาชิกสภาแห่งรัฐฮัมบูร์ก

ลังเงอประเมินผลจากความก้าวหน้าในการให้การศึกษาผู้หญิงว่า การเปลี่ยนแปลงระบบและรูปแบบการศึกษาและอบรมได้ทำให้ผู้หญิงหลุดจากการปลูกฝังแบบเดิมที่เน้นภาพลักษณ์ของเพศหญิงที่ต้องพึ่งพาการปกป้องจากเพศชาย "ทุกวันนี้เราต้องถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่ผู้หญิงจะเข้าสู่การแข่งขันเพื่อแย่งงาน ที่ซึ่งผู้หญิงจะเผชิญกับผู้ชายในฐานะเพื่อนร่วมงานและคู่แข่ง"³²

๓.๔ การเริ่มต้นการอุดมศึกษาสำหรับสตรีเยอรมัน

ที่มาของการเริ่มต้นการอุดมศึกษาสำหรับสตรีเยอรมัน

ในขณะที่ทั้งรัฐบาลส่วนกลางและรัฐบาลแห่งแคว้นอนุญาตให้ชุมชนและเอกชนจัดตั้งและบริหารสถานศึกษาระดับโรงเรียนเองได้ การจัดการมหาวิทยาลัยเป็นสิทธิผูกขาดของรัฐเท่านั้น การที่จะให้ผู้หญิงมีโอกาสในการศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงเป็นประเด็นที่ปัจเจกบุคคลไม่สามารถทำสำเร็จเองได้ ไม่เหมือนกรณีการเปิดโรงเรียนเด็กหญิงหรือจัดอบรมครูสตรี แต่เป็นเรื่องที่จะสำเร็จได้ก็โดยการจูงใจให้รัฐร่วมมือ แน่นอนว่าการเรียกร้องการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับผู้หญิงต้องต่อสู้กับการกีดกันอย่างมาก ซึ่งโดยหลักแล้วคือการต่อสู้กับทัศนคติเชิงลบของผู้ชายที่ดำรงตำแหน่งและสถานภาพสำคัญในสังคม อย่างไรก็ตามมีปัจจัยหลายประการที่ทำให้รัฐบาลจักรวรรดิต้องไตร่ตรองข้อเรียกร้องนี้อย่างจริงจัง ได้แก่ การอภิปรายสาธารณะว่าด้วยสถานะของสตรีในสังคม

³¹ แหล่งข้อมูลสำคัญในการศึกษาประวัติของเฮเลนา ลังเงอ คือ บันทึกของเธอ Helene Lange, *Lebenserinnerungen* (Berlin, 1921).

³² Helene Lange, 'Grundsätze und Forderungen der Frauenbewegung auf dem Gebiet der Erziehung und Bildung, in *Flugschriften des Bundes Deutscher Frauenvereine* 1 (Berlin, 1912), 11-19, here 12..

(โดยเฉพาะคำถามที่ว่า ผู้หญิงควรได้รับการศึกษาระดับสูงขนาดไหน) การที่ผู้หญิงเยอรมันสามารถไปจบการศึกษาระดับสูงในประเทศอื่น (โดยเฉพาะ สวิตเซอร์แลนด์และสหรัฐอเมริกา) ความต้องการแพทย์สตรีภายในประเทศ ความกังวลของข้าราชการระดับสูงต่ออนาคตของลูกสาวของตน และที่สำคัญที่สุดคือ การเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีในตอนปลายทศวรรษที่ ๑๘๘๐^{๓๓}

การเรียกร้องสิทธิในการศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยสำหรับสตรีในระยะแรกมุ่งไปที่การเปิดโอกาสทางการศึกษาวิชาชีพชั้นสูง ขบวนการสิทธิสตรีในขณะนั้นเชื่อว่าการศึกษาในมหาวิทยาลัยจะนำไปสู่เป้าหมายหลัก คือ การขยายโอกาสในการประกอบอาชีพของสตรี การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวมีหลายขั้นตอน กล่าวคือ เริ่มจากการเปิดให้เด็กหญิงสอบวุฒิมัธยมศึกษาได้ จากนั้นคือการเข้ามหาวิทยาลัย การเปิดโอกาสให้ผู้หญิงประกอบวิชาชีพชั้นสูง และการทำวุฒิปริญญาหลังปริญญาเอก (Habilitation)

การเคลื่อนไหวของขบวนการสตรี

ในระยะแรกประเด็นหลักของการเรียกร้องที่เกี่ยวกับการศึกษาระดับสูงสำหรับผู้หญิงมุ่งไปที่การเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีสิทธิเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย และการรับรองแพทย์สตรีให้ประกอบอาชีพได้ แต่ละกลุ่มหรือปัจเจกบุคคลมีเหตุผลในการเคลื่อนไหวที่ต่างกันไป เซดวิกจ์ โดม ซึ่งเป็นสตรีเยอรมันคนแรกที่เรียกร้องอย่างเปิดเผยให้ผู้หญิงมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง ได้มีบทบาทอย่างมากในการเรียกร้องสิทธิของสตรีในการเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา “บนพื้นฐานที่เท่าเทียมและภายใต้เงื่อนไขเดียวกับผู้ชาย” ส่วนสมาคมสตรีเยอรมัน (ADF) ซึ่งมีนโยบายเน้นผลทางการปฏิบัติมากกว่าหลักการลงมติดำเนินการเรียกร้องในข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้ ๑) ให้อนุญาตให้สตรีเข้าศึกษาในสถานศึกษาระดับสูงที่มีอยู่แล้ว และ ๒) ให้ก่อตั้งสถานศึกษาชั้นสูงขึ้นใหม่สำหรับสตรีโดยเฉพาะ ทั้งนี้ก็เพื่อให้

^{๓๓} Ullmann, *Das deutsche Kaiserreich*, 123; Edith Glaser, 'Die erste Studentinnengeneration – Ohne Berufsperspektiven?', in Kleinau and Opitz (eds), *Geschichte der Mädchen- und Frauenbildung*, Vol. II: Vom Vormärz bis zur Gegenwart, 310.

ผู้หญิงมีความสามารถในการหาเลี้ยงชีพมากขึ้นโดยอาศัยการศึกษาที่ดีขึ้น และเพื่อผลิตบุคลากรวิชาชีพชั้นสูงเพศหญิง โดยเฉพาะแพทย์ นักกฎหมาย และครูสตรี เพื่อมาบริการผู้หญิงด้วยกัน ไม่ได้เรียกร้องการศึกษาระดับอุดมศึกษาในฐานะที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของสตรี “สมาคมสตรีเพื่อการปฏิรูป” เรียกร้องให้มีการส่งเสริมโอกาสในการศึกษาชั้นสูงของผู้หญิงโดยเฉพาะชนชั้นกลางเช่นกัน องค์กรนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อให้ผู้หญิงพึ่งพาตัวเองได้มากขึ้น(ไม่ว่าจะแต่งงานหรือไม่) อีกทั้งยังเห็นว่าอาชีพของผู้หญิงที่มีอยู่ในขณะนั้นมักจะไม่เหมาะสมกับฐานะของพวกลูกสาวผู้ดีตระกูล

ในเยอรมนีการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อการศึกษาของสตรีระลอกแรกจบลงเมื่อรัฐบาลห้ามสตรีศึกษาในมหาวิทยาลัยเยอรมันเมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๙ และไม่ยอมรับการให้ประกาศนียบัตรรับรองแก่แพทย์สตรีดังที่จะอธิบายต่อไป อย่างไรก็ตามประกาศห้ามดังกล่าวจะถูกยกเลิกในเวลาต่อมาไม่นานนักและมีได้เป็นสาเหตุให้การศึกษาระดับสูงสำหรับสตรีเยอรมันล้ำหลังกว่าประเทศอื่นในยุโรปมากนัก

การต่อต้านและการสนับสนุนการอุดมศึกษาสำหรับสตรี

อุปสรรคหลักของการศึกษาชั้นสูงสำหรับสตรีมาจากสองทางด้วยกัน กล่าวคือ จากความกังวลของรัฐ และจากทัศนคติของปัจเจกบุคคลที่เป็นชายซึ่งจำนวนมากเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยและตัวแทนขององค์กรผู้ประกอบอาชีพ

โดยทั่วไปรัฐบาลเยอรมันก็พยายามควบคุมมหาวิทยาลัยอย่างเข้มงวดอยู่แล้ว เพราะเป็นสถานที่ที่สามารถเป็นบ่อเกิดและแหล่งส่งเสริมปฏิวัติทางการเมือง เมื่อเริ่มตั้งจักรวรรดิแม้ว่ารัฐบาลจะพยายามทำให้การเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยจำกัดหรือเป็นไปไม่ได้สำหรับผู้หญิง ด้วยการกำหนดว่าผู้ที่เข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยจะต้องมีวุฒิมัธยมศึกษา (Abitur) และขณะเดียวกันก็พยายามกีดกันการก่อตั้งวิทยาลัยเอกชนสำหรับผู้หญิง แต่รัฐบาลก็ยังไม่มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำอะไรกับคำถามเรื่องการศึกษาชั้นสูงของผู้หญิง

เรื่องแปลกของระบบการศึกษาเยอรมันในช่วงนี้ก็คือ ในขณะที่รัฐบาลเกรงว่า การศึกษาจะทำให้เกิดปฏิกิริยาที่ไม่พึงปรารถนา(สำหรับรัฐ)ในหมู่สตรีที่ได้รับการศึกษา จึงพยายามขัดขวางการเข้ามหาวิทยาลัยของผู้หญิง แต่กลับอนุญาตให้นักศึกษาสตรีต่างชาติโดยเฉพาะจากรัสเซียเข้ามาเรียนตามมหาวิทยาลัยเยอรมัน เพราะผู้หญิงเหล่านี้ไม่เรียกร้องเอาประกาศนียบัตรเพื่อการประกอบอาชีพ การกีดกันเช่นนี้ทำให้ผู้หญิงเยอรมันจำนวนไม่น้อยออกไปเรียนต่างประเทศ โดยเฉพาะที่สหรัฐอเมริกา และสวิสเซอร์แลนด์ มหาวิทยาลัยซูริกเป็นสถานอุดมศึกษาแห่งแรกในยุโรปที่รับสตรีเข้าศึกษาหลักสูตรแพทย์เมื่อ ค.ศ. ๑๘๖๗

นครซูริกและมหาวิทยาลัยซูริกเป็นที่พักพิงของทั้งนักศึกษาและผู้ลี้ภัยทางการเมืองจากรัสเซียเป็นจำนวนมาก ต่อมารัฐบาลรัสเซียออกประกาศเรียกให้นักศึกษาสตรีที่อยู่ในสวิสเซอร์แลนด์กลับประเทศหรือมิฉะนั้นจะต้องลี้ภัยถาวร เพราะสงสัยว่านักศึกษาสตรีเหล่านี้จะรับอิทธิพลความคิดทางการเมืองจากพวกผู้ลี้ภัยทางการเมือง และยังเกรงว่าพวกเธอจะพัฒนาความคิดสุดโต่งทางเพศหรือประพฤติดนเลื่อมเสียทางเพศ กรณีนี้ได้กลายเป็นตัวกระตุ้นความวิตกของรัฐบาลเยอรมันเกี่ยวกับปฏิกิริยาของนักศึกษาหญิงของตน และหันมาทำให้การศึกษาในมหาวิทยาลัยกลายเป็นสิ่งที่เข้าถึงได้ยากยิ่งขึ้นกว่าเดิมสำหรับสตรี ต่อมาเมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๙ รัฐบาลเยอรมันประกาศห้ามนักศึกษาสตรีเข้าฟังการบรรยายในมหาวิทยาลัยไลป์ซิก และไม่อนุญาตให้มีการให้ประกาศนียบัตรรับรองแก่บุคลากรทางการแพทย์ที่เป็นสตรี

ปฏิกิริยาของนักวิชาการชายในเยอรมนีเมื่อแรกเริ่มจักรวรรดิก็มิได้สนับสนุนการรับผู้หญิงเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะในสาขาแพทย์ ถึงกับผลิตงานวิจัยทางการแพทย์ออกมาสนับสนุนการต่อต้าน อาทิ ผู้เชี่ยวชาญทางสรีรวิทยาในมิวนิคคนหนึ่งอ้างว่า ด้วยความแตกต่างจากเพศชายตั้งแต่ที่ขนาดและโครงสร้างของกะโหลกศีรษะและสมอง รวมถึงน้ำหนักกระดูกกล้ามเนื้อ การไหลเวียนของโลหิต การหายใจ เลือด การเผาผลาญ และระบบประสาท "เพศหญิงโดยกฎแห่งพระเจ้าและธรรมชาติไม่มีความสามารถในการ

เรียนรู้และปฏิบัติหลักวิชาการ โดยเฉพาะในสาขาวิทยาศาสตร์และการแพทย์”³⁴ เขาอ้างต่อไปว่า ในขณะที่คุณสมบัติเด่นของเพศชาย คือ กล้าหาญ อดทน หนักแน่น ใช้เหตุผลเหนืออารมณ์ และมีความสามารถในการวิเคราะห์ลึกซึ้ง คุณสมบัติของเพศหญิง คือ ทุกอย่างตรงกันข้าม กล่าวคือ ซลาดเซลา อ่อนแอ เปลี่ยนแปลงง่าย ใช้อารมณ์เหนือเหตุผล และผิวเผิน นอกจากนี้ ยังแสดงความกังวลว่า การศึกษาเรื่องเพศ โรคที่เกี่ยวกับเพศ และสรีระมนุษย์จะทำลายจริยธรรมของผู้หญิง อันได้แก่ ความบอบบางของจิตใจ และความรู้สึกละเอียด แพทย์อีกนายหนึ่งมีคำอธิบายว่า ยิ่งผู้หญิงใช้สมองมากเท่าไร พวกเธอยิ่งลดความสามารถในการสืบพันธุ์และลดการผลิตน้ำนมเลี้ยงบุตร ซึ่งจะเป็นผลเสียต่อคนรุ่นหลัง ผู้หญิงสามารถเรียนแพทย์ได้จริงอยู่ แต่จะกลายเป็นแม่ที่ไม่มีคุณภาพ³⁵ เมื่อ ค.ศ. ๑๘๙๘ ที่ประชุมแพทย์เยอรมันได้แสดงความเห็นต่อต้านการรับนักศึกษาแพทย์สตรีเช่นกัน

แม้ว่าข้ออ้างในการกีดกันนักศึกษาแพทย์สตรีจะถูกทำให้ดูเป็นวิชาการ แต่ความพยายามของผู้ชายที่จะรักษาอาชีพแพทย์ให้เป็นอาชีพเฉพาะของพวกตน ก็มีบทบาทสำคัญในการต่อต้าน เฮตวิกซ์ โดมได้ตอบว่า ถ้าหากผู้ชายคิดว่าตนเหนือกว่าผู้หญิงจริง ก็ไม่ควรกลัวการแข่งขันจากผู้หญิง โดมอธิบายว่าผู้หญิงควรจะมีสิทธิในการศึกษาระดับสูง เพราะเป็นสิทธิของปัจเจกบุคคล และผู้หญิงควรจะได้เรียนแพทย์เพื่อการพัฒนาสุขภาพของผู้หญิง เพราะพวกเธอเท่านั้นที่เข้าใจปัญหาของผู้หญิงด้วยกัน³⁶ ทั้งสมาพันธ์สตรีเยอรมันและสมาคมสตรีเยอรมันเพื่อการปฏิรูปได้เคลื่อนไหวอย่างหนักในเรื่องนี้ และในที่สุดเมื่อรัฐบาลกลางไม่สามารถทนแรงกดดันจากสาธารณชนที่สนับสนุนสิทธิดังกล่าว จึงประกาศอนุญาตให้นักศึกษาหญิงสอบจบในวิชาแพทย์ได้เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ค.ศ. ๑๘๙๙

³⁴ Theodor von Bischoff, *Das Studium und die Ausübung der Medicin durch die Frauen* (München 1872), 19-45.

³⁵ Paul Julius Möbius, *Ueber den physiologischen Schwachsinn des Weibes* (Halle, 1908), 14.

³⁶ Edith Glaser, 'Sind Frauen Studierfähig?: Vorurteile gegen das Frauenstudium', in Kleinau and Opitz (eds), *Geschichte der Mädchen- und Frauenbildung. Vol. II: Vom Vormärz bis zur Gegenwart*, 299-309, here 304.

เมื่อถึงช่วงเปลี่ยนศตวรรษ ทศนคติเรื่องการเข้าศึกษาระดับอุดมศึกษาของสตรีเริ่มเปลี่ยนไป เมื่อ ค.ศ. ๑๘๙๗ อาร์thur เคียคชโฮฟฟ์ (Arthur Kirchhoff) เสนอรายงานสัมภาษณ์ความเห็นของนักวิชาการสาขาต่างๆ นักเขียน นักการศึกษา ชายตามโรงเรียนสตรี ว่าด้วยเรื่องการอุดมศึกษาสำหรับสตรี ที่มาของการสำรวจความคิดเห็นดังกล่าว คือ ชาวว่านักประวัติศาสตร์เรื่องนาม ไฮน์ริช ฟอน ไทรทชเคอ (Heinrich von Treitschke) ไล่ผู้หญิงที่เข้าฟังการบรรยายของเขาออกจากชั้นเรียนที่มหาวิทยาลัยเบอร์ลินและออกความเห็นในทางลบเกี่ยวกับผู้หญิงที่เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย ผลของการสำรวจของเคียคชโฮฟฟ์แสดงว่า จำนวนผู้สนับสนุนมีประมาณ ๖๐ คน เป็นนักเศรษฐศาสตร์ นักปรัชญา นักจิตวิทยา ส่วนผู้ต่อต้านมีจำนวนประมาณ ๓๐ คน เป็นนรีแพทย์ และนักภาษา ที่เหลือตัดสินใจไม่ได้ เหตุผลของการเปลี่ยนกระแสนี้มีความคิดมีหลายประการด้วยกัน การเห็นตัวอย่างประเทศอื่นๆ ในยุโรปและอเมริกาเหนือที่อนุญาตให้ผู้หญิงศึกษาวิชาแพทย์มาหลายปีแล้ว และผู้ที่จบการศึกษาก็พิสูจน์ว่าสามารถปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี อาจารย์และนักวิชาการชายจำนวนมากเองก็ต้องการส่งเสริมลูกสาวของตนให้มีการศึกษาที่ดี อีกทั้งกระแสสังคมเริ่มเห็นด้วยมากขึ้น นอกจากนี้กลุ่มที่ต่อต้านเองก็ไม่ได้อิทธิพลสูงอย่างที่คิด³⁷ การรณรงค์ของขบวนการสตรีได้ประสบความสำเร็จในการสร้างกระแสสนับสนุนในสังคมและความปรารถนาดีของพ่อแม่ ผู้ปกครองที่ได้กลายเป็นแรงกดดันจากสาธารณชนต่อภาครัฐ ในที่สุดรัฐบาลต้องยอมอนุญาตให้ผู้หญิงกลับเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย

ผู้หญิงเยอรมันกับมหาวิทยาลัย

เมื่อพิจารณาจากสถานการณ์การศึกษาในประเทศใหญ่อื่นๆ จะเห็นได้ว่าการอุดมศึกษาสำหรับสตรีในเยอรมนีค่อนข้างจะล่าช้า ในสหรัฐอเมริกาผู้หญิงสามารถเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๓๓ มหาวิทยาลัยซูริครับนักศึกษาสตรีเข้าฟังการบรรยายวิชาปรัชญาเป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๘๔๐ ผู้หญิง

³⁷ Glaser, 'Sind Frauen Studierfähig?: Vorurteile gegen das Frauenstudium', 306.

ฝรั่งเศสมีสิทธิในการเข้าเรียนในทุกคณะ(ยกเว้นเทววิทยา)ตั้งแต่ ค.ศ.๑๘๖๓ ในอังกฤษผู้หญิงเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยได้ตั้งแต่ ค.ศ.๑๘๖๙ ในรัสเซียผู้หญิงถูกรับเข้าคณะแพทย์ตั้งแต่ ค.ศ.๑๘๗๒ อาจอธิบายได้ด้วยเหตุผลหลายประการ อาทิ ระบบการอุดมศึกษา ค่านิยมที่มีต่อวิชาการและวิชาชีพระดับสูง รวมทั้งเงื่อนไขทางการเมืองและวัฒนธรรม ในสหรัฐอเมริกาทั้งรัฐและเอกชนสามารถจัดการอุดมศึกษาได้ ในขณะที่ในเยอรมนีมหาวิทยาลัยเป็นการผูกขาดโดยรัฐ ส่วนในฝรั่งเศสแม้ว่ารัฐจะเป็นผู้จัดการการอุดมศึกษา แต่รัฐบาลสาธารณรัฐที่สามได้รับเอาเรื่องสิทธิสตรีเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายปฏิรูปด้วย นอกจากนี้ อาชีพทางวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงในฝรั่งเศสไม่ถือว่ามียกเว้นสิทธิมากเท่ากับในเยอรมนี³⁸

ส่วนในเยอรมนี ผู้หญิงต้องรออีกหลายปีกว่าจะมีการประกาศสิทธิในการลงทะเบียนเรียนในมหาวิทยาลัยสำหรับสตรีอย่างเป็นทางการ เนื่องจากการลงทะเบียนจะต้องมีวุฒิมัธยมศึกษา (Abitur) ประกอบซึ่งในทางปฏิบัติมีแต่โรงเรียนมัธยมชายเท่านั้นที่มีสิทธิและความสามารถในการให้วุฒิดังกล่าว จนเมื่อ ค.ศ.๑๙๐๘ จึงจะมีการตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงที่มีความสามารถเทียบเท่ากับโรงเรียนมัธยมชาย กว่าจะถึงจุดนั้นผู้หญิงที่เข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยได้ถือว่าเป็นกรณีพิเศษไม่ว่าด้วยเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งเท่านั้น ตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๘๗๐ มหาวิทยาลัยเยอรมันบางแห่งเริ่มอนุญาตให้นักศึกษาหญิงบางรายเข้าฟังการบรรยาย เมื่อถึงกลางทศวรรษที่ ๑๘๙๐ มหาวิทยาลัยเกือบทั้งหมดทำตามอย่างใดก็ตาม การอนุญาตให้เข้าฟังการบรรยายไม่ได้หมายความว่าโอกาสในการสอบจบด้วยเสมอไป ตั้งแต่ ค.ศ.๑๘๙๕ ผู้จบการศึกษาระดับสูงในแคว้นปรัสเซียได้รับอนุญาตให้เข้าฟังการบรรยายในมหาวิทยาลัยได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงวัฒนธรรมเสียก่อน อันเป็นวิธีที่รัฐควบคุมจำนวนนักศึกษาหญิง แต่ก็นับได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับผู้หญิงเยอรมัน และนับจากปีต่อมาเป็นต้นไป ผู้หญิงสามารถเข้าฟังการบรรยายได้โดยไม่ต้องรอค่า

³⁸ Theresa Wobbe, 'Aufbrüche, Umbrüche, Einschnitt: Die Hürde der Habilitation und die Hochschul-Lehrerinnenaufbahn', in Kleinau and Opitz (eds), *Geschichte der Mädchen- und Frauenbildung, Vol. II: Vom Vormärz bis zur Gegenwart*, 342-353, here 343-344.

อนุญาต หลังจากที่ยกเลิกการดำเนินการโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสำหรับเด็กหญิงที่เมืองคาร์ลสรูห์เมื่อ ค.ศ.๑๘๙๓ แคว้นบาเดน (Baden) ได้แสดงความเป็นสรีนิยมและก้าวหน้าอีกครั้งด้วยการเป็นแคว้นแรกที่ประกาศสิทธิให้ผู้หญิงลงทะเบียนเรียนในมหาวิทยาลัยได้เมื่อ ค.ศ.๑๙๐๐ นั้นหมายความว่า การเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเป็นสิทธิของผู้หญิงและไม่ใช่"กรณีพิเศษ"อีกต่อไป อีกแปดปีต่อมาแคว้นปรัสเซียจึงประกาศสิทธิดังกล่าว

แม้ว่าเมื่อเวลาผ่านไปการอุดมศึกษาสำหรับสตรีดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่หยุดยั้งต่อไปไม่ได้ แต่ก็ยังมีความพยายามที่จะรักษาสถานภาพในหมู่นักวิชาการชาย เมื่อ ค.ศ.๑๙๐๔ มีการเสนอความคิดให้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยสำหรับสตรีในที่ประชุมอธิการบดีของมหาวิทยาลัยในแคว้นปรัสเซีย ด้วยเหตุผลว่าการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสตรีโดยเฉพาะ แยกออกจากมหาวิทยาลัยที่แท้จริง(กล่าวคือ มหาวิทยาลัยของผู้ชาย)จะเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ทำนายไม่ได้^{๓๙}

แม้ว่าจะได้รับสิทธิในการเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยอย่างเต็มตัวแล้ว พื้นที่ของนักศึกษาหญิงในมหาวิทยาลัยยังคงถูกจำกัดอยู่ เมื่อ ค.ศ.๑๙๐๘ มีการก่อตั้งชมรมนักศึกษาหญิงแห่งบอนน์ "ฮิลาริตาส" (Hilaritas) โดยการรับรองของอธิการบดีแห่งมหาวิทยาลัยบอนน์ แต่เนื่องจากนักศึกษาสตรีเหล่านี้ไม่ได้รับอนุญาตให้มีส่วนร่วมทางวิชาการมากนักจึงทำให้พวกเธอเน้นการทำกิจกรรมภายในกลุ่ม เช่น ให้คำปรึกษาทางการเรียน การเงิน จัดหาที่พัก จัดกิจกรรมทางวิชาการและวัฒนธรรม ต่อมาชมรมดังกล่าวได้รับสิทธิในการเข้าฟังที่ประชุมนักศึกษา แต่โอกาสที่จะแสดงออกในที่สาธารณะของสถาบันยังคงถูกปฏิเสธ

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เกิดการเคลื่อนไหวของสตรีชนชั้นกลางที่ส่งเสริมให้ผู้หญิงรับใช้ชาติในยามสงคราม แม้นักศึกษาสตรีบางส่วนจะแสดงความไม่เห็นด้วยกับการทำสงคราม โดยเฉพาะกลุ่มเคร่งศาสนา แต่ก็มีนักศึกษา

^{๓๙} จนถึงปัจจุบันไม่มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยสตรีในเยอรมนี แต่มีโครงการมหาวิทยาลัยสตรีนานาชาติ (Internationale Frauenuniversität) ที่เป็นการร่วมมือระหว่างหน่วยงานและนักวิชาการต่างๆ เพื่อให้การศึกษานั้นสูงแก่สตรีทั่วโลก ดู www.int-frauenuni.de

หญิงจำนวนมากเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว บางส่วนถึงกับหยุดเรียนเพื่อไปเป็นพยาบาล ถึงกระนั้นก็ยังมีการกล่าวหาจากฝ่ายผู้ชายว่าผู้หญิงถือโอกาสเรียกร้องสิทธิส่วนตนในขณะที่ผู้ชายออกไปรบเพื่อชาติ

๔. การศึกษาสำหรับสตรีในยุคสาธารณรัฐไวมาร์และอาณาจักรที่สาม

ประสบการณ์จากสงครามโลกครั้งที่หนึ่งซึ่งมีลักษณะเป็นสงครามเบ็ดเสร็จ (total war) ที่มีผลกระทบต่อทุกส่วนของสังคม การสลายตัวของจักรวรรดิเยอรมนีใน ค.ศ.๑๙๑๘ และการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองไปสู่การก่อตั้งสาธารณรัฐไวมาร์ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในทัศนคติของผู้หญิง สงครามเปิดโอกาสให้ผู้หญิงทำหลายๆ อย่างแม้จะในฐานะแรงงานทดแทนผู้ชายที่เป็นทหาร เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.๑๙๑๘ สตรีเยอรมันได้รับสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้งเป็นครั้งแรก มาตราที่ ๑๐๙ ของรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐไวมาร์ได้กำหนดสิทธิของหญิงและชายอย่างเท่าเทียมกันเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์เยอรมัน

การให้การศึกษาแก่เด็กหญิงในยุคสาธารณรัฐไวมาร์ไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมากนัก ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงจากสมัยจักรวรรดิ ที่สำคัญคือการต่อสู้ว่าด้วยโรงเรียนมัธยมผสมชายหญิงซึ่งเป็นปัญหาที่ค้างค้ำมาตั้งแต่ปลายศตวรรษก่อน ในขณะที่โรงเรียนประถมมีทั้งนักเรียนชายและหญิงในโรงเรียนเดียวกัน เพศทั้งสองถูกแยกจากกันอย่างเด็ดขาดในโรงเรียนระดับสูง นักการศึกษาสตรีบางส่วนเห็นว่าการแบ่งแยกโรงเรียนชายหญิงทำให้โรงเรียนหญิงเสียเปรียบ เพราะจะไม่ได้รับการสนับสนุนโดยเฉพาะจากรัฐอย่างที่โรงเรียนชายได้ จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศยังคงมีอิทธิพลในวงการศึกษาเยอรมัน ฝ่ายที่ต่อต้านโรงเรียนผสมเห็นว่าแต่ละเพศมีความต้องการไม่เหมือนกันจึงต้องการการศึกษาเฉพาะ ฝ่ายที่สนับสนุนเห็นว่าความแตกต่างระหว่างเพศนั้นเองที่จะเป็นตัวส่งเสริมซึ่งกันและกัน

ในการเรียนรู้ มีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่เชื่อว่าชายและหญิงไม่ต่างกันและมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาเหมือนกันทุกประการ ในทศวรรษที่ ๑๙๒๐ มีการตั้งโรงเรียนทดลองในเมืองใหญ่ๆ หลายเมือง เช่น ฮัมบวร์ก เบอร์ลิน มินิค ลิปป์ต่อมา มีการประเมินผลออกมาในเชิงบวก⁴⁰

ประสบการณ์ของผู้หญิงในยุคสาธารณรัฐประชาธิปไตยแห่งแรกในประวัติศาสตร์เยอรมันมีทั้งด้านบวกและลบ ในมหาวิทยาลัยเราจะเห็นจำนวนนักศึกษาหญิงที่เพิ่มขึ้นในสาขาวิชาที่หลากหลายมากขึ้น ผู้หญิงที่สำเร็จการศึกษาปรากฏตัวในอาชีพต่างๆ มีการยกเลิกการกีดกันสตรีในการสอบวิชาชีพและศึกษาวิชาการขั้นสูง(แม้จะไม่ทั้งหมด) เมื่อ ค.ศ.๑๙๒๐ เอ็มมี นีโอเตอร์ (Emmy Noether) เป็นนักศึกษาหญิงคนแรกที่ได้รับอนุญาตให้ทำวุฒิขั้นสูงหลังปริญญาเอก (Habilitation) (ในสาขาคณิตศาสตร์) อีกสามปีต่อมานักวิชาการสตรีสองคนได้ตำแหน่งศาสตราจารย์ในสาขาเกษตรศาสตร์และครุศาสตร์ สตรีที่มีการศึกษาจำนวนหนึ่งเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ส่วนมากมักมีภูมิหลังทางการศึกษาและอาชีพเป็นครู เมื่อ ค.ศ.๑๙๒๖ มีการก่อตั้งสมาคมนักวิชาการสตรีเยอรมัน (Deutscher Akademikerinnenbund - DAB) เป็นการรวมตัวของกลุ่มวิชาชีพและวิชาการสตรีจากหลายสาขา คือ ปรัชญา การแพทย์ กฎหมาย อาจารย์มหาวิทยาลัย เศรษฐศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อประกันการมีส่วนร่วมของสตรีที่มีการศึกษาในชีวิตทางวัฒนธรรมของเยอรมัน เพื่อส่งเสริมสตรีทางวิชาการ และเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของกลุ่มอาชีพ

อย่างไรก็ตาม สังคมเยอรมันยังคงแนวคิดเดิมในเรื่องบทบาทของแต่ละเพศในชีวิตครอบครัว เมื่อสาธารณรัฐไวมาร์ต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในตอนปลายทศวรรษที่ ๑๙๒๐ มีการต่อต้านการศึกษาและการทำงานของผู้หญิงมากขึ้น อาทิ โดยการออกกฎหมาย ใน ค.ศ.๑๙๒๐ รัฐบาลประกาศกฎหมายว่าด้วยการลดจำนวนบุคลากร ซึ่งให้สิทธิแก่รัฐในการที่จะใส่ข้าราชการหญิงที่แต่งงานออกได้ทุกเมื่อ

⁴⁰ Horstkemper, 'Die Koedukationsdebatte um die Jahrhundertwende', 217.

อาณาจักรที่สามหรือที่เรียกกันว่านาซีเยอรมนีที่สถาปนาขึ้นเมื่อต้น ค.ศ. ๑๙๓๓ อาจเรียกได้ว่าเป็นยุคแห่งความเป็นปึกแผ่นต่อเพศหญิง โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากปรัชญาพื้นฐานของระบอบการปกครองที่เป็นแบบรัฐเผด็จการ กล่าวคือ การเรียกร้องให้ทุกคนสละความเป็นปัจเจกบุคคลและอุทิศตนแก่รัฐ "รัฐ" ถูกนิยามด้วยบุรุษภาพ ในขณะที่สตรีภาพคือคำนิยามของความอ่อนแอ แม้แต่ระบอบประชาธิปไตยซึ่งเคารพความหลากหลายในเหล่าปัจเจกชนก็ถูกมองว่ามีคุณลักษณะแบบสตรีภาพ (หมายถึงอ่อนแอเพราะไม่เด็ดขาด) รัฐนาซีและสังคมนายาามผลักดันผู้หญิงกลับไปสู่บทบาทดั้งเดิมในฐานะแม่ที่ผลิตประชากรสายเลือดบริสุทธิ์ แม่บ้านที่รับใช้ครอบครัว และสุดท้ายที่เปลี่ยนไปคือการเป็นผู้อุทิศตนต่อศาสนากลายเป็นผู้สนับสนุนรัฐอย่างซื่อสัตย์แทน อย่างไรก็ตาม ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของผู้หญิงมีปัจจัยหลายอย่างมากำหนดมากกว่าแค่ทัศนคติดังกล่าว

เดือนเมษายน ค.ศ.๑๙๓๓ รัฐบาลนาซีออกกฎหมายว่าด้วยมาตรการป้องกันมิให้คนล้นโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ซึ่งในทางปฏิบัติส่งผลกระทบต่อเยอรมันเชื้อสายยิวเป็นอันดับแรก และยังนำไปสู่การกีดกันเด็กหญิงจากการสอบจบวุฒิมัธยมศึกษา (Abitur) ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดในการสมัครเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัย ในปีต่อมารัฐบาลประกาศอนุญาตให้นักศึกษาหญิงลงทะเบียนเรียนที่มหาวิทยาลัยในจำนวนจำกัดคิดเป็นร้อยละ ๑๐ ของจำนวนนักศึกษาใหม่ทั่วประเทศเท่านั้น มาตรการกีดกันเหล่านี้ส่งผลให้จำนวนนักศึกษาหญิงในมหาวิทยาลัยทั่วประเทศที่ลดลงอย่างมากในสมัยรัฐนาซี โดยเปรียบเทียบจาก ๑๙,๓๔๔ คนใน ค.ศ.๑๙๓๑ เหลือเพียง ๕,๗๗๗ คนใน ค.ศ.๑๙๓๙ นักวิชาการสตรีถูกบังคับให้ลาออกจากมหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตาม สมัยอาณาจักรที่สามไม่ได้เห็นแต่การกดขี่ผู้หญิงเสียทั้งหมด รัฐบาลนาซีได้สร้าง "องค์กรยุวชนและเยาวชนสตรี" (Bund deutscher Mädel - BDM) ซึ่งเปิดโอกาสให้เด็กหญิงมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ แม้ว่ารัฐจะใช้องค์กรดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลางานสังคมเพื่อวางรากฐานของอุดมการณ์นาซีในเยาวชน แต่กิจกรรมดังกล่าว โดยเฉพาะกิจกรรมกลางแจ้งที่

ไม่ได้จำกัดจุดประสงค์อยู่ที่การเตรียมเด็กหญิงให้พร้อมสำหรับการแต่งงานมีครอบครัว กลายเป็นที่พอใจของเด็กหญิงจำนวนมาก กิจกรรม “รักชาติ” ทำให้ผู้หญิงรู้สึกว่าตนมีความสำคัญ⁴¹ และเมื่อเยอรมนีเตรียมตัวเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สองตั้งแต่กลางทศวรรษที่ ๑๙๓๐ รัฐบาลหันกลับมาส่งเสริมการศึกษาและฝึกหัดอาชีพสตรีอีกครั้ง เพื่อสร้างแรงงานทดแทนผู้ชายที่ต้องไปรบ จำนวนนักศึกษาสตรีจึงเพิ่มขึ้นในมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ โดยเฉพาะในสาขาวิทยาศาสตร์เพื่อตอบสนองความต้องการของรัฐ แม้ว่าขบวนการสิทธิสตรีจะถูกห้ามโดยกฎหมาย แต่ผู้หญิงได้รับโอกาสในการศึกษาและทำงานในภาคต่างๆ อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

จะเห็นได้ว่า ตลอดสมัยสาธารณรัฐไวมาร์และอาณาจักรที่สาม ทั้งอุดมการณ์ของรัฐและความจำเป็นในการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมต่างมีผลต่อนโยบายการศึกษาสตรีพอกัน

๕. การศึกษาสำหรับสตรีเยอรมันหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงทศวรรษที่ ๑๙๖๐

ความคิดต่อต้านการให้การศึกษาชั้นสูงและโอกาสในการทำงานวิชาชีพชั้นสูงแก่สตรีหวนกลับมาอีกครั้งหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ฝ่ายต่อต้านยังคงใช้คำอธิบายว่าด้วยภาพลักษณ์และคุณสมบัติเดิมๆ ว่าด้วยธรรมชาติของผู้หญิงที่สืบต่อมาจากสมัยจักรวรรดิ⁴² หลังสงครามโลกครั้งที่สองสตรีเยอรมันต้องรับภาระที่เกิดจากสงครามและการบูรณะประเทศ แต่แล้วผู้หญิงเหล่านี้ต้องหลีกเลี่ยงให้ผู้ชายที่กลับมาจากสงคราม

⁴¹ Dagmar Reese, 'Mädchen im Bund Deutscher Mädel', in Kleinau and Opitz (eds), *Geschichte der Mädchen- und Frauenbildung*, Vol. II: Vom Vormärz bis zur Gegenwart, 271-282, here 279-282.

⁴² Glaser, 'Sind Frauen Studierfähig?', 308-309.

เช่นเดียวกับในสมัยสาธารณรัฐไวมาร์กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (มาตรา ๓.๒) ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (เยอรมนีตะวันตก) กำหนดสิทธิเท่าเทียมกันอย่างเต็มที่ระหว่างชายและหญิง อย่างไรก็ตาม กฎหมายดังกล่าวยังเป็นแค่อุดมการณ์ที่ขัดแย้งกับความเป็นจริงในสังคม รัฐบาลสหพันธ์ฯ ยังไม่สามารถสร้างเงื่อนไขที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความเท่าเทียมระหว่างเพศได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากการจัดสรรการศึกษาของรัฐ

จนถึงกลางทศวรรษที่ ๑๙๖๐ การศึกษากลายเป็นหัวข้ออภิปรายอย่างกว้างขวางในเยอรมนีตะวันตก เนื่องจากที่มาคือข้อเขียนของเกออร์ก พิคชท์ (Georg Picht) ซึ่งได้มีชื่อเรื่องว่า "หายนะของการศึกษาเยอรมัน" (Die deutsche Bildungskatastrophe) ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๔ มีข้อความวิพากษ์ความถดถอยและความล้มเหลวของการศึกษาในเยอรมนีตะวันตก บทความดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างในนโยบายการศึกษาระหว่างรัฐต่างๆ ภายในสหพันธ์ฯ โอกาสในการเข้าศึกษาต่อยังมหาวิทยาลัยยังมีไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศและชนชั้น จำนวนผู้สอนที่ไม่เพียงพอ ระบบโรงเรียนที่ย่ำแย่ อย่างไรก็ตาม ความกังวลที่พิคชท์มีต่อปัญหาการศึกษาจากความคิดว่าการลงทุนพัฒนาคุณภาพประชากรจะเป็นผลดีต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ

ต่อมานักสังคมวิทยาจากสถาบันสังคมวิทยาแห่งทือบิงเงิน (Tübinger Institut für Soziologie) ราล์ฟ ดาเรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf) แสดงความเห็นในงานเขียนเรื่อง "การศึกษาคือสิทธิของประชาชน" (Bildung ist Bürgerrecht) เขาเรียกร้องว่า การให้การศึกษาจะต้องเป็นไปโดยไม่มีการเลือกที่รักมักที่ชังไม่ว่าด้วยเหตุผลใด สภาพที่เป็นอยู่ในขณะนั้นชี้ว่า เยอรมนีตะวันตกมีความไม่เท่าเทียมกันในการให้การศึกษาด้วยเหตุผลหลายประการ ทั้งจากความสามารถของแต่ละรัฐในการจัดสรรการศึกษาที่แตกต่างกัน ความแตกต่างทางศาสนา (ในที่นี้ระหว่างนิกายคาทอลิกและโปรเตสแตนต์) และการเลือกปฏิบัติตามเพศ นอกจากนี้ลูกหลานของชนชั้นแรงงานจะเสียเปรียบในเรื่องการศึกษาแล้ว ปัญหาที่เห็นได้ชัดก็คือจำนวนเด็กหญิงคาทอลิกที่เข้าโรงเรียนต่ำมากจนน่าเป็นห่วง นักการศึกษาสตรีส่วนหนึ่งหันกลับมาเรียกร้องให้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงโดยเฉพาะ

พวกนี้มองว่าผู้หญิงเสียเปรียบในระบบการศึกษาร่วมระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย⁴³ งานวิจัยอื่นๆ ที่ตามมาแสดงต่อไปว่าในสองทศวรรษหลังสงคราม ผู้หญิงในเยอรมนีตะวันตกไม่ได้รับการศึกษาเพื่อสร้างความสามารถในการประกอบอาชีพและโดยเฉพาะวิชาชีพชั้นสูงอย่างเพียงพอ นอกจากนี้สังคมเยอรมันยังคงรักษาภาพลักษณ์ว่าด้วยบทบาทเดิมๆ สำหรับผู้หญิง อาทิ ผู้หญิงไม่จำเป็นต้องลงทุนกับการศึกษาเพื่ออาชีพเพราะที่สุดแล้วก็จะแต่งงาน หรือมีฉะนั้นอาชีพสำหรับผู้หญิงจำกัดอยู่ทำงานประเภทการขาย งานสอน และงานรักษาพยาบาล การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนสำหรับผู้หญิงคำนึงถึงวิชาภาคปฏิบัติมากกว่าหลักทฤษฎี อาทิ การรวมความรู้พื้นฐานทางเคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์ เป็นส่วนหนึ่งของวิชางานบ้าน

กลางทศวรรษที่ ๑๙๖๐ เริ่มมีการเคลื่อนไหวเพื่อปฏิรูปการศึกษา ผู้ที่สนับสนุนการพัฒนาการศึกษาในช่วงนี้มีความหวังหลักอยู่สองประการ คือ การกระจายการศึกษาให้ทั่วถึงจะลดความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม และโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกันจะสร้างความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง⁴⁴ แม้ว่าในทศวรรษที่ ๑๙๖๐ จะมีผู้หญิงจำนวนมากศึกษาในโรงเรียนฝึกอาชีพต่างๆ เป็นจำนวนมาก แต่มหาวิทยาลัยยังคงเป็นโลกของผู้ชาย บุคลากรชายในมหาวิทยาลัยปฏิบัติต่อนักศึกษาหญิงอย่างไม่เท่าเทียมกับกับนักศึกษาชายและยังพยายามกีดกันเพื่อนร่วมงานสตรี ใน ค.ศ.๑๙๖๕ มีการก่อตั้งสภาการศึกษาแห่งเยอรมนีซึ่งรับผิดชอบการปฏิรูปการศึกษา ต่อมาเมื่อ ค.ศ.๑๙๖๘ ขบวนการนักศึกษาเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ทั่วประเทศเรียกร้องการสร้างประชาธิปไตยในสังคมและทางการศึกษา นักศึกษาสตรีได้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวดังกล่าวด้วย ในปีต่อมารัฐบาลสถาปนากระทรวงการศึกษาและวิชาการ (Bundesministerium für Bildung und Wissenschaft) แม้ว่าการปฏิรูปการศึกษาโดยรวมและการปฏิรูป

⁴³ Sigrid Metz-Göckel, 'Die deutsche Bildungskatastrophe und Frauen als Bildungsreserve', in Kleinau and Opitz (eds), *Geschichte der Mädchen- und Frauenbildung, Vol. II: Vom Vormärz bis zur Gegenwart*, 373-385, here 375-376.

⁴⁴ Metz-Göckel, 'Die deutsche Bildungskatastrophe und Frauen als Bildungsreserve', 383.

การศึกษาสำหรับสตรีจะดำเนินและเกิดผลในภายหลัง แต่การที่รัฐเข้ามาจัดการปฏิรูปการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่ารัฐยอมรับว่าระบบการศึกษาที่มีอยู่ไม่ดีพอและต้องการการเปลี่ยนแปลง การปฏิรูปจะนำไปสู่การปรับมาตรฐานโรงเรียนให้เหมือนกันสำหรับชายหญิง โรงเรียนเฉพาะสำหรับเด็กหญิงจะถูกยกเลิกและหันไปหาโรงเรียนผสมหญิงชาย ในมหาวิทยาลัยมีความพยายามกำจัดความเป็นอนุรักษนิยม ลำดับชั้นทางสังคมและการกีดกันเพศหญิงออกไปจากโครงสร้างของมหาวิทยาลัย

๖. สรุป: การศึกษาแผนใหม่กับการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของสตรีเยอรมัน

ประวัติศาสตร์ของการศึกษาแผนใหม่สำหรับสตรีในเยอรมนีได้ผ่านการต่อสู้อย่างเข้มข้นในสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่และผู้ฝึกฝนแนวคิดเสรีนิยมเป็นชนกลุ่มน้อย การเคลื่อนไหวของขบวนการสตรีเป็นหลักนำในการผลักดันการพัฒนาการศึกษาสำหรับผู้หญิง แน่นอนว่าไม่ควรลืมเพื่อนร่วมต่อสู้ที่เป็นเพศชายจำนวนน้อย แต่คงปฏิเสธไม่ได้ว่าอุปสรรคสำคัญที่สุด คือ ผู้ชายซึ่งอธิบายปฏิกิริยาต่อต้านการให้การศึกษาขั้นสูงแก่ผู้หญิงด้วยความคิดเรื่องข้อจำกัดโดยธรรมชาติของสตรีภาพอันเป็นตัวกำหนดบทบาทของหญิง เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนจะเห็นว่าพวกที่ต่อต้านสนใจคำถามว่าผู้หญิงมีสิทธิในการศึกษาขั้นสูงหรือไม่น้อยกว่าคำถามว่าผู้หญิงมีสิทธิในการประกอบวิชาชีพขั้นสูงหรือไม่⁴⁵ อาจกล่าวได้ว่าปัญหาของการพัฒนาการศึกษาสตรีในเยอรมนีอยู่ที่ประเด็นการพัฒนาการศึกษาขั้นสูงและอุปสรรคของการพัฒนาการศึกษาขั้นสูงสำหรับสตรีก็คือความต้องการของผู้ชายในการรักษาการแบ่งงานและการแบ่งแยกพื้นที่สาธารณะกับส่วนตัวระหว่างเพศชายและหญิง

⁴⁵ Glaser, 'Sind Frauen Studierfähig?', 309.

ผลสำคัญที่ตามมาจากการพัฒนาการศึกษาของสตรี คือ การเปลี่ยนแปลงบทบาทเฉพาะของเพศหญิงที่สังคมยื่นให้มาแต่อดีต ผู้หญิงเยอรมันได้ปลดปล่อยตัวเองจากบทบาทดั้งเดิมในฐานะแม่บ้าน แม่ และเมีย และสวมบทบาทใหม่ในฐานะผู้ชำนาญการในวิชาชีพ ผู้เสียภาษีอย่างเท่าเทียม ผู้ผลิตในวงจรการผลิต ฯลฯ บทบาทใหม่เหล่านี้ส่วนใหญ่ได้มาจากความรู้ความชำนาญที่ได้มาจากการศึกษา

การที่ผู้หญิงออกมาเรียกร้องสิทธิและโอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความมีตัวตนของผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะในสังคมเยอรมัน ซึ่งไม่ได้หมายความว่าผู้หญิงจะละทิ้งสถานที่ของตนในพื้นที่ส่วนตัวเสียทีเดียว สถานภาพของผู้หญิงเปลี่ยนไปด้วยการศึกษาอันเป็นที่มาของการรู้จักสิทธิและความสามารถของตนเองและโอกาสในการประกอบอาชีพ

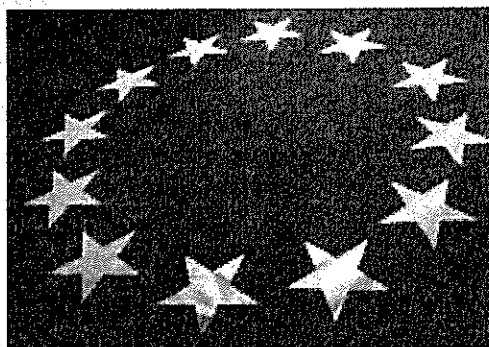
ภาพรวมของนโยบายการศึกษาสตรีแผนใหม่นับแต่การเริ่มต้นจนถึงจบช่วงเวลาการศึกษาในบทความนี้ คือ การพัฒนาการศึกษาไปสู่ระบบการศึกษาที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย แม้จะมีนักต่อสู้เพื่อการศึกษาสตรีบางกลุ่มที่ยืนยันความแตกต่างโดยธรรมชาติระหว่างเพศ แต่ความแตกต่างไม่ได้หมายความว่าความไม่เท่าเทียม ลักษณะที่สำคัญของการพัฒนาการศึกษาสตรีคือการปรับตัวเข้าหาระบบที่สังคมสร้างไว้ให้ผู้ชายก่อนแล้ว การศึกษาแผนใหม่สำหรับสตรีจึงเปลี่ยนสถานภาพของสตรีเยอรมันไปสู่ความเท่าเทียมกับเพศชาย และไม่ใช้การสร้างเพศหญิงที่เป็นอิสระโดยสิ้นเชิง

การศึกษาแผนใหม่สำหรับสตรีในเยอรมนีตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๘๗๐ - ๑๙๖๐

บรรณานุกรม

- Albisetti, James C. Schooling German Girls and Women: Secondary and Higher Education in the Nineteenth Century. Princeton, 1988.
- Berg, Christa (ed). Handbuch der Deutschen Bildungsgeschichte, Vol. IV: 1870-1918 Von der Reichsgründung bis zum Ende des Ersten Weltkrieges. Munich, 1991.
- Greven-Aschoff, Barbara. Die bürgerliche Frauenbewegung in Deutschland 1894-1933. Göttingen, 1981.
- Hausen, Karin (ed). Frauen Suchen Ihre Geschichte: Historische Studien zum 19. und 20. Jahrhundert. Munich, 1983.
- Hausen, Karin. 'Die Polarisierung der "Geschlechtscharakter" - Eine Spiegelung der Dissoziation von Erwerbs- und Familienleben', in Werner Conze (ed), Sozialgeschichte der Familie in der Neuzeit Europas. Stuttgart, 1976.
- Kleinau, Elke, and Claudia Opitz (eds). Geschichte der Mädchen- und Frauenbildung, Vol. 2: Vom Vormärz bis zur Gegenwart. Frankfurt/New York, 1996.
- Kuhn, Annette. 'Das Geschlecht - eine historische Kategorie?', in Ilse Brehmer (ed), Frauen in der Geschichte, Vol. 4. Düsseldorf, 1983.
- Lange, Helene. Lebenserinnerungen. Berlin, 1921.
- Ullman, Hans-Peter. Das Deutsche Kaiserreich 1871-1918. Baden-Baden, 1997.

วารสารยุโรปศึกษา

**“...สหภาพยุโรปคือครอบครัวของบรรดาประเทศประชาธิปไตยในยุโรป
ซึ่งมาทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาชีวิตของพลเมือง
และเพื่อสร้างสรรค์โลกที่ดีกว่า...”**

ABSTRACT

Institutions and Decision Process of European Union

Jiradej Mahawannakij

At present the European Union plays a remarkable role in international affairs and it has reputation for its success in making a strong cooperation in Europe. But its status, per se, is hard to clarify. Not only it is a form of regional integration, but also it is a supranational organization, with the power far beyond that of national governments. The question about its nature is not enough for understanding the European Union. Another main question that people always ask is that "how the European Union works?" It is said that the European Union is the most complicated actor in the international realm, with its complexity of units inside and the policy process. This article is an attempt to response to those questions.

The article deals with the main institutions of the European Union; the Council of the European Union, the European Commission, the European Parliament, and the European Court of Justice. For each institution, the author explains by giving the historical context, structure and powers and responsibilities. Also others supporting units that involve indirectly in the working process of the European Union are mentioned in this article.

*Keywords: EU Institution, European Parliament,
European Court of Justice*

สถาบันหลักและกระบวนการตัดสินใจ ของสหภาพยุโรป

จิรเดช มหาวรรณกิจ

"L'Europe ne se fera pas d'un coup, ni dans une construction d'ensemble:
elle se fera par des réalisations concrètes créant d'abord une solidarité de fait."
"ยุโรปจะมีถูกสร้างขึ้นในฉับพลันทันที หรือสร้างขึ้นตามแผนการหนึ่งใด ทว่ายุโรปจะเกิดจาก
ความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งจะทำให้เกิดความเป็นหนึ่งอย่างแท้จริง"

แถลงการณ์จัดตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้าแห่งยุโรป 9 พฤษภาคม ค.ศ.1950

ในปัจจุบันเราไม่อาจมองข้ามความสำคัญของสหภาพยุโรปไปได้ และคงมีน้อยคนนักที่จะกล่าวว่าไม่รู้จักสหภาพยุโรป นั่นก็เพราะในด้านหนึ่งสหภาพยุโรปเริ่มมีบทบาทและเข้าไปเกี่ยวข้องกับประเด็นระหว่างประเทศหลายประเด็น ตั้งแต่ประเด็นทางการเมือง เช่น สงครามอิรัก ประเด็นทางเศรษฐกิจ เช่น การให้สิทธิพิเศษทางการค้ากับประเทศกำลังพัฒนา ไปจนถึงประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การแก้ปัญหาภาวะสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง เป็นต้น ในอีกด้านหนึ่งก็เพราะเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในตัวของสหภาพยุโรปที่อยากจะอธิบายในฐานะที่เป็น ตัวแสดง (actor) หนึ่งในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ กล่าวคือสหภาพยุโรปมีลักษณะก้ำกึ่งระหว่างความเป็น รัฐ¹ (state) กับ องค์การระหว่างประเทศ

¹ ในทางรัฐศาสตร์ "รัฐ" หมายถึงประชาคมที่ถูกจัดตั้งเพื่อจุดประสงค์ทางการเมืองภายใต้รัฐบาลที่มีอำนาจอธิปไตย องค์ประกอบของรัฐมี 4 ประการคือดินแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย รัฐถือเป็นตัวแสดงที่ได้รับการรับรองภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ

(international organization) ความซับซ้อนของสหภาพยุโรปนี้เองที่นำมาซึ่งคำถามสำคัญ 2 คำถามที่ผู้สนใจและติดตามข่าวสารเกี่ยวกับสหภาพยุโรปมักถามอยู่บ่อยๆ คือสหภาพยุโรปคืออะไรและสหภาพยุโรปมีลักษณะการทำงานหรือการจัดองค์กรอย่างไร

สำหรับคำถามแรก เราสามารถตอบได้โดยอาศัยคำจำกัดความอย่างเป็นทางการที่สหภาพยุโรปให้ไว้ว่า "สหภาพยุโรปคือครอบครัวของบรรดาประเทศประชาธิปไตยในยุโรปซึ่งมาทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาชีวิตของพลเมืองและเพื่อสร้างสรรค์โลกที่ดีกว่า สหภาพยุโรปมิได้มีเจตจำนงจะมาแทนที่รัฐที่มีอยู่ แต่ก็เป็นอย่างมากกว่าองค์การระหว่างประเทศทั่วไป อันที่จริงแล้วสหภาพยุโรปมีลักษณะเฉพาะตัว"² กล่าวอีกนัยหนึ่งสหภาพยุโรปคือบูรณาการระดับภูมิภาค (regional integration) ของรัฐทั้ง 27 รัฐ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสงครามนับครั้งไม่ถ้วนที่เกิดขึ้นในยุโรปโดยเฉพาะสงครามโลกทั้งสองครั้ง ความร่วมมือของประเทศที่เคยเป็นศัตรูกันจึงเป็นทางออกที่เหมาะสมที่สุดในการบรรลุจุดประสงค์ร่วมกันคือสันติภาพและความเจริญรุ่งเรือง และความร่วมมือนั้นก็สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันและจะยิ่งทวีความเข้มข้นขึ้น

ส่วนประเด็นเรื่องสถานะของสหภาพยุโรปนั้น นักวิชาการท่านหนึ่งเคยให้ความเห็นไว้อย่างน่าสนใจว่าสหภาพยุโรปเป็นวัตถุระหว่างประเทศที่ไม่อาจระบุชัดได้ (Unidentified International Object - UIO) เพราะมิใช่ทั้งรัฐและองค์การระหว่างประเทศแต่มีคุณสมบัติบางประการคล้ายกับตัวแสดงทั้งสอง³ หากพิจารณาผ่านกรอบของกฎหมายระหว่างประเทศเราสามารถกล่าวได้ว่าสหภาพยุโรปไม่ได้มีสถานะเป็นรัฐเพราะการรวมกันของรัฐสมาชิกมิได้ทำให้เกิดรัฐใหม่ที่เป็นเอกภาพที่มีการรวมศูนย์อย่างเบ็ดเสร็จของอำนาจอธิปไตย⁴ หากแต่เป็นการ

² <http://europa.eu>

³ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Nuno Severiano Teixeira, "The European Union as an International Actor" ใน *EU's Foreign Governance: CFSP and ESDP and its impact on Asia* (Macau: Tipografia Macau Hung Heng Ltda., 2006)

⁴ สนธิสัญญามาสตริคต์วางรากฐานของสหภาพยุโรปไว้เป็น 3 เสาหลัก (pillars) คือ ประชาคมยุโรป (European Communities) นโยบายร่วมด้านการต่างประเทศและความมั่นคง (Common Foreign

รวมกลุ่มในระดับภูมิภาคของรัฐอธิปไตยที่มุ่งเน้นผลทางเศรษฐกิจและการเมือง และในอีกแง่หนึ่งสหภาพยุโรปเป็นองค์การระหว่างประเทศ ทว่าก็มีลักษณะที่ไม่เหมือนองค์การระหว่างประเทศทั่วไปอย่างที่มีอยู่เช่น องค์การการค้าโลก (World Trade Organization - WTO) องค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organization - NATO) หรือองค์การสหประชาชาติ (United Nations) เพราะรัฐสมาชิกได้ยอมถ่ายโอนอำนาจอธิปไตยในการตัดสินใจ “บางส่วน” ให้กับหน่วยงานของสหภาพยุโรป รวมถึงยอมรับผลผูกพันที่จะเกิดจากกระบวนการตัดสินใจนั้นๆ ด้วย ดังนั้นในกรณีของสหภาพยุโรปจึงเป็นความร่วมมืออย่างเข้มข้นและมีลักษณะเหนือรัฐ (supranationalism) อย่างชัดเจน

สำหรับคำถามที่สอง สหภาพยุโรปก็มีลักษณะที่คล้ายกับองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ ที่มีการจัดตั้งสถาบันร่วมกันขึ้นมาบริหารจัดการ สถาบันหลักของสหภาพยุโรปส่วนใหญ่ถูกจัดตั้งขึ้นพร้อมกับการสถาปนาประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้ายุโรป (European Coal and Steel Community - ECSC) ในทศวรรษ 1950 เมื่อแรกเริ่มก่อตั้งนั้นกลุ่มประเทศสมาชิกไม่ได้มีแผนแม่บทเดียวในการสร้างระบบการบริหารจัดการให้กับสหภาพยุโรป ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดระบบการทำงานที่ซับซ้อนดังเช่นในปัจจุบันคือสภาพเงื่อนไขหรือบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในยุโรปในช่วง 50 ปีนับแต่การจัดตั้งประชาคมนี้นี้จบจนปัจจุบันที่ส่งผลกระทบให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายประการ โดยเฉพาะการจัดตั้งสถาบันต่างๆ และการแก้ไขสนธิสัญญาเพื่อปฏิรูปการทำงานของสถาบันเหล่านั้นให้เหมาะสมกับสถานการณ์

ผู้เขียนใคร่ขออธิบายพัฒนาการของการรวมกลุ่มของรัฐในยุโรปก่อนหน้านี้ที่จะเป็นสหภาพยุโรปดังนี้ ประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้ายุโรปถูกก่อตั้งขึ้น

and Security Policy) และ มาตรการยุติธรรมและกิจการภายใน (Justice and Home Affairs) อำนาจอธิปไตยที่แท้จริงของสหภาพยุโรปนั้นอยู่ที่เสาหลักแรกคือประชาคมยุโรป เพราะภายใต้เสาหลักนี้คือนโยบายที่สหภาพยุโรปมีอำนาจในการบังคับให้รัฐสมาชิกต้องปฏิบัติตาม เสาหลักนี้จึงมีลักษณะเหนือรัฐมากที่สุด ในขณะที่เสาหลักที่ 2 และ 3 นั้นเป็นเพียงความร่วมมือระหว่างรัฐบาล (inter-governmental cooperation) เท่านั้น

ใน ค.ศ.1951 โดยสนธิสัญญาปารีส (Treaty of Paris) มีจุดมุ่งหมายเพื่อควบคุมและบริหารจัดการการผลิตและจำหน่ายถ่านหินและเหล็กกล้าซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญสำหรับอุตสาหกรรมและเป็นวัสดุในการทำสงครามระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมนีมาเป็นเวลาช้านาน ประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้ายุโรปมีสถาบันที่จัดตั้งร่วมกันคือ คณะกรรมาธิการ (High Authority) ทำหน้าที่เป็นฝ่ายบริหารที่มีอำนาจสูงสุดในการกำหนดนโยบายของประชาคม มี สภาาร่วมนิติบัญญัติ (Common Assembly) ที่ประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของรัฐสมาชิกเพื่อถ่วงดุลอำนาจกับคณะกรรมาธิการและเพิ่มความชอบธรรมทางประชาธิปไตย (democratic legitimacy) ให้กับองค์กร นอกจากนี้ยังมี คณะมนตรีพิเศษ (Special Council of Ministers) ที่เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของแต่ละรัฐ รวมทั้งมี ศาลยุติธรรม (Court of Justice) เพื่อไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่างรัฐสมาชิก ต่อมาสนธิสัญญาโรม (Treaties of Rome ค.ศ.1957) ทั้ง 2 ฉบับได้จัดตั้งประชาคมเพิ่มขึ้นอีก 2 ประชาคมคือ ประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community - EEC) และประชาคมพลังงานปรมาณูยุโรป (EURATOM) ขึ้น ทำให้มีประชาคมยุโรปเกิดขึ้น 3 ประชาคม ประชาคมทั้ง 3 ได้ใช้สภาาร่วมนิติบัญญัติและศาลยุติธรรมร่วมกัน แต่มีคณะกรรมาธิการและคณะมนตรีแยกออกจากกัน โดยเรียกชื่อคณะกรรมาธิการใน 2 ประชาคมที่เกิดจากสนธิสัญญาโรมว่า "Commission" ต่อมาใน ค.ศ.1967 จึงได้มีการลงนามในสนธิสัญญารวมประชาคม (Merger Treaty) มีผลให้ประชาคมทั้ง 3 รวมกันเป็นประชาคมยุโรป (European Communities - EC) โดยที่ประชาคมยุโรปได้รับเอาสถาบันต่างๆ มาจากประชาคมเศรษฐกิจยุโรป จึงกล่าวได้ว่าต้นแบบการบริหารจัดการภายในของสหภาพยุโรปในปัจจุบันมีที่มาจากประชาคมเศรษฐกิจยุโรปนั่นเอง

เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสถาบันหลักของสหภาพยุโรปในบทนี้จะเน้นไปที่สถาบันที่มีอยู่ในปัจจุบันนับตั้งแต่การมีผลบังคับใช้ของสนธิสัญญาว่าด้วยสหภาพยุโรปหรือสนธิสัญญามาสทริคต์ (Treaty on European Union or Maastricht

Treaty ค.ศ.1992) ซึ่งถือเป็นสนธิสัญญาที่วางรากฐานของสหภาพยุโรป สนธิสัญญาดังกล่าวได้ระบุให้สหภาพยุโรปมีสถาบันหลักดังต่อไปนี้⁵

- คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป (The Council of the European Union)
- คณะกรรมาธิการยุโรป (The European Commission)
- รัฐสภายุโรป (The European Parliament)
- ศาลยุติธรรมยุโรป (The European Court of Justice)

ก่อนที่จะกล่าวถึงสถาบันที่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการและมีฐานอำนาจชัดเจนซึ่งระบุไว้ในสนธิสัญญาพื้นฐานของสหภาพยุโรป ผู้เขียนใคร่ขอกล่าวถึงองค์กรอีกองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อทิศทางนโยบายของสหภาพยุโรปเพราะถือเป็นองค์กรทางการเมืองสูงสุด (supreme political authority) ของสหภาพยุโรป นั่นก็คือ คณะมนตรียุโรปหรือการประชุมสุดยอดแห่งยุโรป (European Council⁶ or European Summit)

คณะมนตรียุโรปหรือการประชุมสุดยอดแห่งยุโรปเกิดจากมติของการประชุมสุดยอดของประชาคมยุโรปที่กรุงปารีสในเดือนธันวาคม ค.ศ.1974 โดยที่ประชุมได้กำหนดให้มีการจัดประชุมในระดับผู้นำรัฐบาลของรัฐสมาชิกอย่างน้อยปีละ 3 ครั้งในประเทศที่เป็นประธานสหภาพยุโรป (Presidency) ภายใต้ชื่อวาคณะมนตรียุโรปหรือการประชุมสุดยอดแห่งยุโรป ต่อมากฎหมายยุโรปตลาดเดียว (Single European Act – SEA ค.ศ.1986) ได้ลดจำนวนการประชุมลงเหลือปีละ 2 ครั้งหรืออย่างน้อย 1 ครั้งต่อการดำรงตำแหน่งประธานสหภาพยุโรป การประชุม

⁵ สหภาพยุโรปยังมีสถาบันอื่นๆ ที่ปลีกย่อยลงไปอีกมาก เช่น ธนาคารกลางยุโรป (European Central Bank) คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคม (European Economic and Social Committee) คณะกรรมาธิการภูมิภาค (Committee of the Regions) รวมถึงหน่วยงานชำนาญการ (agencies) อีกกว่า 30 หน่วยซึ่งไม่อาจกล่าวถึงได้ทั้งหมด

⁶ ผู้เขียนแปล European Council ว่าคณะมนตรียุโรปโดยเสียงคำว่าสภา เพราะหากแปลว่าสภายุโรปจะไปพ้องกับอีกองค์กรหนึ่งที่มีชื่อว่าสภายุโรป (Council of Europe) ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศในยุโรปที่ทำหน้าที่ปกป้องสิทธิมนุษยชน ปัจจุบันมีสมาชิก 47 ประเทศ และไม่ได้เป็นสถาบันของสหภาพยุโรปแต่อย่างใด

สุดท้ายอย่างเป็นทางการครั้งแรกจัดขึ้นที่กรุงดับลิน ประเทศไอร์แลนด์ใน ค.ศ. 1975 และหลังจาก ค.ศ. 1990 เป็นต้นมาแนวโน้มของการจัดประชุมจึงค่อยๆ เพิ่มขึ้นเนื่องจากการจัดประชุมแต่ละครั้งถือเป็นเกียรติภูมิของประเทศและยังช่วยดึงดูดรายได้เข้าสู่ภาคบริการในเมืองใหญ่ที่จัดประชุมอีกด้วย ในปัจจุบันจึงมีการจัดการประชุมสุดยอดแห่งยุโรปราว 4 ครั้งต่อปี

คณะมนตรียุโรปหรือการประชุมสุดยอดแห่งยุโรปมักถูกอธิบายว่าเป็นส่วนหนึ่งของคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป (Council of the European Union) ทว่าแตกต่างกันทั้งเรื่องอำนาจและองค์ประกอบ⁷ ที่กล่าวว่าคณะมนตรียุโรปหรือการประชุมสุดยอดแห่งยุโรปเป็นองค์กรระดับสูงของสหภาพยุโรปก็เพราะเป็นที่ประชุมของประมุขรัฐ (Head of States) หรือนายกรัฐมนตรี (Head of governments) และประธานคณะกรรมการยุโรป (President of the European Commission)⁸ ในบางครั้งอาจมีรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศของรัฐสมาชิก รวมถึงกรรมการยุโรป (commissioners) เข้าร่วมได้ตามความจำเป็น⁹ ส่วนการตัดสินใจในการประชุมสุดยอดจะใช้การออกเสียงแบบเอกฉันท์ (unanimity)

แม้จะเป็นผลมาจากการประชุมสุดยอดของบรรดาผู้นำและมีอำนาจสูงสุดเพราะเป็นที่ประชุมของผู้นำรัฐสมาชิก ทว่าคณะมนตรียุโรปหรือการประชุมสุดยอดแห่งยุโรปก็ไม่ได้มีกระบวนการทำงานอย่างเป็นทางการ และเพิ่งถูกกล่าวถึงครั้งแรกในกฎหมายยุโรปตลาดเดียว ต่อมาเมื่อประชาคมยุโรปกลายมาเป็นสหภาพยุโรปจึงได้มีการระบุถึงความรับผิดชอบของคณะมนตรียุโรปไว้ในมาตรา D ของสนธิสัญญามาสทริคต์ว่า “คณะมนตรีจักทำหน้าที่กระตุ้นพัฒนาการ

⁷ John McCormick, *Understanding the European Union: A Concise Introduction* (London: Palgrave Macmillan, 2005), 103.

⁸ ประธานคณะกรรมการยุโรปและคณะไม่มีสิทธิออกเสียงในการตัดสินใจใดๆ ในที่ประชุมสุดยอดแห่งยุโรป

⁹ อย่างไรก็ดี ในสนธิสัญญาฉบับซึ่งเป็นสนธิสัญญาล่าสุดที่กำลังอยู่ในขั้นตอนการให้สัตยาบันและคาดว่าจะมีผลบังคับใช้ใน ค.ศ. 2009 ระบุให้ผู้แทนระดับสูงด้านนโยบายต่างประเทศและความมั่นคง (High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security) มีส่วนร่วมในการประชุมสุดยอดแห่งยุโรปด้วย

(necessary impetus) ของสหภาพยุโรป รวมทั้งให้แนวนโยบายด้านการเมืองทั่วไป (general political guidelines) แก่สหภาพยุโรป คณะมนตรีจึงทำให้มั่นใจได้ว่ากิจกรรมของสหภาพมีเอกภาพ ความต่อเนื่องและประสิทธิภาพ"¹⁰ แต่ไม่มีอำนาจบริหารและนิติบัญญัติ การประชุมสุดยอดแห่งยุโรปจึงเป็นการตัดสินใจประเด็นหรือแก้ปัญหาที่มีความสำคัญมากจนไม่อาจกระทำได้ตามช่องทางปกติโดยคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปหรือคณะกรรมการยุโรป เมื่อมีการตัดสินใจใดๆ ก็จะมีข้อสรุปที่ได้เข้าสู่ที่ประชุมคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปเพื่อดำเนินการต่อไป นั่นจึงสะท้อนให้เห็นว่าคณะมนตรียุโรปหรือที่ประชุมสุดยอดแห่งยุโรปไม่มีอำนาจในการตรากฎหมายใดๆ เพียงแต่มีอำนาจในการอภิปรายและชี้นำประเด็นเท่านั้น นอกจากนี้ความรับผิดชอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของคณะมนตรียุโรปคือการแต่งตั้งประธานคณะกรรมการยุโรปซึ่งถือว่าเป็นตำแหน่งที่สำคัญยิ่ง

นับจากอดีตถึงปัจจุบัน คณะมนตรียุโรปหรือการประชุมสุดยอดแห่งยุโรปทำหน้าที่เป็นจักรกลในการผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าหลายประการต่อสหภาพยุโรป เช่น การผลักดันร่างกฎหมายยุโรปตลาดเดียวใน ค.ศ.1986 การเจรจาประเทศในยุโรปกลางและยุโรปตะวันออกเข้าเป็นสมาชิกใน ค.ศ.2004 รวมถึงการสนับสนุนร่างสนธิสัญญาลิสบอน (Treaty of Lisbon) ที่จะถูกนำมาใช้แทนที่สนธิสัญญาว่าด้วยรัฐธรรมนูญยุโรป (Treaty on Constitution for Europe) ฉบับ ค.ศ.2004 ที่ประสบภาวะชะงักงันจนต้องยกเลิกไปใน ค.ศ.2007 เป็นต้น

¹⁰ วิมลวรรณ ภัทโรดม, *สหภาพยุโรป* พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ศักติโสภาคการพิมพ์, 2546), 147.

ประธานของสหภาพยุโรป

(European Union Presidency or Presidency of the Council of the European Union)

สหภาพยุโรปได้เริ่มใช้ระบบประธานแบบหมุนเวียนในคณะมนตรีพิเศษ มาตั้งแต่สมัยที่ยังมีสถานะเป็นประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้ายุโรป โดยกำหนดให้รัฐสมาชิกต่างๆ หมุนเวียนกันเป็นประธานตามลำดับตัวอักษรของชื่อรัฐสมาชิกคราวละ 3 เดือน ต่อมาเมื่อพัฒนาเป็นสหภาพยุโรปภายหลังสนธิสัญญา มาสทริคต์ ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งประธานของสหภาพยุโรปได้เพิ่มขึ้นเป็น คราวละ 6 เดือน

ตำแหน่งประธาน (President-in-office) ของสหภาพยุโรปมีอยู่ 2 ระดับ ระดับแรกคือประธานของคณะมนตรียุโรปหรือที่ประชุมสุดยอดแห่งยุโรปซึ่งเป็น ประมุขของรัฐสมาชิกที่ครองตำแหน่งประธาน และอีกระดับหนึ่งคือประธานของ คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปซึ่งเป็นรัฐมนตรีของรัฐสมาชิกที่ครองตำแหน่ง ประธาน โดยมีการจัดสรรและหมุนเวียนตำแหน่งประธานกันอย่างเท่าเทียมกัน ระหว่างรัฐสมาชิกเดิมกับรัฐสมาชิกใหม่ หน้าที่หลักของประเทศที่เป็นประธาน สหภาพยุโรปคือการเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสุดยอดแห่งยุโรปและเป็นผู้ดูแล และจัดทำวาระการประชุมในครั้งนั้นๆ รวมถึงรายงานการดำเนินงานและความก้าวหน้าต่อรัฐสมาชิกยุโรปภายหลังการประชุม จึงนับได้ว่าเป็นการเปิดโอกาส ให้รัฐสมาชิกได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางนโยบายของสหภาพยุโรป ทั้งนี้ นับตั้งแต่ ค.ศ.2007 เป็นต้นไปสหภาพยุโรปได้เริ่มใช้ระบบ ประธานร่วม 3 ประเทศ (Triple shared presidency) โดยให้ประเทศที่ดำรงตำแหน่งประธาน สหภาพยุโรป 3 ประเทศภายในช่วงระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน ร่วมกันดำเนินงานและ สานต่อวาระหรือประเด็นสำคัญที่ตั้งเป้าไว้ (common prioritized agenda) ให้ สำเร็จ

สถาบันหลักและกระบวนการตัดสินใจของสหภาพยุโรป

ตาราง 1 แสดงประเทศที่ดำรงตำแหน่งประธานของสหภาพยุโรปตั้งแต่ ค.ศ. 2006 – 2012

ปี	เดือน	ประเทศที่เป็นประธาน
2006	มกราคม – มิถุนายน	ออสเตรีย
	กรกฎาคม – ธันวาคม	ฟินแลนด์
2007	มกราคม – มิถุนายน	เยอรมนี
	กรกฎาคม – ธันวาคม	โปรตุเกส
2008	มกราคม – มิถุนายน	สโลวีเนีย
	กรกฎาคม – ธันวาคม	ฝรั่งเศส
2009	มกราคม – มิถุนายน	สาธารณรัฐเช็ก
	กรกฎาคม – ธันวาคม	สวีเดน
2010	มกราคม – มิถุนายน	สเปน
	กรกฎาคม – ธันวาคม	เบลเยียม
2011	มกราคม – มิถุนายน	ฮังการี
	กรกฎาคม – ธันวาคม	โปแลนด์
2012	มกราคม – มิถุนายน	เดนมาร์ก
	กรกฎาคม – ธันวาคม	ไอร์แลนด์

อย่างไรก็ดี หลังสนธิสัญญา Lisbon ได้รับสัตยาบันใน ค.ศ. 2009 คณะมนตรียุโรปหรือการประชุมสุดยอดแห่งยุโรปจะมีสถานะเป็นสถาบันอย่างเป็นทางการและแยกตัวออกจากคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปอย่างเด็ดขาด ทั้งยังกำหนดให้มีตำแหน่งประธานซึ่งเป็นตัวบุคคลขึ้นมาโดยมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี 6 เดือน ซึ่งมาจากการเลือกโดยที่ประชุมสุดยอดด้วยเสียงข้างมากอย่างมีเงื่อนไข (Qualified Majority Voting - QMV) สนธิสัญญา Lisbon ยังกำหนดให้บุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งประธานต้องไม่มีตำแหน่งทางการเมืองอื่นใดในประเทศของตน ประธานจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสหภาพยุโรปในด้าน

นโยบายต่างประเทศและความมั่นคง ทว่าก็ยังไม่มียานาการบริหารและนิติบัญญัติ เช่นเดิม แต่มีการเพิ่มอำนาจในการเรียกประชุมสมัยวิสามัญ (extraordinary meeting) นอกเหนือไปจากการประชุมสุดยอดที่จัดขึ้น 4 ครั้งต่อปีอีกด้วย

สถาบันของสหภาพยุโรป

คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป (The Council of the European Union)¹¹

ความเป็นมา

คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปเกิดขึ้นครั้งแรกจากการก่อตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้ายุโรปโดยเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีชื่อว่า **คณะมนตรีพิเศษ** (Special Council of Ministers) ดังได้กล่าวแล้ว ในช่วงนั้นอำนาจของคณะมนตรียังมีอยู่อย่างจำกัดเพราะประเด็นหลักเรื่องถ่านหินและเหล็กกล้าอยู่ภายใต้การตัดสินใจของคณะกรรมการธิการ (High Authority) ต่อมาเมื่อมีการรวมประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้ายุโรปเข้ากับประชาคมเศรษฐกิจยุโรป และประชาคมพลังงานปรมาณูยุโรป แล้วจึงมีการรวมเอาคณะมนตรีของประชาคมทั้งสามเข้าด้วยกันเป็นคณะมนตรีแห่งประชาคมยุโรป (Council of the European Communities) และเปลี่ยนชื่อมาเป็นคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปภายหลังการลงนามในสนธิสัญญามาสทริคต์ ปัจจุบันคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปถือเป็นหน่วยงานหลักในกระบวนการตัดสินใจของสหภาพยุโรปที่สะท้อนผลประโยชน์ของรัฐสมาชิก

¹¹ เดิมใช้ชื่อว่าสภาคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป (Council of Ministers of the European Union)

สถาบันหลักและกระบวนการตัดสินใจของสหภาพยุโรป

โครงสร้าง

สมาชิกของคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปประกอบด้วย **ผู้แทนจากรัฐสมาชิกในระดับรัฐมนตรี (Ministers)** คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปจึงถือเป็นสถาบันที่ไม่มีสมาชิกถาวร เพราะแม้จะมีจำนวนสมาชิกที่แน่นอนคือเท่ากับจำนวนรัฐสมาชิกของสหภาพยุโรป แต่รัฐมนตรีที่เข้าร่วมในการประชุมแต่ละครั้งจะแตกต่างกันไปตามรูปแบบ (configuration) ของที่ประชุมคณะมนตรีซึ่งสหภาพยุโรปได้กำหนดไว้ 9 รูปแบบด้วยกันคือ

1. กิจการทั่วไปและความสัมพันธ์กับต่างประเทศ (General Affairs and External Relations)
2. เศรษฐกิจและการเงิน (Economic and Financial Affairs - Ecofin)
3. กิจการยุติธรรมและมาตรการภายใน (Justice and Home Affairs)
4. กิจการด้านการจ้างงาน นโยบายสังคม สุขภาพและผู้บริโภค (Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs)
5. ความสามารถในการแข่งขัน (Competitiveness)
6. การขนส่ง โทรคมนาคม และพลังงาน (Transport, Telecommunications and Energy)
7. การเกษตรและการประมง (Agriculture and Fisheries)
8. สิ่งแวดล้อม (Environment)
9. การศึกษา เยาวชน และวัฒนธรรม (Education, Youth and Culture)

ดังนั้น หากเป็นการประชุมเรื่องนโยบายต่างประเทศ คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปก็จะเป็นที่ประชุมของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจากทุกรัฐสมาชิก หรือหากเป็นการประชุมเรื่องการเกษตร คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปก็จะเป็นที่ประชุมของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร เป็นต้น

คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปยังมี **สำนักเลขาธิการ (The General Secretariat)** เป็นหน่วยงานสนับสนุนในการจัดเตรียมการประชุม โดยมีหัวหน้าคือเลขาธิการคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป (General Secretary of the Council)

of the European Union) มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี เลขาธิการคนปัจจุบันคือนายฮาเวียร์ โซลานา (Javier Solana) ซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้แทนระดับสูงด้านนโยบายต่างประเทศและความมั่นคง (High Representative for Common Foreign and Security Policy) และประธานของหน่วยงานป้องกันแห่งยุโรป (European Defence Agency - EDA) ในคราวเดียวกันอีกด้วย

นอกจากคณะรัฐมนตรีและเลขาธิการแล้ว กระบวนการทำงานภายในคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปยังต้องอาศัยคณะทำงานทางด้านวิชาการคือ **คณะกรรมการผู้แทนถาวร (Committee of the Permanent Representatives - COREPER)**¹² อันได้แก่คณะนักการทูต (ambassadors) และข้าราชการพลเรือน (civil servants) จากแต่ละรัฐสมาชิกที่ถูกส่งมาประจำอยู่ ณ สำนักงานคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปในกรุงบรัสเซลส์ บุคคลเหล่านี้มีบทบาทในการเตรียมการประชุมให้กับคณะมนตรี ยกเว้นประเด็นด้านการเกษตรที่มีคณะกรรมการพิเศษด้านการเกษตร (Special Committee on Agriculture) ดูแลโดยเฉพาะ คณะกรรมการผู้แทนถาวรจะจัดประชุมกันทุกสัปดาห์เพื่อกรองประเด็นต่างๆ ออกเป็น 2 กลุ่มคือ **ประเด็นกลุ่มเอ (A point)** ซึ่งไม่ต้องให้คณะมนตรีอภิปราย เพียงแต่ให้ที่ประชุมเห็นพ้อง และ **ประเด็นกลุ่มบี (B point)** ที่ต้องได้รับการอภิปรายในคณะมนตรี ดังนั้นคณะกรรมการผู้แทนถาวรจึงเป็นผู้คัดกรองตัดสินใจและอภิปรายประเด็นในเบื้องต้นก่อนที่จะส่งต่อเรื่องดังกล่าวไปยังระดับรัฐมนตรี และเมื่อพิจารณาการทำงานของคณะกรรมการผู้แทนถาวรแล้วก็จะเห็นว่าคณะกรรมการดังกล่าวทำหน้าที่เสมือนเป็นจุดเชื่อมโยงตรงกลางระหว่างสหภาพยุโรปกับรัฐสมาชิกต่างๆ นั่นเอง

¹² ด้วย COREPER (อ่านว่าโกเรเปร์) มาจากชื่อภาษาฝรั่งเศสของหน่วยงานดังกล่าวคือ Comité des Représentants Permanents คณะกรรมการดังกล่าวถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกจะเป็นผู้แทนระดับอัครราชทูต (Deputy) รับผิดชอบประเด็นทางเศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่กลุ่มหลังจะเป็นผู้แทนระดับเอกอัครราชทูตรับผิดชอบประเด็นทางการเมืองและนโยบายต่างประเทศ

อำนาจหน้าที่

ความรับผิดชอบหลักของคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปสรุปได้ 7 ประการ คือ

1. การเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของแต่ละรัฐสมาชิกของสหภาพยุโรป

ดังได้กล่าวแล้วว่าสมาชิกของคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปจะเป็นผู้แทนที่ได้รับแต่งตั้งจากแต่ละรัฐสมาชิก ดังนั้นการทำงานจึงเป็นไปเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของทุกรัฐสมาชิกในภาพรวม การที่คณะมนตรีมีอำนาจในการตัดสินใจและการบัญญัติกฎหมายของสหภาพ สะท้อนให้เห็นว่าผลประโยชน์ของชาติสมาชิกเป็นปัจจัยหลักในการตัดสินใจนโยบายทั้งปวงของสหภาพยุโรป¹³ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม้แนวคิดแบบเหนือรัฐ (Supranationalism) จะมีความสำคัญในสหภาพยุโรป แต่การประนีประนอมเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของแต่ละรัฐสมาชิกก็ยังคงเกิดขึ้นในทางปฏิบัติ

2. การมีส่วนร่วมในกระบวนการนิติบัญญัติของสหภาพยุโรปร่วมกับรัฐสมาชิกยุโรป

แต่เดิมนั้นคณะมนตรีมีทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติของสหภาพยุโรปแต่เพียงอย่างเดียว ต่อมาจึงเกิดการปฏิรูปโดยให้คณะกรรมการยุโรปและรัฐสมาชิกยุโรปเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจด้วย ในปัจจุบันกระบวนการนิติบัญญัติของสหภาพยุโรปเริ่มขึ้นจากการเสนอร่างกฎหมายโดยคณะกรรมการยุโรป จากนั้นร่างดังกล่าวจะต้องผ่านการร่วมพิจารณาโดยคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปและรัฐสมาชิกยุโรปแล้วจึงสามารถใช้บังคับได้ อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปในกระบวนการนิติบัญญัตียังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะเมื่อร่างกฎหมายนั้นจะออกมาเป็นนโยบายภายใต้เสาหลักที่ 1 ซึ่งเป็นนโยบายร่วมของประชาคม เพราะคณะมนตรีสามารถมีส่วนร่วมพิจารณาได้ก็ต่อเมื่อคณะกรรมการยุโรปเสนอร่างกฎหมายมาเท่านั้น นอกจากนั้นหากคณะมนตรี

¹³ วิมลวรรณ กัทโธดม, *สหภาพยุโรป* พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สักติโสภาคการพิมพ์, 2546), 119.

แห่งสหภาพยุโรปต้องการขอแก้ไขร่างกฎหมายของคณะกรรมการยุโรปจะต้องได้รับมติอย่างเป็นเอกฉันท์จากประเทศสมาชิกเท่านั้น

เครื่องมือสำคัญที่ใช้ในกระบวนการนิติบัญญัติคือ 1) กระบวนการหารือ (Consultation procedure) 2) กระบวนการให้ความยินยอม (assent procedure) และ 3) กระบวนการตัดสินใจร่วม (codecision procedure)¹⁴

กระบวนการหารือ คือการที่คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปร้องขอความเห็นจากรัฐสภายุโรป หรือคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคม (European Economic and Social Committee - EESC) หรือคณะกรรมการภูมิภาค (Committee of the Regions - CoR) ก่อนการตัดสินใจเกี่ยวกับร่างกฎหมาย ในกระบวนการนี้รัฐสภายุโรปจะมีอำนาจในการรับ (approve) ปฏิเสธ (reject) หรือร้องขอให้แก้ไข (ask for amendments) ร่างกฎหมายดังกล่าวได้ ในกรณีที่รัฐสภายุโรปขอให้แก้ไข ร่างกฎหมายดังกล่าวจะถูกส่งกลับไปยังคณะกรรมการยุโรปอีกครั้งเพื่อพิจารณาข้อเสนอแนะของรัฐสภายุโรปและทำการแก้ไขต่อไป จากนั้นร่างที่แก้ไขแล้วจะถูกส่งไปให้คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปเพื่อพิจารณารับร่างหรือหากต้องการแก้ไขอีกครั้งคณะมนตรีต้องมีมติอย่างเป็นเอกฉันท์เท่านั้น

กระบวนการให้ความยินยอม หมายถึงกระบวนการที่ต้องการความเห็นชอบจากรัฐสภายุโรปด้วยคะแนนเสียงข้างมากโดยสมบูรณ์ (Absolute Majority)¹⁵ ก่อนที่คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปจะตัดสินใจในเรื่องที่มีความสำคัญต่อโครงสร้างทางสถาบัน เช่น การทำข้อตกลงรับสมาชิกใหม่ เป็นต้น ลักษณะของกระบวนการนี้คล้ายกับกระบวนการหารือ แต่ในกรณีนี้รัฐสภายุโรปไม่มีอำนาจในการแก้ไขร่างจึงทำได้เพียงรับ หรือปฏิเสธร่างเท่านั้น

กระบวนการตัดสินใจร่วมกัน มักถูกกับใช้กับการออกกฎหมายส่วนใหญ่โดยมติหรือร่างกฎหมายต้องได้รับความเห็นชอบ (consent) จากทั้งคณะ

¹⁴ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Ian Bache and Stephen George, *Politics in the European Union*. 2nd edition (New York: Oxford University Press, 2006)

¹⁵ หมายถึงมีเสียงสนับสนุนของสมาชิกมากกว่ากึ่งหนึ่งของคะแนนเสียงทั้งหมด โดยคะแนนเสียงทั้งหมดนับรวมของทั้งผู้ออกเสียง ผู้ที่เป็นสมาชิกแต่ไม่เข้าร่วมการลงคะแนน และผู้ทิ้งออกเสียง

มนตรีแห่งสหภาพยุโรปและรัฐสภายุโรปจึงจะสามารถบังคับใช้ได้ ในกรณีที่ทั้งสองสถาบันมีความเห็นแตกต่างกันในร่างกฎหมายจะมีการตั้ง คณะกรรมการไกล่เกลี่ย (Conciliation Committee) ขึ้นโดยมีผู้แทนจากทั้งคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปและรัฐสภายุโรปจำนวนเท่าๆกันเพื่อหาข้อสรุป ก่อนจะให้คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปและรัฐสภายุโรปร่วมกันพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง¹⁶

อย่างไรก็ดี แม้คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปจะไม่มีอำนาจในการเสนอร่างกฎหมายของสหภาพยุโรป แต่มาตรา 208 ของสนธิสัญญาโรมก็ได้ให้อำนาจคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปในการ “ร้องขอให้คณะกรรมการยุติการยุโรปทำการศึกษาประเด็นที่คณะมนตรีเห็นสมควร...และเสนอร่างกฎหมายใดๆ (จากการศึกษานั้น) ต่อคณะมนตรี” ซึ่งแสดงว่าหากคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปเห็นว่าประเด็นใดสำคัญและเอื้อผลประโยชน์ให้กับสหภาพโดยรวมก็อาจทำหน้าที่เป็นผู้ริเริ่มในกระบวนการนิติบัญญัติได้

3. การประสานนโยบายของรัฐสมาชิก

บรรดารัฐสมาชิกของสหภาพยุโรปต่างต้องการให้เกิดความร่วมมืออย่างใกล้ชิดในการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปในฐานะที่เป็นที่ประชุมของผู้นำหรือรัฐมนตรีของทุกรัฐจึงทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลความสอดคล้องของนโยบายโดยรวม นอกจากนั้นรัฐสมาชิกยังต้องการให้เกิดการจ้างงานและการพัฒนาทางด้านการศึกษา สุขภาพ และการปกป้องทางสังคม แม้ว่าแต่ละรัฐจะต้องรับผิดชอบดูแลเรื่องเหล่านี้อยู่แล้ว แต่ก็สามารถตั้งเป้าหมายร่วมกันและเรียนรู้จากกันและกันว่าวิธีการใดมีประสิทธิภาพมากที่สุด กระบวนการนี้เรียกว่าวิธีการเปิดกว้างของความร่วมมือ (open method for coordination) สหภาพยุโรปได้นำกระบวนการดังกล่าวมาใช้เป็นครั้งแรกกับเรื่องนโยบายการจ้างงานภายใต้สนธิสัญญาอัมสเตอร์ดัม (Treaty of Amsterdam)

¹⁶ ดูขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจร่วมกันในภาคผนวก

4. การทำสนธิสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศ

ในแต่ละปีคณะมนตรีจะลงนามในสนธิสัญญาหลายฉบับ ทั้งที่เป็นสนธิสัญญาระหว่างสหภาพยุโรปกับประเทศนอกกลุ่ม และกับองค์การระหว่างประเทศอื่น ความตกลงเหล่านี้อาจครอบคลุมถึงเรื่องการค้า ความร่วมมือ การพัฒนา หรือประเด็นเฉพาะเรื่องเช่น สิ่งทอ การประมง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การขนส่ง เป็นต้น นอกจากนั้น คณะมนตรียังมีอำนาจลงนามในความตกลงระหว่างประเทศกับสมาชิกสหภาพยุโรปด้วยตนเอง เช่นเรื่องการเก็บภาษีกฎหมายบริษัท หรือความคุ้มครองทางกงสุล เป็นต้น

5. การอนุมัติงบประมาณของสหภาพยุโรป

งบประมาณรายปีของสหภาพยุโรปได้รับการพิจารณาร่วมกันจากคณะมนตรีและรัฐสภา (จะกล่าวโดยละเอียดในส่วนของรัฐสภายุโรป)

6. การดูแลนโยบายร่วมด้านการต่างประเทศและความมั่นคงของสหภาพยุโรป

ประเทศสมาชิกทำงานร่วมกันในการพัฒนานโยบายร่วมด้านการต่างประเทศและความมั่นคง ทว่าประเด็นเรื่องนโยบายต่างประเทศ ความมั่นคง และการป้องกันประเทศเป็นเรื่องที่แต่ละรัฐมีอำนาจอธิปไตยในการตัดสินใจ อย่างไรก็ตามรัฐสมาชิกตระหนักดีว่าการทำงานร่วมกันจะยังประโยชน์มากกว่า คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปจึงมีอำนาจตัดสินใจโดยการใช้คะแนนเสียงข้างมากได้หากมีสถานการณ์พิเศษเกิดขึ้น

ความร่วมมือไม่ได้รวมแค่ประเด็นทางด้านการป้องกันประเทศเท่านั้น แต่ยังรวมถึงภารกิจในการจัดการกับวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ภารกิจทางมนุษยธรรม และการรักษาสันติภาพในพื้นที่ที่เกิดความขัดแย้ง ประเทศสมาชิกพยายามเพิ่มความร่วมมือทางด้านกองกำลังทหารและตำรวจเพื่อใช้ควบคู่ไปกับมาตรการทางการทูตและทางเศรษฐกิจ สหภาพยุโรปได้ช่วยรักษาสันติภาพ สร้างประชาธิปไตย และส่งเสริมความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจในพื้นที่ห่างไกล รวมทั้งประเทศที่มีใช้สมาชิกของสหภาพยุโรปด้วย เช่น อินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก ตลอดจนประเทศในแถบตอนใต้ของยุโรปตะวันออก

คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปยังมีหน่วยงานเฉพาะทางในการดูแลภารกิจด้านนโยบายร่วมด้านการต่างประเทศและความมั่นคง ได้แก่ คณะกรรมการด้านการเมืองและความมั่นคง (Political and Security Committee - PSC) คณะกรรมการทหารแห่งสหภาพยุโรป (European Union Military Committee - EUMC) และคณะเสนาธิการทหารแห่งสหภาพยุโรป (European Union Military Staff - EUMS)

7. การดูแลด้านเสรีภาพ ความมั่นคง และความยุติธรรม

พลเมืองของสหภาพยุโรปมีเสรีภาพในการเข้าไปอยู่อาศัยและทำงานในประเทศสมาชิกใดก็ได้ ดังนั้นพลเมืองเหล่านี้จึงควรมีช่องทางในการเข้าถึงระบบศาลยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกันทั่วทั้งสหภาพยุโรป ในขณะเดียวกันศาลของแต่ละรัฐสมาชิกจะต้องทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดเพื่อให้มั่นใจได้ว่าคำพิพากษาของศาลในแต่ละประเทศสมาชิกจะได้รับการรับรองจากประเทศสมาชิกอื่นๆด้วย

เสรีภาพในการเคลื่อนไหวนั้นเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อพลเมืองที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะเดียวกันอาชญากรและผู้ก่อการร้ายก็แสวงประโยชน์จากเสรีภาพดังกล่าวด้วย การรับมือกับอาชญากรรมข้ามชาติจึงต้องอาศัยความร่วมมือของศาล ตำรวจ เจ้าหน้าที่ศุลกากร ตลอดจนเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองของทุกรัฐ

ประเด็นเหล่านี้ได้รับการดูแลโดยคณะมนตรีด้านมาตรการยุติธรรมและกิจการภายใน โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดในการสร้าง พื้นที่แห่งเสรีภาพ ความมั่นคง และความยุติธรรม (area of freedom, security and justice) ภายในพรมแดนของสหภาพยุโรป

กระบวนการตัดสินใจในคณะมนตรี

เมื่อคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปต้องการตัดสินใจใดๆ จะใช้วิธีการออกเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 รูปแบบต่อไปนี้

เอกฉันท์ (Unanimity) การตัดสินใจแบบเอกฉันท์มักใช้กับการตัดสินใจในประเด็นสำคัญที่มีความอ่อนไหวอย่างยิ่ง เช่น นโยบายร่วมด้านการต่างประเทศและความมั่นคง การกำหนดภาษี หรือนโยบายการลี้ภัยและการเข้าเมือง ซึ่ง

หมายความว่ามติใดจะผ่านได้จะต้องได้รับการเห็นชอบจากทุกรัฐสมาชิกโดยที่แต่ละรัฐมีสิทธิยับยั้ง (veto) อยู่ในมือ หากมติใดถูกยับยั้งก็จะตกไปในทันที การตัดสินใจแบบเอกฉันท์จึงทำให้กระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบายเป็นไปอย่างยากลำบาก เพราะหากมีเสียงยับยั้งแม้เพียงรัฐเดียวก็สามารถทำให้การตัดสินใจในเรื่องดังกล่าวต้องล้มเลิกไป ต่อมาสหภาพยุโรปจึงรับเอาหลักการ “งดออกเสียงในเชิงสร้างสรรค์/เชิงบวก” (constructive or positive abstention) มาใช้เพื่อช่วยให้การตัดสินใจหรือการออกนโยบายเป็นไปได้ง่ายขึ้น หลักการดังกล่าวเปิดโอกาสให้รัฐที่ไม่เห็นพ้องกับการตัดสินใจหรือนโยบายใดๆ เลือกที่จะงดออกเสียงแทนที่จะใช้สิทธิยับยั้งได้ วิธีการนี้จะส่งผลให้การตัดสินใจหรือนโยบายนั้นๆ ไม่มีผลผูกพันต่อรัฐที่งดออกเสียง อย่างไรก็ตามรัฐนั้นต้องยอมรับว่าสหภาพยุโรปได้มีการตัดสินใจหรือมีนโยบายอย่างไรในเรื่องดังกล่าว

เสียงข้างมากปกติ (Simple majority) ในระบบการออกเสียงแบบเสียงข้างมากปกติ มติหรือการตัดสินใจใดๆ จะผ่านได้ก็ต่อเมื่อได้รับเสียงสนับสนุนจากรัฐสมาชิกเกินกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนรัฐสมาชิกทั้งหมด

เสียงข้างมากอย่างมีเงื่อนไข (Qualified majority voting system - QMV) คือระบบการออกเสียงที่มีจุดประสงค์เพื่อลดการใช้อำนาจยับยั้งของรัฐสมาชิกและทำให้มติหรือการตัดสินใจในคณะมนตรีผ่านไปได้ง่ายขึ้น โดยการถ่วงน้ำหนักให้กับคะแนนเสียงของรัฐสมาชิก การออกเสียงแบบนี้ใช้เป็นที่นิยมใช้มากขึ้นในหลายๆ ขอบข่ายนโยบายของสหภาพยุโรป เช่น สิ่งแวดล้อม (environment) และความร่วมมือเพื่อการพัฒนา (development cooperation) เสรีภาพของแรงงาน (free movement of workers) การปราบปรามการทุจริต (combating fraud) ตลาดภายใน (internal market) การสาธารณสุข (public health) การคุ้มครองผู้บริโภค (consumer protection) ความร่วมมือทางศุลกากร (customs cooperation) เป็นต้น

คะแนนเสียงที่จัดสรรให้รัฐสมาชิกต่างๆ เป็นไปตามตารางต่อไปนี้ (ข้อมูล ค.ศ.2008)

สถาบันหลักและกระบวนการตัดสินใจของสหภาพยุโรป

ประเทศ	คะแนนเสียง (ต่อประเทศ)
ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี และสหราชอาณาจักร	29
โปแลนด์ และสเปน	27
โรมาเนีย	14
เนเธอร์แลนด์	13
เบลเยียม สาธารณรัฐเช็ก กรีซ อังกฤษ และโปรตุเกส	12
ฮอลแลนด์ บัลแกเรีย และสวีเดน	10
เดนมาร์ก ฟินแลนด์ ไอร์แลนด์ ลิทัวเนีย และ สโลวะเกีย	7
ไซปรัส เอสโตเนีย ลัตเวีย ลักเซมเบิร์ก และสโลวีเนีย	4
มอลตา	3
รวมทั้งสิ้น	345

มติใดจะผ่านได้ต้องอาศัยเสียงสนับสนุนอย่างน้อย 255 เสียงจากทั้งหมด 345 เสียง (ราวร้อยละ 73.9) ซึ่งเสียงสนับสนุนนั้นมาจากรัฐสมาชิกมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมด (ในบางกรณี เช่น นโยบายในเสาหลักที่ 2 ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาล อาจต้องการจำนวนสมาชิกเพียง 2 ใน 3 เพื่อผ่านมติ) นอกจากนั้นรัฐสมาชิกในคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปยังอาจขอการยืนยันว่าคะแนนเสียงที่สนับสนุนนั้นมาจากรัฐที่มีประชากรรวมกันมากกว่าร้อยละ 62 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในสหภาพยุโรปด้วยหรือไม่ก็ได้ หากเงื่อนไขไม่สมบูรณ์ก็ถือว่าร่างหรือมตินั้นต้องตกไป ทั้งนี้เพื่อให้การออกเสียงดังกล่าวสะท้อนผลประโยชน์ของทั้งรัฐสมาชิกและพลเมืองของสหภาพยุโรปนั่นเอง

คณะกรรมการการยุโรป (The European Commission)

ความเป็นมา

คณะกรรมการการยุโรปเป็นหน่วยงานที่ใช้อำนาจบริหารและนิติบัญญัติของสหภาพยุโรป เดิมทีมีที่มาจาก คณะกรรมการ (High Authority) ของประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้ายุโรป แม้จะผ่านการเปลี่ยนแปลงหลายประการแต่ลักษณะความเป็นองค์กรที่มีอำนาจเหนือรัฐก็ยังถือเป็นลักษณะเด่นของคณะกรรมการการยุโรปเสมอมา เพราะแม้กรรมการแต่ละคนจะมาจากแต่ละรัฐสมาชิกของสหภาพยุโรป แต่กลับต้องทำหน้าที่อย่างเป็นอิสระและเป็น **ตัวแทนผลประโยชน์โดยรวมของสหภาพยุโรป** คณะกรรมการการยุโรปถือเป็นสถาบันสำคัญที่ผลักดันให้เกิดพัฒนาการที่สำคัญต่อกระบวนการบูรณาการของสหภาพยุโรปหลายครั้ง เช่น การสร้างสหภาพศุลกากรใน ค.ศ.1968 และการมีสกุลเงินร่วมกันคือเงินยูโร (Euro) ใน ค.ศ.1999 เป็นต้น

โครงสร้าง

คณะกรรมการการยุโรปประกอบด้วยองค์คณะกรรมการ (college of commissioners)¹⁷ ซึ่งประกอบด้วยกรรมการที่มาจากการเสนอชื่อโดยรัฐสมาชิก 1 คนจากแต่ละรัฐ¹⁸ คณะมนตรียุโรปหรือที่ประชุมสุดยอดแห่งยุโรปจะทำการเลือกประธานคณะกรรมการก่อน จากนั้นเมื่อการเสนอชื่อกรรมการคนอื่น ๆ เสร็จสิ้น ประธานจะแต่งตั้งรองประธานและมอบหมายภาระหน้าที่ (portfolio) ให้กับกรรมการแต่ละคนรับผิดชอบ ทั้งนี้ก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่

¹⁷ ปัจจุบันคณะกรรมการการยุโรปมีสมาชิก 27 คน โดยเป็นประธาน 1 คน รองประธาน 5 คน และกรรมการอีก 21 คน ปฏิบัติหน้าที่ตั้งแต่ ค.ศ.2004-2009

¹⁸ สนธิสัญญาฉบับล่าสุดได้เสนอให้มีการลดขนาดคณะกรรมการลงเหลือเพียง 2 ใน 3 ของจำนวนประเทศสมาชิกทั้งหมดนับตั้งแต่ ค.ศ.2014 เป็นต้นไป ซึ่งหมายความว่าประเทศสมาชิกจะไม่มีผู้แทนของตนนั่งอยู่ในคณะกรรมการการยุโรปทุกประเทศ ทั้งนี้เพื่อควรมีประสิทธิภาพในการทำงานของคณะกรรมการ

คณะกรรมการการยุโรปทั้งคณะต้องได้รับการรับรองจากรัฐสภายุโรป และต้องกล่าวปฏิญาณว่าจะปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นอิสระจากรัฐบาลของประเทศตน

คณะกรรมการการยุโรปมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี เว้นเสียแต่จะถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจ (motion of censure) โดยรัฐสภายุโรปอันจะเป็นผลให้คณะกรรมการการยุโรปต้องลาออกทั้งคณะ (resignation *en masse*)¹⁹ หรือหากประธานคณะกรรมการการยุโรปร้องขอให้กรรมการคนใดคนหนึ่งลาออกโดยได้รับความเห็นชอบจากองค์คณะกรรมการก็มีผลให้กรรมการนั้นต้องลาออกเป็นรายบุคคล

นอกจากองค์คณะกรรมการแล้วคณะกรรมการการยุโรปยังประกอบด้วยบุคลากรอื่นๆ อีกราว 25,000 คน ได้แก่คณะทำงานของกรรมการแต่ละคน (cabinet)²⁰ เจ้าหน้าที่บริหารงานภาคีรัฐจากทุกรัฐสมาชิก รวมถึงเจ้าหน้าที่พิเศษที่มีได้สังกัดราชการด้วย การบริหารงานภายในคณะกรรมการการยุโรปจะถูกแบ่งออกเป็น 26 กรม (directorates-general) และสำนักงานย่อยอื่นๆ ตามขอบข่ายนโยบายของสหภาพยุโรป²¹ เช่น นโยบายหลัก (เช่น การคมนาคม สิ่งแวดล้อม พลังงาน วิทยาศาสตร์และการวิจัย การภาษีและสหภาพศุลกากร) กิจกรรมต่างประเทศ (เช่น การขยายสมาชิกภาพ การพาณิชย์) กิจกรรมภายใน (เช่น งบประมาณ การตรวจสอบบัญชี) และกิจกรรมทั่วไป (เช่น สำนักงานป้องกันอาชญากรรม) หากจะเปรียบเทียบก็อาจกล่าวได้ว่าแต่ละกรมจะมีการทำงานคล้ายกับกระทรวงในรัฐรัฐหนึ่ง โดยที่มีกรรมการเป็นผู้บริหารสูงสุดหรือ

¹⁹ สาเหตุที่ต้องลาออกทั้งคณะก็เพราะการทำงานของคณะกรรมการยึดหลักการ Collegiality หรือความรับผิดชอบร่วมกันขององค์คณะกรรมการ ดังนั้นการกระทำใดๆ จึงถือเป็นความรับผิดชอบของกรรมการทุกคน ในประวัติศาสตร์ของสหภาพยุโรปมีคณะกรรมการการยุโรปเพียงชุดเดียวที่ต้องลาออกทั้งคณะอันเป็นผลมาจากความผิดฐานฉ้อราษฎร์บังหลวงคือสมัยที่นายฌัก ซองแตร์ (Jacques Santer) เป็นประธานคณะกรรมการ (ค.ศ.1995-1999)

²⁰ คณะทำงานของกรรมการจะมีการประชุมกันรายสัปดาห์เพื่อช่วยประสานงานระหว่างกรมต่างๆ ทั้งยังช่วยอภิปรายเบื้องต้นเกี่ยวกับประเด็นที่น่าสนใจในปัจจุบัน และพิจารณาแก้ไขร่างกฎหมายก่อนที่จะให้คณะกรรมการเห็นชอบอย่างเป็นทางการ

²¹ สามารถดูข้อมูลเกี่ยวกับกรมและสำนักงานที่อยู่ภายใต้สังกัดของคณะกรรมการการยุโรปได้ที่ http://ec.europa.eu/dgs_en.htm

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงนั้นๆ นั้นเอง ความซับซ้อนของกระบวนการทำงานภายใน คณะกรรมาธิการยุโรปนี้เองที่มักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นระบบราชการแห่ง บรัสเซลส์ (Brussels bureaucracy)

อำนาจหน้าที่

คณะกรรมาธิการยุโรปมีหน้าที่หลักดังนี้

1. การทำหน้าที่เป็นฝ่ายบริหารงบประมาณ

แม้ว่าในทางปฏิบัตินั้นการใช้งบประมาณของสหภาพยุโรปจะเกิดขึ้นในระดับรัฐบาลหรือในระดับท้องถิ่น แต่คณะกรรมาธิการยุโรปในฐานะฝ่ายบริหารของสหภาพยุโรปก็มีหน้าที่ควบคุมดูแลงบประมาณประจำปีร่วมกับศาลผู้ตรวจสอบบัญชียุโรป (European Court of Auditors) เพื่อให้การบริหารระบบการเงินเป็นไปอย่างโปร่งใส

2. การใช้อำนาจนิตินบัญญัติโดยเสนอร่างกฎหมายของสหภาพ

ยุโรป

คณะกรรมาธิการยุโรปเป็นสถาบันเดียวที่มีสิทธิขาดในการเสนอร่างกฎหมาย (right of initiative to draft legislation) เพื่อยื่นต่อคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปและรัฐสภายุโรปให้ร่วมกันพิจารณา การผูกขาดอำนาจในการเสนอร่างกฎหมายนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพและความต่อเนื่องให้กับกระบวนการร่างกฎหมายของสหภาพยุโรป อย่างไรก็ตามก็ดีร่างกฎหมายที่คณะกรรมาธิการยุโรปเสนอนั้นต้องเป็นนโยบายร่วมของประชาคมภายใต้เสาหลักที่ 1 เท่านั้น คณะกรรมาธิการยุโรปจึงต้องทำงานใกล้ชิดกับรัฐบาลของรัฐสมาชิก รวมถึงองค์กรที่ปรึกษาอื่นๆ เช่น คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งยุโรป และคณะกรรมการภูมิภาคเพื่อรับทราบสถานการณ์ ความเคลื่อนไหว รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้การกำหนดนโยบายของสหภาพยุโรปเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อผลประโยชน์ของพลเมืองของสหภาพมากที่สุด

3. การดูแลให้รัฐสมาชิกปฏิบัติตามสนธิสัญญาของสหภาพยุโรป

เมื่อร่างกฎหมายผ่านการพิจารณาโดยคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปและรัฐสภายุโรปเรียบร้อยแล้วก็จะมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการ คณะกรรมาธิการยุโรปมีหน้าที่ดูแลให้รัฐสมาชิกปฏิบัติตามกฎหมายของสหภาพอย่างเคร่งครัด ในกรณีที่รัฐสมาชิกหรือสถาบันของสหภาพยุโรปละเมิดกฎหมายของสหภาพ คณะกรรมาธิการยุโรปจะดำเนินการแจ้งต่อรัฐบาลหรือสถาบันเพื่อให้ชี้แจงสาเหตุของการละเมิดกฎหมาย หากเหตุผลของรัฐหรือสถาบันนั้นยังไม่เพียงพอ คณะกรรมาธิการยุโรปจะเป็นผู้ร้องต่อศาลยุติธรรมยุโรปให้พิจารณาดัดสิน หน้าที่ดังกล่าวทำให้คณะกรรมาธิการยุโรปได้รับสมญาว่า “ผู้ปกป้องสนธิสัญญา” (Guardian of the Treaties)

นอกจากหน้าที่ในการเป็นผู้ดูแลให้รัฐสมาชิกปฏิบัติตามกฎหมายของสหภาพแล้ว คณะกรรมาธิการยุโรปยังมีอำนาจในการควบคุมการใช้งบประมาณของสหภาพยุโรปพร้อมกับศาลผู้ตรวจสอบบัญชียุโรปเพื่อให้เกิดความโปร่งใสอีกด้วย

4. การเป็นตัวแทนของสหภาพยุโรปในเวทีระหว่างประเทศ

ในฐานะที่เป็นฝ่ายบริหารของสหภาพยุโรป คณะกรรมาธิการยุโรปต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนและแสดงจุดยืนของรัฐสมาชิกในภาพรวม เช่น ในการประชุมระหว่างประเทศขององค์กรที่รัฐสมาชิกของสหภาพยุโรปมีส่วนร่วม อาทิ สหประชาชาติ การประชุมสุดยอดผู้นำกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำหรือจีแปด (G8) โดยประธานคณะกรรมาธิการหรือในบางกรณีอาจรวมถึงกรรมการด้านกิจการต่างประเทศ (External Affairs Commissioner) จะเป็นตัวแทนของคณะกรรมาธิการในการประชุมแต่ละครั้ง นอกจากนั้นคณะกรรมาธิการยุโรปได้จัดตั้งสำนักงานคณะผู้แทนคณะกรรมาธิการยุโรป (Delegation of the European Commission) ซึ่งมีสถานะเทียบเท่าสถานเอกอัครราชทูตในทุกภูมิภาคทั่วโลกเพื่อดูแลความร่วมมือและกระชับความสัมพันธ์ในกรอบของสหภาพยุโรปและประเทศต่างๆ ทั้งนี้สำนักงานดังกล่าวจะไม่ทำหน้าที่ด้านกงสุล เช่น การออกวีซ่า ซึ่งเป็น

ความรับผิดชอบของสถานทูตของแต่ละรัฐสมาชิกที่ประจำอยู่ในประเทศต่างๆ เป็นต้น

รัฐสภายุโรป (The European Parliament)

ความเป็นมา

แม้จะเป็นหนึ่งในสถาบันที่ก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่สมัยการเริ่มจัดตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้ายุโรปโดยใช้ชื่อว่าสมัชชาร่วม (Common Assembly) แต่รัฐสภายุโรปกลับเป็นที่รู้จักน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคณะกรรมาธิการยุโรปและคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป เพราะแต่เดิมเป็นเพียงองค์กรที่ให้คำปรึกษาและไม่มีอำนาจทางนิติบัญญัติ นอกจากนี้เนื่องจากสมาชิกรัฐสภายุโรปยังเป็นผู้ได้รับแต่งตั้งมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Member of the Parliament) จากแต่ละประเทศสมาชิกมิใช่การเลือกตั้งโดยตรง จึงทำให้สมาชิกรัฐสภาเหล่านั้นต้องทำหน้าที่สมาชิกรัฐสภายุโรปในเวลาเดียวกัน นับตั้งแต่ ค.ศ.1979 เป็นต้นมาจึงมีการกำหนดให้สมาชิกรัฐสภายุโรปมาจากการเลือกตั้งโดยตรง (direct universal suffrage) จากนั้นอำนาจของรัฐสภายุโรปก็ค่อยๆ เพิ่มขึ้นในฐานะที่เป็นสถาบันที่มีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายและดูแลงบประมาณของสหภาพยุโรปอีกด้วย

โครงสร้าง

รัฐสภายุโรปประกอบด้วยสมาชิกรัฐสภา (Member of the European Parliament หรือ MEPs) ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจำนวน 785 คนจาก 27 ประเทศสมาชิก (ค.ศ.2008) สมาชิกรัฐสภา มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี สหภาพยุโรปจะเป็นผู้กำหนดจำนวนสมาชิกรัฐสภาให้กับแต่ละประเทศสมาชิกโดยคำนวณจากจำนวนประชากร ระบบการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภายุโรปอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ แม้สมาชิกรัฐสภายุโรปแต่ละคนจะมาจากการเลือกตั้ง

สถาบันหลักและกระบวนการตัดสินใจของสหภาพยุโรป

โดยตรงจากทุกประเทศสมาชิกแต่การนั่งภายในรัฐสภานั้นไม่ได้แบ่งกลุ่มตาม
สัญชาติหากแต่เป็นการแบ่งกลุ่มตามแนวอุดมการณ์ทางการเมือง

จำนวนสมาชิกรัฐสภายุโรปแยกตามประเทศ

ประเทศ	จำนวน ส.ส.	ประเทศ	จำนวน ส.ส.
เยอรมนี	99	ออสเตรีย บัลแกเรีย	18
ฝรั่งเศส อิตาลี สหราชอาณาจักร	78	ฟินแลนด์ เดนมาร์ก สโลวาเกีย	14
สเปน โปแลนด์	54	ไอร์แลนด์ ลิทัวเนีย	13
โรมาเนีย	35	ลัตเวีย	9
เนเธอร์แลนด์	27	สโลวีเนีย	7
เบลเยียม สาธารณรัฐเช็ก กรีซ	24	ไซปรัส เอสโตเนีย ลักเซมเบิร์ก	6
ฮังการี ไอร์แลนด์ สวีเดน	19	มอลตา	5

กลุ่มการเมืองในรัฐสภายุโรป

กลุ่มการเมือง	ชื่อย่อ	จำนวนสมาชิก
European People's Party (Christian Democrats) และ European Democrats	EPP ED	278
Socialist Group	PES	216
Alliance of Liberals and Democrats for Europe	ALDE	104
Union for Europe of the Nations	UEN	44
Greens / European Free Alliance	Greens/EFA	42
European United Left – Nordic Green Left	GUE/NGL	41
Independence / Democracy	IND/DEM	24
Identity, Tradition and Sovereignty Group	ITS	23
ไม่สังกัดกลุ่ม		13

โครงสร้างของรัฐสภายุโรปประกอบด้วย ประธานรัฐสภา (President of EP) สำนักงานรัฐสภา (Bureau) การประชุมประธานกลุ่มการเมือง (Conference of Presidents) และ สำนักเลขาธิการ (Secretariat)

ประธานรัฐสภามาจากการเลือกโดยสมาชิกรัฐสภา ดำรงตำแหน่งวาระละ 2.5 ปี ทำหน้าที่เป็นประธานการประชุมแบบครบองค์ (plenary session) ทั้งยังเป็นโฆษกของรัฐสภายุโรปในการประสานงานกับสถาบันอื่นๆ ของสหภาพอีกด้วย

สำนักงานรัฐสภามีหัวหน้าคือประธานรัฐสภา รองประธานรัฐสภาอีก 14 คน และเจ้าหน้าที่พิเศษซึ่งดูแลกิจการด้านการบริหารและงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกรัฐสภาที่เรียกว่า 'Quaestor' อีก 5 คน

การประชุมประธานกลุ่มการเมืองเป็นขั้นตอนการทำงานเบื้องต้นของรัฐสภา โดยเป็นที่ประชุมของประธานกลุ่มการเมืองภายในสหภาพยุโรปเพื่อร่างประเด็นคร่าวๆ สำหรับการประชุมแบบเต็มองค์ รวมถึงเพื่อกำหนดระยะเวลาการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ภายใต้งัดรัฐสภา

สำนักเลขาธิการรัฐสภาเป็นเสมือนหน่วยงานสนับสนุนการทำงานของสมาชิกรัฐสภา ประกอบด้วยเลขาธิการ และบุคลากรฝ่ายบริหารรวมถึงเจ้าหน้าที่อื่นๆ อีกราว 3,500 คน

ตามปกติรัฐสภายุโรปจะจัดประชุมแบบครบองค์เป็นเวลา 3-4 วันในแต่ละเดือน ณ เมืองสตราสบูร์ก (Strasbourg) ประเทศฝรั่งเศส แต่ภาระงานส่วนใหญ่ของรัฐสภายุโรปจะรับผิดชอบโดยคณะกรรมการถาวร (standing committee) ราว 20 คณะซึ่งประชุมกันที่กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม เช่น กรรมการด้านต่างประเทศ กรรมการด้านการเกษตร กรรมการด้านสิทธิสตรีและความเสมอภาคทางเพศ เป็นต้น นอกจากนั้นรัฐสภายุโรปยังอาจแต่งตั้ง คณะกรรมการชั่วคราว (temporary committee) หรือคณะกรรมการไต่สวน (committee of inquiry) ขึ้นทำหน้าที่ในกรณีพิเศษได้

อำนาจหน้าที่

1. การมีส่วนร่วมในกระบวนการนิติบัญญัติ

รัฐสภายุโรปใช้อำนาจร่วมกับคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปในการพิจารณาร่างกฎหมายที่คณะกรรมการยุโรปเสนอ แม้ในบางกรณีคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปจะมีอำนาจตัดสินใจเด็ดขาด แต่คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปก็ต้องขอความเห็นจากรัฐสภาก่อนการตัดสินใจในเรื่องสำคัญ เช่นการรับสมาชิกใหม่ เป็นต้น อย่างไรก็ตามจะดูเหมือนเป็นฝ่ายนิติบัญญัติแต่รัฐสภายุโรปกลับไม่มีอำนาจในการเสนอร่างกฎหมายเหมือนกับรัฐสภาของรัฐสมาชิก ภาวะนี้เรียกว่า "การขาดดุลประชาธิปไตย" (democratic deficit) แต่กระนั้นรัฐสภายุโรปก็มีสิทธิร้องขอต่อคณะกรรมการยุโรปให้เสนอร่างกฎหมายในเรื่องที่เห็นสมควรได้

2. การใช้อำนาจตรวจสอบสถาบันอื่นๆ ของสหภาพยุโรป

รัฐสภายุโรปใช้อำนาจตรวจสอบสถาบันอื่นๆ ของสหภาพยุโรปในหลายกรณี กรณีแรกคือการตรวจสอบคณะกรรมการยุโรป กล่าวคือ ในขั้นตอนเริ่มต้นนั้นรัฐสภายุโรปจะพิจารณาข้อเสนอแต่งตั้งประธานคณะกรรมการยุโรปซึ่งมาจากคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป และเมื่อประธานคณะกรรมการยุโรปผ่านการรับรองแล้ว ประธานคณะกรรมการยุโรปจะทำหน้าที่รวบรวมรายชื่อกรรมการยุโรปคนอื่นๆ ที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐสมาชิกจนครบทุกคนแล้วยื่นเรื่องต่อรัฐสภายุโรปเพื่อรอการอนุมัติก่อนเข้ารับตำแหน่ง โดยรัฐสภายุโรปจะทำการสัมภาษณ์กรรมการเป็นรายบุคคลก่อนจะลงมติเห็นชอบคณะกรรมการยุโรปทั้งคณะ และหากกรรมการคนใดคนหนึ่งประพฤติมิชอบก็ยังสามารถถอดถอนโดยการลงมติไม่ไว้วางใจ (motion of censure) จากรัฐสภายุโรปอันเป็นผลให้คณะกรรมการยุโรปต้องลาออกทั้งคณะ ทั้งนี้การถอดถอนต้องได้รับเสียงสนับสนุนไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของสมาชิกรัฐสภา

การใช้อำนาจตรวจสอบในอีกกรณีหนึ่ง คือการตรวจสอบการทำงานของคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป โดยรัฐสภายุโรปมีอำนาจตั้งกระทู้คำถามต่อคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปและคณะกรรมการยุโรป

นอกจากนี้ รัฐสภายุโรปยังมีอำนาจในการแต่งตั้งผู้ตรวจการแผ่นดินยุโรป (European Ombudsman) ซึ่งเป็นผู้รับเรื่องราวร้องเรียนที่เสนอเข้ามาโดยพลเมืองยุโรป และเมื่อข้อร้องเรียนนั้นๆ มีมูล รัฐสภายุโรปจะจัดตั้งคณะกรรมการไต่สวน (Committee of Inquiry) ขึ้นเพื่อหาทางแก้ไข

3. การอนุมัติงบประมาณของสหภาพยุโรป

นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา สหภาพยุโรปได้จัดทำสนธิสัญญาด้านงบประมาณ (Budgetary Treaties) ขึ้นหลายฉบับเพื่อให้เป็นหลักการในการบริหารจัดการงบประมาณประจำปีของสหภาพ สนธิสัญญาเหล่านี้แบ่งงบประมาณของสหภาพยุโรปออกเป็น 2 ส่วนคือ **รายจ่ายที่จำเป็น** (compulsory spending) อันประกอบด้วยรายจ่ายที่เกิดจากสนธิสัญญาของสหภาพยุโรปและความตกลงระหว่างประเทศ ส่วนที่เหลือเรียกว่า **รายจ่ายที่ไม่จำเป็น** (non-compulsory spending) หน่วยงานที่มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจในการใช้งบประมาณในส่วนรายจ่ายที่จำเป็นคือคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป ในขณะที่รัฐสภายุโรปมีอำนาจตัดสินใจใช้งบประมาณในส่วนรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

ในกระบวนการอนุมัติงบประมาณประจำปีของสหภาพยุโรปนั้น หน่วยงานต่างๆ จะจัดทำประมาณการค่าใช้จ่ายคร่าวๆ ยื่นต่อคณะกรรมการยุโรปเพื่อรวบรวมทำเป็นร่างกฎหมาย จากนั้นจึงเสนอร่างดังกล่าวให้ทั้งคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรปและรัฐสภายุโรปพิจารณา และในขั้นตอนสุดท้ายร่างกฎหมายเกี่ยวกับงบประมาณนั้นต้องได้รับการลงนามโดยประธานรัฐสภายุโรป ก่อนจึงจะมีผลบังคับใช้เป็นกฎหมาย

ศาลยุติธรรมยุโรป (The European Court of Justice)

ความเป็นมา

ศาลยุติธรรมแห่งประชาคมยุโรปหรือศาลยุติธรรมยุโรปก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่ ค.ศ. 1951 อันเป็นผลมาจากการลงนามในสนธิสัญญาปารีส (Treaty of

Paris) เพื่อจัดตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้ายุโรป ในช่วงแรกเริ่มศาลประกอบด้วยผู้พิพากษา 7 คน โดยที่ 6 คนมาจากแต่ละประเทศสมาชิก และอีก 1 คนมาจากการเลือกโดยผู้แทนของสหพันธ์การค้าและอุตสาหกรรมถ่านหินและเหล็กกล้า ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจยุโรปและประชาคมพลังงานปรมาณูยุโรปเพิ่มขึ้นหน่วยงานทั้งสามก็ยังใช้ศาลยุติธรรมร่วมกันในฐานะศาลยุติธรรมของประชาคมยุโรป จนกระทั่งสนธิสัญญาอัมสเตอร์ดัม (Treaty of Amsterdam) ได้ระบุให้ศาลยุติธรรมยุโรปมีอำนาจหน้าที่ชัดเจนและแยกออกเป็นเอกเทศ ศาลยุติธรรมยุโรปจึงเป็นศาลในลำดับชั้นสูงสุดของสหภาพยุโรปในการพิจารณาคดีความเกี่ยวกับกฎหมายของสหภาพ ศาลยุติธรรมยุโรปมีที่ตั้งอยู่ ณ กรุงลักเซมเบิร์ก ซิตี ประเทศลักเซมเบิร์ก

โครงสร้าง

ในปัจจุบันโครงสร้างของศาลยุติธรรมยุโรปประกอบด้วยองค์คณะ ผู้พิพากษา (judges) 27 คน (เท่ากับจำนวนรัฐสมาชิก) และ ผู้ช่วยผู้พิพากษา (Advocates General) จำนวน 8 คน ทุกๆ 3 ปีจะมีการเปลี่ยนผู้พิพากษาและผู้ช่วยผู้พิพากษาจำนวนกึ่งหนึ่งผู้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษามาจากการสรรหานักกฎหมายที่มีชื่อเสียงและมีความเป็นกลางโดยรัฐบาลของทุกชาติสมาชิกให้ดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี และสามารถดำรงตำแหน่งติดต่อกันได้หลายวาระ นอกจากนั้นคณะผู้พิพากษายังต้องเลือกสมาชิก 1 คนในคณะให้เป็นประธานศาลยุติธรรมยุโรปซึ่งจะดำรงตำแหน่งวาระละ 3 ปี

ส่วนตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา ได้มาจากการแต่งตั้งโดยรัฐสมาชิก มีวาระการดำรงตำแหน่งเท่ากับผู้พิพากษา โดย 5 ตำแหน่งแรกมาจากการแต่งตั้งโดยรัฐใหญ่ของสหภาพยุโรปคือเยอรมนี ฝรั่งเศส สหราชอาณาจักร อิตาลี และ สเปน ส่วนอีก 3 ตำแหน่งจะเป็นการหมุนเวียนระหว่างรัฐสมาชิกที่เหลือตามลำดับตัวอักษรของชื่อประเทศ บุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้พิจารณาคดีไปพร้อมๆ กับคณะผู้พิพากษา โดยจะเป็นผู้ให้ความเห็นอันเป็นเอกเทศในระหว่างการพิจารณาคดี และเสนอความเห็นรวมทั้งข้อเสนอแนะให้แก่ศาลในการพิจารณาคดี ทั้งนี้ผู้พิพากษา

ไม่จำเป็นต้องมีความเห็นตามผู้ช่วยผู้พิพากษา อย่างไรก็ตามผู้ช่วยผู้พิพากษาไม่มีอำนาจในการขบวนการลงคะแนนเสียงของศาล

นอกจากนี้ศาลยุติธรรมยุโรปยังมี นายทะเบียน (Registrar) ทำหน้าที่เป็นเลขานุการสนับสนุนการบริหารงานทั่วไปของศาลยุติธรรม รวมถึงการดูแลเอกสาร จดหมายเหตุและสิ่งพิมพ์ของศาลยุติธรรมด้วย

การพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมยุโรปแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การพิจารณาครบองค์ประชุม (full court or Grand Chamber) การพิจารณาคดีแบบนี้มักใช้กับการกรณีที่รัฐสมาชิกร้องขอหรือกรณีพิเศษดังที่ระบุไว้ในธรรมนูญศาลยุติธรรม เช่น การพิจารณาถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเช่นผู้ตรวจการแผ่นดินยุโรปหรือการมาธิการยุโรป เป็นต้น โดยจะมีผู้พิพากษา 13 คนขึ้นนั่งบัลลังก์ ส่วนการพิจารณาคดีอีกรูปแบบหนึ่งคือ การพิจารณาโดยผู้พิพากษา 3 หรือ 5 คน (Chamber of three or five judges) สำหรับการพิจารณาคดีความทั่วไป

ศาลยุติธรรมยุโรปยังมีศาลสนับสนุนอีก 3 ศาลได้แก่ ศาลชั้นต้น (Court of First Instance) ซึ่งมีหน้าที่พิจารณาคดีที่ยื่นฟ้องโดยปัจเจกบุคคล บริษัทหรือองค์กรบางประเภท ศาลกิจการพลเรือน (Civil Service Tribunal) ทำหน้าที่พิจารณาคดีความเกี่ยวกับลูกจ้างของสถาบันต่างๆ ของสหภาพยุโรป และ ศาลผู้ตรวจสอบบัญชี (Court of Auditors) รับผิดชอบการตรวจสอบบัญชีและพิจารณาคดีเกี่ยวกับการเงินของสหภาพยุโรป

กรณีที่ศาลยุติธรรมยุโรปพิจารณาสามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ประเภทหลักๆ ได้แก่

1. การตีความกฎหมาย

(references for preliminary rulings)

ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจสูงสุดเกี่ยวกับกฎหมายของสหภาพยุโรป ศาลยุติธรรมยุโรปจะร่วมมือกับศาลของประเทศสมาชิกอย่างใกล้ชิดเพื่อให้เกิดเอกภาพในระบบ

กฎหมายและป้องกันมิให้มีการตีความกฎหมายที่แตกต่างกัน โดยศาลของประเทศสมาชิกสามารถดำเนินการยื่นขอให้ศาลยุติธรรมยุโรปพิจารณาว่ากฎหมายภายในประเทศของตนมีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายของสหภาพหรือไม่

2. กรณีที่รัฐสมาชิกไม่ปฏิบัติตามกฎหมายของสหภาพ

[(actions for failure to fulfil obligations) มาตรา 226 227 และ 228 ของสนธิสัญญาจัดตั้งประชาคมยุโรป]

เมื่อรัฐสมาชิกใดไม่ปฏิบัติตามกฎหมายของสหภาพยุโรป คณะกรรมาธิการยุโรปมีอำนาจในการแจ้งให้รัฐสมาชิกรู้ถึงเจตนาที่จะฟ้องร้องการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หากเหตุผลของรัฐสมาชิกไม่เพียงพอหรือรัฐสมาชิกไม่หยุดการฝ่าฝืนกฎหมาย คณะกรรมาธิการยุโรปจะยื่นเรื่องต่อศาลยุติธรรมยุโรป และเมื่อศาลเห็นว่าการกระทำของรัฐสมาชิกเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายจริง รัฐสมาชิกต้องหยุดการกระทำดังกล่าวในทันที และหากรัฐสมาชิกยังไม่ปฏิบัติตาม ศาลยุติธรรมยุโรปอาจพิจารณาลงโทษรัฐสมาชิกรู้ได้

3. กรณีที่สถาบันของสหภาพยุโรปหรือพลเมืองยุโรปร้องขอให้กฎหมายไม่มีผลบังคับใช้

[(actions for annulment) มาตรา 230 และ 231 ของสนธิสัญญาจัดตั้งประชาคมยุโรป]

หมายถึงกรณีที่ผู้ร้องเรียน ไม่ว่าจะเป็นรัฐสมาชิกหรือสถาบันของสหภาพยุโรปยื่นขอให้มีการยกเลิกมาตรการหรือกฎหมายของสหภาพเพราะมาตรการหรือกฎหมายนั้นส่งผลเสียหายต่อผู้ร้องโดยตรง หากศาลเห็นว่ามาตรการหรือกฎหมาย

ดังกล่าวส่งผลเสียหายจริงก็จะประกาศให้มาตรการนั้นมีผลเป็นโมฆะ

4. กรณีที่สถาบันต่างๆ ของสหภาพยุโรปไม่ปฏิบัติตาม
สนธิสัญญา

[(actions for failure to act) มาตรา 232 และ 233 ของ
สนธิสัญญาจัดตั้งประชาคมยุโรป]

หากมีผู้ร้องเรียนว่าสถาบันของสหภาพยุโรปไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ศาลยุติธรรมยุโรปจะไต่สวน และหากพบว่าเป็นการกระทำที่ละเมิดกฎหมายจริง ศาลก็จะมีมาตรการลงโทษที่เหมาะสมต่อการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายนั้นๆ

5. กรณีที่บุคคลหรือบริษัทได้รับความเสียหายอันเกิดจาก
การกระทำของประชาคมหรือเจ้าหน้าที่ของประชาคม
[(actions for damages) มาตรา 235 ของสนธิสัญญาจัดตั้ง
ประชาคมยุโรป]

หากปัจเจกบุคคลหรือบริษัทได้รับผลกระทบจากการกระทำของสถาบันหรือการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของสหภาพยุโรป ปัจเจกบุคคลหรือบริษัทนั้นมีสิทธิฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมยุโรปเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้

6. กรณีที่มีการอุทธรณ์ถามประเด็นทางกฎหมาย
[(appeals on point of law) มาตรา 225 ของสนธิสัญญา
จัดตั้งประชาคมยุโรป]

ในกรณีนี้หากมีผู้ยื่นอุทธรณ์ต่อคำพิพากษาของศาลชั้นต้นโดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายของสหภาพและคำฟ้องนั้นมีมูล ศาลยุติธรรมยุโรปจะยกเลิกคำพิพากษาของ

สถาบันหลักและกระบวนการตัดสินใจของสหภาพยุโรป

ศาลชั้นต้นและพิจารณาคดีดังกล่าวใหม่หรืออาจส่งคดีนั้นกลับ
เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลชั้นต้นอีกครั้งหนึ่งก็ได้

อำนาจหน้าที่

1. การสร้างเอกภาพทางกฎหมายของสหภาพยุโรป

ศาลยุติธรรมยุโรปต้องรับรองให้เกิดเอกภาพทางกฎหมายโดยการทำให้
หน้าที่เป็นผู้ตีความสนธิสัญญาและกฎหมายอนุบัญญัติ (secondary law) อัน
ได้แก่ directives และ regulations ในกรณีที่รัฐสมาชิกหรือพลเมืองยุโรปร้องขอ
ซึ่งหมายถึงกฎหมายของสหภาพยุโรปจะต้องถูกต้องและต้องได้รับการปรับใช้
ไปในทิศทางเดียวกันในแต่ละประเทศสมาชิก เช่น ศาลยุติธรรมในทุกประเทศ
ต้องไม่มีคำตัดสินที่ต่างกันเมื่อตัดสินในเรื่องเดียวกัน

2. ควบคุมให้ทุกฝ่ายการปฏิบัติตามกฎหมายของสหภาพยุโรป

ศาลยุติธรรมยุโรปเป็นหน่วยงานที่ดูแลการปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ
และสถาบันต่างๆ ของสหภาพยุโรป โดยเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดในกรณีที่เกิดข้อพิพาท
ระหว่างสถาบัน หรือระหว่างรัฐสมาชิก รวมถึงระหว่างหน่วยธุรกิจภายในยุโรป และ
ระหว่างพลเมืองยุโรปกับสถาบันของสหภาพยุโรปอีกด้วย

การที่ศาลยุติธรรมแห่งยุโรปเป็นหน่วยงานด้านตุลาการสูงสุดของ
สหภาพยุโรปจึงทำให้คำตัดสินของศาลยุติธรรมยุโรปถือเป็นที่สุด และรัฐ
สมาชิกต้องเคารพการตัดสินนั้นๆ (หรือในอีกแง่หนึ่งก็คือคำตัดสินมีผลผูกพัน
คู่กรณีที่เกี่ยวข้อง) หลักการนี้เรียกว่า “ความสูงสุดของกฎหมายประชาคม”
(Supremacy of Community Law)

หน่วยงานอื่นๆ ของสหภาพยุโรป

นอกจากจะมีสถาบันหลักต่างๆ ดังได้กล่าวแล้ว สหภาพยุโรปยังมี
หน่วยงานสนับสนุนอื่นๆ ที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากันอีกเป็นจำนวนมาก โดย

ภายในบทนี้ไม่อาจกล่าวถึงได้ทั้งหมด จึงขอกล่าวถึงเฉพาะหน่วยงานที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

- คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคม

(Economic and Social Committee - ECOSOC)

คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมมีสำนักงานตั้งอยู่ ณ กรุงบรัสเซลล์ ถือเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา (advisory body) ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนของนายจ้าง สหภาพแรงงาน เกษตรกร ผู้บริโภค และกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ รวมทั้งสิ้น 344 คน บุคคลเหล่านี้มาจากการเสนอชื่อโดยรัฐบาลของทุกรัฐสมาชิกโดยกำหนดสัดส่วนตามจำนวนประชากร มีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี มีอำนาจในการให้คำปรึกษาแก่คณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป คณะกรรมาธิการยุโรป หรือรัฐสภายุโรปเมื่อได้รับการร้องขอเพื่อให้ภาคประชาสังคมของยุโรปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของนโยบายเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคมนั่นเอง

- คณะกรรมการภูมิภาค

(Committee of the Regions)

คณะกรรมการภูมิภาคเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษา คณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น เช่น นักการเมืองระดับเทศบาล นายกเทศมนตรี รวมทั้งสิ้น 344 คนที่มาจากการเสนอชื่อโดยรัฐสมาชิก ก่อนจะทำการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายภูมิภาค หน่วยงานหลักของสหภาพยุโรปจะต้องขอความเห็นจากคณะกรรมการภูมิภาคก่อน การทำงานของคณะกรรมการภูมิภาคจึงสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่นอย่างชัดเจน

- ศาลผู้ตรวจสอบบัญชียุโรป

(European Court of Auditors)

ศาลผู้ตรวจสอบบัญชียุโรปตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ.1975 มีสำนักงานอยู่ที่ประเทศลักเซมเบิร์ก ภารกิจของศาลคือการตรวจสอบว่างบประมาณของสหภาพยุโรปซึ่งมาจากเงินภาษีของพลเมืองถูกเก็บมาอย่างเหมาะสมและถูกใช้ไปอย่างถูกต้อง ประหยัดและตรงจุดประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ ศาลมีอำนาจตรวจสอบบุคคลหรือองค์กรใดๆ ก็ได้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงบประมาณของสหภาพยุโรป หน้าที่หลักที่สำคัญอีกประการหนึ่งของศาลผู้ตรวจสอบบัญชีคือ การนำเสนอรายงานการตรวจสอบบัญชีของปีงบประมาณก่อนให้กับรัฐสภา เพื่อการตัดสินใจอนุมัติงบประมาณในปีถัดไป

สมาชิกของศาลมาจากแต่ละประเทศสมาชิก ประเทศละ 1 คน โดยได้รับการแต่งตั้งจากคณะมนตรีให้ดำรงตำแหน่งวาระละ 6 ปี โดยสามารถดำรงตำแหน่งติดต่อกันได้ และสมาชิกทั้งหมดจะเลือกสมาชิก 1 คนให้ดำรงตำแหน่งประธานคราวละ 3 ปี

ศาลผู้ตรวจสอบบัญชียุโรปไม่มีอำนาจทางกฎหมายเป็นของตนเอง หากผู้ตรวจสอบบัญชีพบว่าการทุจริตหรือความไม่โปร่งใสเกิดขึ้น ก็จะต้องแจ้งเรื่องดังกล่าวต่อสำนักงานปราบปรามการทุจริตยุโรป (European Anti-Fraud Office) ต่อไป

- ธนาคารกลางแห่งยุโรป

(European Central Bank)

ธนาคารกลางยุโรปตั้งอยู่ ณ นครแฟรงก์เฟิร์ต ประเทศเยอรมนี เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่บริหารเงินยูโร กำหนดอัตราดอกเบี้ย รวมถึงการวางกรอบนโยบายเศรษฐกิจและการเงิน โดยมีการทำงานอย่างใกล้ชิดกับธนาคารกลางของแต่ละรัฐสมาชิกที่เป็นภาคีในเขตการใช้เงินยูโร (Eurozone) ธนาคารกลางยุโรปแบ่งโครงสร้างการบริหารออกเป็น 3 ส่วนได้แก่ คณะกรรมการบริหาร (Executive

Board) สภาผู้ว่าการธนาคาร (Governing Council) และสภาทั่วไป (General Council)

สถาบันหลักและกระบวนการตัดสินใจของสหภาพยุโรป

ภาคผนวก 1

ระบบเสาหลักของสหภาพยุโรป (Pillars System)

เสาหลักที่ 1 ประชาคมยุโรป (European Communities: ECs)	เสาหลักที่ 2 นโยบายร่วมด้านการต่างประเทศและ ความมั่นคง (Common Foreign and Security Policy: CFSP)	เสาหลักที่ 3 ความร่วมมือด้านตำรวจ และกิจการยุติธรรม (Police and Judicial co- operation in criminal matters: PJCC)
การศุลกากรและตลาด เดียว นโยบายร่วมด้าน การเกษตร นโยบายร่วมด้านการ ประมง กฎหมายว่าด้วยการแข่งขัน ทางการค้า สหภาพเศรษฐกิจและ การเงิน นโยบายพลเมืองของ สหภาพยุโรป เครือข่ายคมนาคมข้าม ยุโรป (Trans-European Networks) การคุ้มครองผู้บริโภค การสาธารณสุข การวิจัย กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม นโยบายสังคม นโยบายการคลัง สนธิสัญญาเงิน นโยบายการเข้าเมือง	นโยบายต่างประเทศ - สิทธิมนุษยชน - ประชาธิปไตย - ความช่วยเหลือ ต่างประเทศ นโยบายความมั่นคง - นโยบายด้านความมั่นคง และการป้องกันประเทศ - กองกำลังของสหภาพ ยุโรป - การรักษาสันติภาพ	การค้าและการค้าอาวุธ การก่อการร้าย การค้ามนุษย์ องค์การอาชญากรรม การตัดสินบน และการทุจริต

หมายเหตุ ระบบเสาหลักนี้จะถูกยุบไปหากสนธิสัญญา Lisbon ได้รับการให้สัตยาบันจากทุกชาติสมาชิก

สนธิสัญญาพื้นฐานของสหภาพยุโรปนับแต่อดีตจนปัจจุบันและความสำคัญ

สนธิสัญญา	ลงนาม	ความสำคัญ
สนธิสัญญาจัดตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้ายุโรป หรือสนธิสัญญาปารีส Treaty establishing the European Coal and Steel Community (Treaty of Paris)	18 เมษายน 1951	สนธิสัญญาทั้ง 3 ฉบับก่อให้เกิดประชาคมยุโรป
สนธิสัญญาจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจยุโรป หรือสนธิสัญญาโรม Treaty establishing the European Economic Community (Treaty of Rome)	25 มีนาคม 1957	
สนธิสัญญาจัดตั้งประชาคมพลังงานปรมาณูยุโรป หรือ ยูราตอม Treaty establishing the European Atomic Energy Community (EURATOM)	25 มีนาคม 1957	
สนธิสัญญาว่าด้วยสหภาพยุโรป หรือสนธิสัญญามาสทริคต์ Treaty on European Union (Maastricht Treaty)	7 กุมภาพันธ์ 1992	
กฎหมายยุโรปตลาดเดียว Single European Act	1 กรกฎาคม 1986	สนธิสัญญาฉบับนี้เป็นการแก้ไขสนธิสัญญาจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจยุโรปและเป็นการปูเส้นทางไปสู่การสร้างตลาดเดียวแห่งยุโรป
สนธิสัญญาอัมสเตอร์ดัม หรือสนธิสัญญาสำหรับยุโรป Treaty of Amsterdam (Treaty for Europe)	2 ตุลาคม 1997	

สถาบันหลักและกระบวนการตัดสินใจของสหภาพยุโรป

สนธิสัญญานิซ Treaty of Nice	26 กุมภาพันธ์ 2001	เป็นการเตรียมความพร้อมในการ เปิดรับสมาชิกเพิ่มอีก 10 ประเทศ ใน ค.ศ.2004
สนธิสัญญาจัดตั้งรัฐธรรมนูญเพื่อยุโรป Treaty establishing a Constitution for Europe	ไม่ได้รับการให้ สัตยาบันจาก ประเทศสมาชิก ครบทุกประเทศ	ถือเป็นแม่แบบกฎหมายสูงสุดของ สหภาพยุโรป เป็นความพยายามที่ จะจัดหมวดหมู่ของกฎระเบียบ ทั้งหมดของสหภาพยุโรปให้อยู่ใน สนธิสัญญาเพียงฉบับเดียว
สนธิสัญญาปฏิรูป หรือสนธิสัญญา ลิสบอน Reform Treaty or Treaty of Lisbon	13 ธันวาคม 2007	เป็นสนธิสัญญาที่เป็นการหาทาง ออกให้กับสนธิสัญญาจัดตั้ง รัฐธรรมนูญเพื่อยุโรปที่ไม่ได้รับการ ให้สัตยาบัน โดยมีการปรับ โครงสร้างของสหภาพยุโรปใหม่ใน หลายๆ เรื่อง โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะ นำมาใช้แทนรัฐธรรมนูญยุโรปที่ถูก ยกเลิกไปโดยปริยาย คาดว่าจะมี ผลบังคับใช้ใน ค.ศ.2009

บรรณานุกรม

- วิมลวรรณ ภัทโรดม. *สหภาพยุโรป*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศักติไศยาการพิมพ์, 2546.
- Bache, Ian and Stephen George. *Politics and Government of the European Union*, 2nd edition. New York: Oxford University Press, 2003.
- McCormick, John. *Understanding the European Union: A Concise Introduction*, 3rd edition. New York: Palgrave-Macmillan, 2005.
- Leonard, Dick. *Guide to the European Union (The Economist)*, 9th edition. London: Economist Books. 2005.
- Pinder, John and Simon Usherwood. *The European Union: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press. 2007.
- Nugent, Neill. *The Government and Politics of the European Union*. 5th edition. Durham: Duke University Press, 2003.
- Nugent, Neill (editor). *Developments in the European Union*. London: McMillan Press, 1999.

วารสารยุโรปศึกษา

“...โครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป
นับเป็นบันไดขั้นแรกที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์
ระหว่างพลเมืองในภูมิภาคเอเชียและยุโรป
ผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ...”

ABSTRACT

ASEF University: Flagship project between Asia and Europe

Woraluk Sanguankaeo

The ASEF University programme is a summer school which enhances academic and intercultural exchanges among university students from Asia and Europe by two-week intensive activities organized annually in country rotating between Asia and Europe. The programme brings qualified undergraduate students a special opportunity to broaden their academic and cultural vision in a multicultural environment. The objectives of this activities are to provide an opportunity which strengthen inter-cultural exchange among university students from the Asia and Europe on a variety of issues in order to provide a better understanding of the history, culture, economics and politics of two regions as well as the current co-operation between Asia and Europe and foster strong personal contacts and a sustainable network among top university students from Asia and Europe. This article talks about background, objective, content and outcome of the programme. As a former participant of the programme, the author hope that Asef University would be a flagship promoting better mutual understanding between Asia and Europe, particularly among the younger generation.

Keywords: ASEF University programme, Asean-European Relations

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป: โครงการเพื่อมิตรภาพระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป

วรลักษณ์ สงวนแก้ว

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป (The Asef University programme) คือโครงการโรงเรียนภาคฤดูร้อนภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิเอเชีย-ยุโรป (Asia-Europe Foundation) ที่มุ่งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนด้านวิชาการและวัฒนธรรมระหว่างนักศึกษาจากภูมิภาคเอเชียและยุโรป ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆเป็นเวลา ๒ สัปดาห์ เพื่อหล่อหลอมวิสัยทัศน์ทางวิชาการและวัฒนธรรมภายใต้บรรยากาศที่หลากหลาย กิจกรรมดังกล่าวจะส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาของทั้งสองภูมิภาคแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยในแต่ละปีทางคณะผู้จัดงานจะเลือกสถานที่จัดงานสลับซับซ้อนกันระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรปโดยกำหนดหัวข้อของโครงการให้มีความเป็นสากล ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความเข้าใจในประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐศาสตร์ และการเมือง ของภูมิภาคเอเชียและยุโรปในเชิงลึก

โครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ดำเนินการมาเป็นเวลา ๑๑ ปีแล้ว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำโครงการดังกล่าวมาเผยแพร่ในรูปแบบของการประเมินโครงการ และในฐานะที่ผู้เขียนเคยเข้าร่วมโครงการดังกล่าวมาก่อน ผู้เขียนจะขอกล่าวถึง ความเป็นมา วัตถุประสงค์ รูปแบบของโครงการ ผลที่ได้รับจากการดำเนินงานของโครงการ และข้อเสนอแนะในการจัดทำโครงการ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทำการพัฒนาโครงการดังกล่าวให้กลายเป็นโครงการเพื่อมิตรภาพระหว่างเยาวชนชาวเอเชียและยุโรปอย่างแท้จริง

ความเป็นมาของโครงการ

๑.๑ จุดกำเนิดของโครงการ

โครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปเป็นโครงการที่ดำเนินการภายใต้การสนับสนุนของมูลนิธิเอเชีย-ยุโรป (Asia-Europe Foundation) ซึ่งถือกำเนิดมาจากการประชุมผู้นำเอเชีย-ยุโรป Asia-Europe Meeting (ASEM) ในเดือนมีนาคม ค.ศ.๑๙๙๖ ที่กรุงเทพมหานคร ในการประชุมหารือครั้งนั้น ผู้นำประเทศของทั้งสองภูมิภาคจำนวน ๒๕ ประเทศได้กำหนดกรอบความร่วมมือในด้านต่างๆ และผลจากการประชุมดังกล่าวได้นำไปสู่การจัดตั้งมูลนิธิเอเชีย-ยุโรปเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานภายใต้กรอบความร่วมมือของอาเซม โดยมีพันธกิจหลักในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างสองภูมิภาคผ่านกระบวนการความร่วมมือด้านวิชาการ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และกิจกรรมอื่นๆ มูลนิธิดำเนินการโดยการบริหารจัดการของผู้บริหารมูลนิธิ (The Executive Director) ทั้งนี้ ผู้บริหารของมูลนิธิจะต้องดำเนินงานภายใต้นโยบายของที่ปรึกษาระดับสูงของมูลนิธิ (The ASEF Board of Governors) ซึ่งเป็นผู้แทนของรัฐต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย-ยุโรป ภายใต้กรอบความร่วมมืออาเซม (The ASEM Governments)

นอกจากนี้เพื่อให้การดำเนินงานตามพันธกิจของมูลนิธิในด้านต่างๆ บรรลุผล มูลนิธิได้แบ่งการดำเนินงานออกเป็นสี่แผนกได้แก่ แผนกโครงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม (Cultural Exchange) แผนกโครงการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ (Intellectual Exchange) แผนกโครงการแลกเปลี่ยนระหว่างพลเมืองชาวเอเชียและยุโรป (PEOPLE-TO-PEOPLE EXCHANGE) และแผนกประชาสัมพันธ์ (Public Affairs) สำหรับโครงการมหาวิทยาลัยเอเชียยุโรปจะอยู่ภายใต้การดำเนินงานของแผนกโครงการแลกเปลี่ยนระหว่างพลเมืองชาวเอเชียและยุโรป ซึ่งมีพันธกิจหลักในการจัดกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือของพลเมืองทั้งสองภูมิภาค โดยเฉพาะเยาวชนของทั้งสองภูมิภาคที่อาจจะเป็นผู้นำของทั้งสองภูมิภาคในอนาคตได้

๑.๒ คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการ

สืบเนื่องจากการที่โครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป เป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์หลักในการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป ดังนั้น ผู้ที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าวจะต้องผ่านกระบวนการคัดเลือกที่เข้มข้น ซึ่งทางมูลนิธิจะเป็นผู้กำหนดคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้เข้าร่วมโครงการกล่าวคือ ผู้สมัครจะต้องกำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้ายของคณะนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การบริหารจัดการ โดยจะต้องเป็นผู้ที่มีผลการเรียนในระดับ ดีเยี่ยมและเป็นผู้นำทางด้านกิจกรรมของมหาวิทยาลัยตลอดจนมีจิตสำนึกทางด้านสังคมและพร้อมที่จะเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสองภูมิภาคในอนาคตด้วย สำหรับกระบวนการคัดเลือกนั้นเริ่มต้นจากการที่ผู้ที่มีความประสงค์จะเข้าร่วมโครงการยื่นใบสมัครไปยังมหาวิทยาลัยในประเทศของตน ซึ่งมหาวิทยาลัยจะกำหนดกระบวนการคัดเลือก เช่น การสอบข้อเขียนและการสอบสัมภาษณ์ จากนั้นมหาวิทยาลัยจะส่งผลการคัดเลือกดังกล่าวให้ทางมูลนิธิพิจารณาในรอบสุดท้ายอีกครั้งหนึ่ง สำหรับท่านผู้ที่สนใจเกี่ยวกับกระบวนการคัดเลือกในส่วนของประเทศไทย สามารถสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของโครงการ

กิจกรรม “ASEF University” ดำเนินการมาเป็นเวลากว่า ๑๑ ปีแล้ว ซึ่งมีการจัดโครงการดังกล่าวในประเทศต่างๆสลับสับเปลี่ยนระหว่างทวีปเอเชียและยุโรปในแต่ละปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนจากทั้งสองภูมิภาค ได้มีโอกาสใช้ชีวิต แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวัฒนธรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างเอเชีย และยุโรป บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อมุมมองของสถานการณ์ปัจจุบันของภูมิภาคเอเชียและยุโรป ซึ่งจะทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการเข้าใจพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม

ตลอดจนความร่วมมือระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป นอกจากนี้วัตถุประสงค์ของโครงการดังกล่าวยังมุ่งเสริมสร้างเครือข่ายของเยาวชนจากทั้งสองภูมิภาคในระยะยาวอันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรปในอนาคต

รูปแบบของโครงการ

๓.๑ กิจกรรมทางวิชาการและกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม

กิจกรรมทางวิชาการมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐศาสตร์ การเมือง และประเด็นทางสังคมปัจจุบันของภูมิภาคเอเชียและยุโรป ทั้งนี้ รูปแบบของกิจกรรมในโครงการดังกล่าวประกอบไปด้วยกิจกรรมทางวิชาการ ได้แก่ การบรรยายในห้องเรียนและการเสวนา การแบ่งกลุ่มย่อยอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างเอเชียและยุโรป โดยคณะผู้จัดงานได้เชิญผู้บรรยายที่เป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียง ผู้เชี่ยวชาญจากรัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรระหว่างประเทศจากทั้งสองภูมิภาค ทั้งนี้ ในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งผู้จัดงานจะคัดเลือกหัวข้อที่เป็นประเด็นหลักของกิจกรรมนั้นๆ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันอภิปรายและถกเถียงในประเด็นต่างๆ โดยหลังจากเสร็จสิ้นการบรรยายในแต่ละครั้งแล้วจะมีผู้นำการอภิปรายให้ผู้เข้าร่วมโครงการระดมสมองและนำเสนอ นอกจากกิจกรรมทางวิชาการดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วโครงการดังกล่าวได้จัดกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้มีส่วนร่วมอีกด้วย ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะถูกจัดขึ้นที่ประเทศเจ้าภาพโดยจะเปิดโอกาสให้เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการจัดการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติเพื่อให้เยาวชนชาติอื่นๆ เข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาตินั้นๆ นอกจากนี้ ประเทศเจ้าภาพยังได้จัดให้มีกิจกรรมการศึกษาดูงานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในประเทศนั้นๆ อีกด้วย

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป: โครงการเพื่อมิตรภาพระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป

๓.๒ กิจกรรมของโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปที่ผ่านมา

กิจกรรมของโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ได้ดำเนินการมาแล้วเป็นเวลา ๑๑ ปี และมีการจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นจำนวนทั้งสิ้น ๑๕ ครั้ง สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๑

เอเชีย-ยุโรปกับความท้าทายต่อยุคโลกาภิวัตน์ (*The First Asef University: Asia-Europe and the Challenges of Globalization*)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๑ จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัย Reutlingen ประเทศเยอรมนีในระหว่างวันที่ ๑๒ ถึงวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ค.ศ.๑๙๙๘ ภายใต้ชื่อโครงการเอเชีย-ยุโรปกับความท้าทายต่อยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งกิจกรรมทางวิชาการในครั้งนั้นได้มีการบรรยายจากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญชาวเอเชียและยุโรปที่มุ่งเน้นในเรื่องประเด็นความท้าทายต่างๆในยุคโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคเอเชียและยุโรป ในส่วนของกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมได้มีการพาผู้เข้าร่วมโครงการไปทัศนศึกษาชมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศเยอรมนี ตลอดจนการศึกษาดูงานทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศเยอรมนี

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๒

เอเชีย-ยุโรปกับการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างทั้งสองภูมิภาค (*The Second Asef University: Asia and Europe towards a Better Mutual Understanding*)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๒ จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัย Peking ประเทศจีนระหว่างวันที่ ๒๒ ถึงวันที่ ๕ กันยายน ค.ศ.๑๙๙๙ ภายใต้ชื่อโครงการเอเชีย-ยุโรปกับการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างทั้งสองภูมิภาคซึ่งกิจกรรมทางวิชาการกิจกรรมทางวิชาการมุ่งเน้นในเรื่องการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการบูรณาการของสหภาพยุโรปและกรอบความร่วมมือระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรปในด้านต่างๆ ในส่วนของกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมได้มีการพา

ผู้เข้าร่วมโครงการไปทัศนศึกษาและเข้าเยี่ยมชมมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศจีน สิ่งที่น่าสนใจจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ ภายหลังจากที่กิจกรรมดังกล่าวเสร็จสิ้น ผู้เข้าร่วมโครงการได้สร้างเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการและมีการไปทัศนศึกษาที่ รัฐสภายุโรป ประเทศเบลเยียม เป็นเวลา ๑ สัปดาห์ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในเรื่อง การบูรณาการของสหภาพยุโรปอีกด้วย

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๓

เอเชีย-ยุโรปกับการเสริมสร้างความร่วมมือในยุคโลกาภิวัตน์ (*The Third Asef University: Asia and Europe: Regional Co-operation in a Globalizing World*)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๓ จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัย Lund ประเทศสวีเดนระหว่างวันที่ ๖ ถึงวันที่ ๑๙ สิงหาคม ค.ศ.๒๐๐๐ ภายใต้อำนาจของโครงการเอเชีย-ยุโรปกับการเสริมสร้างความร่วมมือในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งกิจกรรมทางวิชาการในครั้งนั้นผู้เข้าร่วมโครงการมีโอกาสดำเนินการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับประชาธิปไตย การบูรณาการในระดับภูมิภาค การดำเนินงานของสถาบันและองค์การระหว่างประเทศภายใต้ความท้าทายของยุคโลกาภิวัตน์ ในส่วนของกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมได้มีการพาผู้เข้าร่วมโครงการไปทัศนศึกษาและเข้าเยี่ยมชมมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศสวีเดนและการศึกษาดูงานเกี่ยวกับโครงการที่ส่งเสริมสวัสดิการทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของประเทศยุโรปกลุ่มแอสกันดิเนเวีย

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๔

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในภูมิภาคเอเชีย-ยุโรปในยุคโลกาภิวัตน์ (*The Fourth Asef University: Social Changes in Asia and Europe in the Age of Globalisation*)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๔ จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติ ประเทศสิงคโปร์ระหว่างวันที่ ๑๔ ถึงวันที่ ๒๗ มกราคม ค.ศ.๒๐๐๑ ภายใต้อำนาจของโครงการ

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป: โครงการเพื่อมิตรภาพระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป

เปลี่ยนแปลงทางสังคมในภูมิภาคเอเชีย-ยุโรปในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งกิจกรรมทางวิชาการในครั้งนั้นผู้เข้าร่วมโครงการ มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในภูมิภาคเอเชียและยุโรป

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ ๕

การบูรณาการและความแตกแยกในโลกสมัยใหม่ มุมมองจากภูมิภาคเอเชียและยุโรป (*The Fifth Asef University: Integration and Disintegration in the Modern World? Experiences in Europe and Asia*)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๕ จัดขึ้นที่ ประเทศโปรตุเกสระหว่างวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ถึงวันที่ ๔ สิงหาคม ค.ศ.๒๐๐๑ ภายใต้ชื่อโครงการ การบูรณาการและความแตกแยกในโลกสมัยใหม่ มุมมองจากภูมิภาคเอเชียและยุโรป ซึ่งกิจกรรมทางวิชาการในครั้งนั้นผู้เข้าร่วมโครงการ มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ชาติพันธุ์ และความขัดแย้งในโลกยุคใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความร่วมมือของภูมิภาคเอเชียและยุโรปในด้านต่างๆ

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ ๖

เอเชีย-ยุโรปกับการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเชิงลึก (*The Sixth Asef University: Asia and Europe Towards Greater Inter-Cultural Exchanges*)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๖ จัดขึ้นที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทยระหว่างวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ถึงวันที่ ๑๑ สิงหาคม ค.ศ.๒๐๐๒ ภายใต้ชื่อโครงการเอเชีย-ยุโรปกับการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเชิงลึก ผู้เข้าร่วมโครงการ มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับค่านิยมและวัฒนธรรมต่างๆที่มีผลต่อการบูรณาการของสหภาพยุโรปตลอดจนแนวทางการสร้างความร่วมมือของทั้งสองภูมิภาค ในส่วนของกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมได้มีการพาผู้เข้าร่วมโครงการไปทัศนศึกษามรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย นอกจากนี้ผู้จัดงาน

ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้ถึงศิลปะท้องถิ่นของประเทศไทยอีกด้วย ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากผู้เข้าร่วมโครงการ

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ ๗

ภูมิภาคนิยมกับผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป
(The Seventh Asef University: Regionalism in Asia and Europe and Implications for Asia-Europe Relations)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๗ จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัย Barcelona ประเทศสเปนระหว่างวันที่ ๑๐ ถึงวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๒ ภายใต้ชื่อโครงการแนวคิดเกี่ยวกับภูมิภาคนิยมกับผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป ผู้เข้าร่วมโครงการมีโอกาสดำเนินการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับแนวคิดภูมิภาคนิยมและการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป ตลอดจนทิศทางการขยายสมาชิกภาพของสหภาพยุโรปในอนาคต

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ ๘

ทิศทางของกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศกับการกระทำในรูปแบบเอกนิยมและพหุนิยม
(The Eighth Asef University: The Future of International Order Unilateralism or Multilateralism?)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๘ จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัย Warwick ประเทศอังกฤษระหว่างวันที่ ๗ ถึงวันที่ ๒๑ กันยายน ค.ศ. ๒๐๐๓ ภายใต้ชื่อโครงการทิศทางของกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศกับการกระทำในรูปแบบเอกนิยมและพหุนิยม ในครั้งนั้นผู้เข้าร่วมโครงการมีโอกาสดำเนินการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับระเบียบโลกใหม่และกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศต่างๆที่ใช้เป็นรูปแบบในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นอกจากนี้ ผู้จัดงานยังได้จัดกระบวนการฝึกปฏิบัติการกระบวนการคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในรูปแบบของการกระทำแบบพหุนิยมอีกด้วยในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้มีสิ่งที่น่าสนใจแตกต่างจากการจัดกิจกรรมครั้งก่อนๆ กล่าวคือ เครือข่ายของผู้เข้าร่วมโครงการมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป: โครงการเพื่อมิตรภาพระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป

เอเชีย-ยุโรป (The Asef University Alumni Network) ที่ได้ก่อตั้งอย่างเป็นทางการขึ้นใน ค.ศ. ๒๐๐๒ ได้จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างเครือข่ายให้กับผู้เข้าร่วมโครงการด้วย

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ ๙

หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคเอเชียยุโรปโอกาสและความท้าทายภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงของโลก (*The Ninth Asef University: Asia-Europe Economic Partnership: Opportunities and Challenge for Enterprises in a Changing Global Environment*)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๙ จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัย Manila ประเทศฟิลิปปินส์ระหว่างวันที่ ๑ ถึงวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๒๐๐๔ ภายใต้ชื่อโครงการหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคเอเชียยุโรปโอกาสและความท้าทายภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงของโลก ในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้มีสิ่งที่น่าสนใจแตกต่างจากจัดกิจกรรมครั้งก่อนๆ ที่โครงการมุ่งเน้นไปยังประเด็นทางด้านเศรษฐกิจและการบริหารธุรกิจ ในครั้งนั้นผู้เข้าร่วมโครงการมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับ ความท้าทายและโอกาสในการลงทุนทางธุรกิจในภูมิภาคเอเชียและยุโรปภายใต้การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ กิจกรรมทางวิชาการที่ได้รับกระแสตอบรับจากผู้เข้าร่วมโครงการเป็นอย่างดี คือ การแข่งขันกระบวนการวางแผนทางธุรกิจ ซึ่งทางผู้จัดงานได้ให้ผู้เข้าร่วมโครงการแบ่งออกเป็น ๒ ทีม ซึ่งทำให้ผู้เข้าแข่งขันสามารถวางแผนการลงทุนทางธุรกิจในภูมิภาคเอเชียและยุโรปในอนาคต

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ ๑๐

การขยายสมาชิกภาพของสหภาพยุโรปและเอเชีย (*The Tenth Asef University: Enlarging European Union and Asia*)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๑๐ จัดขึ้นที่ประเทศญี่ปุ่นระหว่างวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ถึงวันที่ ๒ มิถุนายน ค.ศ. ๒๐๐๔ ภายใต้ชื่อโครงการการขยายสมาชิก

ภาพของสหภาพยุโรปและเอเชีย ผู้เข้าร่วมโครงการมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับการบูรณาการของสหภาพยุโรปและแนวโน้มการขยายสมาชิกภาพของสหภาพยุโรปในเชิงลึกจุดเด่นในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้คือรูปแบบกิจกรรมทางวิชาการที่เปิดโอกาสให้ผู้สนใจทั่วไปได้พูดคุยและอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับวิทยากรและผู้เข้าร่วมโครงการอย่างใกล้ชิดซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่โครงการได้เปิดโอกาสให้ผู้สนใจทั่วไปได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ ๑๑

เสรีภาพ ความมั่นคงและระเบียบโลกใหม่ (The Eleventh Asef University: Liberty, Security and the New Global Order)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๑๑ จัดขึ้นที่ประเทศฝรั่งเศสระหว่างวันที่ ๑๒ ถึงวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ค.ศ.๒๐๐๕ ภายใต้ชื่อโครงการเสรีภาพ ความมั่นคงและระเบียบโลกใหม่ผู้เข้าร่วมโครงการมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ระดับโลกที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ผลจากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้เข้าใจถึงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของภูมิภาคอื่นๆ นอกเหนือจากภูมิภาคเอเชียและยุโรป ตลอดจนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของทั้งสองภูมิภาคที่จะนำไปสู่การสร้าง ความร่วมมือในอนาคต นอกจากนี้คณะผู้จัดงานได้จัดกิจกรรมต่างๆที่ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการเข้าใจกระบวนการดำเนินงานของกรอบความร่วมมืออาเซียนได้มากยิ่งขึ้น

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ ๑๒

ความร่วมมือระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรปในด้านการจัดการป่าไม้แบบยั่งยืน (The Twelfth Asef University: Asia-Europe Co-operation on the environment towards sustainable forest management)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๑๒ จัดขึ้นที่ประเทศนอร์เวย์ระหว่างวันที่ ๕ ถึงวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ค.ศ.๒๐๐๕ ภายใต้ชื่อโครงการความร่วมมือระหว่างภูมิภาค

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป: โครงการเพื่อมิตรภาพระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป

เอเชียและยุโรปในด้านการจัดการป่าไม้แบบยั่งยืน ผู้เข้าร่วมโครงการมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาและการจัดการสิ่งแวดล้อมของภูมิภาคเอเชียและยุโรปแบบยั่งยืน นับเป็นครั้งแรกที่โครงการมุ่งเน้นในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นผู้จัดงานได้พาผู้เข้าร่วมโครงการไปทัศนศึกษาระบบการจัดการป่าไม้และสิ่งแวดล้อมของประเทศบรูไนอีกด้วย

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ ๑๓

หลักเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในศตวรรษที่ ๒๑ (*The Thirteenth Asef University: Crosscultural Perspectives on the international legal order in the 21st Century*)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๑๓ จัดขึ้นที่ประเทศเนเธอร์แลนด์ระหว่างวันที่ ๒ ถึงวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ค.ศ.๒๐๐๖ ภายใต้ชื่อโครงการหลักเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในศตวรรษที่ ๒๑ ผู้เข้าร่วมโครงการได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวกับหลักนิติธรรม สิทธิมนุษยชน และหลักเกณฑ์อื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อทิศทางการบูรณาการของสหภาพยุโรปและการดำเนินงานภายใต้กรอบความร่วมมืออาเซียนและอาเซียน+๖ ในส่วนของการจัดกิจกรรมนอกสถานที่นั้น นับเป็นครั้งแรกที่ผู้เข้าร่วมโครงการได้มีโอกาสสัมผัสถึงการทำงานของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศอย่างใกล้ชิด และมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมการว่าความและศาลจำลองด้วย

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ ๑๔

การประมวลการดำเนินงานของโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป (*The Fourteenth Asef University: Commemorative Edition*)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๑๔ จัดขึ้นที่ประเทศสเปนระหว่างวันที่ ๓๑ สิงหาคม ถึงวันที่ ๘ กันยายน ค.ศ.๒๐๐๗ ภายใต้ชื่อโครงการการประมวลการดำเนินงานของโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป วัตถุประสงค์ในการจัดโครงการ

ในครั้งนี้อมีความแตกต่างจากการดำเนินโครงการในครั้งก่อนๆ กล่าวคือ เป็นการฉลองการดำเนินงานของโครงการครบรอบสิบปี ดังนั้น เครือข่ายของผู้เข้าร่วมโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป (The Asef University Alumni Network) จึงจัดโครงการดังกล่าวขึ้นเพื่อเป็นการประเมินโครงการ การขยายกรอบความร่วมมือของโครงการและการเสริมสร้างเครือข่ายของผู้เข้าร่วมโครงการให้เกิดความเข้มแข็งในอนาคต

- มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ ๑๕

มหานครแห่งความเจริญของภูมิภาคเอเชียและยุโรปกับระบบเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ การผสมผสานมรดกทางวัฒนธรรมและการจัดการระบบผังเมือง (The Fifteenth Asef University: The Metropolis in Asia and Europe Economic Globalisation Cultural Heritage and Urban Planning)

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปครั้งที่ ๑๕ จัดขึ้นที่เซตปครองพิเศษมาเก๊า ระหว่างวันที่ ๘ ถึงวันที่ ๒๐ ธันวาคม ค.ศ.๒๐๐๘ ภายใต้ชื่อโครงการมหานครแห่งความเจริญของภูมิภาคเอเชียและยุโรปกับระบบเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ การผสมผสานมรดกทางวัฒนธรรมและการจัดการระบบผังเมือง ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการได้ร่วมกันอภิปรายในประเด็นที่เกี่ยวกับแนวทางการวางผังเมืองโดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่โครงการมุ่งเน้นในวิชาการด้านสถาปัตยกรรมศาสตร์และระบบการวางผังเมือง

ผลที่ได้รับ

ผู้เข้าร่วมโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ได้ก่อตั้งเครือข่ายของผู้เข้าร่วมโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป (The Asef University Alumni Network) ขึ้นใน ค.ศ. ๒๐๐๒ ที่ประเทศอินโดนีเซีย ในการประชุมหารืออย่างไม่เป็นทางการของบรรดานักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์หลักๆ เพื่อการสร้างเครือข่ายและกระชับความสัมพันธ์ของผู้เข้าร่วมโครงการผ่านทางโครงการต่างๆ ของสมาคมและดำเนินการตามพันธกิจของมูลนิธิเอเชีย-ยุโรป เครือข่ายดังกล่าว ดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารที่ได้รับการเลือกตั้งจากอดีตผู้เข้าร่วมโครงการ การจัดกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายจะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ประจำโครงการและคณะกรรมการประสานงานต่างๆ ซึ่งถือเป็นการรวมกลุ่มของผู้นำเยาวชนจากภูมิภาคเอเชียและยุโรปที่มีความหลากหลายด้านวัฒนธรรมซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างทั้งสองภูมิภาคในอนาคต ปัจจุบันจำนวนสมาชิกของเครือข่ายดังกล่าวมีจำนวนประมาณ ๔๐๐ กว่าคน และในอนาคตมีแนวโน้มที่จะขยายตัวไปเรื่อยๆ ปัจจุบันเครือข่ายดังกล่าวกำลังดำเนินการจดทะเบียนเป็นสมาคมเพื่อเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายภายในของประเทศเบลเยียม ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าในระยะยาวผู้ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาคมนักเรียนเอเชีย-ยุโรป ไม่ได้มีแต่เฉพาะผู้เข้าร่วมโครงการเท่านั้น หากแต่กิจกรรมของสมาคมฯ ยังขยายผลไปถึงเยาวชนของทั้งสองภูมิภาคด้วยโดยมีการจัดทำโครงการและการจัดกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้

๔.๑ โครงการ The Model Asia-Europe Meeting (Model ASEM)

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า กระบวนการดำเนินงานของอาเซียนมักเป็นที่เข้าใจกันเฉพาะแต่ผู้ที่เกี่ยวข้องเท่านั้น พลเมืองชาวเอเชียและยุโรปส่วนน้อยที่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานดังกล่าว เครือข่ายของผู้เข้าร่วมโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปจึงได้จัดโครงการ The Model Asia-Europe Meeting (Model ASEM) ในรูปแบบของการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างสถานการณ์

จำลองของการประชุมสุดยอดผู้นำเอเชีย-ยุโรป เยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องแสดงบทบาทสมมติเป็นผู้นำของรัฐต่างๆ เพื่อแสวงหาแนวทางการสร้างความร่วมมือระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป โครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักในการเสริมสร้างความเข้าใจในกระบวนการดำเนินงานของอาเซียนแก่นักศึกษาจากภูมิภาคเอเชียและยุโรปซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการดังกล่าวจะมีความรู้ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงาน โครงสร้าง และแนวทางการสร้างความร่วมมือภายใต้กรอบการดำเนินงานของอาเซียน หัวข้อสำหรับการประชุมในแต่ละครั้งเครือข่ายผู้เข้าร่วมโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป จะเป็นผู้กำหนดโดยดูจากสถานการณ์ที่น่าสนใจในการสร้างความร่วมมือระหว่างสองภูมิภาคขณะนั้น

๔.๒ โครงการ Culture Capsule

โครงการ Culture Capsule เป็นหนึ่งในโครงการของเครือข่ายของผู้เข้าร่วมโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ที่มีวัตถุประสงค์ในการที่จะให้เยาวชนจากภูมิภาคเอเชียและยุโรป ในระหว่างอายุ ๙ - ๑๗ ปี ได้มีโอกาสได้ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมโดยการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชั้นเรียนของนักเรียนชาวเอเชียและยุโรปผ่านทางการส่งจดหมาย พัสดุ กิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมต่างๆ จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างเยาวชนรุ่นเยาว์ของทั้งสองภูมิภาค ปัจจุบันโครงการ Culture Capsule ได้ดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเยาวชนชาวฟิลิปปินส์และสโลวาเกีย กับเยาวชนชาวจีนและชาวฝรั่งเศส ซึ่งกระแสนับรับของการดำเนินโครงการดังกล่าวกำลังดำเนินไปได้ด้วยดี

๔.๓ การประชุมประจำปี

เครือข่ายของผู้เข้าร่วมโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป ได้จัดการประชุมประจำปีในทุกๆ ปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย ยุโรปในแต่ละรุ่น ได้มาพบปะสังสรรค์กันภายใต้บรรยากาศที่ผ่อนคลาย ซึ่งสถานที่ในการจัดประชุมจะมีการผลัดเปลี่ยน

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป: โครงการเพื่อมิตรภาพระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป

ทมนเวียนระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป ปัจจุบันได้มีการจัดการประชุม ในประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชียและยุโรปเป็นจำนวนหลายครั้งแล้ว

ข้อเสนอแนะ

จากที่กล่าวมาข้างต้นเราจะเห็นได้ว่ากิจกรรมของมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างเยาวชนจากทั้งสองภูมิภาคนอกจากนี้ผลของโครงการได้ทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวดำเนินไปอย่างยาวนานขึ้น แต่ผู้เขียนก็มีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงการดังกล่าวดังนี้

๕.๑ การประชาสัมพันธ์โครงการ

ถึงแม้ว่าโครงการดังกล่าวจะดำเนินการมาเป็นระยะเวลาประมาณสิบปีแล้วแต่ก็ยังเป็นที่รู้จักไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับโครงการแลกเปลี่ยนเยาวชนอื่นๆ เช่น โครงการเรือเยาวชนเอเชียอาคเนย์ ซึ่งแม้ว่าผู้เข้าร่วมโครงการจะมีแต่เฉพาะเยาวชนชาวเอเชียเท่านั้น หากแต่ได้รับการรู้จักและเป็นที่ยอมรับมากกว่าโครงการมหาวิทยาลัยเอเชียยุโรปเนื่องจากมีระบบการประชาสัมพันธ์โครงการที่ดีเยี่ยม ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดโครงการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ สถาบันการศึกษา และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องควรที่จะทำการประชาสัมพันธ์โครงการดังกล่าวในเชิงรุกเพื่อให้โครงการเป็นที่รู้จักในระดับสากลมากขึ้น

๕.๒ การหาแหล่งทุนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการ

ถึงแม้ว่าปัจจุบันหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการดังกล่าว เช่น รัฐบาลที่เข้าร่วมการดำเนินงานภายใต้กรอบความร่วมมือของอาเซียน สหภาพยุโรป และหน่วยงานต่างๆ จะให้ความร่วมมือและสนับสนุนแหล่งทุนเพื่อการดำเนินการของโครงการเป็นอย่างดี แต่การจัดกิจกรรมของเครือข่ายผู้เข้าร่วมโครงการ

มหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรปนั้น (The Asef University Alumni Network) หากมีหน่วยงานต่างๆรับเป็นเจ้าภาพอย่างชัดเจนในการให้ความช่วยเหลือ หรือสนับสนุนแหล่งทุนเพื่อการจัดกิจกรรมต่างๆ จะเป็นการดียิ่งเนื่องจากในบางครั้ง การระดมทุนเพื่อจัดกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายนั้นเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก

บทส่งท้าย

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ท่านผู้อ่านจะเห็นได้ว่าโครงการมหาวิทยาลัยเอเชีย-ยุโรป นับเป็นบันไดขั้นแรกที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองในภูมิภาคเอเชียและยุโรปผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ และโครงการดังกล่าวอาจพัฒนาเป็นโครงการเพื่อมิตรภาพระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรปในระยะยาวโดยแท้จริงเนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวจะทำให้พลเมืองจากทั้งสองภูมิภาคเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ปราศจากกำแพงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ซึ่งในอนาคตอันใกล้นี้ เราอาจจะเห็นความร่วมมือระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรปที่เกิดจากเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าวย่อมเป็นไปได้

ABSTRACT

ลัทธิปกป้องทางการค้าภายใต้ความสัมพันธ์ หลังอาณานิคมในการส่งออกทางการเกษตรของไทย ไปยังสหภาพยุโรป

ณัฐนันท์ คุณมาศ

ใน บทความนี้ ผู้เขียนอธิบายให้เห็นถึงปัญหาการส่งออกสินค้าเกษตรของประเทศไทยไปยังสหภาพยุโรป ซึ่งเกิดจากนโยบายปกป้องทางการค้าของสหภาพยุโรปที่เข้มงวดกว่าการค้าในสินค้าเกษตรระหว่างสหภาพยุโรปกับประเทศอื่น เพราะนอกจากธรรมชาติของสินค้าเกษตรที่มีการปกป้องตลาดอย่างเข้มงวดแล้ว สหภาพยุโรปยังมีการบูรณาการและนโยบายเกษตรรวมที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก อันนำไปสู่เขตอิทธิพลและอภิสิทธิ์ทางการค้าให้กับประเทศภายในอย่างไม่เท่าเทียม และมีผลต่อรูปแบบในการปกป้องทางการค้าที่แตกต่างกัน

ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเจ้าอาณานิคมเดิมในยุโรปกับประเทศที่เคยตกอยู่ภายใต้การปกครอง ถึงแม้ว่าในปัจจุบันระบบอาณานิคมจะหมดสิ้นไปจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้ว แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ประเทศสมาชิกในสหภาพยุโรปยังคงมีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มประเทศแอฟริกัน แคริบเบียน และแปซิฟิก (ACP) กลุ่มประเทศเมดิเตอร์เรเนียน และประเทศอาณานิคมเดิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างแน่นอน ทั้งนี้ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวได้แปรสภาพจากการให้ความช่วยเหลือทางการเงินและเศรษฐกิจโดยตรง เป็นการเอื้อประโยชน์ให้แก่ประเทศเหล่านี้ด้วยการให้สิทธิพิเศษทางการค้า

ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศคู่ค้าสำคัญในสินค้าเกษตร และมี
คุณลักษณะสำคัญที่เป็นประเทศเอกราชหนึ่งในเอเชีย ทำให้สหภาพยุโรป
ดำเนินนโยบายทางการค้าเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม โดยต้องเผชิญหน้ากับการ
ปกป้องทางการค้าต่างๆ ที่ยุโรปสร้างขึ้น เพื่อจำกัดปริมาณการนำเข้าจากประเทศ
ไทย และการเพิกถอนสิทธิพิเศษทางการค้าด้วยเกณฑ์การวัดที่ไม่เป็นธรรม โดย
บทความนี้จะแสดงให้เห็นปัจจัยทางประวัติศาสตร์นี้ ในกรณีการลงนามใน
ข้อตกลงจำกัดปริมาณการส่งออกมันสำปะหลัง และการเพิกถอนสิทธิพิเศษทาง
การค้าในสินค้าประมงจากประเทศไทย ซึ่งกรณีเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นภาพ
ของนโยบายปกป้องการค้าแบบดั้งเดิมของสหภาพยุโรป ซึ่งมีความโน้มเอียงเพื่อ
ช่วยเหลือผู้ผลิตในประเทศอุตสาหกรรมเดิม อันแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ทาง
ประวัติศาสตร์มีความสำคัญมากกว่าการจัดหาสินค้าคุณภาพดีและราคาที่เป็น
ธรรมให้แก่ผู้บริโภคภายในยุโรปเอง

*Keywords: Protectionism, Post-colonial Relationship,
Thailand's Agricultural Export*

Old Protectionism under Post-colonial Relationship in Thailand's Agricultural Export to the EU

Natthanan Kunnamas

1. Introduction

Thailand's international agricultural exports often face numerous trade barriers from importing countries. Despite the fact that protectionism is considered an unfair obstacle to trade, it has been widely and globally practiced, particularly in agriculture, where protectionist measures are intensely applied by states. Groups of states like the European Union (EU) are no different. The case of Thai-EU agriculture trade is far more complex than the case of Thailand with other trading partners. Apart from the struggle over the EU Common Agricultural Policy (CAP), which has created great difficulties for Thai exports due to the number of established commodity regimes, the Thai government and private sectors must manage other possible impediments from various kinds of protectionisms. The protectionism addressed in this article is old protectionism, or protectionism through the use of trade interventions and preferences in order to reduce Thai exports and benefit European producers or producers in EU associate countries under the former colonial relationship.

Thailand's agriculture and food trade with the EU must compete on several levels. Normal competition comes from EU member countries and other external countries capable of producing similar products. For example, Thai manioc farmers must compete with European cereal farmers and Indonesian and Brazilian manioc farmers (see Somboon, 1998). Thailand's shrimp must compete with products from the African Caribbean and Pacific Group of States (ACP) (ACP Secretariat, 2003: 35) and South American products; however, this competition is not a serious threat to Thailand's agricultural exports as Thailand exports the same products of good quality and at competitive prices. At the structural level, however, Thailand must compete against significant price supports and all kinds of subsidies implemented by the European Commission under the CAP (see Grant, 1997). In order to get rid of the mountains of products in CAP storage, the European Commission imposes various barriers to products from outside the EU, such as voluntary export restraints (VERs) on Thailand's manioc (see Sections 3 and 4).

As Thailand has no colonial linkage with and lacks political interests for the EU member states, Thailand must stand alone in the EU market as having the fewest trade preferences allocated by historical and political interests. Old protectionism could be clearly observed again in the removal of the Generalised System of Preferences (GSP) in tariff benefits given to Thai shrimp from 1997 to 2005 (see Section 5). In addition, the lack of close historical ties with individual EU member states directed the European Commission to be the single actor in managing trade policy with Thailand.

This paper attempts to answer the research question related to: To what extent has the old protectionism based on colonial ties been

asserted in Thai-EU agriculture trading relations and how has this old protectionism affected Thailand's trading position with the EU compared with the EU associate countries under EU partnership agreements? To what extent did the Thai governments succeed in solving problems arising from old protectionism? The analysis is divided into four sections. The first section investigates the ties between EU states and their former colonies in the post-colonial era in order to explore how the EU has established its hierarchies of trade preferences towards external countries; it also explains how old protectionism could be formed in the different treatment the Commission gives to its ex-colonies and Thailand. The second section defines old protectionism in international agricultural trade in the well-known CAP and some reference to the impacts from EU enlargement on Thailand. The third section examines a case-study of a past dispute over Thailand's manioc exports to the EU during the 1980s and 1990s, highlighting the protectionism by the EU towards Thailand's manioc exports and discrimination between Thai manioc and manioc from former European colonies. In addition, roles of the Thai policy practitioners in the institution of the VERs by the EU will be evaluated. The fourth section discusses preferential trading agreements (PTAs) or tariff preferences given to ex-colonies vis-à-vis Thailand, which makes protectionism selective and, thus, potentially more harmful. The section analyses the case-study of the EU GSP suspension on Thailand's food exports to the EU from 1997 to 2005, particularly examining the shrimp sector, showing protectionism based on the different preferential schemes given to EU former colonies and non-colonies. This section will also assess the extent and method to which the possibility of GSP puts Thailand into a comparatively disadvantageous position and evaluate the

effectiveness of the Thai government's policies and strategies in addressing these trade problems.

2. Post-colonial partnership between EU member states and their former colonies: The formation of trade preferences

Post-colonial relationships between the European major powers and their colonies in terms of foreign economic policy have been maintained after decolonisation (Frey, 2003: 411). The prolongation of economic advantages is believed to strengthen European member states in the international system (Frey, 2003: 395). European nations tried to incorporate their ex-colonies into European partnerships and integration, but post-colonial relationships instead transformed the dominion into partnership ties (Brysk *et al.*, 2002: 268). Coleman, Grant and Josling (2004: 122) saw these ties as "associated preference systems" or "post-colonial preference schemes". To some extent, "parental" ties were also created after decolonisation, which Brysk, Parsons, and Sandholtz (2002: 273) called the "families of nations". Within the 'families', the relationships between European major powers and their former colonies are more important and enduring than other explanations based on conventional national interests (Brysk *et al.*, 2002: 268).

This post-colonial relationship led to the thinking that the governments of the EU member states are willing to trade and allocate preferences to their former colonies that they consider closer, even though they can find cheaper prices and even a better quality of the same products elsewhere. For instance, the insistence by some EU

member countries on trading with the ACP rather than Thailand, particularly in aquaculture products, is, for instance, reinforced by these historical and colonial ties (ACP Secretariat, 2003: 35). These trading relations show that the European states are not solely motivated by national material interests, particularly the gain from trade, considering that Thai aquaculture has a high reputation and competitive prices. European states, to a great extent, sacrifice the absolute gain from trade to the partnership with their former colonies (Frey, 2003: 395; Tomlinson, 2003: 428). Cooperation and trade within the EU Single market does not dilute the ties between individual European states and their former colonies. Major trade has been financed from European states to their ex-colonies, while there is a declining influence of the European major aid on the economic development of their former colonies. France's development aid towards its former colonies is, for instance, smaller compared to the colonial period (Frey, 2003: 408). Therefore, there has been a great shift from economic aid to trade preferences.

The ties between France and African states, Spain and South American countries, and Britain and Commonwealth countries have been very strong to date (Brysk *et al.*, 2002: 277). In addition, other small and medium-sized countries play roles in regards to their former colonies, such as the Netherlands. The Netherlands provides economic aid to Indonesia, New Guinea, and Surinam. The Netherlands has more motives to alleviate poverty in developing countries than other European donors (Arens, 2003: 457, 464). Based on statistics from three European countries, the national foreign trades and investments of Britain, France, and Spain targeted towards their ex-colonies considerably exceed the

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) average level of trade to these destinations (Brysk *et al.*, 2002: 277).

French political motives towards former colonies focus on international influence of the Third World through aid as well as the cultural impact of strengthening the Francophone community. The geographical distribution of French aid ranged from North Africa, Sub-Saharan Africa, and Madagascar, to Indochina (Bossuat, 2003: 444). In particular, the economic motives behind French aid in Africa are to prospect for oil and rare raw materials (Bossuat, 2003: 446, 449, 455). In France, "Eurafrique" has long been the key foreign policy in which, according to the French government, the development of Africa could help the country strike a balance against Germany and Eastern Europe, subsequently enabling Europe to balance itself against the US (Brysk *et al.*, 2002: 278). Economic ties with ex-colonies in Africa were highly prioritised even before French domestic agriculture and industrial policies (Brysk *et al.*, 2002: 280). Aid during President Charles De Gaulle's administration reached double the amount of spending of the state's subsidised housing and agriculture and three times the public health budgets (Bossuat, 2003: 452). However, the De Gaulle government did not consider the amount of spending to be high compared to political, cultural, and moral returns (Bossuat, 2003: 454). France was keen to handle the European Overseas Development Fund, established by the EU in 1957. This fund was overseen by French authorities who also regulated French bilateral aid (Bossuat, 2003: 430). On the contrary, France's influences of former colonies in Indochina—including Cambodia, Laos and Vietnam—greatly declined by the replacement of

the US roles in Southeast Asia, since the Vietnam War and during the bi-polar world order (Frey, 2003: 409, 412).

Britain still maintains close relations with the Commonwealth even after decolonisation. The British government considers the Commonwealth to be a guarantor of its leading international role (Tomlinson, 2003: 423). The British decision to join the European Community (EC) was late due to these colonial ties. Although the British Board of Trade concluded that "free entry into industrialised Europe could be worth more than preferences in non-industrialised Commonwealth countries" (Brysk *et al.*, 2002: 291), the British government initially decided not to seek membership in the European Coal and Steel Community (ECSC) as it thought the ECSC accession would undermine its political umbrella and existing trade preferences with the Commonwealth. In particular, the Labour government saw that Britain's first EC application in 1962 by the Conservative government was "a betrayal of Commonwealth interests" (Tomlinson, 2003: 423). The Labour Party also saw the Commonwealth as a source of cheap food supply and offshore farms (Coleman *et al.*, 2004: 112). After joining the EC in 1973, the UK did not abandon the Commonwealth, despite realising that the British economy depended more on the intra-European trade than on the Commonwealth nations (Brysk *et al.*, 2002: 289). On the other hand, Britain embraces its ex-colonies in the European aid framework, such as through the cooperation with the ACP previously encompassing the former French colonies and the Mediterranean in order for the former British colonies to benefit from freer access and preferences from the EU. In 1996, the House of Commons Foreign Affairs Committee issued A Report on the Future Role of the Commonwealth,

which asserted the importance of post-colonial ties as "necessary to strengthen Britain's ties with the Commonwealth" (Brysk, *et al.*, 2002: 295). Significant benefits were evident for the Commonwealth, such as the EU's sugar agreement, which offered considerable price support to the Caribbean producers (Tomlinson, 2003: 415).

Like France, Spain uses South America to counterweight the United States (Brysk, *et al.*, 2002: 286). After Spain's accession to the EC in 1985, Spain and South America became more integrated into European cooperation. At the EU, Spain has been an advocate of South American interests, while the EU has also delegated responsibility for South American affairs to Spain (Brysk *et al.*, 2002: 288). Although after decolonisation the Netherlands stressed the fight against poverty in the Third World, aid to Indonesia indicated that, for a small country like the Netherlands, close ties to its former colonies remained a valuable asset in both humanitarian and economic development (Arens, 2003: 471).

National bureaucracies in European states also played great roles in maintaining ties with their former colonies. The European major powers tended to keep the offices previously dealing with their ex-colonies after decolonisation. Power over foreign relations was in the hands of small groups wanting to retain their positions and organisations dealing with the colonies as in colonial times. Foreign policy actors who specialise in the working of the ex-colonies try to generate perspectives that value post-colonial ties. In France, Eurafrrique offices are very important; important posts are reserved for specialists in African affairs. Moreover, notwithstanding the election of right or left wing French governments, foreign economic policies towards Africa have remained important since decolonisation (Brysk *et al.*, 2002: 282). Before, Britain's

Dominion Office oversaw the relations with the Commonwealth countries. Britain has also been the main supporter of the annual Commonwealth Heads of Government meeting since 1944 (Brysk *et al.*, 2002: 292). In Spain, interactions with South American states are considered "domestic" rather than "international" and geared by the Hispanic Institute, later changed to the Ibero-American Cooperation (Brysk *et al.*, 2002: 284, 295). Spanish staffs were very active in the Ibero-American Summit and the meeting of the Organisation of American States (OAS). In this account, it is not domestic economic interests that drive post-colonial policies in European states, but rather the segment of the foreign policy-making elite itself.

Post-colonial ties created difficulties to both European producers and consumers. The foreign economic policy-making does not necessarily respond to the demands of the population and consumers at large, suggesting the policies and privileges European states extended to their former colonies. Coleman, Grant and Josling (2004: 127) noted an asymmetry in post-colonial preference, while European national governments wanted producers in their former colonies to be competitive, they must highly support their domestic producers. In addition, European consumers must buy sugar that is over 400 percent more expensive than the world price to support the ACP producers (see also Section 3). Likewise, European consumers are mainly provided with the majority of shrimp from South America and the ACP, despite shrimp from Thailand—the world's largest provider with the best reputation for its brand.

Considering trade relations for the whole community, the hierarchies of trade preferences were established by the European

Commission (Weston *et al.*, 1980: 25). This hierarchy was influenced by historical and political factors. The group of states receiving the first priority of trade preferences after the fellow European states is the ACP. Dependent territories of the EC member states came after and were respectively followed by the Southern Mediterranean and the Middle East countries, while other former European colonies outside the ACP and Mediterranean agreements came last (Weston *et al.*, 1980: 25).

If the factors of colonial ties and hierarchies of trade preferences are considered, some groups of EU member states' former colonies are more privileged than others. The ACP is the largest and most privileged group of preference recipients. The ACP associates were chosen initially on the basis of colonial links and later on political bases. The ACP-EC Economic Partnership Agreements (EPAs) are cooperation programmes among 27 countries of the EU and 71 countries of the ACP (ACP Secretariat, 2003). The ACP comprises the countries that are signatories of the Yaoundé, Lomé, and Cotonou Conventions with the EU, which maintain duty-free access for industrial products. For agricultural products, the ACP group received a reduction on barriers and preferences for five years on renewable terms (ACP Secretariat, 2003). The interests of ACP nations were noted to be allowed to affect the GSP allocation to third-party countries. This would be reinforced by the colonial links of France and African states as well as Britain and Commonwealth nations. It was noted at the beginning of the GSP scheme that the ACP could recommend a cut of GSP on Thailand's specific products, if the GSP allocated jeopardises the ACP's interests (Weston *et al.*, 1980: 26, 29).

France uses EU relations with the ACP to support its ex-colonies in the area. Major French development aids in Africa included two deep water ports in Cotonou, Benin, and Lomé, Togo, which became the venue of revision of the Yaoundé Agreement whereby two subsequent important Treaties of Lomé and Cotonou were signed to assist the ACP (Bossuat, 2003: 439). The first Lomé Convention was signed in Lomé Togo in 1975, replacing the Second Yaoundé Convention in 1963 (ACP Secretariat, 2007). The Lomé Convention was to guarantee the EU with regular supplies of raw materials and maintain its privileged position in its overseas markets. It was based mainly on a system of tariff preferences that give those countries access to the European market and special funds that maintain price stability in agricultural products (Nilsson, 2002: 442). It also derived from a sense of responsibility arising out of its colonial past (Coleman *et al.*, 2004: Nilsson, 2002). Lomé was succeeded by the Cotonou, signed in Benin in June 2000 (ACP Secretariat, 2000). One of the major differences with the Lomé convention is that the Cotonou partnership extended to new areas like civil society, the private sector, trade unions, and local authorities (ACP Secretariat, 2000). Previously, most associate countries in the ACP were former French colonies. After the British accession into the EEC in 1973, the associated countries expanded to cover Britain's former colonies. However, not all former French and British colonies were included in the ACP framework; for example, Cambodia, Laos, and Vietnam (former French colonies), and Brunei, Malaysia, Myanmar, and Singapore (former British colonies), although they fit in the Pacific category in the ACP. The EU seems to limit its political interests in these ex-colonies in Southeast Asia according to the factor that, after decolonisation, some of them were

principal recipient of development aid from the United States, especially during the Cold War as mentioned earlier. Moreover, this may be derived from some of the industrial competition in the Newly Industrialised Countries (NICs), such as Malaysia and Singapore (Nilsson, 2002: 442).

The issue of sugar trade clearly shows that colonial ties with the ACP come before European consumers' welfare. The CAP subsidises European production of sugar from sugar beet, which makes the EU the largest sugar beet producer in the world, with an annual production of 17 million metric tonnes (European Commission, 2000a: i). Sugar is controlled in the sugar regime, in which the EU has maintained unlimited imports of sugar from the ACP, subject to oversight of ACP sugar production. It has even created inflated prices for European consumers (see Section 3). The EU has continued to refuse to join the International Sugar Agreement in order to avoid the allocation of quotas to outside countries, such as Thailand (Ammar, 2000). Although research has indicated that free trade in sugar would create cheaper prices for EU consumers (Ammar, 2000: 235), the Commission and European states want to support their own sugar trade as well as that from the ACP. The EU let European citizens consume more expensive sugar due to price supports and tariff protection of European sugar, with tariff exemption allowed only for ACP sugar. Moreover, in the reform of CAP, sugar was not included in the 1992 MacSharry Reforms or in the Agenda 2000 decisions (European Commission, 2007a), which demonstrates that national economic interests have been less prioritised than the European member states' ties with their associate countries. However, in 2005, EU agriculture ministers announced plans to cut the minimum beet price by 39 percent over a period of four years starting in 2006 (European

Commission, 2007a). Under the Sugar Protocol to the Lomé Convention, nineteen ACP countries exporting sugar to the EU would be affected by price reductions in the EU market. According to the EU, this is the first substantive reform of sugar under the CAP for 40 years (European Commission, 2007a).

Dependent territories of EU member states are next in line for trade preferences; they receive preferences equal to those of the ACP. However, they lack strong political bargaining power like the ACP, particularly in their inability to exert political pressure on the EU's GSP decision as discussed earlier. The Mediterranean group receives huge tariff concessions in agricultural products. Israel used to receive tariff concessions of nearly 85 percent in the beginning of the scheme (Weston *et al.*, 1980: 37). In the Mediterranean, colonial links are less significant than political factors when considering the EU's involvement in civil wars and the Middle East Peace Process under Eurafrica and Euro-Arab Dialogue (EAD) (European Commission, 2001b). The EAD involves Algeria, Egypt, Israel, Jordan, Malta, Morocco, Tunisia, and the Palestinian Authority; these relationships have been initiated by France as most countries were former French colonies.

In South America, the EU has partnership programmes with three sub-regions—the Southern Common Market (Mercosur), Central America, and the Andean Group—as well as bilateral relations with Mexico and Chile (European Commission, 2007b). Mercosur, established in 1991, includes Argentina, Bolivia, Brazil, Chile, Mexico, Paraguay, Peru, Uruguay, and Venezuela; it aims to create a common market and custom union among its members (European Commission, 2007b: 1). Relations between the EU and Mercosur are based on two agreements:

the Inter-institutional Cooperation Agreement between the Mercosur Council and the European Commission and the EU-Mercosur Interregional Framework Cooperation Agreement (European Commission, 2007b: 1). These agreements cover three major issues: political dialogue, cooperation, and trade issues. The EU is the largest market for products from the Mercosur group. Mercosur countries wanted to expand in agricultural markets, especially sugar, beef, and orange juice, while the EU countries wanted to enter industrial and service sectors. However, there was some criticism from the EU side that Mercosur was asking for too much while offering too little (Office of Agricultural Affairs, 8 April 2005). Countries in the Central America and the Andean Group also receive GSP privileges as a result of following the EU anti-drug policies (see Section 5.1).

Other former European colonies, such as those in Southeast Asia, were classified under the GSP scheme together with other developing countries and least developed countries (LDCs). However, the GSP was not created equal and is not applied with the same standards. The study sees a division of GSP beneficiaries as between more preferred GSP beneficiaries and less preferred GSP beneficiaries. Southeast Asia ex-colonies are considered here to be in the first group despite the fact that they were excluded from the ACP, while Thailand is in the latter group. Ex-colonies in Southeast Asia received a relatively larger amount of trade preferences, especially GSP, than Thailand, where there had not been a colonial relationship (see Section 5). In addition, trade partnership between EU and ASEAN has not clearly evident as those between EU and other regions.

Thus, EU trade policies and preferences greatly depended on colonial ties coupled with political interests. Some countries were given more trade privileges as a result of colonial linkages. However, those with fewer benefits, such as former colonies in Southeast Asia, still maintained bilateral ties with individual EU members. As a country with no former colonial ties to any EU state, Thailand is on the lowest in the EU hierarchies of trade preferences, especially in agricultural trade.

3. Old protectionism in international agricultural trade: The Common Agricultural Policy (CAP)

Free trade cannot be easily achieved given existing protectionism by states against agricultural commodities. Agriculture is an essential economic sector to most nations regardless of the level of advancement in the countries. The need for food security and raw materials for industry makes agricultural commodities prone to be protected by states. In particular, the EU has spent over half of the subsidies worldwide. In agricultural negotiations, therefore, it is unquestionable that the United States would rather work with other developing countries, particularly the Cairns group of agricultural exporting countries, to push for the reduction of CAP subsidies (Deardorff & Stern, 2002: 419).

The General Agreements on Tariffs and Trade (GATT)'s and the World Trade Organization (WTO)'s major principles of trading systems are the same—namely, they both encourage non-discrimination, tariff-only protection, and anti-trade blocs (WTO, 2007a). However, the WTO differs from GATT in having its own dispute settlement board (DSB)

(Deardorff & Stern, 2002: 414). Examining these trade principles individually, Thai-EU relations have not predominantly followed any of these international rules and principles. Non-discrimination means external trade measures must be equivalent to those applied internally; moreover, the trade practice must be transparent. However, discriminatory practices have emerged between the countries with close historical and political ties to the EU vis-à-vis Thailand. This practice is mainly connected to the fact that Thailand has no colonial linkages with the EU (see Sections 2, 4, and 5).

Tariff-only protection means the internal producers must be protected only by custom tariffs. Thus, variable levies and non-tariff barriers (NTBs), such as quotas, VERs, anti-dumping measures, and export subsidies must be avoided. This was noted when the agricultural agenda, first considered in the GATT Uruguay Round in 1994, was trying to change all trade interventions into only fixed tariffs or the tariffication process (WTO, 2007a). However, the EU applied both tariff and non-tariff protections to Thailand's agricultural products as well as huge farm and export subsidies on its own agricultural products through the CAP (Grant, 1997: 28). In the case of Thai manioc, VERs had been signed by the Thai government and EU to quantitatively control the cheap influx of Thai manioc as cereal substitute for feed production in the European market (see Section 4).

According to the GATT, groups of nation states are permitted to form cooperation blocs for trade expansion (WTO, 2007a). However, the groupings must not intend to be trade blocs or barriers that would negatively affect third parties outside the grouping. Indeed the EU is a trade bloc that has most defended its farm commodities compared to

other states in international trade. Moreover, European integration and the ongoing process of enlargement create trade obstacles for external countries like Thailand. Thailand has been negatively affected on trade from the subsequent enlargements by the EU since the Southern enlargement in the 1980s (Greece joined the EC on 1 January 1981, while Portugal and Spain joined the EC on 1 January 1986). Rice is an example negatively affected by the enlargement. The price of rice used to be supported by the CAP at nearly 50 percent higher than the real price (CES, 2003a) to protect the small numbers of rice farmers in Italy (Grant, 1997: 143 and 2003: 21). Thailand's rice used to receive nearly duty-free access into Austria, Finland, and Sweden before their accession into the EU in 1995. After the enlargement, Thai rice exported to the three countries was charged at 611 Euro per tonne (CES, 2003a). The EU had to compensate for Thai rice since the expansion of its membership negatively affected the third party according to the WTO rules. Thai rice, fruits, and vegetables were again facing difficulties in the time of the Eastern enlargement, since Thailand had faced very low tariffs for rice and nearly zero tariff for fruits and vegetables exported to Eastern Europe (CES, 2003b). Once those countries become EU members, Thai food products will be charged at higher tariffs in the Single market.

The EU has contributed to the notion of "Fortress Europe" (Howarth, 2000: 9). The two world wars and successive food shortages in Europe were the primary reasons for the CAP establishment. The CAP negotiations were conducted since the signing of the Treaty of Rome in 1957 until after the resolution of the Luxembourg compromise in 1965 (Roederer-Rynning, 2002: 108; Elliott & Heath, 2000: 42). According to the 1957 Treaty of Rome, the original objectives of CAP were to increase

farm yields, ensure farmers' welfare, ensure market stability and food supply, and guarantee cheap prices for consumers (Howarth, 2000: 4). These European food and agricultural objectives seem to be very conflicting as the objective to ensure farmers' income must inevitably lead to interventions for high food prices. Therefore, farmers' welfare objective was supported more than consumers' benefit considering the numbers of policy packages in CAP to support farm prices and farmers (Grant, 1997: 28; Howarth, 2000: 4). In subsequent periods, CAP objectives were expanded to preserve rural or farmer communities, countryside, and the environment and to follow the obligations of international trading relations, particularly in the WTO negotiations (Howarth, 2000: 4-5).

To achieve all of these objectives, CAP measures include a free internal market, common internally administered farm product prices maintained by interventions and export subsidies, a common system of external protection, and common financial responsibility (Howarth, 2000: 5). These instruments are, however, costly for the EU, European consumers, and taxpayers. Germany (especially under the Social Democratic Party—SDP), Britain, the Netherlands, and Sweden complained about their net contributions in the CAP budget, particularly during the drafting of the Agenda 2000 proposal (Grant, 2003: 22; Ackrill, 2000: 346). Moreover, CAP policies create incentives for farmers to utilise mass production, in which demands cannot be absorbed (Daugbjerg, 1999: 408). The "butter mountains and wine lakes" (Reinhorn, 2007: 197) are usually heard as a result of overproduction. These budgetary problems led to the ideas of CAP reform.

The early efforts for CAP reform failed because of the lack of cooperation from France, which had predominantly benefited from CAP's generous farm packages (Ackrill, 2000: 344; Grant, 2003: 22). Later, the CAP budget became a greater burden for France due to the obligations to support new Southern members—namely, Greece, Portugal, and Spain. French incentives to reform have increased as have international pressures. In 1986, the United States and Cairns group proposed phasing out domestic farm support under the CAP (Howarth, 2000: 6; Daugbjerg, 1999: 409). This proposal later conformed to the Uruguay Round of GATT in the 1990s, in which global cuts in domestic support and export subsidy and tariffication of variable levies into fixed percentage tariffs were encouraged (Howarth, 2000: 8). However, the inventions of “green” and “blue” boxes aimed to contain non-production-related support and other supports unresolved in the negotiations (Coleman *et al.*, 2004: 120). These reservations for certain subsidies have continued to be the protectionist means utilised by the EU.

Major reform started in 1992 under European Agricultural Commissioner MacSharry by reducing price intervention and transforming it into direct payment to compensate farmers (Ackrill, 2000: 344; Daugbjerg, 1999: 415). This reform received pressures from both internal budgetary constraints and external pressures from the GATT negotiations (Coleman & Tangermann, 1999: 386; Daugbjerg, 1999: 409). Although the MacSharry Reform has been regarded as “the most far-reaching reform” (Daugbjerg, 1999: 409) of the CAP, the budget spending on CAP has still been enormous. The reform was rather moderate because the idea of subsidising farmers remained unchanged despite decreases in crop prices (Daugbjerg, 1999: 415). Moreover, the

adding of environmental and rural development in the CAP packages rather becomes the indirect subsidy. Another major CAP reform in 1999 coincided with Agenda 2000, which continued the MacSharry agenda of reducing price supports with direct payments to farmers (Ackrill, 2000: 351).

In the 2003 WTO Doha Round, Mariann Fischer Boel, EU Agriculture and Rural Development Commissioner, claimed that the EU had substantially reformed the CAP. She claimed that the EU is the leader against internal subsidies, and the EU has provided the widest markets open for developing countries and LDCs (Office of Agricultural Affairs, 1 September 2005). However, the EU internal subsidies have not gradually disappeared as claimed but instead have been increasingly moved into the “green” and “blue” boxes (Coleman *et al.*, 2004: 120). Moreover, the EU continues to include non-trade issues in trade relations, such as animal welfare, environmental protection, and geographical indication on food products. The non-trade-related issues were claimed by the EU to support the rural development policy that the EU tried to include in agricultural trade (Office of Agricultural Affairs, 1 September 2005).

Thailand's other food and agricultural commodities mainly affected by the CAP include cereals, chicken, and sugar. The EU uses numerous kinds of intervention prices on cereal, which makes European wheat, for instance, 185 percent higher than the world price (Howarth, 2000: 6). Despite numbers of CAP reforms targeting cereal production, no substantial change has been made in the cereal sector. Although the MacSharry Reform's efforts tried to reduce cereal prices by 29 percent from 1993 to 1996, the EU continues to intervene in the cereal markets by stockpiling to maintain price stability (Daugbjerg, 1999: 415). Moreover,

there has still been a high level of stock build up for cereal (European Commission, 2005: 9). The cereal commodity regime in the CAP relates directly to the livestock feedstuffs from Thailand, particularly manioc as cereal substitute. In the past, imports of manioc as cereal substitutes increased significantly due to cheaper prices and the ability to replace protein-rich feeds produced by European farmers (Somboon, 1998). After the European Commission wanted to protect European cereal farmers, VERs were invented to limit the quantity of manioc imported from outside Europe (see Section 4).

Chicken is the agricultural commodity with the largest trade values between Thailand and the EU (CES, 2003b). In this regard, chicken in the EU is highly subsidised—up to 2,040 Euro per tonnes (CES, 2003a). It is noted that the European chicken price is 131 percent higher than the world price (Howarth, 2000: 5). Chicken from Thailand received 5,100 tonnes tax-free quota according to the Blair House Agreement, which compensated for chicken-exporting countries globally (CES, 2003a). However, the compensation accounted for only 2.5 percent compared to a total 200,000 tonnes of Thai chicken exported to the EU. Among this, Brazil received a higher compensation for 7,100 of the 15,500 tonnes of compensation globally. European sugar is priced 438 percent higher than the world price (Howarth, 2000: 5). Sugar has been allocated a production quota by the EU (Grant, 1997: 140), but some member states and countries in the ACP could not reach the set production quota given. Sugar is not only protected in raw and refined forms; processed foods having sugar contents, especially canned pineapple, are charged very high tariffs. In addition, this sector in Thailand was suspended the GSP. The study indicated earlier that free

trade in sugar would result in much cheaper sugar for European consumers (see Section 2). However, the EU tends to support its own producers as well as producers in its partnership agreements.

4. Old protectionism through Thailand's manioc voluntary export restraints (VERs)

Europe's foreign economic policies put Thailand at a competitive disadvantage. Thailand has been placed lowest or even outside the hierarchies of trade preferences (see Section 2). Such hierarchies have impeded the prospects of Thailand's agriculture and food exports to the EU considering the enormous trade privileges other EU associate countries and more preferred countries have received. Historically, manioc had not been traded as feedstuffs internationally in any great amount before the 1960s (Somboon, 1998: 107). After World War II, manioc was traded mainly in the form of tapioca starch and flour, in which the United States was the major market. After the European compound feed industry found that a mixture of dried manioc with protein-rich soybean could substitute for maize or barley, feed manufacturing in the community switched to non-grain feed ingredients (NGFI) to replace expensive domestic and imported feed grains (Somboon, 1998: 109-110). Consequently, the export of manioc from Thailand to the EU increased considerably, from 672,000 tonnes in 1967 to 5,553,000 tonnes in 1978—an increase of nearly 900 percent within 11 years (Kirk-krai, 1985: 59).

The huge amount of manioc imported from Thailand negatively affected the cereal commodities regime under the CAP price support

because the Commission needed to subsidise the European farmers for barley and wheat at a very large budget. The Commission needed to invest in storage and could not distribute to the market due to an inability to compete with the cheaper Thai manioc (Nipon *et al.*, 1993: 119). In the late 1970s, the French grain producers pressured the Commission to restrict all imported NGFI or cereal substitutes (Somboon, 1998: 116). The Commission later regarded manioc-related products exclusively as a destabilising factor on the EEC cereal market and CAP commodity regimes for grain or cereal, introduced in 1962 (Somboon, 1998: 114). In contrast, the Commission stated that other NGFI imports—particularly the maize gluten from the United States—had no direct impact on European grains (Somboon, 1998: 116). The Commission was threatened by a US trade retaliation if it imposed quantitative restrictions on US maize (Davenport, 1986: 33). Thus, there was a discriminatory practice against manioc mainly imported from Thailand.

In 1979, a VER of Thai manioc exports to the EU was developed from the agreed minutes between Thailand and the EEC, stating that Thailand agreed to export no more manioc than the total amount exported in 1978 (Kirk-krai, 1985). The minutes also stated that Thailand was willing to cooperate and negotiate to ensure the gradual reduction of the quantity exported to Europe. The Commission representative further visited Thailand to persuade the Thai government to limit manioc exports. Thailand's Agricultural Ministry responded by limiting the expansion of manioc cultivation (Somboon, 1998: 119). Thailand's Ministry of Industry discouraged manioc expansion by prohibiting any setting up or expansion of manioc processing plants. Thailand's Ministry of Commerce signed the informal VER with the Commission in 1980 (Somboon, 1998:

121). In 1982, the VER, formally called the "Cooperation Agreement between the European Economic Community and the Kingdom of Thailand on Manioc Production, Marketing and Trade" was reached between EEC and Thailand to restrict imports of manioc to 18.9 million tonnes for a four-year period from 1983 to 1986 at an import levy of 6 percent (Somboon, 1998: 127). The VER limited exports of manioc to Europe to five million tonnes in 1983 and 1984 and 4.5 million tonnes in 1985 and 1986 (see Table 1). In each of the two biennial periods (1983-4, 1985-6), an extra 10 percent of the annual quantities were allowed to be filled at any time. Any extra quantity that Thailand wished to export would be charged at a 28 percent tariff—a rate that was prohibitive in terms of the competition of Thailand's products with intra-community cereal commodities (Kirk-krai, 1985: 59). The trade quota was increased from 4.975 million tonnes per year to 5.25 million tonnes per year from 1987 to 1990 (Somboon, 1998: 127).

Table 1 EC: Manioc VERs under the agreements with major exporters, 1982-1986 (unit: tonne)

year/country	Thailand	Indonesia	Brazil
1982	5,000,000	588,235	588,235
1983	5,000,000	882,355	882,355
1984	5,000,000	882,355	882,355
1985	4,500,000	970,590	970,590
1986	4,500,000	970,590	970,590

Source: Constructed from information provided by Kirk-krai, Jirapaet. (1985). *Protectionism*. Bangkok: Faculty of Economics, Thammasat University; Somboon, Siriprachai. (1998). *Control and Rent-Seeking: The Role of the State in the Thai Cassava Industry*. Lund: Lund University Press.

As Thailand was not a contracting party of the GATT at the time of the first 1982 VER, the Commission threatened to withdraw the import tariff of 6 percent under the GATT at any time (Somboon, 1998: 120). Moreover, the refusal to implement the VER would invite a more stringent unilateral action taken by the EU despite the fact that VER was based on a voluntary basis. The forced signing of the first agreement was quite rational given that Thailand was not a GATT signatory at that time. In negotiations to extend the first formal VER, which ended in 1986, France, Spain, Greece, and Ireland (which had 24 votes altogether) opposed the continuation. Other EC members cast 50 votes in favour of the continuation, but this did not reach the required 54 votes under the QMV system (Taweewan, 1993: 31). Therefore, the Thai government at that time used the lobbying company, J. M DIDILER ASIA S.C. to ask for votes from the Greek Prime Minister during his visit to Thailand. After Greece changed its five votes, the count was 55 in support of the continuation—enough to push the extension (Charin, 1994: 38). For the second renewal of the agreement, which was due to end in 1990, France opposed the idea of increasing the export quota from 500,000 to 750,000 tonnes yearly (Taweewan, 1993: 32). The lobbying company on behalf of the Thai government approached the leaders of Spain and Greece to secure the vote on the VER, which was successful (Taweewan, 1993: 32). Thus, the roles of lobbying companies have been very important; they enabled Thailand to negotiate the manioc VERs to some extent, unlike the more complicated GSP and shrimp case (see the following section). Moreover, the lobby strategies were successful twice when Thailand approached the European state, lacking colonial interests at stake like Greece.

The Thai government renewed and extended the VER for nearly 20 years from 1979 until 1998, although Thailand had already entered GATT immediately after signing the first formal VER in 1982 (Somboon, 1998: 111, 125). The decisions of the Thai governments to extend the VER rather than claim the status of principal supplier according to the GATT were poor-sighted. Somboon (1998: 121) also revealed that the Thai bureaucrats' decision of extension was due to a concern that the EU might import manioc from other countries. This did not happen. Moreover, the Thai government wanted to charge quota rents to exporters and seize the power from the European MNCs that previously controlled manioc exports to Europe (Somboon, 1998: 113, 117). In addition, the Thai government's decision to extend the 1993 VER was derived from the belief that Thailand would not be able to use up the export quota amount plus added ceiling of 5.75 million tonnes from 1993 to 1995 (Somboon, 1998: 133).

Compared to other former European colonies and competitors, Indonesia and Brazil received increasing quotas to export at the MFN 6 percent tariff rate yearly, whereby in 1982, Indonesia and Brazil received the quota at 588,235 tonnes, which was increased to 970,590 tonnes in 1986 (see Table 1). Discrimination occurred when Indonesia and Brazil, with lesser potential than Thailand, received increasing quotas year by year to the extent that they could not utilise the full allocated quota. In 1982, Indonesia could export only 50 percent of the quota received (286,037 tonnes); in 1983, it could export less than 10 percent of the quota received (86,000 tonnes) (Kirk-krai, 1985: 60). Moreover, Brazil could export only 3,043 tonnes in 1983, which was less than 0.3 percent of the quota received. The European Commission gave the larger

proportion of quota to the small producers instead of to the large producer, suggesting that the EC might want to be seen that its measures allowed huge amounts of manioc despite the lower production in real terms or that the preferences had been allocated to accommodate Indonesia and Brazil in encouraging future production in those countries.

In terms of exporter status, Thailand has never been classified by the European commission as among the major manioc exporters (Nipon *et al.*, 1993: 122), while the output of Thailand has been the largest in the world. Thailand had still not been recognised by the Commission as a principal supplier of manioc like Indonesia and Brazil in the first VER in 1982 and the second VER in 1987, despite having overtaken the two countries' positions since the 1960s, thereby becoming the world's largest supplier (Somboon, 1998: 128). Thai manioc was also rated as lower grade than that from Indonesia (Nipon *et al.*, 1993: 122). The Thai government wanted the negotiations for the second renewal to settle these problems. However, the Commission accepted Thailand as a principal supplier on a bilateral basis only (Somboon, 1998: 129). The EU instead allowed the increase in the yearly export ceiling from 5.5 million tonnes to 5.75 million tonnes per year (Somboon, 1998: 137).

Apart from receiving an unrealistic quota, Thai manioc had to compete with the United States maize gluten as another cereal substitute for feedstuff, which received a concession from the EC in the GATT Dillon and Kennedy Rounds (Somboon, 1998: 119). Although the share of EC manioc imports—mainly from Thailand—of the total import of substitutes declined from 49.2 percent in 1978 to 43.5 percent and 37.3 percent in 1979 and 1980 respectively, the share of corn gluten feed—mainly from the United States—in total imports of cereal substitutes

increased from 13.9 percent in 1978 to 16.4 percent and 19.9 percent in 1979 and 1980 respectively (Somboon, 1998: 111). As long as the Commission continued the farm subsidy on cereal under the CAP, the policy negatively affected the CAP budget for storage and price supports and definitely affected the control of import quantity from Thailand. The manioc case suggests that old protectionism occurred in the use of VER conducted by the European Commission, despite the fact that free trade in cereal and cereal substitute products would benefit European consumers and feed producers through lower prices. However, because the European Commission wanted to defend and subsidise its own products and favour particular external products, this protectionism jeopardised its overall welfare.

5. Old protectionism through EU Generalised System of Preferences (GSP) suspension of Thai shrimp

As discussed in Section 3, sensitive agricultural commodities, including aquaculture products, sugar-content products especially canned pineapple, processed and unprocessed fruits and vegetables, are the major farm exports of Thailand to the EU member states. The most preferred GSP beneficiaries receive preferences for these sensitive products, but most of Thailand's food export products to the EU are not under the GSP scheme. For instance, Thai seafood exporters during the 1997-2005 suspension of GSP faced the highest tariff to the EU, approximately 15 to 20 percent, while other seafood exporters to the EU like Indonesia, Madagascar, Senegal, and countries in South America pay only 3.5 to 4.6 percent under the GSP. In particular, Thailand's major

aquaculture product, frozen shrimp, is charged 15 percent, while GSP countries are only charged 4.2 percent. As discussed earlier, levies are also charged on the sugar content of fruit products from Thailand, especially canned fruits (see Sections 2 and 3). Processed pineapple from Thailand is charged tariffs of between 21 and 25 percent, while GSP countries pay only a 12-15 percent tariff. The different levy is believed to protect the sugar trade with their EU countries' ex-colonies in the ACP. Therefore, the data indicate that other more preferred GSP beneficiaries benefit considerably from levies and tariff reductions. Thailand, however, does not enjoy that privileged position and is sometimes ranked lowest of the preferences. The following case-study on the suspension of GSP from 1997 to 2005 in Thailand's shrimp will assess the disadvantage of Thailand from the GSP allocation.

5.1 The allocation of EU GSP

The allocation of GSP was first presented by Raul Prebisch, the first Secretary-General of the UNCTAD, at its inaugural conference in 1964 in order to help developing countries' and LDCs' trade (Davenport, 1986: 2). GSP or the PTA was derived from the fact that the comparative disadvantage in trade in the Third World was the main obstacle to achieving overall global trade notwithstanding rich or poor countries. The GSP was adopted at the second UNCTAD meeting in New Delhi in 1968 (UNCTAD, 2002a). UNCTAD also outlined the three purposes of GSP: "1) to increase income from exports from developing countries, 2) to support industrial development of developing countries and 3) to increase economic growth of developing and LDCs" (UNCTAD, 2002a: 1). As

stated in Resolution 21 (ii) of the UNCTAD II, "the GSP should be generalised, non-reciprocal, non-discriminatory system of preferences in favour of the developing countries including special measures in favour of the least advanced among developing countries" (UNCTAD, 2002a: 1).

Under the GSP scheme, selected products originating from developing countries are granted reduced tariffs compared to most-favoured nation (MFN) rates or zero tariffs (Nilsson, 2002: 442). The LDCs receive special and preferential treatment for a wider coverage of products and deeper tariff cuts. In principle, the GSP was expected to be a temporary trade measure as the scheme contradicted the MFN principle under GATT in which all preferences should not be selective between countries inside and outside the scheme. In the beginning, GATT members discussed the fairness of the GSP scheme as the GSP grantor can choose the products and countries to receive tariff reductions and exemptions (Bureau of International Economics and Trade Research, 1999: 1-2). GSP distinguishes between GSP recipients and non-GSP recipients, making it more likely for GSP grantors to import from GSP recipients than the rest (Nilsson, 2002: 443). GATT members then agreed to treat GSP as a special case of exemption in the 10-year period starting 1971, approving a waiver to Article 1 of the GATT in order to authorise the GSP scheme. Later, the contracting parties decided to adopt the 1979 Enabling Clause, Decision of the Contracting Parties of 28 November 1979 (26S/203) entitled "Differential and more favourable treatment, reciprocity and fuller participation of developing countries", creating a permanent waiver to the MFN clause to allow preference-giving countries to grant preferential tariff treatment under their respective GSP schemes under non-reciprocal and non-discriminatory principles

(UNCTAD, 2002a: 1). Currently 13 GSP schemes exist under the UNCTAD Secretariat: Australia, Belarus, Bulgaria, Canada, Estonia, the EU, Japan, New Zealand, Norway, the Russian Federation, Switzerland, Turkey, and the United States (UNCTAD, 2002a).

The GATT Tokyo Round during the 1970s created a loophole for developed countries to impose non-trade requirements in GSP allocation. The agreement from the round indicated that the GSP grantor should not request the exchange of trade-related requirements from the GSP recipients but did not specify non-trade requirements (Bureau of International Economics and Trade Research, 1999: 5). In addition, the detailed principle of the GSP depends on the specific GSP grantor. Hence, the European Commission added more non-trade conditions to its allocation. Like developed countries, the EU created criteria and indices for GSP allocation. However, the EU tends to include everything that may support its foreign and economic policies abroad, which makes the GSP a trade weapon or a means of protectionism. The EU GSP criteria include levels of economic performance, calculation of economic indicators, the protection of the environment in tropical forests, labour protection, and the anti-drug policy (UNCTAD, 2002b)—all of which are non-trade criteria and could create opportunities for trade barriers. For example, the environmental protection requirement forced developing countries that needed the GSP to import advanced technology and equipment to follow the environmental guidelines (Bureau of International Economics and Trade Research, 1999: 5). In the drug policy, the EU preferred to give the GSP to countries that enact strict punitive laws on illegal drugs. It was ironic that the EU focused only on the legislative adjustment and gave the

GSP to the Andean countries like Columbia, Bolivia, Peru, Ecuador, and Nicaragua, which were notorious for drug dealing.

The EU GSP scheme was enacted in 1971 (UNCTAD, 2002b: vii). However, a scheme for agricultural and industrial products cannot start and end at the same time as agricultural products are more diverse than industrial products. Therefore, in 2002, the European Commission separated schemes for industrial products from schemes for agricultural products through in-depth tariff cuts for agricultural products, consequently judging agricultural products by their import sensitivity in the EU market (UNCTAD, 2002b: xi). Non-sensitive products receive duty-free entry to the market while sensitive products receive either a flat rate reduction of 3.5 percentage points from the MFN duty in the case of *ad valorem* duties or a 30 percent reduction for the MFN duty in the sole presence of specific duties (UNCTAD, 2002b: xi).

Regarding the GSP cut, a specific country could be excluded from the whole GSP scheme if it was either classified as a high-income country with the GNP per capita exceeding 9,266 USD for 1999 or having a development index (DI) exceeding level -1 (see Table 2). South Korea, Hong Kong, and Singapore graduated from all sectors in 1998 (UNCTAD, 2002b: xvii).

Table 2 EU: Calculation of the GSP cut using DI and SI (unit: level)

Development Index (DI)	Specialisation Index (SI)
Greater than level -1	Greater than or equal to level 1
Between level -1 and level -1.23	Greater than or equal to level 1.5
Between level -1.23 and level -1.70	Greater than or equal to level 5
Between level -1.70 to level -2	Greater than or equal to level 7
Less than level -2	No GSP cut

Source: Bureau of International Economics and Trade Research. (1999). *EU and US GSP*. Bangkok: Ministry of Commerce, 7.

In Thailand, the cause of GSP suspension belonged to the category of the "country-sector graduation" (UNCTAD, 2002b: xvi). This means that certain countries are excluded from the GSP benefit for specific products, such as shrimp belonging to the aquaculture sector. The application of country-sector graduation is based on criteria specified by applying a multi-annual scheme of GSP, such as the recent Council Regulation 980/2005 of 27 June 2005 covering 1 January 2006 to 31 December 2008 (European Commission, 2006c). According to the European Commission, the country-sector graduation criteria combine the exceeding DI with one of two variables: an exceeding lion's share clause or a sector specialisation index (SI) exceeding the threshold corresponding to that country's DI (UNCTAD, 2002b, xvi). The lion's share clause implies that the country's level of imports of all products of the sector concerned exceed 25 percent of the imports of the same products from all GSP recipients (UNCTAD, 2002b: xvi). The DI of the beneficiary country is calculated using the country's per capita income and the level of its exports compared with those of the community (UNCTAD, 2002b: xvi). According to the regulation, the necessary level

towards sector graduation is a DI level higher than level -2 (see Table 2). The SI is based on the ratio of a beneficiary country's share of total EU imports in a given sector to its share of total EU imports in all sectors (UNCTAD, 2002b: xvi). Therefore, the larger the sectoral proportion compared to the general proportion, the greater the SI. A detailed calculation of the relationship between DI and SI (see Table 2), as well as the way the Commission classifies products into one particular sector, seems to be very complicated and may lead to confusion.

Within the GSP scheme, LDCs receive an extra benefit, the "Everything But Arms" (EBA) initiative, which allows unrestricted duty-free access to all LDC products excluding arms (UNCTAD, 2002b: viii; European Commission, 2004). The revised EBA scheme in Regulation 416/2001 includes duty-free for all agricultural products except for rice, bananas, and sugar, in which the full tariff liberalisation on these three sensitive products are carried out during a transitional period (Coleman *et al.*, 2004: 126). This additional preference is for LDCs that were not included in the ACP, namely Afghanistan, Bangladesh, Bhutan, Haiti, Laos, Maldives, Nepal, and Yemen. These LDCs countries received extra privileges equivalent to the preferences the ACP received. The observation in the EBA initiative is that sometimes the preferences have been given to specific countries, although there were no exports of such products from them (Bureau of International Economic and Trade Research, 1999). The products were just included in the GSP as a political gesture to a particular country, which could have a plan of production in the future.

Apart from the extra preferences to the LDCs, special treatment is given to the Andean Group (Bolivia, Colombia, Ecuador, Peru, and

Venezuela) and the Central American Common Market (Guatemala, Honduras, El Salvador, Nicaragua, Costa Rica and Panama), which conduct programmes against drug production and trafficking (UNCTAD, 2002b: xx). Article 10 of Regulation 2501/2001 provides duty-free entry for most of the agricultural products from these countries. Limited restrictions on agricultural products have been enacted against shrimp, for which the tariff was reduced to 3.6 percent (UNCTAD, 2002b: xx). The extra incentive was also given to countries complying with labour and environment standards, according to Title III of the Regulation. Countries that comply to these standards receive, for example, an extra reduction equal to 5 percentage points of the *ad valorem* duty on top of the existing 3.5 percentage points received from the ordinary GSP (UNCTAD, 2002b: xxii). The EU's required social standards had to be in line with International Labour Organization (ILO) Convention Nos 29 and 105 on forced labour, Nos 87 and 98 concerning the application of the principles of the right to organise and bargain collectively, Nos 100 and 111 on non-discrimination in respect to employment and occupation, and Nos 138 and 182 concerning minimum age employment in order to prohibit child labour (UNCTAD, 2002b: xxi). In terms of environment, GSP recipients were required to follow the international standards concerning sustainable management of tropical forest (UNCTAD, 2002b: xxii). Thus, the GSP scheme was linked closely to both trade and non-trade issues, making the trade assistance more conditional.

The EU GSP includes a safeguard clause. The MFN duty or normal GATT tariff on a particular product may be "reintroduced at any time at the request of a member state or on the Commission's own initiative if the product imported caused or threatened to cause serious

difficulties to a Community producer of like or directly competing products, or to cause serious disturbance to the Community market" (UNCTAD, 2002b: xxviii). There would be a temporary withdrawal of the GSP scheme, although the withdrawal would not be automatic. EU member states must make complaints to the Commission, which must investigate the issues and determine the withdrawal of GSP by the QMV under the committee for GSP. According to Article 26 of Council Regulation 2501/2001, GSP treatment may at any time be temporarily withdrawn in whole or in part in the following circumstances (UNCTAD, 2002b: xxvi):

- Practice of any form of slavery and forced labour as defined in the Geneva Conventions of 25 September 1926 and 7 September 1956 and ILO Conventions Nos. 29 and 105
- Export of goods made by prison labour
- Serious and systematic violation of the freedom of association, the right to collective bargaining, or the principle of non-discrimination in respect to the employment and occupation or use of child labour as defined in the relevant ILO Conventions
- Manifest shortcomings in customs controls on the export or transit of drugs or failure to comply with international conventions on money laundering
- Fraud and irregularities or systematic failure to comply or ensure compliance with the rules of origin of products and to provide the administrative cooperation as required for the implementation and the control of this regulation

- Manifest cases of unfair trading practices on the part of a beneficiary country, in which case the withdrawal shall be in full compliance with the WTO rules
- Manifest cases of infringement of the objectives of the international conventions relating to the conservation and management of fishery resources

Apart from problems of GSP criteria discussed herein, the GSP allocation is uncertain in which the revision of each EU GSP allocation round was not consistent. Sometimes the GSP was revised after three years or more, compared to the US GSP, which was revised yearly (Bureau of International Economics and Trade Research: 1999: 4). This created uncertainty in the GSP and made hurdles for exporters in planning for production targets and export quantities. Moreover, the criteria for suspending the GSP are complicated, involving the calculation of many indicators rather than using only national income and performance based on EU market shares. The complication reflects the unfair cut of GSP in Thai shrimp, as explained in the next section.

5.2 EU GSP suspension of Thai shrimp, 1997-2005

Prior to the suspension of the GSP allocated to Thai shrimp, Thailand relied mostly on the GSP on manufactured products from developed countries, particularly the EU, the United States, and Japan as the early introduction of GSP schemes from those countries in the 1970s. These three major markets granted over 90 percent of the total GSP Thailand received (Bureau of International Economics and Trade

Research, 1999: 3). Thai exports depended on the EU GSP more than other GSP donors. Food products exported to the EU that used primarily the GSP included frozen and processed shrimp and canned pineapples (Bureau of International Economics and Trade Research, 1999: 3). The GSP allocated to Thailand was cut due to the calculation of economic indicators (see Section 5.1), in which tariff reductions on agricultural and food products were cut by 50 percent between 1 January 1997 and 31 December 1998 and 100 percent from 1 January 1999 onwards (Bureau of International Economics and Trade Research, 1999: 3). According to the EU calculation, Thailand had a DI at level -1.22, so the cut of GSP affected products with SI greater than or equal to level 1.5 (see Table 2). Thus, nine products exported to the EU under this calculation had their GSP benefit cancelled. Three out of nine were agricultural products, namely aquaculture, fruit and vegetables, and processed food (Bureau of International Economics and Trade Research, 1999: 2-3). In aquaculture products, Thailand was the only country withdrawn from the GSP. For fruit and vegetables, the GSP was removed from Thailand together with Chile and Mexico. For processed food, Thailand's GSP was withdrawn together with Argentina and Brazil (Nujarin, 2004b: 42). Aquaculture products and processed foods previously relied upon the GSP to the tune of between 80 and 100 percent, while fruit and vegetables were exported under the GSP less than 10 percent only (see Table 3). Thus, fruits and vegetables were not greatly affected by the GSP cut as they required a small amount of GSP. In addition, on 1 January 2003, fruits and vegetables received the GSP benefits back. For processed food, canned pineapple was the most affected; other processed food products received less impact.

Aquaculture, especially shrimp, is the sector for which Thai exporters most need GSP to compete in the EU market. Thailand's sector really utilised the GSP benefits at 92.83 percent of the total export (see Table 3), which was contrary to other EU ex-colonial states, who received GSP in products that could not be utilised in full due to the limited capabilities of production or due to the fact that some products that received GSP had never been produced in their own countries (see Section 4.1). The cut of GSP in this sector and others indicated that Thailand received little in the way of GSP benefits in agriculture and food products. During the 50 percent GSP cut in 1997 and 1998, the value of aquaculture exports was slightly reduced to between 1.7 percent and 2.2 percent respectively of the value of 1996, the year under full GSP (Bureau of International Economics and Trade Research, 1999: 11). With the total (100 percent) GSP cancellation in aquaculture in 1999, the value of aquaculture exports was reduced to 29.2 percent of the value in 1996 under the full GSP scheme (Bureau of International Economics and Trade Research, 1999: 11). Among aquaculture products, frozen shrimp was most affected as EU importers turned to order the products from major competitors like Brazil, China, India, Pakistan, and Indonesia, which still received the full GSP benefit.

Table 3 Thailand: Previous use of GSP in the three groups of agricultural exports affected by the 50 percent GSP cut, 1996-1998 (unit: million USD)

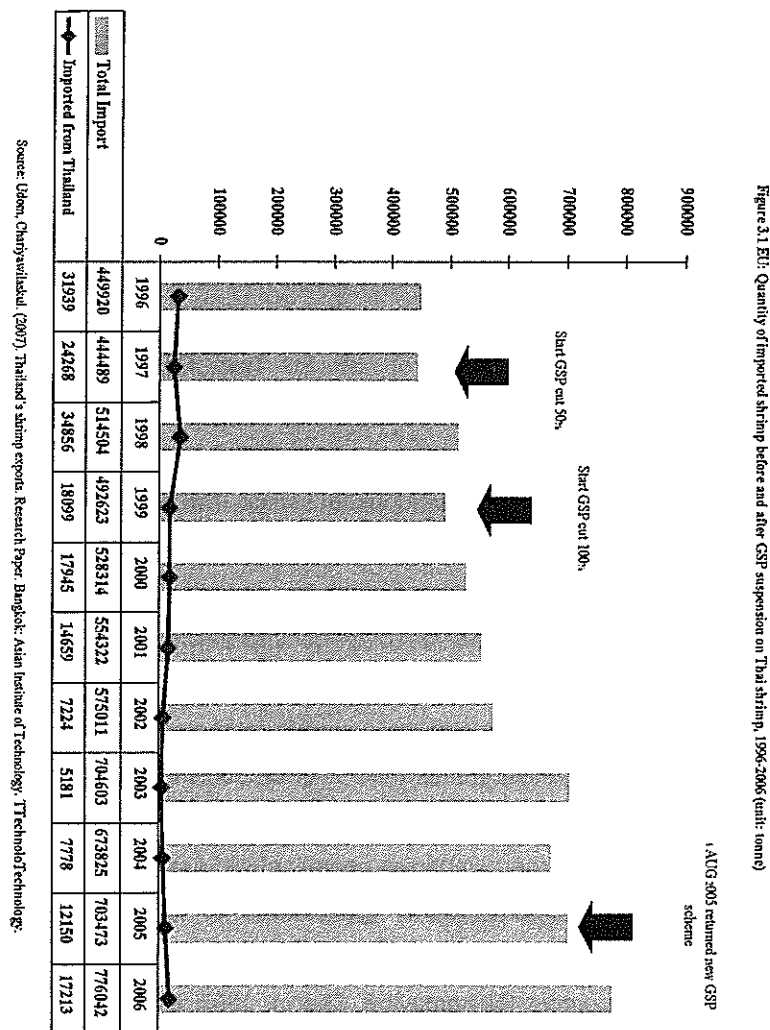
Category	1996			1997 (50 percent cut)			1998 (50 percent cut)		
	GSP	Exp.	%	GSP	Exp.	%	GSP	Exp.	%
1. Aquaculture	429.5	462.7	92.83	408.7	470.5	86.9	499.4	460.2	108.5
2. Fruits and vegetables	28.16	447	6.3	30.72	358.4	8.57	32.17	255.5	12.59
3. Processed food	306.7	350.7	87.46	298.1	320.1	93.13	301.6	316.5	95.31
Total (GSP cut product)	764.4	1260	60.65	737.6	1149	64.19	833.3	1032	80.73
Other agricultural products	43.3	798.6	5.42	59	731.2	8.07	50.6	722.9	7
Total agricultural products exported to the EU (1)	807.7	2059	39.23	796.6	1880	42.37	883.9	1755	50.36
Total agricultural products exported globally (2)	14777.9			13927.4			12241.4		
(1)/(2)	0.14			0.14			0.14		

* Ext. = Export, % = Percent

Source: Bureau of International Economics and Trade Research. (1999). EU and US GSP. Bangkok: Ministry of Commerce, Appendix 4.

The cancellation of the GSP allocated to Thailand from the calculation of DI and SI resulted in very confused and complicated criteria and could be perceived as an unfair trade barrier. Thailand was the only developing country not under the GSP on shrimp and aquaculture, as mentioned earlier. It is questionable what made the EU cancel the GSP for Thai shrimp other than the calculation of the economic index. If we consider each specific criterion involved in allocating the GSP, Thailand did fit within the EU's criteria of GSP allocation. In terms of Gross National Products (GNP) per capita, Malaysia—a former British colony and Thailand's Southeast Asian neighbour and higher middle income country with a much higher GNP per capita than Thailand—has continued to receive the GSP for shrimp, while Thailand, the lower middle income country, received none of the privileges. Considering market share indicators, the EU will not give the GSP for products for which the country has more than a 25 percent market share of imports in the EU. Thailand's shrimp under GSP (pre-1997) had a smaller than 10-percent share in the EU's shrimp imports (31,939 tonnes out of a total 449,920 tonnes) (see Figure 1). After the first year of the full GSP withdrawal (1999), Thailand's share of EU's shrimp imports was reduced to 18,099 tonnes, less than 5 percent of the market share of the total extra-EU shrimp imports of 492,623 tonnes (see Figure 1). From 2002 to 2004, when Asian and South American shrimp were found to have traces of residue by the EU's new detection method, Thai shrimp's share declined to only 1 percent of the EU's total shrimp imports (see Figure 1).

Figure 1 EU: Quantity of imported shrimp before and after GSP suspension on Thai shrimp, 1996-2006 (unit: tonnes)

Regarding the extra preference on top of the GSP, the EU considers the effort of developing countries in the fight against drugs to be one indicator for GSP. Thailand was criticised of adopting a hard-line stance by human rights activists and media on the execution of drug dealers. Thailand's policy of the "war on drugs" led to the killing of innocent people by the police without prior investigation (Hewison, 2004: 511), since the police wanted to get rid of as many drug dealers as possible in order to show that they were being tough. On the contrary, the EU continues to give extra benefits to Andean countries, which are notorious for governments that have made no effective effort at suppressing drug businesses. The only implementation of the Andean countries that matched the EU requirement is the readjustment of domestic legislation to those of the EU (see Section 5.1). The effectiveness of policy implementation is still in question.

The differences between having full GSP, having half GSP, and having no GSP were more tremendous for shrimp than other aquaculture commodities (see Figure 1). Udom Chariyavilaskul, First Vice-President of the (TFFA) asserts that shrimp should be considered separately in regards to the GSP allocation from other commodities in the aquaculture sector. Modern shrimp business relies mostly on farming rather than wild catching, like other products in the aquaculture sectors. The impact of GSP on shrimp was, thus, greater than other products in the same group as it negatively created socio-economic impacts on Thailand's shrimp farmers rather than large companies operating wild-catching vessels. As the largest shrimp exporter to the United States, in 1997 the American market for Thai shrimp expanded to 16.43 percent while the EU markets dropped to 17 percent (Thammavit & Chanin, 1997: iii). The decline of

export value of Thai frozen shrimp between 1998 (50 percent GSP) and 1999 (no GSP) was -59.56 percent (see Table 4). Although fresh and chilled squid value seemed to decline more than shrimp, the value of export was insignificantly small (see Table 4). Thailand's existing small market share in shrimp, added to the GSP suspension, created opportunities for countries in South America. Brazil, Argentina, and Ecuador, for instance, replaced Thailand in the major supplier rank (Udom, 2005b). Recently, in 2005 alone, Vietnam—the ASEAN neighbour and former French colony—exported shrimp valued at 32.3 million Euro, which had increased 220 percent from the previous year (Office of Agricultural Affairs, 25 August 2005: 1). Moreover, Thailand's branded product on black tiger shrimp was replaced by the Seychelles Islands, former French colonies.

GSP withdrawal from Thailand's shrimp was believed by the Thai private sector to benefit some EU member countries, especially France, as it was suspected that France was behind the push for GSP withdrawal (Udom, 2005a). In this regard, France has invested in a number of seafood-processing businesses in its former colonies in the Caribbean. Udom (2005a) expressed the concern that French seafood-processing companies may not be able to keep up with Thailand's great performance in the US shrimp market, in which Thailand occupies the largest share of shrimp products, especially cocktail shrimp. Consequently, products from the ACP controlled by French companies could not compete in the US market. Thus, French companies lobbied the Commission as an indirect retaliation against Thailand's good performance in the US market. If the suspicion from the private sector were true, the grounds for lobbying would be unfair as the problems of

competition occurred outside Europe and the products in competition differed. The argument of France's influences on GSP was also supported by Emeritus Professor Piamsak Menasawet, a Thai fishery expert, behind the cut of GSP (Piamsak, 2005). However, French import companies complained that less Asian shrimp entered the EU due to the residue detection's making it difficult for importers to find suppliers elsewhere. Thus, it seems that there has been strong demand for Thai shrimp from the French side as well.

Table 4 Thailand: Value of aquaculture products before and after the GSP cut, 1996-1999
(unit: million USD)

Products	MFN (%)	1996	1997 (50% GSP cut)	1998 (50% GSP cut)	1999 (100% GSP cut)	Perce chang from 19 to 199
Aquaculture products						
Frozen shrimp	12, 13.2	163.07	125.34	140.90	56.98	-59
Fresh/chilled shrimp	12, 13.2	1.78	1.50	0.98	0.92	-6
Processed shrimp	20	81.02	73.24	65.23	49.49	-24
Frozen crab	7.6, 9	0.05	0.00	0.01	0.00	0
Fresh/chilled crab	7.6, 9	0.22	0.07	0.01	0.00	0
Frozen squid	6, 6.4, 8	37.51	56.82	56.12	35.25	-37
Fresh/chilled squid	8	0.06	0.14	0.63	0.09	-85
Processed fish	15.2	36.39	36.77	24.31	20.85	-14
All products		320.10	293.88	288.89	162.32	-43
Total of all aquaculture products		462.66	470.54	460.16	308.72	-32

Source: Bureau of International Economics and Trade Research. (1999). *EU and US GSP*. Bangkok: Ministry of Commerce, Appendix 5.

In conclusion, the EU's GSP allocated to the agricultural sector did not truly benefit Thailand's trading position. Although Thai farm products are eligible to obtain EU preferences, according to most of the criteria set by the European Commission, a single unclear economic calculation and confused criterion led to the GSP being totally withdrawn from Thailand's major food products, particularly aquaculture products. The criteria set for GSP suspension created a very technocratic problem that jeopardised Thai shrimp exporters, which have a different nature of business connected to small farmers than other commodities in the aquaculture sector. Although the Thai shrimp's share in the EU market has been very small, shrimp was included in the aquaculture sector with other seafood products that had larger shares in the EU market but with insignificant volume. Moreover, the European Commission seems to see Thailand's performance at the global level, not the European level, which was totally out of the EU criteria of considering the performance within the EU market.

5.3 Team Thailand and the regaining of EU GSP in 2005

As discussed earlier, the GSP suspension of Thai shrimp adversely impacted shrimp farmers as shrimp business in Thailand relies largely on farming (see Sections 5.2). The Thai private sector in the shrimp business formed numerous countermeasures against the European Commission's suspension of GSP. First of all, protest rallies urged the Thai government and Thai Airways International Public Company Limited to cancel the purchase of Airbus planes from European companies (*ShrimpNews*, 2003). Second, the protesters emptied

imported European wine, particularly French wine, on the road to show their disapproval of the EU measures (*ShrimpNews*, 2003).

On the official side, the Thai government uses two channels to communicate with the EU on trade disputes: Team Thailand led by Thai representatives in Brussels and the EU-Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) dialogue. Team Thailand, or the CEO Executive Committee in Brussels that aimed to bring the GSP back to the aquaculture sector, particularly Thai shrimp, was composed of the Royal Thai Embassy in Brussels serving as Thailand's Permanent Representatives in the EU as well as other governmental offices in Brussels, including Thailand's Office of Commercial Affairs, Thailand's Office of Custom Affairs, Thailand's Office of Science and Technology Affairs, and Thailand's Office of Agricultural Affairs (see Section 2.3.2). For the latter channel, Team Thailand and the ASEAN Brussels Committee (ABC), comprising ambassadors from ASEAN countries in Brussels, try to work out a joint position before the ASEAN-EU meeting (Dosch,).

Team Thailand's effort to bring back GSP was very active starting the end of 2004. On 10 December 2004, Team Thailand met Karl Friedrich Falkenberg, Director of Directorate-General (DG) Trade, who was responsible for GSP schemes. Falkenberg reaffirmed that Thai shrimp would get the GSP back by quoting that "we are reasonably clear that there will not be difficulties with the Council on this approach"; he also said that "Thailand would be among winner countries" (Thailand's Delegation in the European Community, 12 July 2005). Falkenberg added that, if the council quickly considered the issue, the GSP could take effect from 1 July 2005 to the end of 2005. In this regard, Team Thailand urged

Thailand's Foreign Ministry to lobby governments of the EU members in order to reduce risks that might impact Thailand's prospects of getting the GSP back (Thailand's Delegation in the European Community, 12 July 2005).

On 26 December 2004, the tsunami struck, affecting Thailand as well as other Asian countries. Team Thailand seized the opportunity to push for the return of GSP using the tsunami as the natural disaster expanded into the destruction of shrimp farming in the coastal areas of the Asian countries affected. In January 2005, Team Thailand started visiting the European Parliament's (EP) Foreign Affairs Committee to supply information on the tsunami and its impact on shrimp farmers in order to quicken the process of the GSP decision (Thailand's Delegation in the European Community, 12 July 2005). Moreover, Team Thailand approached the heads of European Parliamentarians, European high-ranking government elites, and heads of relevant committees of the EP. The visit mainly aimed at the rescheduling of the GSP to be earlier than 1 July 2005 through the council and EP meeting. Team Thailand also used the strategy of joining with ambassadors from countries affected by the tsunami—namely, Malaysia, Indonesia, Sri Lanka, and India. However, Thailand pushed for the return of GSP in exchange for technical and financial aids, which other tsunami-affected countries did not seek because other tsunami-affected countries had already received GSP privileges in the aquaculture sector. Team Thailand also approached European non-governmental organizations (NGOs) that took part in tsunami restoration in Asia in order to act in parallel to put pressure on the EU (Thailand's Delegation in the European Community, 12 July 2005).

During February 2005, the EU gave false hope to the Thai side by promising the return of GSP earlier than the initially scheduled date of 1 July 2005. On 10 February 2005, the European Commission formally declared that it had proposed a quickened release of the new GSP scheme, which would take effect from 1 April 2005 for the countries affected by the tsunami, which included Thailand, the Maldives, Sri Lanka, and Indonesia (Thailand's Delegation in the European Community, 12 July 2005). On 10 March 2005, Maria Mercedes Garcia Perez, a secretary for the GSP working party, informed Thailand's EC delegation in Brussels that the new scheme of GSP had passed EP's Foreign Affairs Committee and International Trade Committee and that the result of the GSP discussion was "positive, with no member states objecting to changing the release of the GSP scheme from 1 July 2005 to 1 April 2005" (Thailand's Delegation in the European Community, 12 July 2005). However, the Thai side was later informed that the General Affairs and External Relations Council (GAERC) "still couldn't reach an agreement, since some member states opposed the proposal" (Thailand's Delegation in the European Community, 12 July 2005). On 1 April 2005, the schedule of GSP release as set by the European Commission failed.

EU member states' opposition to the release of the GSP scheme derived from unsettled textile issues with China and India, which were tensely discussed by France, Italy, Spain, Portugal, Greece, the Czech Republic, Poland, Hungary, and Lithuania (Thailand's Delegation in the European Community, 3 May 2005). These EU members tried to bargain on the protection of their textile businesses and protectionism against the textiles from India and China. The textile negotiation had stopped discussion of other agricultural products, particularly shrimp and

aquaculture. The idea of a degradation package to assist tsunami-affected countries by separating the GSP on aquaculture from the controversial textile issue was still pending (Office of Commercial Affairs, 12 May 2005). On 22 April 2005, Don Paramatvinai, Head of Team Thailand, and ambassadors from other ASEAN countries met Mogens Peter Carl, DG Trade, to push for a GSP solution that had been delayed from the previous schedule as a result of the unresolved textile issue. The Thai ambassador suggested that the EU divide the GSP issue into two packages: the settled issues and non-settled issues. Carl explained that the Commission had already tried to separate the problems, but some member states had rejected the proposal. The Commission representative still gave hope that the negotiations would produce a solution before July 2005 at the latest in order to make the GSP effective from the first schedule set at 1 July 2005 (Thailand's Delegation in the European Community, 28 April 2005). Moreover, EU Trade Commissioner Mandelson, during a visit to Thailand, gave an interview to the media reiterating that the return of the GSP would benefit Thailand's exports, particularly aquaculture products.

The decision entailed a lengthy process, as the Commission could not specify the exact date of GSP finalisation, either 1 July 2005 or 1 January 2006. The Commission officer admitted that EU member states were concerned more with their own textile sectors, which made the tsunami event a lower priority for the time being (Thailand's Delegation in the European Community, 3 May 2005). Team Thailand diverted the agenda for compensation for the waiting time for GSP by instead asking for the benefit for the vehicle parts sector while waiting hopelessly for the EU. However, the Commission responded that it "could not accord

Thailand everything" and quoted Trade Commissioner Mandelson saying during the visit to Thailand in April 2005 that the new round of GSP would make Thailand one of the biggest winners, who would benefit to the tune of 1.2 billion Euro (Thailand's Delegation in the European Community, 3 May 2005). The benefit would be on six items of major export products from Thailand—namely, aquaculture, processed food and beverages, plastic and rubber-made products, shoes, glassware, and ceramics. Thus, after numerous meetings and negotiations, the tsunami cause proved to be a very low priority compared to the aim of protectionism by individual EU member states.

Political obstacles were also important. The EU members wanted to discuss the GSP issue after the result of the referendum on the new European Constitution in France before 29 May 2005 (Thailand's Delegation in the European Community, 3 May 2005). In terms of passing the GSP, a 71 percent QMV was needed to pass the new GSP round. Thus, the Commission could not push the agenda further. This QMV depended on individual EU members; the countries that still opposed the draft of GSP accounted for more than 29 percent, led by France with the biggest vote count in the opposition group (Office of Commercial Affairs, 12 May 2005). Moreover, the domestic elections in Germany also hindered the GSP process apart from the conflicting textile issues and referendum for the EU Constitution. On 2 May 2005, Team Thailand and Chrysantha R. Jayasinghe, the Sri Lankan Ambassador in Brussels, formed a group of ambassadors from countries in South Asia, East Asia, and Southeast Asia in Brussels (SAFESEA: South Asia, Far East and Southeast Asia). José Manuel Barroso, President of the European Commission, was asked during a SAFESEA working lunch whether the

GSP could be released in time for the first scheduled date (1 July 2005). He gave the opinion that the GSP could take effect in "a matter of weeks" (Thailand's Delegation in the European Community, 12 July 2005).

After meeting with representatives from DG Trade and DG RELEX, Team Thailand immediately reported the GSP situation to Thailand's Foreign Ministry and all Thailand's embassies in EU countries. Team Thailand expressed concerns that the direct lobby on EU Trade Commissioner Mandelson and high-ranking officers in DG Trade and DG RELEX might not be enough (Thailand's Delegation in the European Community, 12 July 2005). Team Thailand also suggested that foreign representatives in individual EU member countries should also help lobby EU member states in the Committee of Permanent Representatives (COREPER) in order to be of parallel assistance to Team Thailand. As the GSP issue was still under the COREPER meeting, on 20 June 2005, Team Thailand met Deputy Director Jounjean to urgently push for a degradation package for tsunami-affected countries and submitted an ASEAN Aide Memoire (Thailand's Delegation in the European Community, 12 July 2005).

Team Thailand started to draft a special clause for tsunami-affected countries to be provided separately to Trade Commissioner Mandelson. This act, to some extent, impacted the Commissioner, who called for a meeting on DG Trade on 22 June 2005 for brainstorming and "looking at all possibilities" to find the "specific solution" for Thai shrimp (Thailand's Delegation in the European Community, 12 July 2005). The specific solution would be in the form of "autonomous measures" for setting import tariffs for Thai shrimp, which would be in effect from September/October 2005 until 31 December 2005 (Thailand's Delegation

in the European Community, 12 July 2005). The proposal would be a special case for Thai shrimp, considering the urgency of the issue. On 23 June 2005, Thailand's EC Delegation submitted Thailand's Position Paper on GSP to the EU urging the application of a degression package to be effective by July 2005 (Thailand's Delegation in the European Community, 12 July 2005). The paper also suggested that Trade Commissioner Mandelson take action and defend the issue of Thailand's interest in the council meeting on 27 June 2005 as he had been involved in the issue from the beginning.

The GSP issue was not resolved in time for the first scheduled date the EU had promised: 1 July 2005. However, Team Thailand—this time led by the Commerce Ambassador—kept pushing EU member states' representatives in COREPER such as Italy and France to support autonomous measures for a specific solution for Thai shrimp. Director Falkenberg stated that the proposal would most likely take effect on 1 August 2005 (Thailand's Delegation in the European Community, 15 July 2005). Finally, on 15 July 2005, Director Falkenberg informed the Royal Thai Embassy in Brussels that the autonomous measures had been approved by Committee 133 and would cover the shrimp imported from Thailand starting 1 August 2005. Shrimp exporters would be reimbursed the import tariffs paid from that time. The Council of Ministers approved the Council Regulation on the reduction of import tariffs for Thai shrimp to be equal to the GSP tariff. The regulation would be published in the EU Official Journal on 12 September 2005 but would be retroactively effective starting 1 August 2005. The new GSP received would reduce the tariff for Thai shrimp from 12 percent to 4.2 percent on frozen shrimp and from 20 percent to 7 percent on cooked shrimp (Bureau of

Agricultural Economics Research, 2007b; Thailand's Delegation in the European Community, 28 July 2005). In this regard, there would be no quota on import quantity.

In conclusion, Team Thailand's efforts to bring back GSP on shrimp were quite active during the year before the new GSP became effective in 2005. Team Thailand tended to use the means of regular protocol visits to superior EU persons, combined with the use of the tsunami incident as a humanitarian request for affected Thai shrimp farmers from the EU. However, the process was hindered by the EU's internal political factors, leading to the interests of individual member states to prevail, such as the protection against the textile sector and the settlement of an internal political referendum and election. Therefore, the GSP previously reduced and cancelled on Thai shrimp in 1997 was restored eight years later.

6. Conclusion

The paper has emphasised how old protectionism was employed in the case of Thailand's agricultural and food exports to the EU. As discussed, this old protectionism was characterised by several factors, including colonial ties and complications in EU integration, which made it challenging to find a common position in foreign economic policy. Due to this old protectionism, Thailand faced trade competition at many levels and in several directions. Apart from competing against major agricultural and food exporters alike, Thai exporters had to compete amidst European price supports in which the CAP imposed a very large budget to support intra-European products. In the case-study

of manioc, the Commission's policy of trying to limit the quantity in importing manioc from Thailand was clearly evident. VERs undoubtedly violated the GATT principles and remained illegal for three years. The declining quota was unfair in that it required Thailand to limit its own manioc industry while the European Commission did little to solve its intra-community cereal problems. Moreover, different treatment in regards to Thailand's manioc compared with products from EU former colonies like Indonesia and Brazil was explicitly observed in terms of the downward trend of quotas distributed to Thailand and how the European Commission under-graded the quality of manioc from Thailand. Therefore, competition was not on a fair basis, but rather involved historical factors through colonial ties, which have continued to influence trade relationships.

Post-colonial economic policies of the EU are designed by the small segments of the European society, especially European bureaucrats and the European Commission. The policies supporting European and former colonies' producers and jeopardising European consumers' benefit suggest that the EU institutions, to some extent, have succeeded in representing a larger Europe. As witnessed through the EU's ranking hierarchies of trade preferences, the GSP allocation was greatly influenced by historical ties and political interests. The GSP or tariff exemption and reduction depended on the historical closeness and political interests the EU had for specific countries. The EU's support for sugar stemmed from the ACP, although it created overpricing of sugar for European consumers. This subsequently led to the GSP cancellation of Thai products with sugar contents, especially canned pineapple. Moreover, the GSP was occasionally given to a sector that had not been

started or cultivated in specific countries, suggesting that the political will by EU member states to maintain relationships with their former colonies superseded the material economic interests for the EU member states even after decolonisation. Such close ties could be seen in the ties between France and African countries, Britain and the Commonwealth, and Spain and South America. However, EU countries' former colonies in Southeast Asia did not receive preferences equal to other ex-colonies, although they were still more privileged than Thailand as a non-colonised state. Moreover, the EU's former colonies influenced EU policy regarding the GSP allocation to third-party countries when the ACP Secretariat recommended cutting GSP related to Thailand's specific products.

GSP criteria of allocation were mostly determined by non-trade issues, such as environmental rules, labour protection, and the performance of anti-drug policies by EU trading partners. The EU calculation of economic indexes remains very unclear in accurately representing the performance of a specific country. This calculation led to the cancellation of the GSP in Thailand's three major food products: aquaculture, fruit and vegetables, and processed foods. The DI/SI calculation put Thailand in a difficult position despite Thai products passing the criteria of a very small market share, a very low GNP per capita, and other social clauses under the third GSP scheme, as discussed herein. However, the WTO rules and DSB could not get involved as VERs and GSP were beyond the WTO's jurisdiction.

Although most of the Third World countries are independent, some continuity exists between the colonial and post-colonial periods. The major European powers still favour their ex-colonies through international aid and preferences. Although multilateral aid efforts have

been established by the United States and international organisations and European integration remains the most promising multilateral grouping in Europe, the European states are keen to use the EU institutions as a place to embrace their ex-colonies within Europe's sphere of influence. Colonial ties could create either of two impacts: 1) the rational foreign policy-making towards Thailand without EU member states' influence or 2) structural protectionism by the EU to protect the interests of its particular members, associated members, and the more preferred developing countries and LDCs. This paper has suggested that, for the time being, the second impact seems more likely than the first. Post-colonial relationships create difficulties for Thailand's food exports to the EU, and the situation is liable to deteriorate as a result of the eastward enlargement, in which existing bilateral trade with Eastern Europe will be incorporated into single rules in the union.

References

- Ackrill, R. W. (2000). CAP reform 1999: a crisis in the making? *Journal of Common Market Studies*, 38(2), 343-353.
- ACP-African Caribbean and Pacific Group of States Secretariat. (2003). ACP-EC EPA Negotiations [Online]. [Accessed 9 January 2007]. Available from World Wide Web: <http://www.acpsec.org/en/epa/joint_report.pdf>.
- . (2000). The Cotonou Agreement [Online]. [Accessed 9 April 2007]. Available from World Wide Web: <<http://www.acpsec.org/en/conventions/cotonou/accord1.htm>>.
- . (2007). Treaties and agreements [Online]. [Accessed 11 November 2007]. Available from World Wide Web: <<http://www.acpsec.org/en/treaties.htm>>.
- Ammar, Siamwalla *et al.* (2000). Research projects on sugarcane and sugar industries: The way to production expansion for exports. Bangkok: Thailand Development Research Institute Foundation. [อัมมมาร, สยามวาลา และ คณะ. (2000). โครงการวิจัยอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย สู่ทางการขยายการผลิตเพื่อเพิ่มการส่งออก. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย].
- Arens, E. H. (2003). Multilateral institution-building and national interest: Dutch development policy in the 1960s. *Contemporary European History*, 4(12), 457-472.
- Bossuat, G. (2003). French development aid and co-operation under de Gaulle. *Contemporary European History*, 4(12), 431-456.
- Brysk, A., Parsons, C. and Sandholtz, W. (2002). After empire: National identity and post-colonial families of nations. *European Journal of International Relations*, 8(2), 267-305.
- Bureau of International Economics and Trade Research. (1999). *EU and US GSP schemes*. Bangkok: Ministry of Commerce, Department of Economic Commerce. [สำนักวิจัยเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ. (1999). ระบบการให้สิทธิ

พิเศษทางภาษีศุลกากร (GSP) ของ สหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกา. กรุงเทพฯ: กระทรวงพาณิชย์, กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์].

CES-Centre for European Studies. (2003a). Talk Forum: Common Agricultural Policy (CAP) reform on 23 January 2003. Seminar Recording. Bangkok: Chulalongkorn University [ศูนย์ยุโรปศึกษา. (2003a). อาศรมทางความคิดเรื่องการปฏิรูประบบเกษตรร่วมวันที่ 23 มกราคม 2003, เทปการสัมมนา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

———. (2003b). Talk Forum: EU enlargement and impact on Thailand on 24 April 2003. Seminar Recording. Bangkok: Chulalongkorn University. [ศูนย์ยุโรปศึกษา. (2003b) อาศรมทางความคิดเรื่องการขยายสมาชิกสหภาพยุโรปและผลกระทบต่อประเทศไทย วันที่ 24 เมษายน 2003. เทปการสัมมนา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

Charin, Harnsuebsai. (1994). Problems of Thailand's manioc exports. Report. Bangkok: Department of International Trade, Ministry of Commerce. [ชรินทร์, หาญสืบสาย. (1994). ปัญหาการส่งออกมันสำปะหลังของไทย. กรุงเทพฯ: กรมการค้าต่างประเทศ, กระทรวงพาณิชย์].

Coleman, W. D. and Tangermann, S. (1999). The 1992 CAP reform, the Uruguay Round and the Commission: Conceptualizing linked policy games. *Journal of Common Market Studies*, 37(3), 385-405.

Coleman, W., Grant, W. and Josling, T. (2004). *Agriculture in the New Global Economy*. Cheltenham: Edward Elgar.

Daugbjerg, C. (1999). Reforming the CAP: Policy networks and broader institutional structures. *Journal of Common Market Studies*, 37(3), 407-428.

Davenport, M. (1986). *Trade Policy, Protectionism and the Third World*. London: Croom Helm.

Deardorff, A. V. and Stern, R. M. (2002). What you should know about Globalization and the World Trade Organization. *Review of International Economics*, 10(3), 404-423.

Elliot, M. and Heath, A. (2000). The failure of CAP reform: A public choice analysis. *Economic Affairs*, June, 42-48.

- European Commission. (2006b). Everything But Arms Initiative [Online]. [Accessed 9 April 2007]. Available from World Wide Web:
<http://www.ec.europa.eu/trade/issues/global/gsp/eba/index_en.htm>.
- . (2000a). Evaluation of the Common Organisation of the Markets in the sugar sector [Online]. [Accessed 9 April 2007]. Available from World Wide Web:
<www.ec.europa.eu/agriculture/eval/reports/sugar/summ_en.pdf>.
- . (2006c). Generalised System of Preferences [Online]. [Accessed 9 April 2007]. Available from World Wide Web:
<http://www.ec.europa.eu/trade/issues/global/gsp/index_en.htm>.
- . (2007a). Reform of the sugar sector [Online]. [Accessed 9 April 2007]. Available from World Wide Web:
<http://www.ec.europa.eu/agriculture/capreform/sugar/index_en.htm>.
- . (2001b). Relations with the Southern Mediterranean and the Middle East [Online]. [Accessed 1 August 2007]. Available from World Wide Web: <www.europa.eu/bulletin/en/200011/p106065.htm>.
- . (2007b). The EU's relations with Mercosur. [Online]. [Accessed 9 April 2007]. Available from World Wide Web:
<http://www.ec.europa.eu/external_relations/la/index.htm#2>.
- . (2007c). The external dimension of the Single market review. [Online]. [Accessed 8 February 2008]. Available from World Wide Web:
<http://www.ec.europa.eu/citizens_agenda/docs/sec_2007_1519_en.pdf>.
- Frey, M. (2003). Control, legitimacy, and the securing of interests: European development policy in South-east Asia from the late colonial period to the early 1960s. *Contemporary European History*, 4(12), 395-412.
- Grant, W. (1997). *The Common Agricultural Policy*. Basingstoke: Macmillan.
- . (2003). The prospects for CAP reform. *The Political Quarterly*, 19-26.
- . (2007). The regulatory challenge. Presentation delivered to the Pesticides Safety Directorate (PSD) April 2007.
- Hewison, K. (2004). Crafting Thailand's new social contract. *The Pacific Review*, 17(4), 503-522.

- Howarth, R. (2000). The CAP: History and attempts at reform. *Economic Affairs*, June, 4-10.
- Krirk-krai, Jirapaet. (2005). Interview with the author on 14 April 2005. Bangkok. (Cassette recording in possession of author). [เกริกไกร, จีระแพทย์. (2005). บทสัมภาษณ์วันที่ 14 เมษายน 2005. กรุงเทพฯ].
- . (1985). Protectionism. 17th NIEO Workshop Series, Bangkok: Faculty of Economics, Thammasat University. [เกริกไกร, จีระแพทย์. (2005). การกีดกันทางการค้า. 17th NIEO Workshop Series. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- . (1996). Thailand's international trade negotiations. Research Paper. Bangkok: National Defence College. [เกริกไกร, จีระแพทย์. (2005). การเจรจาการค้าระหว่างประเทศของไทย. เอกสารวิจัย. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร].
- Nilsson, L. (2002). Trading relations, is the roadmap from Lomé to Cotonou correct? *Applied Economics*, 34, 439-452.
- Nipon, Puapongsakorn. et al. (1993). Report on the Suitability in Extending Thai-EC Agreement on Manioc. Research Paper. Bangkok: Thailand Development Research Institute Foundation. [นิพนธ์, พัวพงศกร. (1993). ความเหมาะสมในการต่ออายุความตกลงว่าด้วยมันสำปะหลัง ไทย-ประชาคมยุโรป. รายงาน. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย].
- Nujarin, Ketnil. (2004a). Continuous expansion for Thailand's food exports. *National Food Institute Newsletter*, 91, November 2004, 3-7. [นุชรินทร์, เกตุนิล. (2004a). ส่งออกอาหารไทยขยายตัวต่อเนื่อง. *จดหมายข่าวสถาบันอาหาร*, 91, พฤศจิกายน 2004, 3-7].
- . (2004b). EU enlargement: Impacts on Thailand's food industry. *Food Journal of Thailand*, 6(35), May-June 2004, 36-50. [นุชรินทร์, เกตุนิล. (2004b). การขยายสมาชิกสหภาพยุโรป: ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมอาหารไทย. *Food Journal of Thailand*, 6(35), May-June 2004, 36-50].
- Office of Agricultural Affairs. (2005). EU position in the negotiation with Mercosur [ท่าทีและข้อเสนอล่าสุดของ EU ต่อการเจรจาในกรอบการค้ากับกลุ่มประเทศ Mercosur]

- [Online]. 8 April 2005, [Accessed 31 May 2006]. Available from World Wide Web: <<http://www.news.thaieurope.net>>.
- . (2005). EU position in the Quint Meeting, Sanctuary Cove, Australia [ทำทีของ EU จากการประชุม Quint Meeting, Sanctuary Cove ณ ประเทศออสเตรเลีย] [Online]. 1 September 2005, [Accessed 31 May 2006]. Available from: <<http://www.news.thaieurope.net>>.
- . (2005). Situation of EU shrimp importing market [สถานการณ์ตลาดนำเข้ากุ้งของ EU]. [Online]. 18 August 2005, [Accessed 31 May 2006]. Available from World Wide Web: <<http://www.news.thaieurope.net>>.
- . (2005). Vietnam worries competitive Thailand's export of aquaculture to the EU [เวียดนามเกรงไทยนำหน้าส่งออกสินค้าสัตว์น้ำไปยัง EU] [Online]. 25 August 2005, [Accessed 31 May 2006]. Available from World Wide Web: <<http://www.news.thaieurope.net>>.
- Office of Commercial Affairs. (2005). New round GSP worries the European Commission [GSP รอบใหม่ยังคงเป็นเรื่อนำหนักใจสำหรับคณะกรรมการยุโรป] [Online]. 12 May 2005 [Accessed 31 May 2006]. Available from World Wide Web: <<http://www.news.thaieurope.net>>.
- Piamsak, Menasawet. (2005). Interview with the author on 17 May 2005, Bangkok. (Cassette recording in possession of author). [เบ็ี่ยมศักดิ์ เมณะเศวต. (2005). บทสัมภาษณ์ 17 พฤษภาคม 2005. กรุงเทพฯ].
- Reinhorn, L. J. (2007). Butter mountains and wine lakes. *Economics Letters*, 94(2), 197-201.
- Roederer-Rynning, C. (2002). Farm conflict in France and the Europeanisation of agricultural Policy. *West European Politics*, 25(3), 105-124.
- ShrimpNews. (2003) Shrimp farmers unhappy with the EU [Online]. *Shrimpnews*, 16(169), [Accessed 16 December 2004]. Available from World Wide Web: <<http://www.shrimpnews.com>>
- Somboon, Siriprachai. (1998). *Control and Rent-Seeking: The Role of the State in the Thai Cassava Industry*. Lund: Lund University Press.

Taweewan, Shinakrue. (1993). *Negotiation and Lobbying: Ways to Trade Success*.

Bangkok: Department of International Trade, Ministry of Commerce. [ทวีวรรณ, ชินเครือ. (1993). การเจรจาและการล็อบบี้: เส้นทางสู่ความสำเร็จทางการค้า. กรุงเทพฯ: กรมการค้าต่างประเทศ, กระทรวงพาณิชย์].

Thailand's Delegation in the European Community. (2005). Council approved measures to assist Thai shrimp [ระเบียบช่วยกุ้งไทยผ่านการรับรองของคณะมนตรีสหภาพยุโรปแล้ว] [Online]. 2 September 2005, [Accessed 31 May 2006]. Available from World Wide Web: <<http://www.news.thaieurope.net>>.

———. (2005). Diplomacy for Thai shrimp farmer [การทูตเพื่อชาวนากุ้งไทย] [Online]. 12 July 2005, [Accessed 31 May 2006]. Available from World Wide Web: <<http://www.news.thaieurope.net>>.

———. (2005). EU approved GSP for Thai shrimp [EU เห็นชอบมาตรการภาษีพิเศษกุ้งไทยแล้ว] [Online]. 28 July 2005, [Accessed 31 May 2006]. Available from World Wide Web: <<http://www.news.thaieurope.net>>.

———. (2005). EU new round GSP becomes hot political issue [GSP รอบใหม่ของ EU กลายเป็นประเด็นร้อนทางการเมือง] [Online]. 3 May 2005, [Accessed 31 May 2006]. Available from World Wide Web: <<http://www.news.thaieurope.net>>.

———. (2005). Peter Mandelson confirms Thai Benefits from new round GSP [Peter Mandelson ยืนยันไทยได้ประโยชน์จาก GSP รอบใหม่] [Online]. 28 April 2005, [Accessed 31 May 2006]. Available from World Wide Web: <<http://www.news.thaieurope.net>>.

———. (2005). Thai shrimp farmers prepare to celebrate this 1 August for exporting under GSP tariff [กุ้งไทยเตรียมเฮ 1 ส.ค. นี้ ส่งออกไป EU เสียอัตรา GSP] [Online]. 15 July 2005, [Accessed 31 May 2006]. Available from World Wide Web: <<http://www.news.thaieurope.net>>.

Thammavit, Terdudomtham and Chanin, Meepokee. (1997). Impacts of EU GSP cancellation in nine groups of products. Research Paper. Bangkok: Faculty of Economics, Thammasat University. [ธรรมวิทย์, เทอดอุดมธรรม. และ ชนินทร์, มี โภาศี. (1997). รายงานการศึกษาเรื่องผลกระทบที่สหภาพยุโรปตัดสินใจ GSP สินค้าไทย 9 กลุ่มสินค้า. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].

- Tomlinson, J. (2003). The Commonwealth, the balance of payments and the politics of international poverty: British aid policy. *Contemporary European History*, 4(12), 413-429.
- Udom, Charlyavilaskul. (2005a). Interview with the author on 14 April 2005. Bangkok. (Cassette recording in possession of author). [อุดม, จริยวิลาสกุล. (2005a). บทสัมภาษณ์วันที่ 14 เมษายน 2005. กรุงเทพฯ].
- . (2007). Thailand's shrimp exports. Research Paper. Bangkok: Asian Institute of Technology.
- UNCTAD-United Nations Conference on Trade and Development. (2002a). About GSP [Online]. [Accessed 9 April 2007]. Available from World Wide Web: <<http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=2309&lang=1>>.
- . (2002b). GSP-Handbook on the scheme of the European Community 2003 [Online]. [Accessed 9 April 2007]. Available from World Wide Web: <<http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=1425&lang=1>>.
- Weston, A., Cable, V. and Hewitt, A. (1980). *The EEC's Generalised System of Preferences: Evaluation and Recommendations for Change*. London: Overseas Development Institute.
- WTO-World Trade Organization. (2007a). Principles of the trading system [Online]. [Accessed 9 April 2007]. Available from World Wide Web: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/fact2_e.htm>.

Sir Edwin Arnold

“...ใน *The Light of Asia* ผู้เขียนพบว่า
ลักษณะเด่นของหลักธรรมดังกล่าวคือ
ความเป็นเหตุเป็นผล
และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในโลกตะวันตก...”

ABSTRACT

The Concept of "*The Four Noble Truths*" in Sir Edwin Arnold's *The Light of Asia*

Visisya Pinthongvijayakul

The This paper examines the concept of "The Four Noble Truths", one of the most important teachings in Buddhism in *The Light of Asia*, a classic poetic work on the Buddha's life and teachings composed by Sir Edwin Arnold in 1879 during the Victorian Period. At that time, some of the Western intellectuals began to take interest in Buddhism, one of the great wisdom traditions of the East. They studied and interpreted doctrines in the *Tripitaka* and other Buddhist texts. One of the most well-known doctrines is "The Four Noble Truths"—suffering, suffering's cause, suffering's ceasing, and the way. In *The Light of Asia*, Sir Edwin Arnold suggests the concept of "The Four Noble Truths" by employing the literary devices—simile and metaphor to illustrate the doctrine. The poet not only presents the essence of the philosophy accurately and rationally, his literary talent also helps create the beautiful message which can communicate to reader's spirituality.

Keywords: Four Noble Truths, Edwin Arnold, Buddhism in Europe

มโนทัศน์เรื่อง อริยสัจ 4 ในกวีนิพนธ์ *The Light of Asia* ของเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์

วิศิษฐ์ ปิ่นทองวิชัยกุล

ในบรรดาพุทธคัมภีร์จำนวนหนึ่ง ผู้รจนามักกล่าวเปรียบเทียบ พระพุทธเจ้าว่าเป็นดังนายแพทย์ที่สามารถรักษาผู้ป่วยจากโรคร้ายคือความทุกข์ ได้อย่างยอดเยี่ยม อุปมาดังกล่าวนับเป็นสัจวาที่ที่แสดงคุณลักษณะเด่นของพระพุทธองค์ได้เป็นอย่างดี หากเปรียบองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าเป็นประหนึ่ง แพทย์ผู้วิเศษ คงไม่มีใครปฏิเสธว่า โอสถขนานเอกที่พระองค์ใช้เป็นเครื่องมือในการเยียวยาหมู่มนุษย์ให้พ้นจากโรคแห่งความทุกข์ ก็คือ โอสถทิพย์ที่เรียกว่า อริยสัจ 4 ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการนี้ เป็นคำสอนที่ถือเป็นหัวใจของพุทธปรัชญา เป็นแนวทางที่มุ่งไปสู่การดับทุกข์เพื่อถึงซึ่งนิพพาน นอกจากนี้ ลักษณะเด่นของ อริยสัจ 4 คือ เป็นวิธีการแห่งปัญญาซึ่งมีการดำเนินการแก้ไขปัญหามาตรับของ เหตุผล การแก้ไขปัญหาลักษณะใดๆ ก็ตามสามารถใช้หลักการนี้เป็นแนวทางได้เป็นอย่างดี¹ ครั้นเมื่อศาสนาพุทธแผ่ขยายไปสู่การรับรู้ของโลกตะวันตก ช่วงศตวรรษ ที่ 19 ปัญญาชนจำนวนหนึ่งให้ความสนใจพุทธปรัชญาอันเป็นแก่นและพยายาม ศึกษาตีความตามประสบการณ์และบริบทแวดล้อมของตน ในช่วงนั้น ได้ปรากฏ หนังสือเล่มหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการรับรู้เรื่องราวพุทธศาสนาของคนตะวันตก และในเวลาต่อมา ได้เป็นเพชรน้ำเอกของวรรณคดีพุทธประวัติ นั่นคือ กวีนิพนธ์ เรื่อง *The Light of Asia* ซึ่งประพันธ์โดยเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์

¹พระธรรมปิฎก, *พุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 12 (กรุงเทพฯ: มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547), หน้า 920.

The Light of Asia เป็นกวีนิพนธ์พุทธประวัติที่ประพันธ์โดยเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ กวีชาวอังกฤษในสมัยวิกตอเรียน ถึงแม้ว่าอาร์โนลด์จะมีภูมิหลังเป็นคริสต์ศาสนิกชนและอยู่ในบริบทสังคมโลกตะวันตก แต่ผู้ประพันธ์ได้ศึกษาข้อมูล และใช้ความสามารถเชิงวรรณศิลป์ถ่ายทอดภูมิปัญญาแห่งโลกตะวันออกให้ออกมาเป็นตัวบทที่ทรงคุณค่าได้รับการยกย่องจากมหาชนทั้งสองซีกโลกต่อเนื่องมาทุกยุคทุกสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์แสดงการขอบพระทัยที่ประพันธ์ *The Light of Asia* ให้นานาประเทศได้รู้จักกับเรื่องราวของพระพุทธเจ้าผ่านบทประพันธ์ที่งดงาม² พุทธทาสภิกขุได้กล่าวถึงความดีเด่นและอิทธิพลของ *The Light of Asia* ที่มีต่อการแสดงทัศนะเกี่ยวกับพุทธประวัติของท่าน³ มหาตมา คานธีแสดงความชื่นชมกวีนิพนธ์ชิ้นนี้ว่าแสดงพระจริยวัตรของพระพุทธองค์ไว้อย่างเลิศเลอ⁴ ในโลกตะวันตก บุคคลผู้โดดเด่นหลายท่านต่างออกมากล่าวายกย่อง *The Light of Asia* ของเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ อาทิ จอร์จ คับโบลด์ (George Cubbold) บาทหลวงชื่อดังในคริสต์ศตวรรษที่ 19 บรรยายว่ากวีนิพนธ์เล่มนี้สามารถดึงดูดความสนใจของชาวตะวันตกได้มากกว่างานพุทธศาสนาเล่มอื่นๆ ที่ปรากฏในช่วงนั้น⁵ นักวรรณคดีคนสำคัญแห่งอเมริกันนามว่าโอลิเวอร์ เวินเดล โฮล์มส์ (Oliver Wendell Holmes) เชิดชู *The Light of Asia* ว่ามีความสำคัญเทียบเท่ากับพระคริสต์คัมภีร์ฉบับพันธสัญญาใหม่ (*The New Testament*) เลยทีเดียว⁶

²Brooks Wright, *Sir Edwin Arnold: A Literary Biography of the Author of The Light of Asia* (Doctoral Dissertation, Department of English, Graduate School, Harvard University, 1950), p. 354.

³พุทธทาสภิกขุ, *เกียรติคุณพระพุทธเจ้า (มหาภิเนษกรมณ์)* (กรุงเทพฯ: สำนักหนังสือธรรมบูชา, 2520), หน้าคำนำ.

⁴ภควา-เรื่องอุไร ฤคาลัย, *พระพุทธเจ้าในทัศนะสามรัตนบุรุษของอินเดีย* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลด์คัมทอง, 2529), หน้า 59.

⁵Philip C. Almond, *The British Discovery of Buddhism*, 2nd ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), p. 2.

⁶Charles Allen, *The Buddha and the Sahibs* (London: John Murray, 2002), p. 243.

ในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนมุ่งศึกษาการนำเสนอหัวข้อธรรมเรื่อง อริยสัจ 4 ที่ปรากฏในงานของ เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ อาจกล่าวได้ว่า กวีได้ตีความอริยสัจ 4 และอธิบายร้อยเรียงออกมาเป็นบทกวีนิพนธ์ที่จับใจด้วยวรรณศิลป์และบอกเล่าสาระสำคัญของหลักธรรมสำคัญดังกล่าวอย่างแจ่มแจ้ง กวีแสดงลักษณะเด่นของพุทธปรัชญาข้อนี้ว่ามีความเป็นเหตุเป็นผลและสมเหตุสมผลอันสอดคล้องกับกระแสเหตุผลนิยมและความคิดแนววิทยาศาสตร์ที่กำลังเฟื่องฟูในโลกตะวันตก ทั้งยังใช้แนวคิดในบริบทสังคมตะวันตกมาช่วยอธิบายพุทธธรรมดังกล่าวอีกด้วย

1. ทุกข์: โรคภัยที่อยู่คู่มนุษย์

ทุกข์ หมายถึงสภาวะที่บีบคั้น ภาวะที่ทนได้ยาก มีความขัดแย้ง บกพร่อง ไร้ซึ่งแก่นสารและความเที่ยงแท้ ทุกข์เป็นสัจวิถีสี่ที่มนุษย์ผู้ประมาทมักมองข้าม ในการอธิบายลักษณะเด่นของทุกข์ตามมโนทัศน์ของผู้ประพันธ์ อาร์โนลด์มีเพียงแค่ได้ถ่ายทอดเนื้อหาอันเป็นชนบทที่คล้ายพุทธคัมภีร์เล่มอื่นๆ ที่อธิบายลักษณะของทุกข์เท่านั้น แต่กวียังประดิษฐ์และร้อยเรียงด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์เพื่อแสดงความทุกข์อย่างมีสุนทรีย์ ความเปรียบและภาพพจน์ที่ปรากฏทำให้หัวข้อธรรมดังกล่าวเป็นมากกว่าบทเรียนทางศาสนา คือได้รับการยกระดับให้มีคุณค่าทางความงามและมีความประณีตทางอารมณ์ ในพุทธคัมภีร์ทั่วไป เมื่อผู้รจนาลักษณะบรรยายหัวข้อธรรมเรื่องความทุกข์และความหมายของทุกข์ ผู้รจนามักจะดำเนินเรื่องโดยกลวิธีเทศนาโวหาร แต่ความทุกข์ที่อาร์โนลด์ได้บรรยายใน *The Light of Asia* เต็มไปด้วยภาษาภาพพจน์และความเปรียบที่ดึงดูดใจ กระตุ้นให้ผู้อ่านเห็นความจริงด้วยประสบการณ์ทางจิตวิญญาณ ความเปรียบบางประการที่ปรากฏในตัวบทดูเหมือนว่าจะเป็นความคิดริเริ่มของตัวเอง

¹พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 11, หน้า 155.

น่าจะมีได้เคยปรากฏในตัวบทของพุทธคัมภีร์เล่มใดมาก่อน ในตอนแรก เซอร์
เอ็ดวิน อาร์โนลด์รจนาความและลักษณะของความทุกข์อันเป็นองค์ประกอบข้อ
แรกของอริยสัจ 4

The First Truth is of Sorrow. Be not mocked!
Life which ye prize is long-drawn agony:
Only its pains abide; its pleasures are
As birds which light and fly.

Ache of the birth, ache of the helpless days,
Ache of hot youth and ache of manhood's prime;
Ache of the chill grey years and choking death,
These fill your piteous time.
(VIII: 148)

ในกวีนิพนธ์บทแรก อาร์โนลด์ใช้ความเปรียบชีวิตว่าเป็นพื้นที่ที่มีทั้ง
ความทุกข์และความสุขพ่วงกันอยู่ กวีใช้คำที่มีความหมายต่างกันคนละขั้วเพื่อ
ชี้ให้เห็นความจริงที่ว่าชีวิตไม่ได้มีแต่ด้านดีเพียงด้านเดียว แต่ชีวิตเป็นภาวะอัน
ทุกข์เข็ญที่มนุษย์แบกรับมานานแสนนาน และดูเหมือนว่าความทุกข์ต่างหากเล่าที่
จับจองพื้นที่ของชีวิตมนุษย์เสียส่วนใหญ่ เมื่อพิจารณาเทียบความสุขที่เกิดขึ้นใน
ชีวิตแล้ว แล่นจะมีพื้นที่เพียงน้อยนิด กวีกล่าวเปรียบเทียบความสุขว่าเป็นเหมือน
นก นกย่อมไม่เดินดินอย่างถาวรฉันใด ความสุขก็ไม่อยู่ในจิตใจอย่างจีรังฉันนั้น
ความสุขก็สามารถอุปมาได้ดังนี้ที่เกิดขึ้นอย่างไม่ยั่งยืน

เนื้อหาที่ว่าด้วยการอธิบายธรรมเรื่องความทุกข์ในบทถัดไปมีความ
สอดคล้องกับพุทธคัมภีร์ทั่วไปที่บ่งชี้ให้เห็นว่าเมื่อเกิดชีวิตขึ้นแล้ว ความทุกข์
รูปแบบต่างๆ ย่อมโหมเข้ามา พระไตรปิฎกกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ความทุกข์ที่

มโนทัศน์เรื่อง อริยสัจ 4 ในกวีนิพนธ์ *The Light of Asia* ของเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์

เกิดขึ้นในชีวิตคนเรานั้น มาในหลายรูปแบบและตลอดช่วงเวลาที่ชีวิตอยู่ตั้งแต่เกิดจนตายไม่ว่าจะเป็นชาติ ชรา และมรณะ^๑

ในกวีนิพนธ์บทต่อมา อาร์โนลด์ใช้ภาษาภาพพจน์อธิบายความทุกข์ด้วยกลวิธีที่เริ่มและเป็นของตนเอง ความเปรียบดังกล่าวไม่ค่อยพบในอรรถาธิบายเรื่องทุกข์ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาโดยทั่วไป จึงคาดว่าจะเป็นความคิดสร้างสรรค์ของเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์เอง ตัวอย่างใน *The Light of Asia* กล่าวว่าแม้ผืนโลกจะอุดมงามเพียงใด แต่ความมั่งคั่งนั้นหาได้นำพามาซึ่งความสุขอันแท้จริงของมนุษย์ไม่

Beauteous is Earth, but all its forest-broods
Plot mutual slaughter, hungering to live;
Of sapphire are the skies, but when men cry
Famished, no drops they gave.

Ask of the sick, the mourners, ask of him
Who tottereth on his staff, lone and forlorn,
'Liketh thee life?'—these say the babe is wise
That weepeth, being born.
(VIII: 148)

เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ชี้ให้เห็นว่าความพิสมัยที่ปรากฏบนโลกเป็นเพียงภาพลวงตา กวีกระเหาะเปลือกที่สอยงามออกแล้วแสดงภาวะทุกข์ของชีวิตที่ดำรงอยู่ โดยกล่าวว่าลี้กลไปผ่านผืนโลกอันเขียวขจีที่น่ารื่นรมย์ สิ่งมีชีวิตต่างกำลัง

^๑ สัมมจักกัปปวัตตนสูตร; จ. 18/14/; ส. ม. 1665/19 528; และที่ ข. ป. 506-510/598-601/3; ขก. จ. 127-736/145-462/35 อ้างถึงใน พระธรรมปิฎก, *พุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 12 (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2547), หน้า 896.

ประหัตประหารกันเพื่อความอยู่รอด กวีใช้คำว่า "Plot mutual slaughter" เพื่อเน้นการแย่งแย่งเพื่อความอยู่รอดทางชีวภาพของสัตว์โลกอันสอดคล้องกับแนวคิดของชาร์ลส์ ดาร์วินที่ว่าด้วยเรื่องกฎแห่งการคัดเลือกทางธรรมชาติ (The Natural Selection) และกฎการอยู่รอดของผู้ที่แข็งแกร่งที่สุด (The Survival of the Fittest) จะพบว่าชีวิตที่ดูเหมือนเต็มไปด้วยความสุขนั้น แท้จริงแล้ว

ล้วนเป็นความงามอันลวงทั้งสิ้น อาร์โนลด์ใช้ภาพพจน์โวหารต่อมาว่า แม้ในภพจักรจะจรสด้วยดวงดาวพร่างพรายส่องแสงระยิบแห่งอัญมณี แต่เมื่อมนุษย์ทุกข์ยากและทิวไทย ไม่มีเลยที่อัญมณีข้างบนนั้นจะหล่นลงมาเพื่อเกื้อกูลมนุษย์ผู้ยากไร้ที่กำลังร้องขอความช่วยเหลือ ภาพดังกล่าวทำให้ผู้อ่านตระหนักในสัจจะแห่งชีวิต ความสวยงามของโลกเป็นเพียงมายา ไม่ได้นำมาซึ่งการหลุดพ้นจากความทุกข์อันเป็นปัญหาสำคัญของมนุษย์ ทศณะดังกล่าวบ่งบอกว่ากวีเป็นผู้ที่มีญาณทัศนะลึกซึ้ง ช่างคิดและรู้เท่าทันความงามจอมปลอมที่ปรากฏอยู่ อาร์โนลด์ลงท้ายข้อสรุปของความทุกข์ที่จับใจ กวีกล่าวว่าเมื่อเราถามความคิดเห็นบรรดาผู้กำลังเผชิญกับความทุกข์ไม่ว่าจะเป็นความป่วยหรือคนแก่เกี่ยวกับทัศนะที่มีต่อการมีชีวิต พวกเขาจะตอบว่าหากนั้นฉลาดที่ร้องไห้ตอนถือกำเนิด เหตุเพราะรู้ว่าเมื่อมีชีวิตก็ต้องมีความทุกข์ ในบริบทนี้ การเกิดหาได้หมายถึงวาระอันดีงามหรือกาลแห่งความสุข แท้ที่จริงการเกิดเป็นจุดเริ่มต้นให้มนุษย์ต้องเผชิญกับความทุกข์ตรานานเท่านานจนกว่าจะสิ้นลม แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับทัศนคติที่ว่าคนเราเกิดมาเพื่อพบทุกข์และใช้กรรม อาร์โนลด์รจนาคำสารภาพของผู้ทุกข์ยากออกมาเป็นปริศนาธรรมแห่งชีวิตที่มีนัยลึกซึ้งและแสดงออกซึ่งความช่างพินิจพิเคราะห์และช่างมองโลกของตัวกวี

2. ทุกขสมุทัย: สาเหตุของโรคร้ายคือตัณหา

ในหนังสือ *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* พระธรรมปิฎกอธิบายทุกขสมุทัยหรือสมุทัยไว้ว่า หมายถึงเหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์

มโนทัศน์เรื่อง อริยสัจ 4 ในกวีนิพนธ์ The Light of Asia ของเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์

เกิดได้แก่ ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา⁹ เมื่อเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์แสดงอริยสัจ 4 ในหัวข้อทุกขสมุทัยก็ดำเนินสาระไปตามพุทธคัมภีร์ คือ กล่าวว่าทุกขสมุทัยเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์อันได้แก่ ตัณหา ดังกวีนิพนธ์ที่ว่า ตัณหาเป็นไฟกิเลสที่กำลังลุกอยู่ในใจมนุษย์

The Second Truth is Sorrow's Cause .What grief
Springs of itself and springs not of Desire?
Senses and things perceived mingle and light
Passion's quick spark of fire:

So flameth Trishna, lust and thirst of things.
Eager ye cleave to shadows, dote on dreams;
A false Self in the midst ye plant, and make
A world around which seems;

Blind to the heights beyond, deaf to the sound
Of sweet airs breathed from far past Indra's sky;
Dumb to the summons of the true life kept
For him who false puts by.
(VIII: 148-149)

จากบทกวีนิพนธ์ที่ยกมาข้างต้น อาร์โนลด์ได้เสนอเหตุแห่งทุกข์ (Sorrow's Cause) อย่างตรงประเด็นและชัดเจน กวีสรรคำหลากหลายที่มีความหมายสอดคล้องกับคำว่า ตัณหา เพื่อเน้นย้ำต้นตอของความทุกข์ดังกล่าว ตั้งแต่การใช้คำดั้งเดิมในภาษาสันสกฤต คือ "Trishna" และตามมาด้วยคำอื่นๆ

⁹พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 11, หน้า 155.

อันจะช่วยเติมเต็มความหมายให้หนักแน่นยิ่งขึ้น คำเหล่านี้ล้วนมีปริณัยทางความหมายใกล้เคียงและสอดคล้องกับคำว่า ตัณหาในศัพท์ทางพุทธศาสนา (Buddhist Terminology) คำเหล่านี้ได้แก่ "Desire" "Passion" "Lust" และ "Thirst" เป็นต้น สัญลักษณ์หรือคำที่เปรียบกับความทุกข์ล้วนก่อกำเนิดจากสิ่งที่เรียกว่า ตัณหา ไม่ว่าจะเป็นทุกข์แห่งความโศกที่เกิดจากความอยาก แม้แต่ทุกข์แห่งความร้อนรนที่ถือกำเนิดจากความใคร่และแรงเพลิงแห่งตัณหา อาร์โนลด์มีเพียงแค่สาธยายความหมายของทุกข์สมุทัยและสาเหตุของความทุกข์ที่มาจากตัณหาเท่านั้น กวียังได้ใช้กลวิธีบุคลาธิษฐานกับตัณหาให้ประกอบอาการเหมือนบุคคลขึ้นมาทำหั่นกันบนสมรภูมิแห่งชีวิต

So grow the strifes and lusts which make earth's war,
So grieve poor cheated hearts and flow salt tears;
So wax the passions, envies, angers, hates;
So years chase blood-stained years

With wild red feet. So, when the grain should grow,
Spreads the biran-weed with its evil root
And poisonous blossoms; hardly good seeds find
Soil where to fall and shoot;
(VIII: 149)

อาร์โนลด์อธิบายเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ในสภาวะจิตใจของมนุษย์โดยการสร้างภาพสงครามการประลองต่อสู้ของบรรดาตัณหาบนสมรภูมิแห่งชีวิตมนุษย์ ผืนโลกเปรียบเป็นเหมือนจิตใจของมนุษย์ที่บรรดาตัณหาเข้ามาย่ำยีและครอบงำให้มีตม่น ผลลัพธ์ที่ตามมาคือความทุกข์ยาก ความใคร่ ความริษยา ความโกรธเกรี้ยว และความเกลียด อาบไปทั่วจิตใจมนุษย์ จิตใจอันเปรียบได้กับผืนโลกถูกอาบไปด้วยธารโลหิต จากนั้นเมล็ดพันธุ์แห่งตัณหาต้นตอแห่งทุกข์ก็ฝังตัวหยั่งราก

มโนทัศน์เรื่อง อริยสัจ 4 ในกวีนิพนธ์ *The Light of Asia* ของเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์

ลึกและเจริญขึ้นเป็นพรรณไม้แห่งต้นหาบันดาลให้มนุษย์ต้องเผชิญกับความทุกข์ไปอย่างไม่มีวันจบสิ้น กวีนำเสนอความคิดเกี่ยวกับต้นตอแห่งความทุกข์และกระบวนการเกิดต้นหาภายในห้วงแห่งมโนสำนึกได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. ทุกขนิโรธ: ภาวะไร้ซึ่งโรคภัย

ทุกขนิโรธหรือนิโรธ หมายถึง ความดับทุกข์ ภาวะอันบริสุทธิ์หลังจากกำจัดตัณหาและอวิชชาอันเป็นเหตุแห่งทุกข์ให้สิ้นไป ไม่ถูกตัณหาข่มใจ ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกเบื้อหน่ายกระวนกระวายหรือคับข้องอย่างใด โดยสรุปคือการประสบกับภาวะแห่งนิพพาน¹⁰ ใน *The Light of Asia* เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ถ่ายทอดสารัตถะได้สอดคล้องกับความหมายหลักของทุกขนิโรธดังที่กล่าวข้างต้น ทั้งยังแสดงความต่อเนื่องกับทุกขสมุทัยที่ได้รจนาไว้ก่อนหน้านี้ ในกวีนิพนธ์ตอนที่ว่าด้วยสมุทัย อาร์โนลด์ปูพื้นเรื่องไว้ว่าทุกข์เกิดจากสงครามแห่งตัณหาในสภาวะจิตใจของมนุษย์มีเมล็ดพันธุ์แห่งตัณหาหยั่งรากลึกและเติบโตขึ้นครอบงำจิตใจ เมื่อกล่าวถึงนิโรธหรือภาวะสงบแห่งนิพพาน กวีอธิบายว่า นิโรธเป็นความสำเร็จที่สามารถถอนรากถอนโคนพืชพันธุ์ตัณหาเหล่านั้นออกจากจิตใจมนุษย์

The Third is Sorrow's Ceasing. This is peace

To conquer love of self and lust of life,

To tear deep-rooted passion from the breast,

To still the inward strife;

(VIII: 149)

¹⁰ พระธรรมปิฎก, *พุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 12, หน้า 897.

อาร์โนลด์รจนากวีนิพนธ์ที่มีความต่อเนื่องสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผล จากที่อธิบายสรุปโดยใช้อุปมาโวหารเปรียบเทียบใจของมนุษย์เป็นพื้นที่แห่งการทำสงครามของตัณหาและเป็นเนืองนาแห่งอวิชชา ต่อมาเมื่ออธิบายทุกขนิโรธหรือภาวะนิพพาน กวีได้กล่าวเป็นเชิงเปรียบว่านิโรธคือภาวะสงบ (peace) เป็นการมีชัยแก่ตัณหา สามารถถอนรากเหง้าแห่งตัณหาและกำจัดออกจากจิตใจ รวมทั้งทำให้สงครามภายในของมนุษย์สงบลง การที่อาร์โนลด์อุปมาตัณหาว่าเป็นดังการต่อสู้สะท้อนความเข้าใจและการตีความของกวี จากการศึกษาการถ่ายทอดพุทธปรัชญาในหัวข้ออริยสัจ 4 แสดงให้เห็นว่าอาร์โนลด์มีใช้นักบูรพคดีศึกษาที่มาศึกษาพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นวัตถุ (Object) แต่อาร์โนลด์มีความเข้าใจในแนวคิดสำคัญของหลักธรรมและสามารถถ่ายทอดออกมาได้อย่างถูกต้อง ลึกซึ้ง และมีวรรณศิลป์ กวีนิพนธ์บทต่อมายังเน้นย้ำให้เห็นว่าการตีความของอาร์โนลด์แสดงออกถึงความรู้จริงในพุทธปรัชญาหัวข้ออริยสัจ 4 และแสดงออกซึ่งความสามารถในการเปรียบเทียบของการดับตัณหาในนิโรธว่าเหมือนกับการดับของไฟในตะเกียงที่สิ้นเชื้อไฟ การดับของไฟในตะเกียงที่สิ้นเชื้อไฟนี้ก็เป็นความหมายตามตัวอักษรของคำว่านิพพานหรือ Nirvāṇa

Then Sorrow ends, for Life and Death have ceased;
How should lamps flicker when their oil is spent?
The old sad count is clear, the new is clean;
Thus hath a man content.
(VIII: 150)

นิโรธ คือความดับทุกข์หรือภาวะที่ทุกข์นั้นสิ้นสุดลง เป็นสภาวะที่ตัณหาถูกกำจัดออกไปจนหมด เมื่อตัณหาดับ ความเกิดไม่มี ความตายจึงไม่มี มโนทัศน์ของอาร์โนลด์ข้อนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องปัจจุสมุปบาท ดังนั้นวรรคทองที่กล่าวว่า “How should lamps flicker when their oil is spent?” จึงแสดงการตัด

มโนทัศน์เรื่อง อริยสัจ 4 ในกวีนิพนธ์ The Light of Asia ของเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์

วงจรวัดจักรแห่งปัจจุสมุปบาทออกได้อย่างสิ้นเชิง เป็นการสิ้นสุดซึ่งความทุกข์
ทั้งปวง

4. มรรค: ปฏิปทาเพื่อกำจัดโรคร้าย

มรรค แปลว่าข้อปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับโรคร้ายแห่งทุกข์ อันได้แก่
อริยมรรคมีองค์ 8 คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ
สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ¹¹ ในการถ่ายทอดธรรม
หัวข้อนี้ อาร์โนลด์ได้แสดงความหมายและเนื้อหาอย่างครบถ้วนและสอดคล้องกับ
พุทธคัมภีร์ แต่ความน่าสนใจที่ปรากฏผ่านตัวบทตอนนี้ คือทัศนคติของอาร์โนลด์
ที่มีต่อปฏิปทาที่นำไปสู่การหลุดพ้น อาร์โนลด์มองปฏิปทานี้ว่าเป็นหนทางที่มนุษย์
ทุกคนสามารถเดินทางไปได้และจะถึงซึ่งจุดหมายคือนิพพานในที่สุด ทัศนคติ
ดังกล่าวแฝงด้วยแนวคิดแบบมนุษยนิยม คือมนุษย์สามารถไปถึงจุดหมายได้หาก
มีความตั้งใจและมีเจตจำนงอันมั่นคง

The Fourth Truth is The Way. It openeth wide
Plain for all feet to tread, easy and near,
The Noble *Eightfold Path*; it goeth straight
To peace and refuge. Hear!

Manifold tracks lead to yon sister-peaks
Around whose snows the gilded clouds are curled;
By steep or gentle slopes the climber comes
Where breaks that other world.

¹¹เล่มเดียวกัน, หน้า 897.

Strong limbs may dare the rugged road which storms,
Soaring and perilous, the mountain's breast;
The weak must wind from slower ledge to ledge,
With many a place of rest.

So is the Eightfold Path which brings to peace;
By lower or by upper heights it goes.
The firm soul hastes, the feeble tarries. All
Will reach the sunlit snows.
(VIII: 150-151)

ความคิดเห็นอันโดดเด่นที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ที่ยกมาข้างต้นคือ อาร์โนลด์เชื่อว่าอริยมรรคมีองค์ 8 (*The Noble Eightfold Path*) ไม่ใช่สิ่งที่ยากเกินไปในการปฏิบัติ มนุษย์ทุกคนสามารถดำเนินบนทางอันประเสริฐนี้ได้ เนื่องจากตัวศัพท์ มรรค มีความหมายว่า ทนทาง ดังนั้นในแง่ศิลปะการประพันธ์ อาร์โนลด์จึงสร้างภาพพจน์ว่าอริยมรรคเป็นเหมือนหนทางที่ทอดขึ้นไปสู่ยอดเขา เส้นทางสายนี้ไม่ใช่เส้นทางแนวราบ ซ้ำยังเป็นเส้นทางที่มีอุปสรรคกีดขวางและมีความยากลำบาก กวีให้ภาพยอดเขา เป็นอีกโลกหนึ่งซึ่งมนุษย์มุ่งหมายจะไปถึง โลกดังกล่าวก็คือนิพพาน อย่างไรก็ตาม อาร์โนลด์ได้จำแนกมนุษย์ออกเป็นสองจำพวก คือ พวกที่มีความแข็งแรงและพวกที่อ่อนแอ พวกที่มีความแข็งแรงยอมใช้กำลังของตนเองฝ่าฟันอุปสรรคและความทรหดของเส้นทางไปสู่เส้นชัยในขณะที่พวกอ่อนแอต้องค่อยๆ ปีนไต่ขึ้นไปตามกำลังที่มี อาจจะหยุดพักบ้างเป็นบางครั้ง บางคราว ในที่นี้ อาร์โนลด์สร้างมิติทางกายภาพเพื่อสื่อไปยังมิติทางมโนภาพในทางกายภาพที่กวีประกอบสร้าง ผู้อ่านจะจินตนาการเห็นเส้นทางที่ทอดตัวสูงขึ้นสู่ยอดเขา ทั้งมนุษย์ผู้มีกำลังและอ่อนกำลังพากันพยายามปีนป่ายขึ้นไปสู่จุดหมายตามแต่เรี่ยวแรงของตนจะอำนวย แต่จริงๆ แล้ว กวีกำลังสื่อสารกับ

ผู้อ่านในมิติมโนภาพที่ซ้อนลึกลงไป เส้นทางที่เป็นรูปธรรมนั้นคือมรรคาอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ส่วนที่กวีกล่าวถึงมนุษย์ผู้มีกำลังและไริกำลังหาได้หมายถึงกำลังทางกายไม่ แต่เป็นกำลังสติปัญญาและกำลังของจิตใจที่มุ่งมั่นไปสู่ความหลุดพ้น การเดินทางที่อาร์โนลด์แสดงให้เห็นมิได้เป็นการเดินทางทางกายภาพจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่ง หากเป็นการเดินทางทางจิตวิญญาณของห้วงมโนสำนึกแห่งมนุษย์ในการเอาชนะตัณหาและอวิชชาเพื่อพาจิตของตนมุ่งสู่สภาวะอันสูงสุด สะอาด และบริสุทธิ์

จากการศึกษาการรจนาหัวข้อธรรมเรื่องอริยสัจ 4 ของเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ใน *The Light of Asia* ผู้เขียนพบว่า ลักษณะเด่นของหลักธรรมดังกล่าวคือความเป็นเหตุเป็นผลและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในโลกตะวันตก กวีนำเสนอพุทธธรรมเรื่องอริยสัจ 4 โดยเน้นไปที่ระเบียบวิธีคิดที่สอดคล้องกับระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ แสดงลักษณะของความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งบนพื้นฐานของความต่อเนื่องจากเหตุสู่ผล อาจกล่าวได้ว่า อาร์โนลด์มีความเข้าใจในพุทธปรัชญาดังกล่าวเป็นอย่างดี นอกจากจะนำเสนอสารัตถะอันเป็นเนื้อหาหลักของบรรดาพุทธธรรมแล้ว กวียังสร้างภาพพจน์ความเปรียบที่จับใจผู้อ่าน ภาพพจน์ความเปรียบที่ อาร์โนลด์ใช้เป็นที่ดึงดูดใจผู้อ่าน เพราะแม้ว่าเนื้อหาที่กวีนำเสนอจะเป็นหัวข้อธรรมที่มีเนื้อหาหนักและยากแก่ความเข้าใจ แต่กวีได้ใช้ความเปรียบสร้างงานที่มีวรรณศิลป์ชวนอ่าน ในช่วงเวลาที่ปัญญาชนตะวันตกส่วนหนึ่งให้ความสนใจพุทธศาสนาและพุทธปรัชญาในฐานะที่เป็นวัตถุทางการศึกษา (Object of study) แล้ววิพากษ์วิจารณ์ถึงประวัติความเป็นมาและหลักการที่ตนสนใจ อาร์โนลด์ปฏิบัติการลึกลงไปกว่านั้นคือเป็นนักบูรพคดีศึกษาที่เข้าถึงปรัชญาในพุทธศาสนาและถ่ายทอดออกมาซึ่งเนื้อหาที่เป็นแก่นสำคัญอันสอดคล้องกับพุทธคัมภีร์พร้อมกับใช้ความสามารถเชิงวรรณศิลป์ประดิษฐ์ถ้อยคำที่ให้คุณค่าทางอารมณ์รวมทั้งกระตุ้นความรู้ลึกของผู้อ่านอย่างมีสุนทรียภาพ

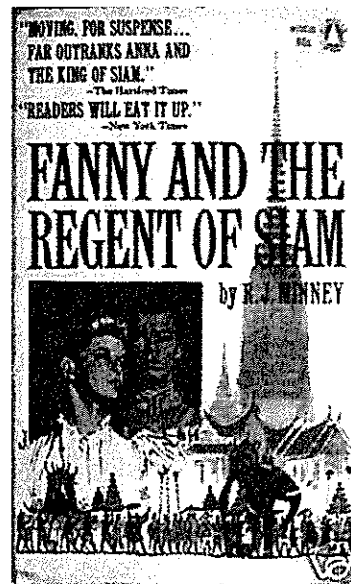
รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรุณา-เรืองอุไร กุศลาสัย. พระพุทธเจ้าในทัศนะสามรัตนบุรุษของอินเดีย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2529.
- พระธรรมปิฎก. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.
- พระธรรมปิฎก. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, 2545.
- พุทธทาสภิกขุ. เกียรติคุณพระพุทธเจ้า (มหาภิเนษกรมณ์). กรุงเทพฯ: สำนักหนังสือธรรมบูชา, 2520.

ภาษาอังกฤษ

- Allen, Charles. *The Buddha and the Sahibs*. London: John Murray, 2002.
- Almond, Philip C. *The British Discovery of Buddhism*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Arnold, Edwin, Sir. *The Light of Asia*. Middlesex: Senate, 1998.
- Wright, Brooks. *Sir Edwin Arnold: A Literary Biography of the Author of The Light of Asia*. Doctoral Dissertation, Department of English, Graduate School, Harvard University, 1950.

“...คุณค่าของนวนิยายเรื่องนี้
ไม่ได้อยู่ที่การสะท้อนข้อเท็จจริงที่ใกล้เคียงความเป็นจริงที่สุด
แต่อยู่ที่การเปิดเผยวิธีคิดแบบเจ้าอาณานิคม
ต่อดินแดนอื่นที่เจ้าอาณานิคมล่องล้าเข้าไปปะทะสังสรรค์...”

ABSTRACT

Siam in Farang's Imagination A Perspective through *Tua Chung Tai Poh Dai Mea Farang* by R.J.Minney

Bayan Imsamran

Tua Chung Tai Poh Dai Mea Farang (Fanny and the Regent of Siam) written by R.J.Minney, is the novel about Siam by employing the concept of colonialism. The merit of this novel does not count on Siam historical and political content but on Siam in western perspective in colonial era.

สยามในจินตนาการของฝรั่ง มองผ่าน ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง¹ ของ อาร์.เจ.มินนี่²

บาหยัน อิ่มสำราญ

1. บทนำ

หลังจากมาร์กาเรต แลนด์อน (Margaret Landon) เขียน *Anna and the King of Siam* ซึ่งเป็นนวนิยายเกี่ยวกับราชสำนักฝ่ายในในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอาศัยเค้าเรื่องจากหนังสือสองเล่มของแอนนา เลียวโนเวนส์ ชื่อ *The English Governess at the Siamese Court* (ค.ศ.1870) และ *The Romance of Harem* (ค.ศ.1872) และเมื่อนำมาสร้างเป็นละครเวทีและภาพยนตร์ก็ได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักทั่วโลก จากนั้น อาร์.เจ.มินนี่ (R.J. Minney) นักเขียนชาวอังกฤษก็ได้ประพันธ์นวนิยาย *Fanny and the Regent of Siam* เมื่อ พ.ศ.2505 นวนิยายเรื่องนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองระหว่างประเทศระหว่างสยามกับอังกฤษในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอาศัยความขัดแย้งระหว่างตระกูลขุนนางใหญ่ 2 ตระกูลและมีอังกฤษเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่ปัญหาทางการเมือง

¹ บทความนี้ศึกษาจาก *Fanny and the Regent of Siam* ฉบับที่แปลเป็นภาษาไทย ใช้ชื่อ "ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง" โดย จุมพินท์ เคยตีพิมพ์สองครั้ง ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2526 โดย สำนักพิมพ์เจ้าพระยาครั้งที่สอง พ.ศ.2546 โดย สำนักพิมพ์มติชน

² อาร์.เจ.มินนี่ (R.J.Minney) หรือชื่อเต็มว่า Rubeigh James Minney สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจาก King's College มหาวิทยาลัยลอนดอน เป็นผู้บรรยายในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง มีผลงานเขียนเรื่องทางประวัติศาสตร์หลายเรื่อง เช่น *Gentle Caesar* (พ.ศ.2485) *Hampton Court* (พ.ศ.2515) *Rasputin* (พ.ศ.2515) *Puffin Asquith* (พ.ศ.2516) (สุรพงษ์ พิณจักษ์ 2544 : 106)

ดังกล่าว นวนิยายเรื่องนี้เป็นที่รู้จักและขายดีในประเทศอังกฤษไม่แพ้ *The English Governess at the Siamese Court* ของ แอนนา เลียวโนเวนส์ (ไกรฤกษ์ นานา 2551: 107) แต่ในประเทศไทยไม่เป็นที่รู้จัก จนกระทั่ง จุมพินันท์ ได้แปลเป็นภาษาไทย เมื่อ พ.ศ.2526 โดยใช้ชื่อว่า *ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง*

อาร์.เจ. มินนี่ ผู้แต่งนวนิยายเรื่อง *ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง* กล่าวว่าได้ใช้เวลาแรมปีเพื่อค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ทั้งที่เป็นเอกสารทางราชการ ได้ไปขออนุญาตกระทรวงต่างประเทศของอังกฤษเพื่อค้นคว้าคัดลอกเอกสารต่างๆ ซึ่งได้ถูกส่งไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแล้ว ได้ติดต่อกับบุคคลต่างๆ ในหลายประเทศ รวมทั้งของเมืองไทยด้วย เพื่อขอทราบเรื่องราวจากท่านเหล่านั้นที่ยังพอทราบในฐานะลูกหลานสืบต่อมาของตัวละครในเรื่อง ได้เดินทางไปประเทศแคนาดาและออสเตรเลียเพื่อเพื่อขอลอกบันทึกจากญาติๆ ของแฟนนี่ ซึ่งได้อพยพไปตั้งรกราก ตลอดจนบันทึกของคนเลี้ยงเด็กซึ่งแฟนนี่เคยจ้างให้เลี้ยงลูกๆ ของพระปรีชาภักการ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากแหล่งต่างๆ เหล่านี้ เมื่อผู้แต่งนำมาผนวกกับจินตนาการของตนเอง และเขียนเป็นนวนิยายที่เกี่ยวข้องกับสยามเรื่อง *ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง* นี้

นวนิยายเรื่องนี้มีความน่าสนใจทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และในเชิงวรรณกรรม ในเชิงประวัติศาสตร์นั้น มีบทความวิชาการอย่างน้อย 3 เรื่อง³ ที่นำนวนิยายเรื่องนี้ไปเป็นข้อมูลเพื่อศึกษาความเป็นไปของราชสำนักสมัยรัชกาลที่ 5 กับมหาอำนาจอังกฤษหลังเกิดกรณีพระปรีชาภักการ แต่ในเชิงวรรณกรรมนั้นยังไม่มีผู้ใดกล่าวถึง หากมีการศึกษาอย่างจริงจังจะทำให้เข้าใจความคิดของชาวตะวันตกที่มีต่อสยามในยุคล่าอาณานิคมและยุคต่อมาได้อีกทางหนึ่ง

³ บทความทั้ง 3 เรื่อง ได้แก่ "คดีพระปรีชาภักการ คดีตัวอย่างที่โด่งดังในสมัยรัชกาลที่ 5" ของ สืบแสง พรหมบุญ "คดีพระปรีชาภักการ "พลิก" คำร้องแฟนนี่ น็อกซ์ แพ้ภัยการเมือง เรื่องจริงที่ถูกปิดบัง" และ "พื้นปฐมนิคมประวัติศาสตร์ นางแฟนนี่ น็อกซ์ แก่ต่างความคิดให้พระปรีชาภักการ" ของ ไกรฤกษ์ นานา นอกจากนี้ ได้แก่ บทความแสดงความคิดเห็นเรื่อง "อนุสาวรีย์แฟนนี่ น็อกซ์ "Anna and the King-Part too" The Next Generation" ของ สุรพงษ์ พินิจคำ ซึ่งวิจารณ์นวนิยายเรื่องนี้ว่า เป็นนวนิยายที่ใช้ข้อมูลประวัติศาสตร์แบบ "จับแพะชนแกะ" จนกลายเป็นเรื่องตลกและไร้สาระ โปรดดูแหล่งที่มาของบทความทั้ง 3 ในบรรณานุกรมท้ายบทความเรื่องนี้

นวนิยายเรื่องนี้มีทั้งหมด 52 บท แบ่งเป็น 3 ตอน แต่ละตอนมีชื่อกำกับเอาไว้อย่างชัดเจน ได้แก่

ตอนที่ 1 แม่น้ำสำราญ ประกอบด้วย 18 บท

ตอนที่ 2 เรือตากอากาศ ประกอบด้วย 23 บท

ตอนที่ 3 การกลับมา ประกอบด้วย 11 บท

เนื้อหาแต่ละตอนมีจุดขัดแย้งที่นำไปสู่แก่นสำคัญในแต่ละตอนดังที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้

2. แม่น้ำสำราญ: ความขัดแย้งเริ่มปรากฏ

เรื่องจับความตั้งแต่แฟนนี่เดินทางเข้าสู่สยามพร้อมกับบิดาคือมิสเตอร์น็อกซ์ซึ่งเป็นกงสุลอังกฤษประจำสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 มีผู้ขายในวังสังคมชั้นสูงทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างประเทศมาหลงรักจำนวนมากมาย ทั้งนี้เพราะแฟนนี่เป็นหญิงสาวลูกครึ่งอังกฤษ-สยามที่สวยงามน่ารักและมีเสน่ห์แบบตะวันตก ชายหนุ่มสองคนในจำนวนหลายคนนั้นคือพระปรีชาชลการแห่งตระกูลมายุกุล และนายดีแห่งตระกูลขุนาค นายดีเป็นหลานชายคนโปรดของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งดำรงฐานะเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินและมีอำนาจอย่างมากมาหลายยุคในยุคนั้น ทั้งนี้ไม่นับชายหนุ่มราชินิกุลที่อยู่นอกสายตาแฟนนี่อันได้แก่ เจ้าชายดำรง (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ) เจ้าชายนเรศ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากฤษดาภินิหาร กรมพระนเรศวรฤทธิ์) เจ้าชายภาณุรังษี (สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าชายภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช) ซึ่งหมายปองแฟนนี่จนถึงกับต้องมาลอบเรือเกี้ยวพาราสีในยามค่ำคืน สร้างความรำคาญให้แก่มิสเตอร์น็อกซ์ผู้เป็นบิดา จนต้องขับไล่ด้วยการใช้น้ำสาดและคิดจะไปซื้อเสียๆ เอาไว้หวิดไล่พวกหนุ่มๆ ราชินิกุลของราชสำนักสยามที่มาลอบเรือเกี้ยวพาราสี บุตรสาวพราวเสน่ห์ของตน

แฟนนี้รู้จักกับพระปรีชาภการซึ่งเป็นคนสนิทของรัชกาลที่ 5 โดยบังเอิญ และเกิดพึงพอใจพระปรีชาภการเมื่อแรกเห็น พระปรีชาภการซึ่งมีภรรยาอยู่แล้วก็สามารถวางตัวได้อย่างเหมาะสม แต่เมื่อภรรยาพระปรีชาภการเสียชีวิต ทั้งสองต่างเข้าใจและเห็นใจซึ่งกันและกันจนกลายเป็นความรัก หว่าเรื่องไม่จบลงโดยง่าย เพราะนายดีซึ่งเป็นหลานปู่ของผู้สำเร็จราชการก็หมายปองแฟนนี้ด้วย ถึงกับมาเจรจาซื้อตามธรรมเนียมสยาม แต่ไม่เป็นที่ตกลงเพราะครอบครัวของแฟนนี้ไม่ชอบผู้สำเร็จราชการ เนื่องจากเป็นคนเหี้ยมเกรียมและร้ายลึก ทำทุกอย่างเพื่อครอบครองความเป็นใหญ่ ที่สำคัญแฟนนี้เองก็ไม่ชอบนายดีเป็นอย่างมาก เพราะเขาได้จำลองความชั่วร้ายในฐานะหลานปู่ของผู้สำเร็จราชการเอาไว้อย่างครบถ้วน มารดาของแฟนนี้ซึ่งเป็นชาวสยามพยายามหาทางให้บุตรสาวแต่งงานกับชาวต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นหลุยส์ ซึ่งเป็นลูกชายหม่อมแอนนา เลียวโนวลส์ หรือแลมบ์ตัน ซึ่งเป็นข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษ แต่ไม่เป็นผลเพราะแฟนนี้และพระปรีชาภการต่างตกหลุมรักกันและกันจนยากที่จะถอนตัว สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผู้สำเร็จราชการและนายดีต้องหาหนทางแต่งงานกับแฟนนี้ให้ได้ก็คือการชิงดีชิงเด่นกันระหว่างตระกูลขุนนางของผู้สำเร็จราชการและนายดีกับตระกูลมายุกุลมาตั้งแต่อดีต เหตุผลประการหลังนี้เป็นเงื่อนไขที่ทำให้ผู้สำเร็จราชการและนายดีต้องการจะเอาชนะพระปรีชาภการให้ได้ เมื่อทำไม่ได้ก็หาทางกลั่นแกล้งต่างๆ นานาเพื่อหาทางให้พระปรีชาภการและแฟนนี้ต้องพรากจากกัน

เรื่องดังกล่าวดำเนินไปในตอนแม่น้ำสำราญ อันเป็นการทำความเข้าใจเหตุผลเหตุของความขัดแย้งทั้งในส่วนที่เป็นเนื้อเรื่องและตัวละคร โดยในแง่เนื้อเรื่องผู้แต่งสร้างความขัดแย้งระหว่างตัวละครที่มีความต้องการสิ่งเดียวกัน คือการได้แต่งงานกับหญิงสาวพราวเสน่ห์ อย่างไรก็ตามตัวแปรสำคัญที่ขับเคลื่อนเรื่องให้ทวีความเข้มข้นมากขึ้นก็คือความขัดแย้งระหว่างตระกูลขุนนางใหญ่ 2 ตระกูลที่ดำรงมาตั้งแต่อดีต คือ ตระกูลมายุกุลและตระกูลขุนนาง ในแง่ตัวละคร ผู้แต่งให้ความสำคัญต่อการสร้างตัวละครที่มีบุคลิกขัดแย้งกันอย่างเห็นได้ชัด ฝ่ายหนึ่งคือพระปรีชาภการ เป็นชายหนุ่มผู้เปรียบพร้อมไปด้วยความรู้ความสามารถ

คุณธรรม และรสนิยมทางศิลปะ มีความจงรักภักดีต่อรัชกาลที่ 5 อย่างสุดชีวิต จึงน่าจะเป็นขุนนางผู้มีอนาคตไกล อีกทั้งยังเป็นสุภาพบุรุษ มีบุคลิกที่อบอุ่นและพึ่งพาได้ ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งคือผู้สำเร็จราชการและนายดีนั้น ถูกสร้างให้เป็นตัวละครประเภทจอมอิทธิพลใช้อำนาจทางการเมืองที่ตนเองมีอยู่ตามอำเภอใจ มีจิตใจชั่วร้าย หยาบกระด้างราวกับเป็นโรคจิต ชอบทำให้ผู้อื่นเจ็บปวดทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงชอบทรมานสัตว์อีกด้วย

ตัวละครเด่นอีกตัวหนึ่งในตอนนี้ก็คือนายแพนนี่ ตัวละครนี้เผยให้เห็นความมีเสน่ห์ไร้ใจแบบตะวันตกท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมแบบตะวันออก เมื่อแพนนี่ไปปรากฏกาย ณ ที่แห่งใด เธอจะเป็นจุดเด่นและเป็นเป้าสายตาของชาวสยามทุกเพศ ทุกวัย และทุกชนชั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการแต่งกาย บุคลิกลักษณะ กิริยามารยาท การพูดจาตลอดจนปฏิภาณไหวพริบต่างๆ แม้แต่รัชกาลที่ 5 ก็ทรงยินดีที่จะวิสาสะกับแพนนี่ราวกับเป็นมิตรสหายที่สนิทสนมกัน

เทคนิคการสร้างเรื่องโดยที่ผู้แต่งเล่าเรื่องจากมุมมองของตัวละครแพนนี่เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เรื่องดำเนินไปอย่างไม่สลับซับซ้อน คุณลักษณะของตัวละครที่ผู้แต่งกำหนดไว้อย่างตายตัวจะค่อยๆ เผยโฉมให้เข้าใจเรื่องราวได้ด้วยความขัดแย้งต่างๆ กำลังก่อตัวและทวีความเข้มข้นขึ้น โดยมีพระปรีชาภักการแพนนี่และบิดามารดาของเธอคือมิสเตอร์และมิสซิสฮ็อกซ์เป็นตัวละครฝ่ายธรรมะ ส่วนผู้สำเร็จราชการและนายดีเป็นตัวละครฝ่ายอธรรม

3.เรื่อตากอากาศ: การเมืองเรื่องรัก

เนื้อหาในตอนนี้นำหน้าที่เชื่อมโยงบทบาทของตัวละครต่างๆ ที่กำหนดไว้ในตอนแม่น้ำสำราญ ตลอดจนผลักดันโครงเรื่องที่เริ่มวางปมขัดแย้งให้เพิ่มระดับความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ จนถึงขีดสุดคือการที่พระปรีชาภักการถูกประหารชีวิต และภรรยา คือแพนนี่เดินทางกลับอังกฤษ

สยามในจินตนาการของฝรั่งผ่าน ตัวจริงตายเพราะได้เมียฝรั่ง ของ อว.เจ.มินนี่

ผู้แต่งพยายามสร้างเรื่องให้ความขัดแย้งขยายวงกว้าง จากความขัดแย้งส่วนตัวไปสู่ประเด็นทางสังคมและก้าวไปไกลจนถึงความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างสยามกับมหาอำนาจอังกฤษ เริ่มตั้งแต่ *ระดับของการกลั่นแกล้ง* ได้แก่ การที่ผู้สำเร็จราชการเกลี้ยส่งพระปรีชาภักการไปคุมการทำเหมืองทองที่ปราจีนบุรีและบีบบังคับให้ขุดทองให้ได้มากที่สุด หรือแกล้งกักตัวแพนนี่ให้อยู่แต่ในเมืองหลวงโดยอ้างเรื่องการฝึกซ้อมละคร เพื่อไม่ให้ทั้งสองเดินทางไปมาหาสู่กัน และใน *ระดับการจับผิด* กล่าวคือ กล่าวหาว่าพระปรีชาภักการละเมิดพระราชอำนาจ ด้วยการประพาศผิดธรรมเนียมข้าราชการสำนักในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พักค้างอ้างแรมกับหญิงชาวต่างชาติบนเรือตากอากาศของตนเอง ในคราวงานพระราชพิธีฉลองวัดใหม่ที่บางปะอิน แม้ว่าทั้งสองจะมีได้อยู่ด้วยกันตามลำพังก็ตาม และในระดับร้ายแรงที่สุดก็คือ *การใส่ร้ายป้ายสี* ว่าพระปรีชาภักการจัดการเหมืองทองที่กบินทร์บุรีผิดพลาด และใช้อำนาจหน้าที่กระทำการสังหารชีวิตผู้อื่นอย่างทารุณโหดร้าย จนในที่สุดพระปรีชาภักการก็ถูกคุมขังและถูกโยกย้ายด้วยข้อหาจกรรจ์ 3 เรื่องคือ มีความประพฤติชั่วช้านាំตาหนึ่บุตรสาวข้าราชการต่างประเทศในเรือตากอากาศ หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และจัดการเหมืองที่กบินทร์บุรีผิดพลาด

การต่อสู้ดิ้นรนของตัวละครที่เป็นฝ่ายถูกกระทำ ให้ความความขัดแย้งขยายวงกว้างออกไปจนกลายเป็นปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ เพราะมิสเตอร์น็อกซ์บิดาของแพนนี่ซึ่งเป็นกงสุลอังกฤษพยายามช่วยเหลือพระปรีชาภักการ ด้วยการพยายามติดต่อขอเรือบินจากสิงคโปร์มาขู่มงคับให้ปล่อยตัวพระปรีชาภักการ อ้างว่าผู้สำเร็จราชการกำลังแสดงอำนาจบาตรใหญ่เหนือกษัตริย์สยาม อังกฤษจึงจำเป็นต้องเข้าช่วยเหลือ และพยายามจะเข้าเฝ้าฯ พระองค์ เพื่อขอการสนับสนุน ผู้แต่งแสดงบรรยากาศของสังคมในขณะนั้น ที่มีทั้งการสนับสนุนและคัดค้านการจับกุมพระปรีชาภักการ สยามต้องแก้ไขวิกฤตการณ์ด้วยการส่งทูตไปอังกฤษเพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ในขณะที่มิสเตอร์น็อกซ์พยายามปลุกระดมชาวสยามเพื่อโค่นระบอบอำมาตยาธิปไตยของผู้สำเร็จราชการ แต่ในที่สุดถูกเรียกตัวกลับไปอังกฤษและไม่ได้กลับมาอีกเลย

เมื่อการตื่นนอนต่อสู้ของตัวละครที่เป็นฝ่ายถูกกระทำจบลงด้วยความพ่ายแพ้ มีสเตอร์น็อกชัยยุติบทบาท พระปรีชากลการถูกล้างประหารชีวิต ส่วนแฟนก็ต้องห่มจีวรปลอมตัวเป็นพระหลบหนีการตามล่าและลี้ภัยการเมืองกลับไปอังกฤษ เนื้อเรื่องในตอนเรือตากอากาศจึงจบลงด้วยความสลดหดหู่

กล่าวได้ว่าเนื้อหาหลักในตอนนี้ นำมาจากคติพระปรีชากลการ ซึ่งเป็นคติประวัติศาสตร์ที่โด่งดังสมัยรัชกาลที่ 5 และผู้แต่งนำมาเล่าใหม่ด้วยมุมมองของผู้แพ้ ให้พระปรีชากลการเป็นฝ่ายที่น่าเห็นอกเห็นใจ เพราะถูกกล่าวหาอย่างไม่เป็นธรรม เนื่องจากบังอาจท้าทายอำนาจผู้สำเร็จราชการผู้ซึ่งมีอำนาจทางการเมืองสูงสุดในขณะนั้น แม้แต่รัชกาลที่ 5 เองก็ต้องถูกบีบบังคับให้ลงพระปรมาภิไธยสั่งประหารพระปรีชากลการด้วยน้ำพระเนตรนองหน้า ในทางประวัติศาสตร์คติพระปรีชากลการเป็นคติที่ซับซ้อนทั้งในด้านข้อกล่าวหา การพิจารณาตัดสินและพิพากษาคดี ตลอดจนการที่บุคคลสำคัญและรัฐบาลต่างประเทศเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (สืบแสง พรหมบุญ 2544: (80)) ข้อสรุปต่างๆ ยังคงคลุมเครือไม่กระจ่างชัด แต่ผู้แต่งใช้วิธีการทางวรรณกรรม กล่าวคือสร้างตัวละครและเหตุการณ์แวดล้อมต่างๆ ตามท้องเรื่อง โน้มน้าวใจให้เชื่อว่าปัญหาทั้งหมดเกิดจากความชั่วร้ายของบุคคลเพียงคนเดียว นับเป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้แพ้ด้วยวิธีการทางวรรณศิลป์ ซึ่งอาจมีผลต่อการสร้างความเข้าใจคติพระปรีชากลการและประวัติศาสตร์ไทยในยุคนี้ที่โน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่ง โดยเฉพาะในหมู่ของชาวต่างประเทศที่มีได้รับรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาดังกล่าวจากหลักฐานแหล่งอื่นๆ

4. การกลับมา: วีรสตรีประชาธิปไตย

เนื้อเรื่องในตอนนี้นับเป็นจินตนาการของผู้แต่งโดยแท้ เพราะตามข้อเท็จจริงนั้นแฟนมีได้เดินทางกลับมาสยามอีกเลย สิ่งที่ทำหลังจากลี้ภัยไปอังกฤษก็คือการเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่พระปรีชากลการกรณีเงินทุจริตที่

สยามในจินตนาการของฝรั่งมองผ่าน ตัวจริงตายเพราะได้เมียฝรั่ง ของ อาร์.เจ.มินนี่

หุ้นส่วนของพระปรีชาการยกยอกไป และขอทรัพย์สินส่วนตัวที่ถูกยึดไป เพื่อจะนำเงินนั้นมาเป็นทุนการศึกษาของลูกๆ ในอุปการะของเธอซึ่งถือสัญชาติไทย โดยกำเนิด (ไกรฤกษ์ นานา 2551: 117 ข) แต่เนื้อเรื่องในนวนิยายตอนนี้ กลับกล่าวถึงการดิ้นรนของแฟนนี่ที่จะกลับสู่สยามอีกครั้ง เพื่อมากวาดล้างต้นตอที่ทำให้พระปรีชาการต้องโทษประหารอย่างไม่เป็นธรรม นั่นคือต้องการเข้ามาล้มล้างระบอบการปกครองอันล้าหลังของสยาม คือ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในเงื้อมมือของอมาตยาธิปไตย ที่เปิดโอกาสให้ขุนนางชั่วคือผู้สำเร็จราชการรวบอำนาจไว้และใช้อำนาจอย่างไร้ความชอบธรรม ดังเช่นที่พระปรีชาการต้องตกเป็นเหยื่อมาแล้ว ความพยายามของแฟนนี่เข้าช่วยการชักศึกเข้าสยาม อันได้แก่การขอให้อังกฤษเข้ายึดสยาม โดยอ้างเหตุว่าถ้าไม่ทำฝรั่งเศสก็จะชิงทำก่อน เพราะสยามก็เป็นดินแดนที่ฝรั่งเศสต้องการเช่นเดียวกัน ทว่าความพยายามของแฟนนี่ไม่เป็นผล จึงตัดสินใจเดินทางไปปารีสเพื่อเจรจากับรัฐบาลฝรั่งเศสให้ทำหน้าที่ทางอารยธรรมของมหาอำนาจตะวันตกต่อชาติที่ยังล้าหลัง นั่นก็คือการทำสงครามกับสยามต่อไป

จากนั้นเนื้อเรื่องเริ่มแตกกระจายกลายเป็นเรื่องการผจญภัยของแฟนนี่และผองเพื่อนชาวฝรั่งเศส มีทั้งนางแบบและจิตรกร ซึ่งเดินทางเข้าสู่สยามด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน คนกลุ่มนี้เดินทางเข้ามาทางเวียดนามผ่านเขมรเข้าสู่สยาม และได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าเขมรและชาวบ้านที่ยังภักดีต่อพระปรีชาการ ทำให้เดินทางเข้ามาหลบซ่อนในบางกอก โดยแฟนนี่อำพรางตัวเองเป็นพระเข้ามาหลบอยู่ที่สถานกงสุลอังกฤษ ในวันเดียวกันนั้นผู้สำเร็จราชการก็ถึงแก่อสัญกรรม โดยที่แฟนนี่ยังไม่ทันได้ชำระความแค้นแต่ประการใด

เรื่องเล่าในตอนนี้เป็นไปอย่างหลวมๆ ผ่านมุมมองของแฟนนี่ คล้ายกับการเขียนประวัติศาสตร์การเมืองสยามยุคใหม่อีกชุดหนึ่ง อาศัยเหตุการณ์หลายเหตุการณ์มาปะติดปะต่อเกี่ยวโยงกันไป ไม่มีความขัดแย้งอะไรเป็นต้นเป็นอัน นอกจากการกล่าวถึงผลงานของแฟนนี่ด้านการเป็นผู้นำที่ก่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา และกระบวนการศาล เธอมีส่วนสำคัญในการริเริ่มให้มีการก่อตั้งสหภาพแรงงาน ตลอดจนเรียกร้องให้สังคมหันมามองปัญหาโสเภณีและความ

ยากจน ที่สำคัญก็คือแฟนี่มีส่วนสำคัญในการก่อตั้งพรรคคณะราษฎร โดยส่ง โปริสท (แปลก?) ผู้ก่อการคนหนึ่งไปเรียนในยุโรป อีก 7 ปีต่อมา เดือนมิถุนายน 2475 เมื่อโปริสทกลับจากปารีส ได้ช่วยให้การปฏิวัติบรรลุผลโดยไม่เสียเลือดเนื้อ บทบาทกษัตริย์มีมากเท่ากษัตริย์ของอังกฤษเท่านั้น ประชาชนสยามต่างมีสิทธิเท่าเทียมกัน สภามন্ত্রীแห่งรัฐ และสภาองคมนตรีถูกยุบเลิกไป อำนาจอธิปไตย และอำนาจบริหาร ได้มาด้วยการประชุมสภาที่มีการเลือกตั้งเข้ามา จบลงด้วยการสร้างอนุสาวรีย์เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญที่ถนนราชดำเนิน และแฟนี่คือวีรสตรีประชาธิปไตยที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสยามครั้งนั้น

ในทางวรรณกรรม เทคนิคการนำเสนอเรื่องราวการกลับสู่สยามของ แฟนี่ในตอนนี้อ่อนมากในเชิงองค์ประกอบทางวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่อง ตัวละคร จากและบรรยากาศ มีลักษณะเป็นการบรรยายสรุปรวบรัดภารกิจ การสร้างประวัติศาสตร์การเมืองที่เป็นประชาธิปไตยของสังคมสยาม โดยมีผู้หญิงชาวตะวันตกคนหนึ่งอุทิศชีวิตที่เหลือทั้งชีวิตผลักดันให้สยามก้าวไปสู่การเป็นสังคมอารยะเพียงลำพัง สำหรับผู้อ่านชาวตะวันตกที่มีได้รู้จักสังคมไทยก็คงจะทึ่งในความเสียสละกล้าหาญของผู้หญิงคนนี้ ที่มีต่อประเทศเล็กๆ ที่แทบจะไม่ใช่ที่รู้จักในโลก แต่ผู้ที่มีความรู้ประวัติศาสตร์ไทยอยู่บ้าง คงรู้สึกรากับว่าตัวละครตัวนี้กำลัง 'โจรกรรม' บทบาทของนักเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองของไทยนับตั้งแต่ยุคสยามใหม่ถึงการปฏิวัติ พ.ศ.2475 ไม่ว่าจะเป็น เทียนวรรณ ถวัติ ฤทธิเดช ปรีดี พนมยงค์ พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ประยูร ภมรมนตรี เป็นต้น รวมไปถึงประชาชนชาวสยามที่เป็นกำลังสำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แม้ว่าผู้เขียนจะกล่าวว่าได้เดินทางไปค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่างๆ มาเป็นอย่างดีก่อนที่จะเขียนนวนิยายเรื่องนี้ แต่เรื่องราวในตอนที่แฟนี่กลับสู่สยามนี้เป็นบทพิสูจน์ที่เกือบจะบอกได้ว่า อาร์.เจ.มินนี่รู้จักสังคมไทยและประวัติศาสตร์ไทยในระดับที่ผิวเผินมาก

5. จากจิตวิญญาณของนักล่า

รูเบิร์ต อีเมอร์สัน (Rupert Emerson) ได้กล่าวถึงลัทธิอาณานิคมว่า เป็นการแผ่ขยายอำนาจจากเจ้าอาณานิคมซึ่งเป็นชาติตะวันตกเข้าครอบครองดินแดนของคนอีกเชื้อชาติหนึ่งที่อยู่ห่างไกลออกไป ลัทธิอาณานิคมเป็นการปกครองโดยคนกลุ่มน้อยที่แปลกแยก อาศัยคนพื้นเมืองกลุ่มหนึ่งที่ยอมเข้ามาเป็นผู้รับใช้อำนาจเผด็จการนั้น แล้วปกครองคนส่วนใหญ่เพื่อให้คนเหล่านั้นให้อยู่ในสภาพยอมจำนน แต่กระนั้น ลัทธิอาณานิคมก็นับเป็นช่องทางแรกๆ ที่ทำให้เจ้าอาณานิคมตะวันตกสามารถล่าเลี้ยงความรู้ ความคิด จิตวิญญาณและเทคโนโลยีต่างๆ จากดินแดนตะวันตกไปสู่ดินแดนส่วนอื่นของโลก ความคิดชาตินิยมนับเป็นผลจากอิทธิพลดังกล่าว และเริ่มก่อตัวขึ้นในหมู่ชนพื้นเมืองที่คุ้นเคยกับตะวันตก (Rupert Emerson 1968: 5) ซึ่งส่งผลให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านการครอบงำของเจ้าอาณานิคม เพื่อนำชาติไปสู่เอกราชในเวลาต่อมา เช่น บริติชอินเดียน บริติชมลายา อินโดจีนฝรั่งเศส และดินแดนต่างๆ ในทวีปแอฟริกา เป็นต้น

หากนำกรอบดังกล่าวมาพิจารณานวนิยายเรื่อง *ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง* ของ อาร์. เจ. มินนี่ จะเห็นว่านวนิยายเรื่องนี้ช่วยขยายความเข้าใจความคิดแบบเจ้าอาณานิคมได้เด่นชัดขึ้น โดยผ่านองค์ประกอบต่างๆ ทั้งในด้านเนื้อเรื่อง ตัวละคร และการนำเสนอเรื่อง ดังจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

ก. *ด้านเนื้อเรื่อง* เนื้อเรื่องมุ่งนำเสนอโครงเรื่อง ๒ ลักษณะ ได้แก่ โครงเรื่องหลัก ซึ่งเป็นเรื่องการผจญภัยของหญิงสาวลูกครึ่งอังกฤษสยาม ที่ต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมไทย และด้วยอุดมการณ์ที่ก้าวหน้าซึ่งได้รับการปลูกฝังจากตะวันตก ผนวกกับความตั้งใจมั่น ทำให้เธอสามารถสร้างสังคมสยามให้เป็นประชาธิปไตยในที่สุด โครงเรื่องเช่นนี้เข้าลักษณะของเรื่องโรมาเนสซ์ ซึ่งเป็นเรื่องการผจญภัยของตัวเอกในดินแดนที่ต่างแดนและห่างไกล

โครงเรื่องรอง เป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล ส่งผลให้ฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่าใช้อิทธิพลเข้ากำจัดอีกฝ่ายที่มีอำนาจน้อยกว่า โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

และความเป็นธรรมใดๆ เป็นเหตุให้ผู้บริสุทธิ์และมีคุณค่าต่อสังคมคนหนึ่ง ต้องตกเป็นจำเลยของสังคมทั้งในแง่คำกล่าวหาโดยปราศจากมูลความจริง และในที่สุดก็ต้องถูกประหารชีวิตเพราะความผิดที่ถูกกล่าวหา นั่น โครงเรื่องรอนี้เองคือกรณีคดีพระปรีชาภักการ ซึ่งเป็นประเด็นทางประวัติศาสตร์ที่ยังไม่มีข้อยุติว่าใครผิดใครถูก แต่ในทางวรรณกรรม ผู้แต่งได้วินิจฉัยเสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์ว่า พระปรีชาภักการถูกตัดสินประหารชีวิตอย่างไม่ชอบธรรมเพราะถูกผู้สำเร็จราชการกลั่นแกล้ง

นอกจากนั้นเนื้อหาของนวนิยายยังสะท้อนถึงเจตนาของผู้แต่ง ที่ต้องการจะชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมล้มเหลวของการเมืองสยามแบบเก่าที่ส่งผลกระทบถึงชีวิตของชาวสยามโดยทั่วหน้า และจำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงการเมืองทั้งระบบ เจตนาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นทั้งส่วนที่เป็นแนวคิดหลักและแนวคิดรอง ดังนี้

แนวคิดหลักก็คือ การชี้ให้เห็นการเมืองการปกครองของสยามที่ตกอยู่ในมือของผู้มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของขุนนางตระกูลหนึ่ง เมื่อมีผู้ใดกระทำการที่ขัดความต้องการของตนเองก็ใช้อำนาจทางการเมืองที่ตนเองมีอยู่เข้าจัดการตามอำเภอใจ ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องตกเป็นเหยื่อของความป่าเถื่อนไร้อารยธรรมดังกล่าว ความล้มเหลวด้อยพัฒนาดังกล่าวทำให้ชาวสยามต้องเผชิญกับความทุกข์ทรมานและไม่อาจหาหนทางที่จะทำให้สังคมดีขึ้นได้ จึงนับเป็นหน้าที่ทางอารยธรรมของเจ้าอาณานิคมตะวันตกที่จะต้องเข้าไปจัดการล้มล้างอำนาจอันไม่เป็นธรรมดังกล่าว โดยจัดการกับรูปแบบการเมืองและสังคมของประเทศด้อยพัฒนาตลอดจนสถาปนาการเมืองการปกครองแบบใหม่คือการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย เพื่อให้ชาวสยามทั้งมวลพ้นจากความทุกข์ทรมาน มีชีวิตที่สงบสุข เสมอภาคและมีเสรีภาพโดยทั่วหน้า

แนวคิดรองก็คือต้องการสะท้อนให้เห็นการเมืองสยามในช่วงที่ผู้สำเร็จราชการเรื่องอำนาจกระทำการทุกอย่างตามอำเภอใจ แม้แต่เรื่องความรักซึ่งเป็นความรู้สึกระหว่างคนสองคน โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลและความถูกต้องใดๆ อำนาจที่มากมายดังกล่าวไม่มีผู้ใดคัดค้านหรือทัดทานได้แม้แต่พระมหากษัตริย์

สยามในจินตนาการของฝรั่งมองผ่าน ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง ของ อาร์.เจ.มินนี่

ข. ด้านตัวละคร จะเห็นว่าผู้แต่งสร้างตัวละครขึ้นมา 3 ฝ่าย ฝ่ายแรก ได้แก่ เจ้าอาณานิคม ฝ่ายที่สอง ได้แก่ คนพื้นเมืองที่ขัดแย้งกับเจ้าอาณานิคม ฝ่ายที่สาม ได้แก่ คนพื้นเมืองที่ประนีประนอมกับเจ้าอาณานิคม ตัวละครแต่ละฝ่ายมีบทบาทดังนี้

ฝ่ายเจ้าอาณานิคม ได้แก่ แพนนี่และบิดาคือกงสุลน็อกซ์ ตัวละครกลุ่มนี้ถูกสร้างให้เป็นผู้ที่มีความคิดอ่านทันสมัย อันได้แก่ มีเหตุผล มีจิตใจเสรีนิยม มีมารยาทและรสนิยมดี โดยเฉพาะแพนนี่นอกจากรูปร่างหน้าตาที่สวยงาม ผิวขาว ดวงตาเป็นประกาย และนิสัยร่าเริงแล้ว เธอยังได้รับการศึกษาอย่างดีจากลอนดอน บริสเซลล์ ปารีส ความงดงามน่ารักทั้งในด้านรูปร่างหน้าตาและอุปนิสัย ทำให้ผู้ที่อยู่ใกล้อดที่จะนิยมชมชื่นไม่ได้ คุณสมบัติทั้งหมดไม่ใช่เพราะเธอมีเชื้อสายเจ้าอาณานิคมโดยกำเนิด แต่เป็นเพราะได้ไปใช้ชีวิตอยู่อังกฤษตั้งแต่ 10 ขวบ สังคมที่นั่นได้หล่อหลอม เสน่ห์อย่างประหลาดเช่นนี้ให้แก่เธอ เมื่อแพนนี่ปรากฏตัวในเรื่องนับตั้งแต่ฉากแรก เธอจะเป็นศูนย์รวมความสนใจของตัวละครชายในเรื่องโดยไม่จำกัดเพศ วัย เชื้อชาติ และฐานะทางสังคม ความน่าสนใจของแพนนี่ทำให้ตัวละครหญิงอื่นๆ ที่อยู่หน่วยเดียวกันในเรื่องจะดูด้อยค่าไปในทันที

ตัวละครฝ่ายเจ้าอาณานิคมที่สำคัญอีกตัวหนึ่งก็คือ มิสเตอร์น็อกซ์ ซึ่งเป็นบิดาของแพนนี่ เป็นพ่อที่รักและให้อิสระเสรีภาพแก่ลูกทั้งในด้านความคิดและการกระทำ มีความคิดรอบคอบก่อนตัดสินใจดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นสามีที่ดีที่เกียรตินิรภัยแม้ว่าภรรยาเป็นชาวพื้นเมืองแต่ก็ให้ความสำคัญ เป็นคนที่รักความเป็นธรรมชาติสุดชีวิต กล่าวคือเมื่อเห็นบุตรเขยของตนถูกตัดสินคดีความอย่างไม่เป็นธรรมก็หาทางช่วยเหลือจนสุดความสามารถจนนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างสยามและอังกฤษ

ฝ่ายคนพื้นเมืองที่ขัดแย้งกับเจ้าอาณานิคม ได้แก่ ผู้สำเร็จราชการและนายตี ผู้แต่งสร้างให้เป็นจอมอิทธิพลผู้นำขัง ผู้สำเร็จราชการนั้นเป็นขุนนางเฒ่าอายุใกล้ 70 ปี มีอำนาจทางการเมืองสูงกว่าพระมหากษัตริย์ เป็นคนเจ้าเล่ห์ เบื้องหลังรอยยิ้มมักมีอะไรแอบแฝงอยู่เสมอ ใช้อำนาจและอิทธิพลให้คนใกล้ชิดและญาติพี่น้องให้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ เป็นคนไม่มีเหตุผล ไม่ยอมรับความเห็น

ของผู้อื่น ไม่เคารพในสิทธิส่วนตัวของผู้อื่น อารมณ์รุนแรง นิยมวัตถุ ชอบความโอ้อ่าภูมิฐาน แต่งกายไร้รสนิยม เน้นความฉูดฉาดและตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับมีค่า ส่วนนายดีก็ถอดแบบนิสัยของผู้สำเร็จราชการ เพียงแต่ช่วงท้ายลำบากตัวได้ แต่ก็ไม่ได้ช่วยให้สถานการณ์ทั้งหลายดีขึ้น

ฝ่ายคนพื้นเมืองที่ประนีประนอมกับเจ้าอาณานิคม คนกลุ่มนี้เป็นข้าวนาอีกหัวหนึ่งซึ่งขัดแย้งกับกลุ่มอำนาจของผู้สำเร็จราชการ มีทั้งตัวละครที่มีความสัมพันธ์ระดับใกล้ชิดกับเจ้าอาณานิคมและตัวละครที่มีความสัมพันธ์ในระดับฝักใฝ่กับเจ้าอาณานิคม

ตัวละครที่เป็นมีความสัมพันธ์ระดับใกล้ชิดกับเจ้าอาณานิคม ได้แก่ พระปรีชาภักการซึ่งเป็นสามีของแฟนนี่และเป็นบุตรเขยของมิสเตอร์น็อกซ์ ผู้แต่งสร้างให้ตัวละครตัวนี้เป็นคนดีจนเกือบจะเป็นนักบุญ เฉลียวฉลาด มีมารยาทและรสนิยมดี มีความรู้ความสามารถทางช่าง เป็นที่ขอบพอของมิสเตอร์น็อกซ์ เมื่อไปเป็นเจ้าเมืองปราจีนบุรีก็เป็นที่รักของชาวบ้านเพราะทำงานอย่างขยันขันแข็งและใกล้ชิดกับชาวบ้าน อีกทั้งยังเป็นผู้ดูแลกิจการเหมืองทองหายได้เข้าแผ่นดินจำนวนมาก นอกจากนั้นก็คือมิสซิสน็อกซ์หรือปรางสตรีชาวสยามภรรยาของมิสเตอร์น็อกซ์ และเป็นมารดาของแฟนนี่ ผู้หญิงคนนี้ได้รับอิทธิพลตะวันตกจากมิสเตอร์น็อกซ์อย่างมากทั้งวิถีคิดและการวางตัว เป็นผู้ที่มิสเตอร์น็อกซ์วางใจปรึกษาหารือด้วยยามมีปัญหาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชาวสยาม

ส่วนตัวละครที่มีความสัมพันธ์กับเจ้าอาณานิคมในระดับฝักใฝ่ ได้แก่ ตัวละครที่ให้ความเป็นมิตรแต่ก็มีได้ให้ความร่วมมือกับเจ้าอาณานิคมอย่างโจ่งแจ้งชัดเจน ได้แก่ตัวละครกลุ่มราชสำนักสยามที่สำคัญได้แก่ รัชกาลที่ 5 ตัวละครนี้ดำรงฐานะกษัตริย์สยามที่ได้มีอำนาจอย่างแท้จริง และได้รับความกดดันจากฝ่ายผู้สำเร็จราชการในการบริหารบ้านเมืองโดยตลอด แต่เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความคิดทันสมัย จึงเข้ากันได้และเป็นที่ยอมรับจากฝ่ายเจ้าอาณานิคม เมื่อต้องเผชิญหน้ากับความขัดแย้งกับผู้สำเร็จราชการกรณีคดีพระปรีชาภักการ ตัวละครนี้ถูกบีบให้ลงพระปรมาภิไธยสั่งประหารพระปรีชาภักการ รัชกาลที่ 5 เป็นหนึ่งในตัวละครชายที่ชื่นชมความงาม ความเฉลียวฉลาดและความมีเสน่ห์ของแฟนนี่ อีกทั้ง

ให้ความเป็นกันเองกับแฟนอย่างมาก แต่ก็ขัดแย้งกับเจ้าอาณานิคมในตอนท้าย โดยมีแฟนนี้เป็นตัวแทนเพราะไม่เห็นด้วยที่จะเปลี่ยนแปลงสยามไปสู่แนวทางประชาธิปไตยตามที่แฟนแนะนำ จนกระทั่งแฟนนี้ต้องดำเนินการเองตามลำพัง

ค. ด้านการนำเสนอเรื่อง ผู้แต่งใช้วิธีการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของเจ้าอาณานิคม ได้แก่ แฟนนี่และมิสเตอร์น็อกซ์ การกระทำความรู้สึกลึกซึ้งทุกอย่างของเจ้าอาณานิคมจะได้รับการอธิบายทั้งในเชิงรายละเอียดและความถูกต้องชอบธรรม และใช้มุมมองเดียวกันนี้เพื่อจะอธิบายความไม่ถูกต้องชอบธรรมให้แก่ตัวละครพื้นเมืองที่เป็นศัตรูของเจ้าอาณานิคม แต่หากเป็นตัวละครพื้นเมืองที่ใกล้ชิดกับเจ้าอาณานิคม เช่น พระปรีชาชลการ หรือตัวละครที่มีความสัมพันธ์กับเจ้าอาณานิคมระดับฝึกไฟ เช่น รัชกาลที่ 5 จะได้รับการบรรยายหรืออธิบายในเชิงเข้าใจและเห็นใจ

ด้วยกลวิธีทางวรรณกรรมอันได้แก่ การสร้างเนื้อเรื่อง ตัวละคร และการนำเสนอเรื่องตั้งที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้มองเห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจถึง 3 ระดับในนวนิยายเรื่องนี้ ได้แก่ ระดับคนกับคน ระดับคนกับรัฐ และระดับรัฐกับรัฐ โดยความสัมพันธ์เชิงอำนาจจะหว่างคนกับคนนั้นเป็นการประลองกำลังกันระหว่างกลุ่มอำนาจ 2 กลุ่ม คือกลุ่มพระปรีชาชลการ และกลุ่มของผู้สำเร็จราชการ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจจะหว่างคนกับคนถูกขยายปริมณฑลไปสู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคนกับรัฐ นั่นก็คือการที่ฝ่ายผู้สำเร็จราชการใช้รัฐซึ่งมีราชสำนักเป็นตัวแทนเข้ามาจัดการอีกฝ่ายหนึ่ง แต่เนื่องจากมีตัวแปรที่อยู่นอกเหนือการควบคุมคือการเป็นเจ้าอาณานิคม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจจะหว่างคนกับรัฐจึงยกระดับไปสู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับรัฐ นั่นก็คือความขัดแย้งระหว่างสยามและอังกฤษ โดยมีราชสำนักเป็นตัวแทนของฝ่ายสยามและมิสเตอร์น็อกซ์เป็นตัวแทนของฝ่ายอังกฤษ

ในระหว่างที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้ง 3 ระดับดำเนินไป ได้ทิ้งร่องรอยแห่งอคติของผู้แต่งต่อสยามไว้อย่างน้อย 2 ด้าน ได้แก่ ด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรม และด้านประวัติศาสตร์

ด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ผู้แต่งมองคนพื้นเมืองสยามอย่างดูแคลน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนพื้นเมืองที่ขัดแย้งกับเจ้าอาณานิคม ผู้แต่งจะแถมสืสันให้ เป็นคนที่น่ารังเกียจและน่าชิงชัง ไม่ว่าจะเป็นลักษณะภายนอก รสนิยมการแต่ง กายและการใช้ชีวิต รวมไปถึงอุปนิสัยใจคอ ทว่าคนพื้นเมืองสยามจะได้รับการ ยอมรับก็ต่อเมื่อมีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะสามีหรือภรรยาของตัวละครเจ้า อาณานิคม หรืออีกนัยหนึ่งความเป็นเจ้าอาณานิคมช่วยยกระดับชาวพื้นเมืองสู่ ความเป็นอารยะ ตัวละครฝ่ายนี้หมายรวมถึงคนพื้นเมืองสยามที่ประนีประนอม กับเจ้าอาณานิคมก็จะได้รับการกำหนดบุคลิกภายนอกและลักษณะนิสัยที่น่าพึง ประสงค์ไว้เช่นเดียวกัน ส่วนตัวละครที่เป็นฝ่ายเจ้าอาณานิคมนั้นจะเป็นคนดี สมบูรณ์แบบทั้งทางด้านบุคลิกภายนอก นิสัยใจคอ และรสนิยม ความแตกต่างใน การสร้างตัวละครดังกล่าวบ่งบอกความจงใจของผู้เขียนว่าตะวันตกนั้นดีกว่า เหนือกว่าชนพื้นเมืองทุกด้าน

ด้านประวัติศาสตร์ ผู้แต่งมิได้ให้ความเคารพต่อการสร้างประวัติศาสตร์ ของชาวสยาม โดยมองว่าชาวพื้นเมืองสยามเฉื่อยชา อ่อนแอ และขาดกวีตักเตือนไป จนไม่อาจสร้างการเมืองการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยได้ แม้แต่วีรบุรุษ วีรสตรี ก็ต้อง “นำเข้า” จากเจ้าอาณานิคม เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นผู้นำชาวสยามไปสู่การเมือง การปกครองในระบอบใหม่

อคติทั้ง 2 ประการนี้ ทำให้เห็นว่านวนิยายเรื่องนี้ได้สะท้อนความคิดแบบ ลัทธิอาณานิคมไว้อย่างชัดเจน แม้ว่าจะเขียนขึ้นในยุคที่ลัทธิอาณานิคมกลายเป็น ประวัติศาสตร์ไปแล้ว (พ.ศ.2505) แต่จิตใจของผู้แต่งก็ยังประหวัดถึงคตินวันอัน ยิ่งใหญ่ของตนเอง โดยใช้ความรู้ประวัติศาสตร์สยามที่มีอยู่กระพรวองกระพรั่ง แล้วเติมต่อด้วยจินตนาการที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งอคติ ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง มี ฐานะทางวรรณกรรมเป็นนวนิยายโรมานซ์ที่ใช้เหตุการณ์ในอดีตของสยามเป็นพื้น หลัง แม้ว่าสาระของเรื่องมีข้อชวนให้สงสัยมากมายแต่ในท่ามกลางข้อกังขา เหล่านั้นอาจทำให้เรามองเห็นความจริงเชิงประจักษ์ว่าในสายตาของชาวตะวันตก แล้ว สยามมิได้แตกต่างไปจากชาติอาณานิคมทั้งหลายเลย

สยามในจินตนาการของฝรั่งมองผ่าน ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง ของ อาร์.เจ.มินนี่

6. บทสรุป

นวนิยายเรื่อง *ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง* ของ อาร์.เจ. มินนี่ นับเป็นนวนิยายที่สะท้อนความคิดแบบลัทธิอาณานิคมโดยใช้บริบทสังคมสยามได้อย่างชัดเจนเรื่องหนึ่ง คุณค่าของนวนิยายเรื่องนี้ไม่ได้อยู่ที่การสะท้อนข้อเท็จจริงที่ใกล้เคียงความเป็นจริงที่สุด แต่อยู่ที่การเปิดเผยวิถีคิดแบบเจ้าอาณานิคมต่อดินแดนอื่นที่เจ้าอาณานิคมล่องล่ำเข้าไปปะทะสังสรรค์ เป็นเรื่องยากที่ผู้อ่านชาวไทยจะยอมรับทฤษฎีของผู้แต่งโดยไม่มีปฏิกิริยาใดๆ โดยเฉพาะผู้ที่มีความคิดแบบชาตินิยมและเชื่อในประวัติศาสตร์กระแสหลัก แต่หากมองในมุมกลับ นวนิยายเรื่องนี้อาจทำให้เราลดระดับความภูมิใจที่ถูกอ้างมายาวนานที่ว่า “สยามไม่เคยเป็นอาณานิคมของชาติใด” เพราะในสายตาของชาวตะวันตกแล้วสยามไม่มีความแตกต่างจากดินแดนอาณานิคมอื่นใด แม้แต่รัชกาลที่ 5 หรือผู้ก่อการ 2475 ก็มิได้มีความสลักสำคัญอะไร การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงต้องมาจากชาวฝรั่งเศสผิวขาวที่ฉลาดรอบรู้และมีอารยธรรมเหนือกว่าเท่านั้น

บรรณานุกรม

- ไกรฤกษ์ นานา. “คดีพระปริชาลการ “พลิก” คำร้องแฟนนี้ น็อกซ์ แพ้ภัยการเมือง เรื่องจริงที่ถูกปิดบัง”. ใน *ศิลปวัฒนธรรม* 29 , 8 (มิถุนายน 2551) 89-101.
- , “พื้นปฐมนาคดีประวัติศาสตร์ นางแฟนนี้ น็อกซ์ แก่ต่างความผิดให้พระปริชาลการ. ใน *ศิลปวัฒนธรรม* .29, 7 (พฤษภาคม 2551) 107-121.
- ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. *สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2516.
- สุรพงษ์ พินิจคำ. “อนุสาวรีย์แฟนนี้ น็อกซ์ ” Anna and the King-Part too” The Next Generation” ใน *ศิลปวัฒนธรรม*. 23, 2(ธันวาคม 2544) 103-107.
- สืบแสง พรหมบุญ. “คดีพระปริชาลการ คดีตัวอย่างที่โด่งดังในสมัยรัชการที่ 5” ใน *ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง*. จุมพั่นท์ แพลต, 35 – 86. กรุงเทพฯ: มติชน, 2544.
- อ.สินทวงศ์. *แอนนากับพระเจ้ากรุงสยาม*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2517.
- อาร์.เจ.มินนี่. *ตัวจึงตายเพราะได้เมียฝรั่ง*. แปลโดย จุมพั่นท์. กรุงเทพฯ: มติชน, 2544.
- Rupert Emerson. “Colonialism”. *International Encyclopedia of the Social Sciences* Volume 3 Edited by David L. Sills (1968) 3-5.

การส่งบทความหรืองานวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารยุโรปศึกษา

ท่านที่ประสงค์จะส่งบทความหรืองานวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารยุโรปศึกษา สามารถส่งต้นฉบับบทความเกี่ยวกับยุโรปในสาขาประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ และรัฐศาสตร์ ความยาว 10-20 หน้ากระดาษ A4 และบทความความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ A4 ทั้งภาษาไทย (Cordia New ขนาด 16 point) หรือภาษาอังกฤษ (Times New Roman ขนาด 12 point) ส่งผ่านไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์มาที่ publication@ces.in.th พร้อมทั้งส่งประวัติการศึกษา การทำงานและตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบันมา หรือส่งทางไปรษณีย์มาที่

รองผู้อำนวยการฝ่ายสิ่งพิมพ์

ศูนย์ยุโรปศึกษา แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชั้น 3 อาคารวิทยพัฒนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

โทรศัพท์ 0-2218-3922-3 โทรสาร 0-2215-3580 หรือ ces@chula.ac.th

ARTICLE TO BE PUBLISHED IN THE JOURNAL OF EUROPEAN STUDIES

Should you be interested in having your article or research paper focusing on European Studies in the field of History, Culture, Economics, Law, and Political Science, published in Journal of European Studies, Chulalongkorn University, please send your work and CV via e-mail address (publication@ces.in.th) in Microsoft Word, or to the address given below. Please make sure that your article or research paper, including its one-page-long abstract, lasts approximately 10-20 A4 pages, using Cordia New 16 point in Thai and Times News Roman 12 point in English.

Deputy Director of Publication Affairs

Centre for European Studies, Chulalongkorn University

3rd Floor, Vidyabadhna Building, Chulalongkorn University,

Phya Thai Road, Bangkok, 10330, Thailand

Tel: +662-218-3922-3 Fax: +662-215-3580 or ces@chula.ac.th

Subscription Form for Journal of European Studies
Centre for European Studies at Chulalongkorn University

Name (Mr./Mrs./Ms.) _____

Company Name _____

Address _____

Tel. No. _____ Fax No. _____

I subscribe to the Journal of European Studies for

☐ 1 year 180 baht for 2 Issues (bi-annually)

☐ 2 years 340 baht for 4 Issues

Cost of Postage* excluded (Asia: 4\$, Europe: 5\$, America: 7\$, Australia: 5\$)

Payment

☐ I would like to pay by cash in person.

☐ I enclose a money order for 180 Baht (Hundred and Eighty).

☐ I enclose a money order for 340 Baht (Three Hundred and Forty)

pay to the order of "*Centre for European Studies at Chulalongkorn University*
via Chulalongkorn University Post Office

Signature _____

Date ____/____/____

